

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний університет

ISSN 2663-970X (PRINT)
ISSN 2664-6005 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2663-970X

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Науковий журнал

Випуск 6

Видавничий дім
"Гельветика"
2021

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Kherson State University

ISSN 2663-970X (PRINT)
ISSN 2664-6005 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2663-970X

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Scientific journal

Issue 6

**Свідоцтво Міністерства юстиції України
про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23692-13532Р від 17.12.2018 р.**

Науковий журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 053 Психологія (Наказ МОН України від 17.03.2020 № 409, додаток 1) та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Попович Ігор Степанович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Херсонського державного університету (Україна)

Заступник головного редактора:

Бабатіна Світлана Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Херсонського державного університету (Україна)

Відповідальний секретар:

Крупник Іван Романович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Херсонського державного університету (Україна)

Технічний секретар:

Щербак Тетяна Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (Україна)

Члени редакційної колегії:

Аббасова Кизилгюль Ясін – доктор філософських наук, професор кафедри соціальної роботи (Бакинський державний університет, Азербайджан); **Аванесян Грант Михайлович** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології (Єреванський державний університет, Вірменія); **Баранаскіне Інґріда** – професор кафедри соціальної роботи (Клайпедський університет, Литва); **Борисюк Алла Степанівна** – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та філософії Буковинського державного медичного університету; **Веліз Алекс Бургос** – доктор психології, психології здоров'я, соціальної психології, професор (Університет Лос-Лагос, Чилі); **Володарська Наталія Дмитрівна** – кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник, Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України; **Галян Ігор Михайлович** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри практичної психології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; **Даукша Лілія Марьянівна** – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Гродненського державного університету імені Янки Купали (Білорусь); **Дієго Феліпе Арбелас Кампілло** – професор, Університет де Амазонія (Колумбія); **Джумажанова Гульжанар Какімжанівна** – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Державного університету імені Шакаріма міста Семей (Казахстан); **Жидко Максим Євгенович** – кандидат психологічних наук, доцент, декан гуманітарно правового факультету Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут”; **Завацький Вадим Юрійович** – доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля; **Каменова Димитрина Кирилова** – доктор педагогіки, професор кафедри соціального управління і педагогіки Варненського університету менеджменту (Болгарія); **Ковальчук Зоряна Ярославівна** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Львівського державного університету внутрішніх справ; **Магда Хулісса Рохас-Багамон** – доктор наук, професор, Університет де Амазонія (Колумбія); **Мухамедова Дільбар Гафурджанівна** – доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Національного університету Узбекистану імені Улугбека (Узбекистан); **Олейник Нарміна Оруджівна** – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Херсонського державного університету; **Орап Марина Олегівна** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; **Панов Микита Сергійович** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної педагогіки та спеціальної психології Комунального закладу вищої освіти “Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія”; **Пілецька Любомира Сидорівна** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; **Тавровецька Наталія Іванівна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Херсонського державного університету; **Ткач Богдан Миколайович** – доктор психологічних наук, старший науковий співробітник Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України; **Цибуляк Наталія Юріївна** – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної психології та логопедії Бердянського державного педагогічного університету; **Шафієва Ельнара Ібрагім** – доктор психологічних наук, професор (Бакинський державний університет, Азербайджан); **Яковлева Світлана Дмитрівна** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри корекційної освіти Херсонського державного університету; **Янчук Володимир Олександрович** – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Білоруського державного університету (Білорусь); **Яцюк Анастасія Миколаївна** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Державного університету економіки і технологій.

Інсайт: психологічні виміри суспільства : наук. журн. / ред. кол. І. С. Попович, С. І. Бабатіна, І. Р. Крупник І-69 та ін. – Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. – Вип. 6. – 126 с.

У журналі висвітлюються актуальні питання психологічної теорії та історії психологічної думки; психології особистості; педагогічної та вікової психології; соціальної психології; організаційної психології; юридичної, економічної та інших галузей психологічної науки.

*Certificate of the Ministry of Justice of Ukraine
of the state registration of the print media
Series KB No. 23692-13532P dated December 12, 2018.*

*The scientific journal is included in category «B» of the List of scientific professional editions of Ukraine
in psychological sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 409 of 17.03.2020).
The Journal included in the international scientometric database Index Copernicus International
(The Republic of Poland).*

EDITORIAL BOARD

Chief Editor:

Popovych Ihor Stepanovych – Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Professor of the Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine).

Deputy Chief Editor:

Babatina Svitlana Ivanivna – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine).

Assistant Editor:

Krupnyk Ivan Romanovych – Candidate of Psychological Sciences, Assistant Professor of the Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University (Ukraine).

Technical Secretary:

Shcherbak Tetiana Ivanivna – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Psychology, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Ukraine).

Members of the Editorial Board:

Abbasova Qizilgul Yasin – Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Social Work (Baku State University, Azerbaijan); **Avanesyan Hrant Michaeli** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of General Psychology, Yerevan State University (the Republic of Armenia); **Baranauskiene Ingrida** – Professor of the Department of Social Work (Klaipeda University, Lithuania); **Borysiuk Alla Stepanivna** – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology and Philosophy, Bukovinian State Medical University; **Veliz Alex Burgos** – Doctor of Psychological Sciences, Health Psychology, Social Psychology, Professor (University of Los-Lagos, Chile); **Volodarska Nataliia Dmytrivna** – Candidate of Psychological Sciences, Leading Research Scientists of G. S. Kostiyk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; **Halian Ihor Myhailovych** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Practical Psychology, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University; **Dauksha Liliia Marianivna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Developmental and Pedagogical Psychology, Yanka Kupala State University of Grodno (the Republic of Belarus); **Diego Felipe Arbeláez-Campillo** – Professor, Research Group Universidad de La Amazonia (Colombia); **Dzhumazhanova Hulzhanar Kakimzhanivna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology, Semey State University named after Shakarim (the Republic of Kazakhstan); **Zhydko Maxim Eugenovych** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Humanities and Law, Zhukovsky National Aerospace University – “Kharkiv Aviation Institute”; **Zavatskyi Vadym Yurevich** – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Practical Psychology and Social Work, East Ukrainian National University named after V. Dahl; **Kamenova Dymytrina Kyrylova** – Doctor of Pedagogy, Professor of the Department of Social Management and Pedagogy of Varna University of Management (Bulgaria); **Kovalchuk Zoryana Yaroslavivna** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology, Lviv State University of Internal Affairs; **Magda Julissa Rojas-Bahamón** – Professor, Research Group Universidad de La Amazonia (Colombia); **Mukhamedova Dilbar Hafurdzhanivna** – Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek (the Republic of Uzbekistan); **Oleinyk Narmina Orudzhivna** – Candidate of Psychological Sciences, Senior Lecturer of the Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University; **Orap Maryna Olehivna** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University; **Panov Mykyta Sergiyovych** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Special Pedagogy and Special Psychology, Municipal Institution of Higher Education “Khortytsia National Educational Rehabilitation Academy”; **Piletska Liubomyra Sydorivna** – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of Social Psychology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University; **Tavrovetska Nataliia** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Kherson State University; **Tkach Bogdan Mykolayovych** – Doctor of Psychological Sciences, Senior Researcher of G. S. Kostiyk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine; **Tsybuliak Nataliia Yurievna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of the Department of Applied Psychology and Speech Therapy, Berdyansk State Pedagogical University; **Shafiyeva Elnara Ibrahim** – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Baku State University, Azerbaijan); **Yakovleva Svitlana Dmytrivna** – Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Special Education, Kherson State University; **Yanchuk Volodymyr Oleksandrovych** – Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Professor of the Department of Psychology, Belarusian State University (Belarus); **Yatsiuk Anastasiia Mykolaivna** – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of Social Sciences and Humanities, State University of Economics and Technology.

Insight: the psychological dimensions of society : scientific journal / editorial board I.S. Popovych, I-69 S.I. Babatina, I.R. Krupnyk et al. – Kherson: Publishing house “Helvetica”, 2021. – Issue 6. – 126 pages.

The journal covers topical issues of psychological theory and history of psychological thought; personality psychology; pedagogical and developmental psychology; social psychology; organizational psychology; legal, economic and other branches of psychological science.

ЗМІСТ

Попович І. С. Передмова редактора.....	7
ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ	
Мелоян А. Е., Белозьорова Р. О., Шелепун А. С. Перфекціонізм як феномен розвитку особистості сучасного студента.....	11
Орап М. О., Акімова Н. В., Кальба Я. Є. Суб'єктивне благополуччя та рівень тривожності під час кризи COVID-2019: дослідження українського юнацтва.....	28
ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ	
Коллі-Шамне А. В., Токарева Н. М. Вікові та гендерні особливості зв'язку емоційної оцінки рекламних відеороликів і показників інтелекту учнів старших класів та студентів.....	41
СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	
Блинова О. Є., Круглов К. О. Суб'єктивне соціальне благополуччя співробітників з різним соціально-економічним статусом.....	57
МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ	
Вельдбрехт О. О., Бовдир О. С., Самкова О. М. Компонентна структура задоволеності роботою у медичних працівників з різними умовами праці.....	73
СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ	
Кіпаренко О. Л., Кременчуцька М. К. Оцінка впливу рухового розвитку на адаптацію до навчання.....	95
Власова О. І., Шевчук В. В. Інтегральні особистісні та міжособистісні характеристики батьків дітей з комплексними порушеннями розвитку.....	110

CONTENTS

Popovych I. S. Editor's Preface.....	7
GENERAL PSYCHOLOGY; PERSONALITY PSYCHOLOGY	
Meloian A. E., Belozorova R. O., Shelepun A. S. Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student.....	11
Orap M. O., Akimova N. V., Kalba Ya. Ye. Subjective well-being and anxiety level during the COVID-2019 crisis: study in Ukrainian adolescence.....	28
PEDAGOGICAL AND DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY	
Kolly-Shamne A. V., Tokareva N. M. Age and gender features of the correlation between the emotional evaluation of commercials and the intelligence indicators of high school and university students.....	41
SOCIAL PSYCHOLOGY; PSYCHOLOGY OF SOCIAL WORK	
Blynova O. Ye., Kruhlov K. O. Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses.....	57
MEDICAL PSYCHOLOGY	
Veldbrekht O. O., Bovdyr O. S., Samkova O. M. The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions.....	73
SPECIAL PSYCHOLOGY	
Kiparenko O. L., Kremenchutska M. K. Assessment of the impact of motor development on adaptation to learning.....	95
Vlasova O. I., Shevchuk V. V. Integral personal and interpersonal characteristics of parents of children with complex developmental disorders.....	110

Editor's Preface

Передмова редактора

Popovych Ihor Stepanovych

Попович Ігор Степанович

The sixth issue of the scientific journal "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" (№ 6/2021) is represented by the empirical achievements of psychologists, who proposed interesting scientific research topics, substantiated the social value not only important for the Ukrainian scientific community, but also outlined bright markers of social significance in the global context. Seven peer-reviewed scientific works are presented, they combine qualitative critical retrospective analysis, systematization and generalization of scientific material. Research during the progression of the COVID-19 pandemic have been expediently organized, as required, given a number of quarantine restrictions. At the same time, ethical standards for scientific research were maintained. All scientific works contain operationalized conclusions in which important scientific results in the field of psychological science have been established, stated, clarified and substantiated.

Preparing the issue № 6/2021 for publication, the editorial board preferred scientific research with reliable empirically measured and substantiated data, which draws attention to the international significance, qualitatively developed a modern database of sources.

Scientific journal "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" does not stand aside from the problems associated with the "CoronaVirus" pandemic (COVID-19 disease caused by SARS-CoV-2 virus), it is the initiator of research focusing on psychological and mental health, anxiety, depression, coping strategies and psychological well-being of people during quarantine restrictions.

The sixth issue includes scientific papers of seventeen authors. The research community is represented by doctors and candidates of psychological sciences, doctoral students, graduate students, undergraduates, counseling psychologists, heads of various levels of structural units of higher education institutions, well-known scientists and teachers.

Шостий номер наукового журналу "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" (№ 6/2021) представлено емпіричними здобутками науковців-психологів, які запропонували цікаві наукові теми дослідження, обґрунтували суспільну цінність не тільки важливу для української наукової спільноти, але й окреслили яскраві маркери суспільної значущості у світовому контексті. Представлено сім рецензованих наукових праць дослідників, в яких поєднано якісне критичне ретроспективне аналізування, систематизацію і узагальнення наукового матеріалу. Доцільно і за вимогами організовано дослідження під час прогресування пандемії COVID-19, враховуючи низку карантинних обмежень. У той же час, витримуючи етичні норми до проведення наукових досліджень. У всіх наукових працях є операціоналізовані висновки, у яких встановлено, констатовано, з'ясовано і обґрунтовано важливі наукові результати у царині психологічної науки.

Готуючи до публікації випуск № 6/2021, редакційна колегія віддала перевагу науковим дослідженням, у яких достовірно емпірично виміряно і обґрунтовано отримані дані, звернуто увагу на міжнародну значущість, якісно опрацьовано сучасну базу джерел. Науковий журнал "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" не стоїть осторонь проблем пов'язаних з пандемією "CoronaVirus" (захворювання COVID-19, викликане вірусом SARS-CoV-2), а є ініціатором досліджень, у яких акцентовано увагу на психологічному і психічному здоров'ї, тривожності, депресивності, копінг-стратегіях і психологічному благополуччі людей під час карантинних обмежень.

У шостому випуску опубліковано наукові праці сімнадцяти авторів. Дослідницька спільнота представлена докторами і кандидатами психологічних наук, докторантами, аспірантами, магістрантами, психологами-консультантами, керівниками різного рівня структурних підрозділів закладів вищої освіти, відомими вченими та педагогами. У поточному випуску наукового журналу запропоновані праці віднесено до п'яти

In the current issue of the scientific journal, the proposed works are classified into five sections: “General psychology; personality psychology”, “Pedagogical and developmental psychology”, “Social psychology; psychology of social work”, “Medical psychology” and “Special psychology”.

Two articles were published in the section “General psychology; personality psychology”. The research of Anait Meloian, Renata Belozorova and Alyona Shelepun was focused on the study of perfectionism as a phenomenon of personality development of a modern student; the semantic psychological parameters of the outlined sample have been determined. Individual-typological qualities of persons with different levels of perfectionism have been established, comparative analysis has been carried out. Maryna Orap, Nataliia Akimova, and Yaroslava Kalba explored the subjective well-being and anxiety levels of Ukrainian youth during the COVID-19 crisis. Researchers have found that the well-being of Ukrainian youth is based on subjective indicators of positive emotions and is less dependent on criteria such as health, involvement and achievement. It was found that during the first month of quarantine, the level of state anxiety did not affect the subjective well-being of the respondents.

One article was published in the section “Pedagogical and developmental psychology”. Researchers Anzhelika Collie-Shamne and Nataliia Tokareva presented the results of a study of age and gender characteristics of the relationship between emotional evaluation of promotional videos and intelligence indicators of high school pupils and students. Significant correlations between emotional evaluation parameters and intelligence parameters have been established. It was stated that the most attractive for the respondents was the video content with the participation of actors, with a story line and elements of drama, with the use of computer special effects.

The article of Olena Blynova and Kostiantyn Kruhlov was published in the section “Social Psychology; psychology of social work”, it examined the subjective social well-being of employees with different social status. Researchers have empirically established and substantiated that respondents with higher socio-economic status are aware of their influence, ability to solve problems, the presence of social ties, financial, economic, material and social resources. Due to this, they feel their ability to overcome difficult stressful situations, have positive economic expectations, a high level of effective social functioning. In contrast, employees with low

рубрик: “Загальна психологія; психологія особистості”, “Педагогічна та вікова психологія”, “Соціальна психологія; психологія соціальної роботи”, “Медична психологія” і “Спеціальна психологія”.

У рубриці “Загальна психологія; психологія особистості” опубліковано дві статті. Дослідження Анаїти Мелоян, Ренати Белозьорової і Альони Шелепун сфокусовано на вивченні перфекціонізму як феномену розвитку особистості сучасного студента, та визначено змістові психологічні параметри окресленої вибіркової сукупності. Встановлено індивідуально-типологічні якості осіб з різним рівнем перфекціонізму, здійснено порівняльне аналізування. Марина Орап, Наталія Акімова і Ярослав Кальба дослідили суб’єктивне благополуччя та рівень тривожності українського юнацтва під час кризи COVID-19. Дослідницями з’ясовано, що благополуччя української молоді ґрунтується на суб’єктивних показниках позитивних емоцій і менше залежить від таких критеріїв, як стан здоров’я, залученість та досягнення. Встановлено, що впродовж першого місяця впровадження карантину, рівень ситуативної тривожності не вплинув на переживання суб’єктивного благополуччя респондентів.

У рубриці “Педагогічна та вікова психологія” опубліковано одну статтю. Дослідниці Анжеліка Коллі-Шамне і Наталя Токарева запропонували результати дослідження вікових та гендерних особливостей зв’язку емоційної оцінки рекламних відеороликів і показників інтелекту учнів старших класів та студентів. Встановлені значущі кореляційні взаємозв’язки параметрів емоційної оцінки з параметрами інтелекту. Констатовано, що найбільш привабливими для респондентів є відеоконтент за участі акторів, з сюжетною лінією та елементами драматургії, з використанням комп’ютерних спецефектів.

У рубриці “Соціальна психологія; психологія соціальної роботи” опубліковано статтю Олени Блинної і Костянтина Круглова, у якій досліджено суб’єктивне соціальне благополуччя співробітників з різним соціальним статусом. Дослідники емпірично встановили і обґрунтували, що респонденти з більш високим соціально-економічним статусом усвідомлюють свою впливовість, здатність вирішувати проблеми, наявність соціальних зв’язків, фінансових, економічних, матеріальних та соціальних ресурсів. Завдяки чому відчувають свою спроможність долати складні стресові ситуації, мають позитивні економічні очікування, високий рівень ефективного соціального функціонування. На відміну від співробітників з низьким соціально-економічним статусом, які переважно мають незадовільні емоційні та соціальні стосунки, не впливають на

socio-economic status mostly have unsatisfactory emotional and social relationships, do not affect their social environment, feel economic anxiety about their financial capabilities and their future.

The section "Medical Psychology" is presented by the research of Olena Veldbrekht, Olena Bovdyr and Olesia Samkova. The researchers revealed the diagnostic capabilities of the job satisfaction questionnaire in individual counseling and monitoring of organizational space on the example of three teams of health professionals. It has been established that job satisfaction differs significantly from the conditions of activity in all three teams. It is stated that job satisfaction is the key to building programs of social and psychological support for employees, training activities and organizational interventions.

Two works are presented in the section "Special Psychology". Olena Kiparenko and Margaryta Kremenchutska offered the results of a study of the formation of reading skills of schoolchildren, due to their motor development. The influence of motor development on the problems of mastering reading skills has been determined. The authors stated that neuropsychological diagnosis helps to identify factors that affect the child's learning, differentiate errors and build an effective correctional program. In the second work in the section Olena Vlasova and Victoria Shevchuk investigated the integral personal and interpersonal characteristics of parents who raise children with complex developmental disorders. Personality characteristics in the form of dominant-aggressive, psychasthenic, extroverted, steno-introverted personality dispositions, which together form the marital subsystem, have been clarified. The researchers established a natural, authoritarian, constructive, phobic-indulgent, liberal-anxious educational systems that form a child-parent subsystem in the factor model of personal and interpersonal characteristics of parents.

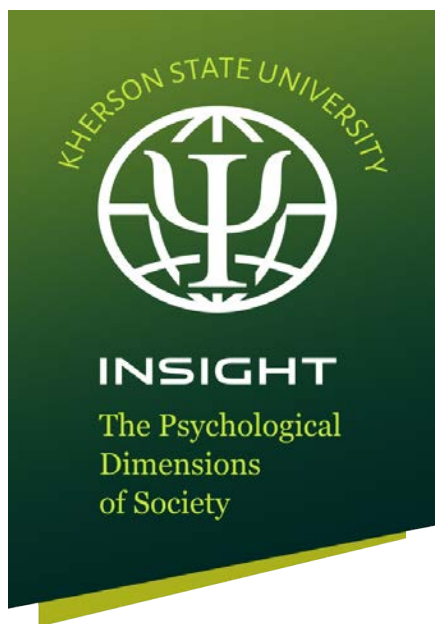
The editorial board invites everyone who appreciates the psychological scientific dimension to participate in an open international discussion on the pages of our scientific journal. Following the requirements, anyone interested can publish research in Ukrainian and English free of charge in "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" and receive a paper copy of the issue from Helvetica Publishing House. The requirements are posted on our website: <https://insight.journal.kspu.edu>. The editorial board will pay attention to your scientific research, designed and sent for consideration.

своє соціальне оточення, відчувають економічну тривожність стосовно своїх матеріальних можливостей та свого майбутнього.

Рубрику "Медична психологія" представлено дослідженням Олени Вельдбрехт, Олени Бовдир і Олесі Самкової. Дослідницями розкрито діагностичні можливості опитувальника задоволеності роботою в індивідуальному консультуванні та моніторингу організаційного простору на прикладі трьох колективів медичних працівників. Встановлено, що задоволеність роботою суттєво відрізняється від умов діяльності в усіх трьох колективах. Констатовано, що задоволеність роботою є ключем до побудови програм соціально-психологічної підтримки працівників, навчальних заходів та організаційних втручань.

У рубриці "Спеціальна психологія" представлено дві праці. Олена Кіпаренко і Маргарита Кременчуцька запропонували результати дослідження сформованості навичок читання школярів, зумовленого їхнім руховим розвитком. Визначено вплив рухового розвитку на проблеми оволодіння навичками читання. Авторами констатовано, що нейропсихологічна діагностика допомагає встановити чинники, які впливають на навчання дитини, диференціювати помилки і побудувати ефективний корекційний маршрут. У другій праці з цієї рубрики Оленою Власовою і Вікторією Шевчук досліджено інтегральні особистісні та міжособистісні характеристики батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку. З'ясовано особистісні характеристики у вигляді домінантно-агресивної, психастенічної, екстравертованої, стенично-інтровертованої особистісних диспозицій, що разом утворюють шлюбну підсистему. Дослідницями встановлено потуральну, авторитарну, конструктивну, фобічно-поблагливу, ліберально-тривожну виховні системи, які утворюють дитячо-батьківську підсистему у факторній моделі особистісних і міжособистісних характеристик батьків.

Редакційна колегія запрошує усіх охочих, хто цінує психологічний науковий вимір до участі у відкритій міжнародній дискусії на сторінках нашого наукового журналу. Усі бажаючі, за умови дотримання вимог, можуть безкоштовно опублікувати українською і англійською мовами свої наукові дослідження в "Інсайт: психологічні виміри суспільства. Insight: the psychological dimensions of society" і отримати від Видавничого дому "Гельветика" паперовий примірник випуску. Вимоги розміщені на нашому веб-сайті: <https://insight.journal.kspu.edu>. Редакційна колегія з увагою віднесеться до Ваших наукових пошуків, оформлених і надісланих для розгляду.

**Загальна психологія;
психологія особистості**

**General psychology;
personality psychology**

Link article (Style APA): Meloian, A. E., Belozorova, R. O., & Shelepun, A. S. (2021). Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 11-27. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-2

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Meloian, A. E., Belozorova, R. O., Shelepun, A. S. Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 11-27. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-2

UDC 159.923.2:17.036.2

Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student

Перфекціонізм як феномен розвитку особистості сучасного студента

Received: May 19, 2021

Accepted: November 11, 2021

Meloian Anait Eduardivna

Candidate of Psychological Sciences,
Professor

Department of Applied Psychology,
Donbas State Pedagogical University, Ukraine
anaetmeloian@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7201-5453>

Belozorova Renata Olehivna

Master of Psychology

Department of Applied Psychology
Donbas State Pedagogical University, Ukraine
renabel@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-5032-6653>

Shelepun Alyona Stanislavivna

Postgraduate

Department of Applied Psychology
Donbas State Pedagogical University, Ukraine
alyona.shelepyn@i.ua
<http://orcid.org/0000-0002-9599-3951>

Мелоян Анаїт Едуардівна

кандидат психологічних наук, професор
кафедра прикладної психології
Донбаський державний педагогічний
університет, Україна
anaetmeloian@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7201-5453>

Белозьорова Рената Олегівна

магістрант

кафедра прикладної психології,
Донбаський державний педагогічний
університет, Україна
renabel@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-5032-6653>

Шелепун Альона Станіславівна

Здобувач

кафедра прикладної психології,
Донбаський державний педагогічний
університет, Україна
alyona.shelepyn@i.ua

<http://orcid.org/0000-0002-9599-3951>

Abstract

The article investigates perfectionism as a psychological phenomenon that combines the subject's desire for perfection, the achievement of high personal moral, aesthetic, and intellectual standards. Theoretical approaches to the study of perfectionism in Ukrainian and foreign scientific literature are

Анотація

У статті досліджено перфекціонізм як психологічне явище, що поєднує прагнення суб'єкта до досконалості, досягнення високих особистісних моральних, естетичних, інтелектуальних стандартів. Проаналізовано теоретичні дослідження перфекціонізму науковців. Досліджено генезис перфекціонізму

analyzed. The genesis of personal perfectionism is studied. It is revealed that the development of perfectionism is influenced by a system of motives, interests, and needs, which are closely related to such factors as values, ideals, attitudes, and beliefs. Psychological characteristics of individuals with a tendency to perfectionism and psychological characteristics of individuals who are not prone to perfectionism are compared. It is determined that the perfectionist orientation is initially socially marked. It is established that the formation of perfectionist tendencies is actively influenced by the social environment. **The purpose** is to highlight the results of a study of the manifestations of student youth's perfectionism. **Research methods** include tests, questionnaires, and quantitative analysis. 11 males and 39 females participated in the study (n = 50). **Results.** It is established that students with pronounced indicators of perfectionism are characterized by such volitional qualities as responsibility, attentiveness, ability to immerse themselves into work, but they have low indicators of such strong-willed qualities as determination and persistence. Perfectionists are characterized by low self-esteem, especially in terms of intelligence, character, abilities, confidence, and independence. The highest possible difference between the level of self-esteem and the level of demands. The individual-typological qualities of such students include extroversion, spontaneity, low level of lability and anxiety, and high self-esteem. The ratio of self-esteem and the level of demands are moderate. Indicators of character, abilities and appearance, the average self-esteem, are higher than the level of demands. **Conclusions.** The study indicates the existence of a significant percentage of students with high and low levels of perfectionism. Students with a high rate of perfectionism are characterized by a tendency to set unrealistically high standards, a compulsive aspiration of the unattainable, and an assessment of their self-value as a result of productivity only. They are a risk group in terms of further development of negative psycho-emotional states.

Key words: perfectionism, student's youth, ideal, personality, maladaptation.

Introduction

The phenomenon of perfectionism as a subject of research is currently quite popular among domestic and foreign psychologists. The growing scientific interest in perfectionism was caused by the works of the American social psychoanalyst Karen Horney. She was the first who drew attention to this phenomenon. K. Horney considered

особистості. Виявлено, що на розвиток перфекціонізму впливає система мотивів, інтересів, потреб, які тісно пов'язані між собою такими чинниками, як цінності, ідеали, настановлення та переконання. Здійснено порівняння психологічних особливостей осіб зі схильністю до перфекціонізму та психологічних особливостей осіб не схильних до перфекціонізму. Визначено, що перфекціоністська орієнтація первісно має соціально-приписаний характер. Встановлено, що на формування перфекціоністських тенденцій активно впливає соціальне оточення. **Метою статті** є висвітлення результатів дослідження прояву перфекціонізму серед студентської молоді. **Методами дослідження** є тести зі стандартизованими анкетами, опитувальники, кількісне аналізування. Загальна кількість респондентів, які взяли участь у експерименті, складає 50 студентів, з них 11 юнаків та 39 дівчат. **Результати.** Встановлено, що для студентів з вираженими показниками перфекціонізму характерні такі вольові якості, як відповідальність, уважність, здатність глибоко занурюватися в роботу. Проте вони мають низькі показники за такими вольовими якостями, як рішучість і наполегливість. Для перфекціоністів характерна занижена самооцінка, особливо це стосується інтелекту, характеру, здібностей, впевненості та самостійності з максимально високою розбіжністю рівня самооцінки та рівня домагань. До індивідуально-типологічних якостей таких студентів віднесено екстравертованість, спонтанність, низький рівень лабільності й тривожності, високу самооцінку. Співвідношення показників самооцінки та рівня домагань має помірний характер. **Висновки.** Проведене дослідження вказує на існування значного відсотка студентів, що мають високий та низький рівень прояву перфекціонізму. Студенти з високим показником перфекціонізму характеризуються схильністю до встановлення нереалістично високих стандартів, компульсивним устремлінням до недосяжного та оцінкою своєї цінності лише в результаті продуктивності. Вони становлять групу ризику з точки зору розвитку в подальшому негативних психоемоційних станів.

Ключові слова: самооцінка, студентська молодь, ідеал, особистість, дезадаптивність.

Вступ

Феномен перфекціонізму, як предмет дослідження, наразі досить популярний серед психологічної спільноти. Цікавістю науковців до перфекціонізму ми зобов'язані роботам американського соціального психоаналітика Карен

Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student

perfectionism as a part of the idealized image of himself/herself; an image to which the individual can aspire, or by which the individual replaces the real image of himself/herself (Horney, 2014). According to K. Horney, perfectionism contains inflated, unrealistic demands of an individual to himself/herself and leads to harsh self-criticism in a situation where the individual cannot meet his/her requirements.

Numerous studies of perfectionism suggest that perfectionism is associated with negative changes in psychological and physiological health. A group of British clinical psychologists notes the risks that may be associated with high rates of perfectionism. In particular, R. Frost specifies the question of the relationship between the level of perfectionism and self-esteem, as well as the relationship between the level of perfectionism and the level of social adaptation (Frost, 1990).

N. Garanyan in her study obtained unambiguous results on the relationship of perfectionism with such phenomena as depression, suicidal thoughts, anxiety, and stress (Garanyan, 2019).

According to a group of Canadian scientists led by P. Gavitt, perfectionism is a widespread and extremely serious problem associated with many psychological and physical disorders (alcoholism, personality disorders, neuroses, depression, etc.). It has not only clinical and psychological, but also sociological, sociopsychological, and cultural significance (Hewitt, 2020).

Individuals who suffer from perfectionism tend to set unrealistically high standards, aspire to impossible goals, and determine their value exceptionally in terms of achievements and productivity. This definition of perfectionism also focuses on excessively high personal standards, but the author makes an important phenomenological clarification by adding to this concept an additional cognitive parameter, thinking in terms: all or nothing. Such thinking allows only two options: full compliance with high standards or complete collapse (Hrubi, 2016).

According to Western studies, people born between the 1990s and 2000s are more perfectionists than representatives of the previous generations. According to Jaap van der Stel,

Хорні. Саме вона вперше звернула увагу на цей феномен. Перфекціонізм К. Хорні розглядала як частину якогось ідеалізованого образу себе, до якого індивід може прагнути, або яким індивід може підміняти образ себе, що існує реально. (Хорні, 2014). На думку К. Хорні (2012), перфекціонізм містить завищені, нереалістичні вимоги людини до самої себе і призводить до виникнення жорсткої критики на свій рахунок у ситуації, коли людина не може відповідати власним вимогам.

Численні дослідження перфекціонізму свідчать про те, що перфекціонізм пов'язаний з негативними змінами психологічного і фізіологічного здоров'я. Група британських клінічних психологів відзначає ризики, з якими можуть бути пов'язані високі показники перфекціонізму. Зокрема, Р. Фрост (1990) конкретизує питання про взаємозв'язок рівня перфекціонізму і самооцінки, а також про взаємозв'язок рівня перфекціонізму і рівня соціальної адаптації (Frost, 1990).

Н. Г. Гаранян (2019) у своєму дослідженні отримала однозначні результати про наявність взаємозв'язку перфекціонізму з такими явищами, як депресія, суїцидальні думки, тривожність і стрес (Гаранян, 2019).

На думку групи канадських учених, яку очолював П. Гевітт (2020), перфекціонізм – широко поширена і надзвичайно важка проблема, пов'язана з безліччю психологічних і фізичних розладів (алкоголізм, особистісні розлади, неврози, депресія тощо). Вона має не тільки клініко-психологічне, проте і соціологічне, соціально-психологічне, культурне значення (Hewitt, 2020).

Особи, які страждають на перфекціонізм, схильні встановлювати нереалістично високі стандарти, прагнути до неможливих цілей і визначати власну цінність виключно в термінах досягнень та продуктивності. Таке визначення перфекціонізму також сфокусовано на надмірно високих особистісних стандартах. Проте автор вносить важливе феноменологічне уточнення, додавши до цього параметру додатковий когнітивний параметр – мислення у термінах: все або нічого, яке допускає тільки два варіанти виконання діяльності – повна відповідність високим стандартам чи повний крах (Грубі, 2016).

a professor of mental health at Leiden High School, perfectionism arises from the competition of a personality with the whole world: "The new generation has extremely high demands on themselves. The question is the degree of accordance of the representatives of the generation to these demands. And inconsistency can lead to big problems". (Van der Stel, 2018).

Researchers also emphasize the role of social media, in which young people compare their lives with other people's lives. The results of unfavorable social comparison lead to an understanding of one's inconsistency, form fear of failure. The reasons for the failure the young people see in insufficiency of undertaken efforts. People cover only the positive moments and attractive aspects of their lives on Facebook and Instagram. However, they are so happy only in this social network (Garanyan, 2018).

Perfectionists have an increased risk of developing symptoms of anxiety or burnout and the feeling of absence of a worthy, perspective future (Hill, Curran T, 2015). Thus, a person is forced to trap himself/ herself - the impossibility of the task dooms him to failure, which he is constantly unconsciously afraid of. Students' youth are more inclined to negative influences than individuals of other age groups. Such tendency is connected to the change of social status in the first years of education, and the search for a place in life, in the last years. Therefore, it seems very important to us to study the level of perfectionism in students with different academic performances to further identification of psychological characteristics and understanding the negative impact of perfectionism on the individual. Since the study of perfectionism has revealed the negative connotations of the phenomena, we can assume that the correspondence of certain psychological characteristics of the individual depends on the level of perfectionism. Anxiety, which intersects with many properties and states of the psyche, becomes an actual personal mental neoplasm. The fact of low self-esteem usually becomes a source of anxious mental states. Self-esteem is an important regulator of individual behavior, greatly influencing the development of personality and effectiveness, performance and achievements (Baranovskaya, 2020). In these

За даними західних досліджень, люди, народжені в період з 1990–2000, більшою мірою перфекціоністи, ніж попередні покоління. На думку Jaap van der Stel (2018), професора з питань психічного здоров'я Вищої школи Лейдена, перфекціонізм виникає з конкуренції з усім світом: "Нове покоління пред'являє вкрай високі вимоги до себе. Питання в тому, в якій мірі вони здатні їм відповідати. І якщо це не вдається, то можуть виникнути великі проблеми". (Van der Stel, 2018).

Вчені також підкреслюють роль соціальних медіа, в яких молодь порівнює своє життя з життями інших людей. Наслідки невігідних соціальних порівнянь призводять до розуміння власної невідповідності, виникає страх невдачі й думка, що докладено недостатньо зусиль. У соціальних мережах Фейсбук та Інстаграм є люди, які висвітлюють лише позитивні моменти й привабливі сторони свого життя. Проте, вони такі щасливі тільки в цій соціальній мережі (Гаранян, 2018).

У перфекціоністів підвищений ризик появи симптомів тривоги або розвитку вигоряння і почуття, що нічого гідного з них не вийде (Hill and Curran, 2015). Тим самим людина заганяє себе у пастку – нездійсненність завдання прирікає її на невдачу, якої вона постійно неусвідомлено боїться. Студентська молодь більш схильна до негативних впливів, ніж особи інших вікових груп. Це пов'язане, в першу чергу, зі зміною соціального статусу на молодших курсах, і пошуком свого місця в житті на старших курсах. Тому нам видається дуже важливим досліджувати рівень перфекціонізму у студентів з різною академічною успішністю для того, щоб надалі виявити психологічні особливості та зрозуміти, чи насправді негативно впливає на особистість схильність до перфекціонізму. Оскільки у дослідженнях перфекціонізму присутній негативний відтінок, ми можемо припустити, що відповідність певних психологічних особливостей особистості, залежить від рівня перфекціонізму. Актуальним особистісним психічним новоутворенням стає тривожність, яка перетинається з багатьма властивостями та станами психіки. Факт заниженої самооцінки зазвичай стає джерелом виникнення тривожних психічних станів. Самооцінка є важливим

conditions, it is especially important to determine the level of anxiety, the impact of perfectionism on self-esteem, as well as the dependence of students on the social environment.

Hypothesis. The authors suggest that students with a tendency to perfectionism have such psychological characteristics as increased anxiety and indecision, low self-esteem and excessive self-criticism, increased responsibility, and dependence. The application of research results will contribute to a more effective organization of the educational process in high school.

The purpose of the research is to investigate the manifestations of the psychological personality peculiarities of students with a tendency to perfectionism.

Research methods. As a means of the investigation of the level of perfectionism and determination of the nature of the interrelations between its components the Hewitt and Flett Multidimensional Perfectionism Scale (Hewitt & Flett, 1991; 2004), (in the adaptation of I. Gracheva) was chosen. In the process of diagnostics of the psychological characteristics of a group of students with a tendency to perfectionism the following diagnostic instruments were used: Volitional Qualities of Personality (M.V. Chumakov); Individual-Typological Questionnaire (ITO) (L. Sobchik, 2018); Dembo-Rubinstein Method of Self-esteem Measurement (in modification of A. M. Prikhozhan). In the process of processing and interpretation the obtained data, quantitative analysis was used. SPSS program was used to examine whether there was a linear relationship between perfectionism and the named psychological characteristics. The non-parametric statistical Mann-Whitney U-test was used to process the obtained data.

The empirical investigation was conducted based on SHEI "Donbas State Pedagogical University" (Sloviansk, Ukraine). 11 males (22.0%) and 39 females (78.0%) participated in the research (n = 50). The age of the participants is 19-22 years.

Results

The results of the "Multidimensional Perfectionism Scale" Hewitt & Flett (in the adaptation of I. Gracheva) testing allow us to identify 5 students with a high level of perfectionism.

регулятором поведінки індивіда, неабияк впливаючи на розвиток особистості та ефективність діяльності, постановку та досягнення (Барановська, 2020). У цих умовах особливої актуальності набуває визначення рівня тривожності, вплив перфекціонізму на самооцінку особистості, а також залежність студентів від соціального оточення.

Гіпотеза: автори припускають, що психологічними особливостями особистості студентів зі схильністю до перфекціонізму є підвищена тривожність і нерішучість, занижена самооцінка і надмірна самокритичність, підвищена відповідальність та залежність. Застосування результатів дослідження сприятиме більш ефективній організації освітнього процесу студентів.

Мета дослідження – дослідити прояви психологічних особливостей особистості студентів зі схильністю до перфекціонізму.

Методи дослідження

Для вимірювання рівня перфекціонізму і визначення характеру співвідношення його складових було вибрано багатовимірну Шкалу перфекціонізму П. Гевітта – Г. Флетта (в адаптації І. Грачової). Для дослідження психологічних особливостей у групі студентів схильних до перфекціонізму вибрано: "Вольові якості особистості" М. В. Чумакова; Індивідуально-типологічний опитувальник ("ІТО") Л. М. Собчик і методики діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн (в модифікації А. М. Прихожан). Для обробки отриманих даних був застосований кількісний аналіз, проведений за допомогою статистичної обробки даних SPSS, непараметричний статистичний U-критерій Манна-Уїтні.

Експериментальне дослідження проводилося зі студентами Донбаського державного педагогічного університету міста Слов'янська, Донецької області. Загальна кількість респондентів, які взяли участь у експерименті, складає 50 студентів, з них 11 юнаків та 39 дівчат. Вік випробуваних – 19–22 років.

Результати

Тестування досліджуваних за багатовимірною шкалою перфекціонізму П. Гевітта – Г. Флетта (в адаптації І. Грачової) дозволило нам виявити 5 студентів

In other words, 10% of participants tend towards perfectionism. The students are characterized by a tendency to set unrealistically high standards, a compulsive desire for unattainable goals, and evaluation of their self-value only through achievement and personal productivity. If they achieve certain ideals, they feel a sense of great self-esteem, in case of failure, there is a feeling of their defects and irreparable events. Perfectionist students tend to avoid feelings and actions in which they may fail or become dependent on other people. They try to maintain a positive sense of self through the illusion of lack of failures. At the same time, they refuse help, they are afraid to admit their guilt and are ashamed of their dependence, so you can rarely hear sincere apologies or words of heartfelt gratitude from them. Perfectionists avoid human manifestations or are simply incapable to demonstrate them.

The obtained data are presented in Table 1.

The obtained results reflect that the indicators of the expressions of “self-oriented perfectionism (SOP)” and “other-oriented perfectionism (OOP)” scales are slightly higher than the indicator of “socially-prescribed perfectionism (SPP)” scale.

The results of the “self-oriented perfectionism (SOP)” scale reflect that 44% of participants

з високим рівнем перфекціонізму, що становить 10.0% від загального числа юнаків та дівчат, які взяли участь в дослідженні. Ці студенти характеризуються схильністю до встановлення нереалістично високих стандартів, компульсивним прагненням до недосяжних цілей і оцінки себе тільки задики досягненням та особистій продуктивності. У разі досягнення певних ідеалів, вони відчують почуття величезної самоповаги, у разі ж провалу, виникає відчуття власної дефектності й непоправності події. Студенти-перфекціоністи зазвичай схильні уникати почуттів і дій, в яких вони можуть виявитися неспроможними або впасти у залежність від інших людей. Вони намагаються підтримувати позитивне відчуття власної особистості за допомогою ілюзії відсутності промахів і невдач. При цьому відхиляють допомогу, бояться визнати свою провину і соромляться проявів залежності, тому від них рідко можна почути щирі вибачення або слова сердечної вдячності. Перфекціоністи або уникають подібних людських проявів, або просто до них не здатні.

Отримані дані занесені в таблицю 1 і зображені графічно на рис. 1.1.

Table 1: Indicators of the level of the students' perfectionism “Multidimensional Perfectionism Scale” by Hewitt & Flett (in the adaptation of I. Gracheva) (n = 50)

Таблиця 1. Показники рівня перфекціонізму у студентській молоді за методикою “Багатовимірна шкала перфекціонізму П. Гевітта – Г. Флетта” (в адаптації І. Грачової)

Показники Indicators	Високий рівень High level		Середній рівень Average level		Низький рівень Low level	
	Абс.ч. N	%	Абс.ч. N	%	Абс.ч. N	%
Перфекціонізм орієнтований на себе (ПОС) Self-oriented perfectionism (SOP)	22	44.0	20	40.0	8	16.0
Перфекціонізм орієнтований на інших (ПОІ) Other-oriented perfectionism (OOP)	21	42.0	18	36.0	11	22.0
Соціально приписаний перфекціонізм (СПП) Socially-prescribed perfectionism (SPP)	16	32.0	12	24.0	22	44.0
Інтегральна шкала перфекціонізму Integral scale of perfectionism	5	10.0	38	76.0	7	14.0

Note: 1 – Self-oriented perfectionism (SOP); 2 - Other-oriented perfectionism (OOP); 3 – Socially-prescribed perfectionism (SPP); 4 – Integral scale of perfectionism.

Примітка: 1 – Перфекціонізм, орієнтований на себе (ПОС); 2 – Перфекціонізм, орієнтований на інших (ПОІ); 3 – Соціально приписаний перфекціонізм (СПП); 4 – Інтегральна шкала перфекціонізму.

Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student

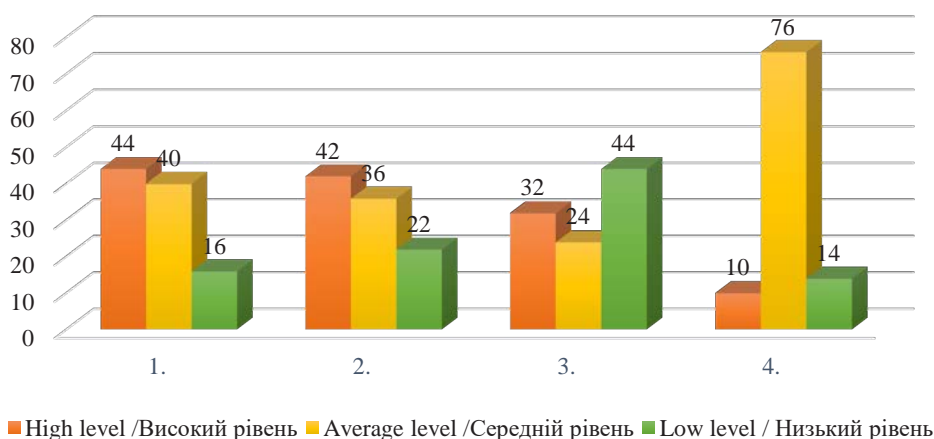

Fig. 1. Distribution of indicators of perfectionism of students-psychologists, (%).

Рис. 1. Розподіл показників перфекціонізму у студентів-психологів, %

see only themselves as an object of endless improvement. The students have high personal standards, willing to make efforts to achieve the goal. They have their attitudes, which determine their image of the ideal. As ideal, they may see intelligence, social status, or a flawless appearance.

But the dominance of this component of perfectionism involves self-criticism and can lead to a tendency to excessive self-improvement, self-blame, and rejection of their shortcomings and failures. This is the perfectionism of emotionally unstable personality, personality suffering from depression and eating disorders as disorders closely related to the balance of structural components of the "Self-concept", such as self-esteem, self-acceptance, self-interest. These structural components, in their turn, affect the psycho-emotional state (Kokorina, Psatiy, 2021). These students are inclined to disorders of the neurotic spectrum, the development of depressive and anxiety states, addictions of various types. In particular, they often feel the need for complete control over their weight and body shape, reaching the highest standards in this area. 40% of participants have the average level of perfectionism. 16% of students only have a low level of expression of this type of perfectionism. These students are characterized by a lack of high personal standards and low intrinsic motivation for self-improvement. They tend to avoid accepting their own mistakes and failures, self-criticism,

Отримані в ході тестування результати, показали міру вираженості перфекціонізму за показником "перфекціонізм, орієнтований на себе", а також за показником "перфекціонізм, орієнтований на інших", трохи вищий, ніж за показником "соціально приписаний перфекціонізм".

Емпіричні дані за показником "перфекціонізм, орієнтований на себе" свідчать про те, що 44.0 % студентської молоді, що брали участь у дослідженні, вбачають тільки себе як об'єкт нескінченного поліпшення. Для яких характерними рисами є наявність високих особистісних стандартів, готовність докладати зусилля для досягнення мети. Вони мають власні настановлення, за якими визначають, що саме і в якій якості повинно бути ідеалом. Чи буде це інтелект, соціальне положення або бездоганна фігура. Але при цьому домінування цієї складової перфекціонізму передбачає самокритичність і може переходити у схильність до надмірного самовдосконалення, самозвинувачення, неприймання власних недоліків та невдач. Це перфекціонізм емоційно нестабільної особистості, депресії й розладів харчової поведінки, що тісно пов'язано зі збалансованістю структурних компонентів Я, таких як: самоставлення, самоприйняття, самоінтерес, які, в свою чергу, впливають на психоемоційний стан людини (Кокорина і Псатій, 2021). Тобто ці студенти схильні до розладів невротичного спектру, розвитку ряду депресивних і тривожних станів, залежностей різного типу.

and self-blame. They do not seek to set difficult goals and do not know how to focus on them.

The results of analysis of the “Other-oriented perfectionism (OOP)” scale reflect that a high level of perfectionism (42% of students) is dominant. The students are convinced that other people have extremely high expectations of them. These expectations are received, interpreted as very difficult or impossible for satisfaction. However, they must meet the standards set by other people to earn approval and acceptance, to avoid negative evaluation. But at the same time, 36% of the respondents have an average level of formation of the indicator. The results demonstrate that the students are inclined to ascribe to others falsely inflated standards, expectations. In the situation of the inconsistency of prescribed and real standards, expectations, the student may make unfounded, baseless accusations against the communicator, demonstrate hostility and distrust. The lowest number of students – 22.0% showed the results of a low level of other-oriented perfectionism. The indicator demonstrates that they are completely undemanding to others, tolerant and easily forgive their mistakes and imperfections.

The results of the “Socially-prescribed perfectionism (SPP)” scale reflect that 44% of participants have a low level of the indicator. This means, that the students even in situations of understanding of high demands and expectations don't receive them as serious, important, they don't seek the ways to meet these standards to earn approval and acceptance, to avoid negative evaluation. They have an unemotional attitude to requests and requirements. At the same time, 32.0% of students have a high level of the formation of this kind of perfectionism. These students begin to form a strong belief that others tend to underestimate them and make unrealistic, unreasonable demands that are difficult but necessary to meet. 24% of informants have the average level of the formation of this kind of perfectionism. This level may be defined as so-called “normal perfectionism”. Students with “normal perfectionism” tend to perfection, but they enjoy the process and the results of their work and tries to improve them again and again, enjoying the process and a new more meaningful result.

Indicators of the integrated scale are average, mainly. Only 10% of respondents demonstrate

Зокрема, дуже часто вони відчувають потребу повного контролю над своєю вагою і формою тіла, досягнувши в цій області найвищих стандартів. Середній рівень перфекціонізму становить 40.0% усіх учасників дослідження. Найменша кількість, 16.0% студентів, у яких зафіксований низький рівень вираженості даного виду перфекціонізму. Тобто, ці студенти характеризуються відсутністю високих особистих стандартів і низькою внутрішньою мотивацією самовдосконалення. Вони схильні уникати прийняття власних помилок і невдач, самокритичності, самозвинувачення. Не прагнуть ставити перед собою важкодоступні цілі та не вмюють зосереджуватися на них.

Відносно показника “перфекціонізм, орієнтований на інших” домінує високий рівень прояву перфекціонізму (42.0% осіб). Вони переконані в тому, що інші люди стосовно них мають надзвичайно високі очікування, яким дуже важко, якщо взагалі можливо, відповідати. Проте вони повинні відповідати стандартам, які встановлюються оточенням, щоб заслужити схвалення і прийняття, уникнути негативної оцінки. Але в той же час у 36.0 % досліджуваних були зафіксовані показники середнього рівня. Це свідчить про те, що дані студенти схильні приписувати оточуючим помилкові завищені стандарти, очікування, та в разі їх невідповідності, студент може пред'являти необґрунтовані, безпідставні звинувачення адресовані співрозмовнику, проявляти ворожість і недовіру. Найменша кількість студентів – 22.0 % показала результати низького рівня прояву перфекціонізму до навколишнього світу. Це свідчить про те, що вони абсолютно невимогливі щодо оточення, терпимі та з легкістю прощають їм їх помилки й недосконалість.

При аналізуванні результатів за показником “соціально приписаний перфекціонізм”, встановлений прояв низького рівня у 44.0 % студентів, що взяли участь в дослідженні. Тобто, ці студенти, навіть в тому випадку, коли розуміють, що оточення висуває щодо них високі очікування, не надають цьому значення і не прагнуть відповідати стандартам, які встановлюються задля того, щоб заслужити схвалення і прийняття, уникнути

Perfectionism as a phenomenon of personal development of a modern student

a high level of perfectionism. This level indicates that the students tend to have full clear control over their own lives and the lives of others, they try to control the surrounding, the world around them. They are confused and annoyed by events and circumstances that go beyond “prescribed in the plan”. Only 14.0% of students had a low level of perfectionism.

For further research, students were divided into two groups:

1 group – respondents with a high level of perfectionism (5 informants, 10%);

2 group – respondents with a low level of perfectionism (7 informants, 14%).

Table 2 presents the average meanings of indicators of the level of development of volitional qualities in both groups of students. The data was obtained as the result of the implementation of the questionnaire “Volitional Qualities of Personality” (M.V. Chumakov).

In accordance with results obtained almost all volitional qualities were distributed in the range of average meanings in both groups. The exception was the high level of responsibility in the group of students with tend to perfectionism. There is a difference in the individual characteristics of the expression of volitional qualities of respondents with high and low levels of perfectionism. Thus, in the group of students with a high level the most expressed are such volitional qualities as responsibility and attentiveness, and in the group of students with a low level - determination and independence. The most significant differences were revealed on the scales: responsibility, determination, and attentiveness.

Our data allows to suggest that students-perfectionists tend to be disciplined and more diligent in performing their duties. Often, they overload themselves with excessive obligations, which leads to anxiety associated with the fear of not having the time or poor performance of some works. As a rule, they are often indecisive, insecure, they tend to have constant doubts and hesitation in the implementation of the intended. At the same time, the decision made after long reflection and hesitation is not stable enough. Students-perfectionists have a high level of attentiveness as well. This indicates their ability to concentrate when they can hold their attention steadily when needed, even if the work they do is not of particular interest

негативної оцінки. Тобто їм властиво неемоційне ставлення до запитів і вимог. Але, в той же час, у 32.0% студентів виявлені показники високого рівня. Це свідчить про те, що у студентів може відмічатися початок формування стійкого переконання, що інші схильні недооцінювати їх і висувають нереалістичні, необґрунтовані вимоги, яким важко, але необхідно відповідати. У 24.0% був встановлений середній рівень, який можна зазначити як адекватний рівень прояву перфекціонізму в соціальному просторі. Це, так званий “нормальний перфекціонізм”, коли студент теж прагне до досконалості, але йому подобається процес, він насолоджується результатами своєї праці та намагається знову їх поліпшити, насолоджуючись процесом і новим більш вагомим результатом.

Показники за інтегральною шкалою перфекціонізму домінують на середньому рівні і зафіксовано у 78.0 % студентської молоді. Високий рівень перфекціонізму виявлено у 10.0 % досліджуваних. Даний рівень свідчить про те, що такі студенти схильні до повного чіткого контролю над власним життям та життям інших, навколо них повинен бути порядок. Їх збентежують та нервують події та обставини, що виходять за рамки “прописаного у плані”. І лише у 14.0 % студентів був відмічений низький рівень прояву перфекціонізму.

Для подальшого дослідження студенти були поділені нами на дві групи:

1 група – випробовувані з високим рівнем перфекціонізму (5 осіб);

2 група – випробовувані з низьким рівнем перфекціонізму (7 осіб).

У таблиці 2 представлені середні значення показників рівня розвитку вольових якостей в обох групах студентів, отримані в ході тестування за опитувальником “Вольові якості особистості” М. В. Чумакова.

За результатами дослідження встановлено, що показники вираженості практично всіх вольових якостей розподілилися на межі середніх значень в обох групах. Виняток склали високі показники за рівнем розвитку відповідальності в групі студентів, схильних до перфекціонізму.

Table 2: Level of formation of volitional qualities of students (n = 50).

Таблиця 2. Показники рівня розвитку вольових якостей студентів.

Questionnaire scales Шкали опитувальника	1 group 1 група		2 group 2 група	
	Mx	δ	Mx	δ
Responsibility Відповідальність	8.2	1.64	2.8	1.72
Initiative Ініціативність	4.6	2.19	5.5	3.20
Determination Рішучість	2.8	2.94	7.3	1.21
Independence Самостійність	6.4	2.60	6.0	3.34
Endurance Витримка	5.6	3.04	5.1	2.56
Persistence Наполегливість	4.6	2.88	5.3	2.73
Energy Енергійність	5.2	1.30	5.5	1.76
Attentiveness Уважність	7.6	1.67	3.6	1.86
Purposefulness Цілеспрямованість	5.4	2.89	4.0	1.54

Note: Mx- average value, δ – standard deviation.

Примітка: Mx- середнє значення, δ – стандартне відхилення.

to them. In such situations, they are characterized by concentration and deep immersion into work.

To compare the level of development of individual-typological properties in both groups of students obtained during testing by the method of “Individual-typological questionnaire” (ITQ) L. Sobchik (2018), the Mann-Whitney U-test was used. The data are presented in table. 3

As we can see, in the group of students with a high level of perfectionism, such individual-typological personality qualities as anxiety and sensitivity are the most developed, and spontaneity is the least. In the group of students with a low level of perfectionism, the most expressed qualities are extroversion of their personality; spontaneity, lability, and anxiety are the less expressed.

The data obtained indicate that the students with a high level of perfectionism are characterized by excessive anxiety, suspicion, timidity, the tendency to obsessive fears, and panic reactions. In addition, they are more sensitive and dependent. Their dependence can be manifested in the focus on the authority of a stronger personality. In general, they are characterized by a more typologically “weak” constitutional structure. At the junction of the leading tendencies of anxiety and sensitivity

Помітно різницю в індивідуальних особливостях вираженості вольових якостей у випробовуваних з високим і низьким рівнем перфекціонізму. Так, у групі студентів з високим рівнем найбільш виражені такі вольові якості, як відповідальність і уважність, а в групі студентів з низьким рівнем – рішучість і самостійність. При цьому найбільші відмінності зафіксовані за шкалами: відповідальність, рішучість і уважність.

Отримані нами дані свідчать про те, що студенти – перфекціоністи, як правило, схильні до дисциплінованості та більшої старанності при виконанні своїх обов'язків. Найчастіше вони перевантажують себе надмірними зобов'язаннями, що, своєю чергою, призводить до тривожності, пов'язаної з острахом не встигнути або неякісно виконати якусь роботу. Це найчастіше нерішучі, невпевнені особи, схильні до постійних сумнівів і коливань, при здійсненні задуманого. При цьому рішення, прийняте після тривалих роздумів і коливань, не є достатньо стійким. Студентам, схильним до перфекціонізму, притаманний також високий рівень уважності, що говорить про їхню здатність до концентрації уваги, коли вони можуть

Table 3: Differences in the development of individual-typological properties of students with a high level of perfectionism and with a low level of perfectionism

Таблиця 3. Відмінності у розвитку індивідуально-типологічних властивостей студентів з високим рівнем перфекціонізму та з низьким рівнем перфекціонізму

Questionnaire scales Шкали опитувальника	1 group 1 група		2 group 2 група		Mann-Whitney U-test U-критерій Манна-Уїтні	
	Mx	δ	Mx	δ	Ranks 1 Ранг 1	Ranks 2 Ранг 2
Extraversion Екстраверсія	5.6	1.94	5.5	1.76	12	10
Spontaneity Спонтанність	4.0	2.91	3.5	1.64	5	3
Aggressiveness Агресивність	6.0	1.73	4.1	1.72	14	6,5
Rigidity Ригідність	5.0	1.00	3.8	1.94	8,5	4
Introversion Інтроверсія	5.0	1.87	5.6	1.96	8,5	12
Sensitivity Сенситивність	7.4	1.51	3.3	1.21	15	2
Anxiety Тривожність	8.0	1.73	2.8	1.32	16	1
Lability Лабільність	5.6	1.81	4.1	2.56	12	6.5

Note: Mx – average value, δ – standard deviation.

Примітка: Mx – середнє значення, δ – стандартне відхилення.

identified in the group of perfectionist students, conformity is manifested as a style of behavior. Behavioral strategies are based on the typological properties of self-doubt and excessive focus on generally accepted norms of behavior. We observe that students with a low level of perfectionism are more emotionally stable, they are characterized by greater spontaneity, less sensitivity, and low anxiety. If necessary, non-perfectionist students do not tend to long deliberations, but on the contrary make decisions quickly, spontaneously. Their decisions depend on goals, they are more flexible, can change with changing of aim, the students do not worry about possible problems. Using the Mann-Whitney U-test, it was proved that these differences are statistically significant: critical values $p \leq 0.01$ – 9; $p \leq 0.05$ – 15; result $U_{Emf} = 9$ (Fig. 2).

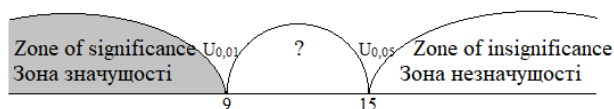

Fig. 2: Axis of significance

Рис. 2. Вісь значущості

стабільно утримувати увагу в разі потреби, навіть якщо виконувана ними робота не представляє для них особливого інтересу. У таких ситуаціях їм властива зібраність і глибоке занурення до роботи.

Для порівняння показників рівня розвитку індивідуально-типологічних властивостей в обох групах студентів, отриманих в ході тестування за методикою "Індивідуально-типологічний опитувальник" ("ІТО") Л. М. Собчик (2018), застосовано U-критерій Манна-Уїтні. Дані представлені у табл. 3

У групі студентів з високим рівнем перфекціонізму найбільше розвинені такі індивідуально-типологічні властивості особистості, як тривожність і сенситивність, найменше – спонтанність. У групі студентів з низьким рівнем перфекціонізму найбільше виражена екстравертованість їх особистості, найменше – спонтанність, лабільність і тривожність.

Отримані в ході тестування за даною методикою дані свідчать про те, що студенти з високим рівнем перфекціонізму характеризуються надмірною тривожністю,

Table 4: Indicators of self-esteem and the level of demands of students (according to the Dembo-Rubinstein Method of Self-esteem Measurement) (n = 50)

Таблиця 4. Показники самооцінки та рівня домагань у студентської молоді (за методикою “Діагностика самооцінки Дембо-Рубінштейн”)

Indicators Показники	High level Високий рівень		Average level Середній рівень		Low level Низький рівень	
	Абс.ч. N	%	Абс.ч. N	%	Абс.ч. N	%
Self-esteem Самооцінка	20	40.0	13	26.0	17	34.0
The level of demands Рівень домагань	28	56.0	17	34.0	4	8.0

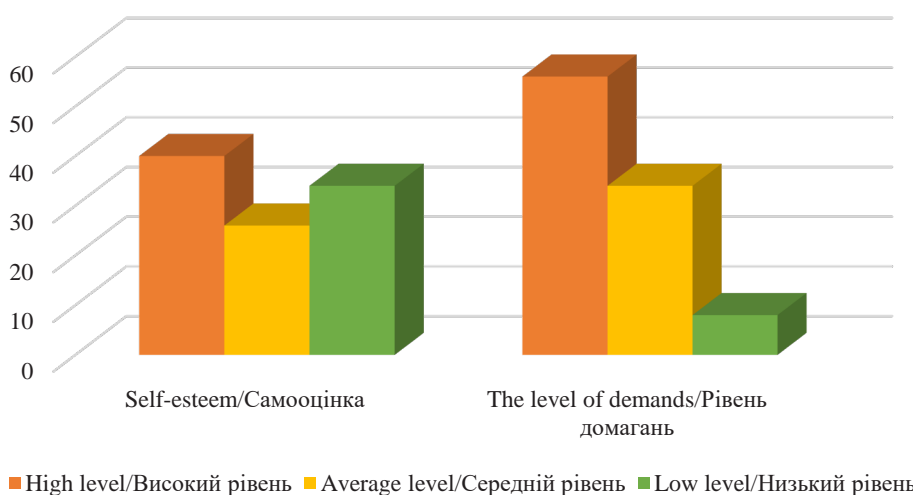

Fig. 3: Distribution of indicators of self-esteem and the level of demands of students (%) (n = 50)

Рис. 3. Розподіл показників самооцінки та рівня домагань у студентської молоді, %

Table 4 presents the average meaning of self-esteem in both groups of students. The data was obtained as the result of the implementation of the Dembo-Rubinstein Method of Self-esteem Measurement (in modification of A. Prikhodzhan).

The data obtained reflect that 40% of the students have a high level of self-esteem. Characteristic features for them are a misconception of themselves, an idealized image of their value, meaning for others, ignoring failures to maintain high self-esteem. Perception of reality is distorted. Failure occurs as a consequence of someone's tricks or unfavorable circumstances, independent of the actions of the individual. High self-esteem of respondents may lead to conflicts due to contempt for other people, too

підозрілістю, боязкістю, схильністю до нав'язливих страхів і панічних реакцій. Крім того, вони більшою мірою, ніж студенти, не схильні до перфекціонізму, чутливі й залежні, що може проявлятися в орієнтації на авторитет сильнішої особистості. В цілому, характеризуються більш типологічно “слабкою” конституціональною структурою. На стику виявлених у групі студентів – перфекціоністів провідних тенденцій тривожності і сенситивності простежується конформність як стиль поведінки, який базується на типологічних властивостях невпевненості в собі, і надлишкової орієнтованості на загальноприйняті норми поведінки. Студенти з низьким рівнем перфекціонізму більш емоційно стійкі, їм характерна велика

harsh and unfounded statements addressed to them, intolerance to other people's opinions, and the manifestation of arrogance.

34% of the students have low levels of self-esteem. This indicates that students have self-doubt, timidity, and inability to realize their potencies, as well as underestimation of their qualities. Such students do not set difficult goals, their aims are limited to solving everyday problems, the students are critical to themselves.

Too high or too low self-esteem disrupts the process of self-regulation, increases self-control. This is especially noticeable in communication, where people with high self-esteem may cause a conflict. Uncertainty is expressed in the inability to make a choice and it is manifested in the fear of making the wrong decision.

34% of students have an average level. The level may be described as adequate self-esteem and estimation of others. This indicates that the respondents correctly correlate their capabilities and abilities, they are quite critical of themselves, able to realistic perception and interpretation of their failures and successes, try to set achievable goals.

The data obtained reflect that 56% of the students have a high level of demands. The students can combine confidence in the great value of their actions with the desire for self-affirmation, responsibility, as well as the correction of failures through their efforts with sustainable life plans. 34% of students have the optimal level of demands. They are self-confident, determined to succeed, able to relate their strong qualities with the goal, they do not seek self-affirmation. Only 8% of students have a low level of demands formed under the impact of the attitude to failure, the unreality of plans for the future. The respondents with a low level of demands are usually focused on subordination and often show helplessness. They do not plan their actions well from the short-term perspective and do not correlate them well with the future. An inadequate level of demands can lead to maladaptive behavior, inefficiency in interpersonal relationships (Kumar, 2017).

Discussion

The analysis of empirical research on the study of perfectionism and its components has allowed

спонтанність і менша сенситивність, низька тривожність, ніж у студентів-перфекціоністів. У разі необхідності студенти-неперфекціоністи не схильні до довгих розмірковувань, а навпаки приймають рішення швидко, спонтанно, гнучкі щодо обраної мети, не переймаються про можливі проблеми. За допомогою U-критерію Манна-Уїтні доведено, що ці відмінності є статистично значущими: критичні значення $p \leq 0.01$ – 9; $p \leq 0.05$ – 15; результат $U_{\text{Емп}} = 9$ (рис. 2).

У таблиці 4 представлені середні значення показників рівня самооцінки в обох групах студентів та зображено графічно на рис. 2, отримані в ході тестування за методикою діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейн (в модифікації А. М. Прихожан).

Аналізуючи результати за показником "самооцінка", високий рівень має 40.0% студентської молоді. Характерними рисами для них є неправильне уявлення про себе, ідеалізований образ своєї цінності для оточення, ігнорування невдач заради збереження високої самооцінки. Сприйняття реальності спотворюється. Неуспіх постає як наслідок чіхось підступів або несприятливо сформованих обстав, що жодною мірою не залежить від дій самої особистості. Також при високій самооцінці конфлікти можуть виникати через зневажливе ставлення до інших людей, занадто різких і необґрунтованих висловлювань на їх адресу, нетерпимість до чужої думки, прояву зарозуміння.

Але, водночас, у 34.0 % досліджуваних виявлені показники низького рівня самооцінки. Це свідчить про те, що у студентів наявна невпевненість в собі, боязкість і неспроможність реалізувати свої здібності, а також недооцінення своїх якостей. Такі студенти не ставлять перед собою важкодосяжних цілей, обмежуються розв'язанням повсякденних завдань, критичні до себе.

Занадто висока або занадто низька самооцінка порушують процес саморегуляції, підвищують самоконтроль. Особливо це помітно у спілкуванні, де особи з завищеною самооцінкою виступають причиною конфліктів. Невпевненість виражається в неможливості зроби якийсь вибір, та простежується в страху перед прийняттям неправильного рішення.

us to make assumptions about their relationship to certain psychological constructs of personality, particularly about interrelations between the level of perfectionism and self-esteem. The interaction of aspects of perfectionism with infinite scales of self-esteem and the respondents' opinions about outer estimations was revealed. According to research, it can be confirmed that in many aspects perfectionism is associated with the personal image of perfection, it is as well a model of behavior transmitted by society. In this case, perfectionism can be considered as a socially willing representation of a man.

In general, the data we obtained resonate with the results obtained by American scientists led by Newman. The study is aimed at exploration of the role of perfectionism and motivation for achievement in the academic activity of students. Based on the premise that personality reflects patterns of emotional interaction, cognition, and behavior, scientists have deconstructed perfectionism into these components to study how they contribute to the various manifestations of this human quality. The authors identified different profiles of perfectionism and proved that the profiles are differently related to indicators of mental health, happiness, and well-being of young people (Newman, Brittany, 2019).

T. Kamushadze, studying the relationship between various aspects of perfectionism and psychological well-being, found that psychological well-being has a positive correlation with conscious perfectionism and a negative correlation with self-perfectionism (Kamushadze, 2021).

The approach used in this study contributes to a better understanding of the main emotional, behavioral and cognitive tendencies that impact healthy and unhealthy manifestations of perfectionism. Students with a high level of perfectionism demonstrate the highest level of academic activity, which has a great influence on their well-being and will allow them to succeed in their studies. However, if students fail, make mistakes, and do not have effective coping strategies, they may find it difficult to manage negative emotions, which contributes to their deteriorating mental health. According to the results of the previous studies conducted in Anadolu University, perfectionism has an adaptive nature (Kayis & Ceyhan, 2015). The findings of this study suggest that in the educational

У 34.0% студентів був встановлений середній рівень, який можна зазначити як адекватну самооцінку себе й оточення. Це свідчить про те, що досліджувані правильно співвідносять свої можливості й здібності, досить критично ставляться до себе, прагнуть реально сприймати свої невдачі й успіхи, намагаються ставити перед собою досяжні цілі.

Під час аналізування результатів за показником "рівень домагань" високий рівень був виявлений у 56.0% студентської молоді. Це свідчить про те, що у студентів може поєднуватися впевненість у цінності власних дій з прагненням до самоствердження, відповідальності, а також корекції невдач завдяки власним зусиллям, з наявністю стійких життєвих планів. Оптимальний рівень зафіксовано у 34.0% студентської молоді. Вони впевнені у собі, не шукають самоствердження, налаштовані на успіх, вміють співвідносити власні сили з поставленою метою. Тільки у 8.0% студентів відмічено низький рівень домагань, який залежить від настановлень на невдачу, нереальності планів на майбутнє. Досліджувані з низьким рівнем домагань зазвичай орієнтовані на підлеглисть і часто демонструють безпорадність. Вони погано планують свої дії в найближчому часі й погано співвідносять їх з перспективою. Неадекватність рівня домагань може призводити до дезадаптивної поведінки, неефективності в міжособистісних стосунках (Kumar, 2017).

Дискусія

Аналізування емпіричних досліджень вивчення перфекціонізму та його компонентів, дозволило нам зробити припущення зв'язків з певними психологічними конструктами особистості, а саме з самооцінкою. Виявлено взаємовплив аспектів перфекціонізму з нескінченними шкалами самооцінки та думки суб'єкта про те, як його оцінюють інші. За результатами досліджень можна підтвердити, що у багатьох аспектах перфекціонізм пов'язаний з уявленнями про досконалість, та виступає взірцем поведінки, що транслюється суспільством. У такому разі перфекціонізм можна розглядати вже як соціально охоче представлення людини.

environment, some manifestations of perfectionism may benefit students.

Conclusions

A student with a high level of perfectionism is characterized by such volitional qualities as a high level of responsibility and attentiveness, discipline and diligence, the ability to immerse oneself into work, a low level of indicators of determination and perseverance. Individual-typological qualities are excessive personal anxiety, distrust, timidity, sensitivity, conformity, dependence, and subordination. Underestimated self-esteem, especially in terms of intelligence, character, ability to do something in their way, confidence, with the highest possible difference between the level of self-esteem and the level of demands (the highest level).

Students with a low level of perfectionism have such volitional qualities as initiative, determination, persistence, and flexibility. Individual-typological properties are excessive extroversion and spontaneity, low level of lability, and anxiety. They demonstrate high self-esteem, consider themselves confident, capable, kind, have a good character. The ratio of self-esteem and level of demands is moderate, and the parameters of character, ability and appearance are average, self-esteem is above the level of demands.

Thus, we can state that our hypothesis was confirmed: psychological personal qualities of students with a tendency to perfectionism are increased anxiety and indecision, low self-esteem and too high self-criticism, increased responsibility, and dependence.

References:

- Baranov'ska, Ya. G. (2019). Empirychne poperednie likuvannia tryvohy u dorosloму zhytti [Empirical pre-treatment of anxiety in adult life]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, 2, 37-43. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-5>
- Chumakov, M.V. (2015). Emotsiino-volova sfera osobystosti pidlitkiv ta yii diahnozyka [Emotional and volitional sphere of adolescents' personality and its diagnosis]. *Visnyk praktychnoi psykholohii osvity – Bulletin of practical psychology of education*, 1(12), 83–86. URL: https://psyjournals.ru/vestnik_psyobr/2015/n1/Chumakov.shtml (date of access 24.08.2021).

У цілому, отримані нами дані перевершуються з результатами, які отримали американські вчені на чолі з Британі і Н'юман (2019), досліджуючи роль перфекціонізму і мотивації досягнень в академічній активності студентів. Виходячи з передумови, що особистість відбиває патерни емоційної взаємодії, пізнання і поведінки, вчені деконструювали перфекціонізм на ці складові частини з метою вивчення, як вони сприяють різноманітним проявам цієї риси. Авторами виявлені різні профілі перфекціонізму й доведено, що профілі по-різному пов'язані з показниками психічного здоров'я, щастя й добробуту молоді (Newman and Brittany, 2019).

Т. Камушадзе (2021), досліджуючи зв'язок між різними аспектами перфекціонізму і психологічного благополуччя, встановив, що психологічний добробут має позитивну кореляцію зі свідомим перфекціонізмом і негативну кореляцію з самоцінним перфекціонізмом (Kamushadze, 2021).

Підхід, використаний у цьому дослідженні, виявив результати, що пролили світло на основні емоційні, поведінкові та когнітивні тенденції, що сприяють здоровим та нездоровим проявам перфекціонізму. Студенти-перфекціоністи продемонстрували найвищий рівень академічної активності, що має певну цінність для їх добробуту й дозволить їм досягти успіху у навчанні. Проте, якщо студенти стикаються з невдачею, здійснюють помилки та не мають ефективних стратегій подолання, їм може бути важко керувати негативними емоціями, що сприяє погіршенню психічного здоров'я.

Відповідно до попередніх досліджень, які підтримують адаптивну природу перфекціонізму в студентів університету Анатолу (Kayis and Seyhan, 2015), висновки зроблені в даному дослідженні свідчать про те, що в студентському просторі деякі прояви перфекціонізму можуть принести користь студентам у порівнянні з тими, у кого немає схильності до перфекціонізму.

Висновки

Для осіб з вираженим перфекціонізмом характерні такі вольові якості, як високий рівень відповідальності й уважності, дисциплінованості й старанності, здатності глибоко

- Frost, R. (1990). The dimension of perfectionism. Frost R., P. Marten, C. Lahart, R. Rosenblate. *Cognitive Therapy and Research*, 14. 449–468.
- Garanyan, N.G., Caculin, T.O. (2019). Dynamika pokaznykiv perfektsionizmu ta symptomiv emotsiinoho dystressu v studentskii populiatsii za ostanni desiat rokiv: kohortne doslidzhennia. [Dynamics of indicators of perfectionism and symptoms of emotional distress in the student population over the past ten years: a cohort study]. *Kulturno-istorychnapsykhohiia – Cultural-historical psychology*, 3(15), 41-50. DOI: 10.17759/chp.2019150305
- Garanyan, N.G., Shchukin, D.A. (2018). Chasti sotsialni porivniannia yak chynnyk emotsiinoi dezadaptovanosti uchniv [Frequent social comparisons as a factor in the emotional maladjustment of students]. *Konsultatsiia z psykholohii ta psykhoterapii – Counseling psychology and psychotherapy*, 4(22), 182-206. <https://doi.org/10.17759/cpp> (date of access 24.08.2021).
- Hewitt, P. L. (2020). Perfecting, belonging, and repairing: A dynamic-relational approach to perfectionism. *Canadian Psychology*, 61(2), 101-110. <http://dx.doi.org/10.1037/cap0000209>
- Hill, A., Curran, T. (2015). Multidimensional Perfectionism and Burnout: A Meta-Analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 20(3), 269-288. DOI: 10.1177/1088868315596286
- Horney, K. (2014). *The neurotic personality of our time*. St. Petersburg. 307 p.
- Hrubi, T. V. (2016). Henezys perfektsionizmu [Genesis of perfectionism]. *Problemy suchasnoi psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka – Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University*, 33. 128–138.
- Kamushadze, T., Martskvishvili, K., Mestvirishvili, M., & Odilavadze, M. (2021). Does Perfectionism Lead to Well-Being? The Role of Flow and Personality Traits. *Europe's Journal of Psychology*, 17(2), 43-57. <https://doi.org/10.5964/ejop.1987>
- Kayis, A. R., & Ceyhan, A. A. (2015). Investigating the achievement goals of university students in terms of psycho-social variables. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 15(2), 445-462. <https://doi.org/10.12738/estp.2015.2.2497>.
- Kholmohorova, A. B., Haranian, N. H. (2004). Nartsyzm, perfektsionizm ta depresiia [Narcissism, perfectionism and depression]. *Konsultatsiia z psykholohii ta psykhoterapii – Counseling psychology and psychotherapy*, 1, 18-35.
- Kokorina, Yu. Ye., & Psatii, A. V. (2021). Kharchova povedinka yak forma stavlennia do sebe [Eating behavior as a form of self-attitude]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: znanstva i osvity*, 1(1), 1-10. DOI: 10.17759/insait.2021110101
- занурюватися у роботу, низький рівень показників рішучості й наполегливості. Індивідуально-типологічні якості: надмірна особистісна тривожність, недовірливість, боязливість, чутливість, конформність, залежність і підпорядкованість. Занижена самооцінка, особливо щодо інтелекту, характеру, здібностей що-небудь робити самостійно, впевненість, з максимально високою розбіжністю рівня самооцінки та рівня домагань (максимально високий рівень).
- У студентів з низьким рівнем перфекціонізму простежуються такі вольові якості, як ініціативність, рішучість, наполегливість і гнучкість. Індивідуально-типологічні властивості: виражена екстравертованість і спонтанність, низький рівень лабільності й тривожності. Демонструють високу самооцінку, вважають себе впевненими, здатними, добрими, мають хороший характер, співвідношення показників самооцінки та рівня домагань має помірний характер.
- Таким чином, ми можемо констатувати, що наша гіпотеза про те, що психологічними особливостями особистості студентів зі схильністю до перфекціонізму є підвищена тривожність та нерішучість, занижена самооцінка та занадто висока самокритичність, підвищена відповідальність, залежність, під час дослідження знайшла підтвердження.

Список використаних джерел

- Барановська Я. Г. Емпіричне дослідження тривожності в підлітковому віці. *Insait: психологічні виміри суспільства*, 2019. № 2. С. 37-43. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-5>
- Чумаков М.В. Эмоционально-волевая сфера личности подростков и ее диагностика. *Вестник практической психологии образования*. 2015. Том 12. № 1. С. 83–86. URL: https://psy-journals.ru/vestnik_psyobr/2015/n1/Chumakov.shtml (дата звернення: 04.05.2021)
- Frost, R. The dimension of perfectionism. Frost R., P. Marten, C. Lahart, R. Rosenblate. *Cognitive Therapy and Research*, 1990. № 14. P. 449–468.
- Гаранян Н. Г., Цацулин Т. О. Динамика показателей перфекционизма и симптомов эмоционального неблагополучия в студенческой популяции за последние десять лет: когортное исследование. *Культурно-историческая психология*. 2019. Том 15. № 3. С. 41–50. DOI: 10.17759/chp.2019150305

- the psychological dimensions of society*, 5, 11-29. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-2
- Kumar, S.D., Kavitha, H.S., Kulkarni, P., Siddalingappa, H., & Manjunath, R. (2017). Depression, anxiety and stress levels among medical students in Mysore, Karnataka, India. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 3(1), 359-362.
- Newman, Brittany & Strickler, Jesse & O'brien, Caroline, & Lui, Tiffany, & Lynch, Michael. (2019). Deconstructing perfectionism in college students: Patterns of behavior, emotion, and cognition. *Personality and Individual Differences*, 145, 106-111. DOI: 10.1016/j.paid.2019.03.030.
- Sobchik, L. M. (2018). Psykholohiia osobystosti: teoriia ta praktyka psykholohiistyky [Psychology of personality: theory and practice of psychodiagnostics]. SPb: Rech – SPb: Rech. 480 p.
- Zavada, T. Yu. (2016). Motyvatsiini faktory perfektsionizmu studentskoi molodi. [Motivational factors of perfectionism of students' youth]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Kherson State University*, 5(2), 103-109.
- Zolotareva, A. A. (2018). Korotkyi dyferentsialnyi test perfektsionizmu: test kros-kulturnoi stabilnosti faktornoj struktury ta psykometrychnykh kharakterystyk [A brief differential test of perfectionism: a test of cross-cultural stability of factor structure and psychometric characteristics]. *Kulturno-istorychna psykholohiia – Cultural-historical psychology*, 14(1), 107-115. DOI: 10.17759/chp.2018140112
- Гаранян Н.Г., Щукин Д.А. Частые социальные сравнения как фактор эмоциональной дезадаптации студентов. *Консультативная психология и психотерапия*. 2018. Т. 22. № 4. С. 182–206. <https://doi.org/10.17759/cpp>
- Hewitt, P. L. Perfecting, belonging, and repairing: A dynamic-relational approach to perfectionism. *Canadian Psychology*, 2021. Vol. 61, No. 2. P. 101-110. <http://dx.doi.org/10.1037/cap0000209>
- Hill A., Curran T. Multidimensional Perfectionism and Burnout: A Meta-Analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 2015. Vol. 20. № 3. 268-288. DOI: 10.1177/1088868315596286.
- Хорни К. Невротическая личность нашего времени. СПб.: Питер, 2014. 307 с
- Hrubi T.V. Genesis of perfectionism. *Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University*, 2016. Issue 33. P. 128-138.
- Kamushadze, T., Martskvishvili, K., Mestvirishvili, M., & Odilavadze, M. Does Perfectionism Lead to Well-Being? The Role of Flow and Personality Traits. *Europe's Journal of Psychology*, 2021. 17(2). 43-57. <https://doi.org/10.5964/ejop.1987>
- Kayis, A. R., & Ceyhan, A. A. Investigating the achievement goals of university students in terms of psycho-social variables. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 2015. 15(2), 445-462. <https://doi.org/10.12738/estp.2015.2.2497>
- Холмогорова А.Б., Гаранян Н.Г. Нарцисизм, перфекціонізм і депресія. *Консультативна психологія і психотерапія*. 2004. № 1., С. 18–35.
- Kokorina Yu. Ye., Psatii A. V. Eating behavior as a form of self-attitude. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021. №5. 11-29. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-2
- Kumar, S.D., Kavitha, H.S., Kulkarni, P., Siddalingappa, H., & Manjunath, R. (2017). Depression, anxiety and stress levels among medical students in Mysore, Karnataka, India. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 3(1), 359-362.
- Newman, Brittany & Strickler, Jesse & O'brien, Caroline & Lui, Tiffany & Lynch, Michael. Deconstructing perfectionism in college students: Patterns of behavior, emotion, and cognition. *Personality and Individual Differences*, 2019. № 145. P. 106-111. DOI: 10.1016/j.paid.2019.03.030.
- Собчик, Л.Н. Психология индивидуальности: теория и практика психодиагностики. СПб: Речь, 2018. 480 с.
- Завада Т. Ю. Мотиваційні чинники перфекціонізму студентської молоді. *Науковий Вісник Херсонського державного університету*, 2016. Випуск 5. Том 2, 2016. с 103-109
- Золотарева А. А. Краткий дифференциальный тест перфекционизма: проверка кросс-культурной устойчивости факторной структуры и психометрических характеристик. *Культурно-историческая психология*, 2018. Т.14. № 1. С. 107-115. DOI: 10.17759/chp.2018140112

DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-3

Link article (Style APA): Orap, M. O., Akimova, N. V., & Kalba Ya. Ye. (2021). Subjective well-being and anxiety level during the COVID-2019 crisis: study in Ukrainian adolescence. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 28-39. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-3

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Orap, M. O., Akimova, N. V., Kalba, Ya. Ye. Subjective well-being and anxiety level during the COVID-2019 crisis: study in Ukrainian adolescence. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 28-39. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-3

UDC 159.922.8:316.6:616-036.21Covid-19

Subjective well-being and anxiety level during the COVID-2019 crisis: study in Ukrainian adolescence

Суб'єктивне благополуччя та рівень тривожності під час кризи COVID-2019: дослідження українського юнацтва

Received: July 15, 2021

Accepted: November 11, 2021

Orap Maryna Olehivna

Doctor of Psychological Sciences, Professor
Department of Psychology
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National
Pedagogical University, Ukraine
orap2003@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-7598-8453>

Akimova Nataliia Volodymyrivna

Doctor of Psychological Sciences, Professor
Department of Practical Psychology
Kropivnitsky Institute of State and Municipal
Administration, Ukraine
natashashadow8@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9952-1153>

Kalba Yaroslava Yevhenivna

Candidate of Psychological Sciences,
Assistant Professor
Department of Psychology
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National
Pedagogical University, Ukraine
yarka35@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0589-9126>

Орап Марина Олегівна

доктор психологічних наук, професор
кафедра психології,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна
orap2003@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7598-8453>

Акімова Наталія Володимирівна

доктор психологічних наук, доцент
кафедра практичної психології,
Кропивницький інститут
державного та муніципального управління
natashashadow8@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9952-1153>

Кальба Ярослава Євгенівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра психології,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, Україна
yarka35@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0589-9126>

Abstract

The global pandemic and introduced quarantine provides completely new social conditions that affect the mental health of people. The influence of trait and state anxiety on people with different levels of subjective well-being in quarantine remains unexplored.

Анотація

Пандемія та запроваджений карантин створили цілком нові соціальні умови, котрі впливають на стан психічного здоров'я людей. Недослідженою залишається особистісна і ситуативна тривожність осіб з різним рівнем суб'єктивного благополуччя

Method: We used the PERMA-Profilер (J. Butler, M. Kern) technique to diagnose the overall level of subjective well-being and its components. The STAI method (C. Spielberger) was also used to study the level of respondent's trait and state anxiety. **Results:** It was found that the overall level of life satisfaction is significantly negatively correlated with the level of trait anxiety ($r = -.25$). The level of state anxiety was unexpectedly lower at the beginning of quarantine (43.95 ± 3.90), than one month later (48.50 ± 5.08). Qualitative analysis has led to the conclusion that in adolescence this is due to a lack of awareness of the dangers of a pandemic and the general attitude to quarantine as a holiday and vacation. There was an inverse relationship between anxiety and positive emotions before the quarantine, but under quarantine, positive emotions lost their potential to contain anxiety, and correlations were insignificant, so even positive events under quarantine could not reduce COVID-19 anxiety. However, the general level of subjective well-being of Ukrainian youth does not correlate with the level of anxiety and has not changed significantly during the first months of the quarantine. **Conclusions:** The concept of subjective well-being of Ukrainian youth is based primarily on subjective indicators of positive emotions and meanings and much less depends on more objective criteria, such as health, engagement and accomplishment. It was found that during the first month of the quarantine, the level of state anxiety did not affect the experience of subjective well-being by Ukrainian adolescence.

Key words: subjective well-being, anxiety, pandemic, COVID-19, quarantine, adolescence.

Introduction

The global pandemic and introduced quarantine provides completely new social conditions that affect the mental health of people. Psychologists understand that the main accompanying emotional states of people in a pandemic are fear, panic, anxiety, apathy, stress and depression (Hawryluck, 2004). This is definitely international problem that is actual and common for all people (Fardin, 2020). Current publications focused on the first psychological aid and support to people in stress situation (Fardin, 2020; Wang et al., 2020). Psychologists underlined that separation from loved ones, the loss of freedom and uncertainty over disease status during quarantine cause of raising the level of anxiety that can create dramatic effects (Brooks, Webster, Smith et al., 2020). That's why we urgently needed theoretical and practical research

в умовах карантину. **Методологія та методи.** Використано методику "PERMA-Profilер" (Дж. Батлер, М. Керн) для діагностики загального рівня суб'єктивного благополуччя та його складових. Використано методику "STAI" (Ч. Спілбергер) для дослідження рівня особистісної та ситуативної тривожності респондентів. **Результати.** Встановлено, що загальний рівень задоволення життям значуще негативно корелює з рівнем загальної (особистісної) тривожності ($r = -.25$). Зафіксовано, що рівень ситуативної тривожності є неочікувано статистично нижчим на початку карантину (43.95 ± 3.90), ніж через місяць після (48.50 ± 5.08). Якісне аналізування дало змогу констатувати, що у юнаків це пов'язано з недостатнім усвідомленням загроз пандемії та загальним ставленням до карантину, як до відпочинку і канікул. З'ясовано, що причинами ситуативної тривожності на початку карантину було переважно обмежене спілкування, страх за здоров'я та обмежена мобільність. Звернуто увагу, що до початку карантину існувала обернена залежність між рівнем тривожності та позитивними емоціями, але через місяць карантину позитивні емоції втратили свій потенціал щодо стримування рівня тривожності. Констатовано, що встановлені кореляції є неістотними, навіть позитивні події в умовах карантину не здатні знижувати рівень тривожності щодо COVID-19. Встановлено, що загальний рівень суб'єктивного благополуччя українського юнацтва не корелює з рівнем тривожності та істотно не змінився за перші місяці запровадженого карантину. **Висновки.** З'ясовано, що благополуччя української молоді ґрунтується насамперед на суб'єктивних показниках позитивних емоцій, і значно менше залежить від більш об'єктивних критеріїв, таких як стан здоров'я, залученість та досягнення. Було встановлено, що впродовж першого місяця запровадженого карантину рівень ситуативної тривожності не вплинув на переживання суб'єктивного благополуччя українськими юнаками і юнками.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя, тривожність, пандемія, COVID-19, карантин, юнацтво.

Вступ

Глобальна пандемія та запроваджений карантин створили нові соціальні умови, котрі вплинули на психічне здоров'я людей. Психологи розуміють, що основними супутніми емоційними станами людей під час пандемії є страх, паніка, тривога, апатія, стрес і депресія (Hawryluck, 2004). Це, безумовно, світова проблема, яка є актуальною і спільною для всіх

the main factors of anxiety in a current social situation and practical recommendation to improve mental health during epidemics and quarantine (Rubin & Wessely, 2020).

What affects the reduction of anxiety? The scientists identify factors which largely correlate with the level of state and trait anxiety. They are: the level of needs satisfaction (Maslow, 1999), positive emotions (Bradburn, 2016), self-deception (Sheridan et al., 2015), optimism (Seligman, 2011) and other. All these psychological phenomena are described by an integral indicator "subjective well-being". It is the high degree of satisfaction with one's life that becomes the regulating mechanism at periods of anxiety. These considerations led to the choice of the direction of our study and it is the link between anxiety and the level of subjective well-being during COVID-2019 crisis.

Purpose. The analysis of theoretical studies shows that level of subjective life satisfaction correlates with the level of anxiety. In this study, we set out to determine whether there is a relationship between integral psychological characteristics such as anxiety (trait and state) and personality's psychological well-being and how it could change with quarantine. The following tasks have been set: 1. Identify the relationship between experiencing state anxiety during quarantine and the level of subjective well-being; 2. Identify the main triggers of state anxiety associated with the situation of self-isolation in a pandemic.

Methodology and methods

N. Bradburn was one of the first who in 1969 introduced the term "psychological well-being" and identified it with a personal sense of happiness and life satisfaction. N. Bradburn's (2016) theoretical model of psychological well-being is about the balance which is achieved by the interaction of two types of affect – positive and negative. A high level of psychological well-being is associated with the predominance of positive emotions over negative ones (Bradburn, 2016). However, other researchers have continued to report a strong, inverse correlation between positive and negative affects (Avey et al., 2011; Diener et al., 1999). Ed Diener (1999) developed a tripartite model of subjective well-being, which describes how people experience the quality of their lives and includes both emotional reactions and cognitive judgments. Subjective well-being therefore encompasses moods and emotions

людей (Fardin, 2020). Сучасні публікації присвячені питанням першої психологічної допомоги та підтримки людей у стресовій ситуації (Fardin, 2020; Wang et al., 2020). Психологи підкреслили, що розлука з близькими людьми, втрата свободи та невпевненість у статусі захворювання під час карантину викликають підвищення рівня тривоги, що може призвести до непередбачуваних наслідків (Brooks, Webster, Smith et al., 2020). Тому існує нагальна потреба у теоретичних і практичних дослідженнях основних чинників тривожності в поточній суспільній ситуації, та практичні рекомендації щодо покращення психічного здоров'я під час епідемій та карантину (Rubin & Wessely, 2020).

Що впливає на зниження тривожності? Як зазначають дослідники, чинниками, які істотно значуще корелюють з рівнем тривожності є: рівень задоволення потреб (Maslow, 1970), позитивні емоції (Bradburn, 2016), самонавіювання (Sheridan et al., 2015), оптимізм (Seligman, 2011) та ін. Ці всі психологічні феномени описуються інтегральним показником суб'єктивного психологічного благополуччя. Саме висока міра задоволеності своїм життям стає регулятивним механізмом у людини в періоди тривожності. Ці міркування й зумовили вибір напрямку нашого дослідження взаємозв'язку тривожності та рівня суб'єктивного благополуччя під час пандемії COVID-2019.

Мета і завдання дослідження. Аналізування зазначених теоретичних досліджень, уможливило окреслити гіпотетичне твердження того, що рівень суб'єктивного задоволення життя юнаків корелює з рівнем тривожності. У даному дослідженні ми поставили перед собою мету з'ясувати, чи існує зв'язок між такими інтегральними психологічними характеристиками, як тривожність (особистісна і ситуативна) і психологічне благополуччя особистості, та як він міг змінитися у зв'язку з впровадженням карантину. Завданнями дослідження були: 1. Встановити зв'язок між переживанням ситуативної тривожності в умовах пандемії і карантину та рівнем суб'єктивного благополуччя. 2. З'ясувати основні тригери ситуативної тривожності, пов'язані з ситуацією самоізоляції в умовах пандемії.

Методологія та методи

Н. Бредберн був першим, хто у 1969 році увів термін "психологічне благополуччя",

as well as evaluations of one's satisfaction with general and specific areas of one's life. Scholars in this area emphasize that subjective well-being is a positive cognitive-evaluative attitude of a person to the world in general and to himself/herself as a subject of life, to others as partners in communication and interaction and experience on this basis a sense of self-satisfaction.

Modern researchers pay more attention to the separation of the structure of subjective well-being and the description of all the elements that influence this integral phenomenon. Carol Ryff and Corey Keyes created a theoretical model of psychological well-being that encompasses 6 distinct dimensions of wellness – Autonomy, Enviromental Mastery, Personal Growth, Positive Relations with Others, Purpose in Life, Self-Acceptance (Ryff & Keyes, 1995). We agree with the position of the authors, because the underlying principle that well-being does not necessarily exclude negative emotions seems scientifically sound. Julie Butler & Margaret Kern (Butler & Kern, 2016) in their study focus on the five domains defined by Seligman's theory: positive emotion, engagement, relationships, meaning, and accomplishment (Seligman, 2011).

Another area of research is related to determining the relationship between subjective well-being and personal characteristics. Psychological well-being is studying in correlation with personal growth, self-acceptance, competence in managing everyday affairs, ability to withstand social pressure and the presence of goals in life (Shamionov, 2004) and as a basis of life creativity and mental health (Zasiekina, Majstruk, 2017; Titarenko, 2017). Ukrainian psychologist L. Serduk identified that well-being strongly depend on inner personality's resources and system of attitudes (Serduk, 2017).

One of the most studied indicators of subjective well-being is the level of anxiety which is approached both as emotional instability and as a personality trait. Studying anxiety as a trait and as a current state Spielberger received an amount of data on the validity of the given conceptual model (Spielberger et al., 1983).

Modern researches of adolescence psychological well-being are mostly based on the definition of health by the World Health Organisation, the bioecological theory of child development (Bronfenbrenner & Morris, 2006), and the socio-cultural approach to human development (Vygotsky, 2006) and are generally aimed at studying it in aspects of mental

розуміючи його тотожним почуттю задоволення життям. У теоретичній моделі Н. Бредберна (2016) основою психологічного благополуччя є рівновага позитивних і негативних емоцій. Відтак, високий рівень суб'єктивного психологічного благополуччя зумовлений домінуванням позитивних емоцій над негативними (Bradburn, 2016). Проте, інші дослідники продовжують констатувати стійкі зворотні кореляції між позитивними і негативними емоціями (Avey et al., 2011; Diener et al., 1999). Ед Дінер (1999) розробив тристоронню модель суб'єктивного благополуччя, яка описує, як люди відчувають якість свого життя, і поєднує як емоційні реакції, так і когнітивні судження. (Diener et al., 1999). Тому концепт суб'єктивного благополуччя охоплює настрої та емоції, а також оцінки задоволеності загальними та конкретними сферами свого життя. Науковці цього напряму акцентують увагу на тому, що суб'єктивне благополуччя є позитивним когнітивно-оцінювальним ставленням людини до світу загалом і до себе, як суб'єкта життєдіяльності, до інших, як партнерів зі спілкування і взаємодії та переживання на цій підставі почуття задоволення собою.

Сучасні дослідники більшу увагу спрямовують на виокремлення структури суб'єктивного благополуччя та опис усіх елементів, які впливають на цей інтегральний феномен. К. Ріфф та К. Кейс (1995) створили теоретичну модель психологічного благополуччя, що містить шість складових – автономія, оточення, особистісний ріст, позитивні стосунки, мета життя та самоприйняття (Ryff & Keyes, 1995). Ми приймаємо позицію авторів, оскільки підкреслення того, що благополуччя не означає відсутності негативних емоцій видається науково обґрунтованим. У своєму дослідженні Дж. Батлер та М. Керн (Butler & Kern, 2016) фокусуються на п'яти складових суб'єктивного благополуччя, виокремлених у теорії М. Селігмана: позитивні емоції, залучення (приналежність), стосунки, значення і досягнення (Seligman, 2011).

Інший напрямок досліджень пов'язаний з визначенням зв'язку суб'єктивного благополуччя з особистісними характеристиками. Психологічне благополуччя вивчається у взаємозв'язку з особистісним зростанням людини, самоприйняттям, компетентністю в керуванні повсякденними справами, здатністю протистояти соціальному тиску і наявності цілей у житті (Шаміонов, 2004); та як основа життєтворчості

and social health and the dominant positive emotional states. The need for self-determination, the beginning of independent life, the destruction of old patterns of behavior and life changes provoke increased anxiety in adolescence (Sawyer et al., 2018). That is why psychological researches aimed at studying predictors of mental health of young people (Bromley et al., 2006) and peculiarities of their experience of subjective well-being (State & Kern, 2017; Sanko, 2016). Other researchers have found that resilience, trust, self-sufficiency, self-understanding, and spirituality are personality traits of student youth that are significantly correlated with subjective well-being (Ma et al., 2020).

Participants. Data are reported from a national probability sample of Ukrainian older adolescence aged 17.52 ± 0.39 ($M \pm SD$) years. The research involved 240 individuals (162 females and 78 males) from Ukrainian Universities. The respondents' native language was Ukrainian. However, proficiency in English at the B2 level was a prerequisite (respondents were students of foreign language faculties, the level of B2 proficiency was determined by the results of the external independent evaluation). Because selected test methods were used in the original version in English.

Measures and Procedure. Diagnosis was performed online. Participation in this study was voluntary and completion and submission of the online questionnaire was deemed to demonstrate participant consent.

The "PERMA" questionnaire (Butler & Kern, 2016) was chosen to diagnose subjective well-being, because, in our opinion, it most fully and comprehensively describes all the subjective well-being profiles. Diagnosis took place online in the form of a self-report. Each statement of the "PERMA" questionnaire was evaluated by the respondents on a scale from "strongly disagree" to "completely agree" and converted into scores (maximum 10 scores, minimum 1 score).

Diagnosis of anxiety level was carried out using the method "STAI" (Spielberger et al., 1983). STAI is the "gold standard" for measuring preoperative anxiety. It comprises separate self-report scales for measuring two distinct anxiety concepts: state anxiety and trait anxiety. The reliability and validity of the STAI are well reported (Cronbach's $\alpha = .896$). The range of possible scores for form Y of the STAI varies from a minimum score of 20 to a maximum score of 80 on both the STAI-T and STAI-S subscales.

та психічного здоров'я (Засекіна, Майструк, 2017; Титаренко, 2017). Українська дослідниця Л. Сердюк встановила, що суб'єктивне благополуччя істотно залежить від внутрішньособистісних ресурсів та системи ставлень (Сердюк, 2017).

Один із найбільш досліджуваних показників суб'єктивного благополуччя – рівень тривожності, який розглядається і як ситуативна тимчасова емоційна нестабільність, і як стала особистісна риса. Розглядаючи тривожність як рису і як стан, Ч. Спілбергер отримав численні дані про валідність даної концептуальної моделі (Spielberger et al., 1983).

Сучасні студії психологічного благополуччя молоді переважно ґрунтуються на визначенні здоров'я Всесвітньою організацією охорони здоров'я, біоекологічній теорії розвитку дитини (Bronfenbrenner & Morris, 2006) та соціокультурному підході до розвитку людини (Виготський, 2006), і у найбільш загальному вигляді спрямовані на вивчення його в аспекті психічного і соціального здоров'я та домінуючих позитивних емоційних станів. Необхідність самовизначення, початок самостійного життя у період завершення школи, руйнування старих моделей поведінки і життя провокують підвищену тривожність у юнаків (Sawyer et al., 2018). Саме тому дослідження психологів спрямовані на вивчення предикторів психічного здоров'я юнаків (Bromley et al., 2006) та особливостей переживання ними суб'єктивного благополуччя (State & Kern, 2017; Sanko, 2016). Іншими дослідниками з'ясовано, що рисами особистості студентської молоді, які істотно корелюють з суб'єктивним благополуччям є життєстійкість, довіра, самодостатність, саморозуміння і духовність (Ma et al., 2020).

Учасники. Дані, отримані з вибірки українського юнацтва у віці $17.52 \pm .39$ ($M \pm SD$) років. У дослідженні взяли участь 240 осіб (162 жінки та 78 чоловіків) – студенти українських університетів. Рідною мовою респондентів була українська мова. Проте, обов'язковою умовою було володіння англійською мовою на рівні B2 (респонденти – студенти факультетів іноземних мов, рівень володіння B2 визначався за результатами ЗНО). Оскільки обрані тестові методики використовувались в оригінальному варіанті англійською мовою.

Процедура та інструменти. Діагностування здійснювалось онлайн. Участь у цьому дослідженні була добровільною, а заповнення та подання онлайн-анкети вважалося таким, що демонструє згоду учасників.

STAI scores are commonly classified as “no or low anxiety” (20-37), “moderate anxiety” (38-44), and “high anxiety” (45-80). We used form of STAI in English and didn't translate it to preserve the reliability and validity of the test. Parametric data were analyzed using a Student *t* test. Pearson correlation and Spearman correlation tests were used to measure the linear association between two variables. A *p* value of less than 0.05 was considered to be statistically significant.

We measured current anxiety symptoms at the beginning of quarantine in Ukraine (12-15 of March, 2020) and compare it with the level of anxiety of the same sample of respondents after month of quarantine – in 15-16 of April, 2020.

Results

Content analysis of subjective well-being in Ukrainian adolescence

The results of the diagnosis of the experience of subjective well-being by Ukrainian students are summarized in Table 1.

Table 1 displays descriptive statistics of the participants' subjective well-being profiles scores and overall subjective well-being scores, based on the participant's gender. An independent *t*-test revealed that there are no significant differences between females and males scores in all profiles, *p* < .005. This means that the experience of subjective well-being is not significantly affected by gender. As you can see, the highest average values are observed in the profile “Relationships” (7.37 ± 2.01), “Positive emotions” (7.34 ± 1.52) “Engagement” (7.34 ± 1.30). This means that the most significant predictors of respondents' subjective well-being are favorable, desirable relationships and a sense of belonging on the background of positive emotions.

Trait/State Anxiety

Another aspect of this study was to analyze the level of anxiety of Ukrainians during the COVID-19 pandemic. The results are presented in Table 2.

In this sample level of trait anxiety at the beginning of quarantine (43.95 ± 3.90) was less than the level of trait (48.43 ± 5.73) and state after a month of quarantine (48.50 ± 5.08).

Analysis of correlations between subjective well-being and anxiety

The next step of our study was to establish patterns of influence of the level of general and situational anxiety on the subjective well-being of Ukrainians. The results of this step are presented in Table 3.

Для діагностики суб'єктивного благополуччя було обрано опитувальник “PERMA” (Butler & Kern, 2016), оскільки у ньому, на нашу думку, найбільш повно і комплексно описуються усі профілі, які характеризують суб'єктивне благополуччя. Діагностика відбувалась онлайн у вигляді самозвіту. Кожне твердження опитувальника “PERMA” оцінювалось респондентами за шкалою від “цілком не згоден” до “повністю згоден” і переводилось у бали (максимум 10 балів, мінімум 1 бал).

Діагностика рівня тривожності здійснювалась за допомогою методики “STAI” (Spielberger et al., 1983). “STAI” є “золотим стандартом” для вимірювання тривожності. Він містить окремі шкали самооцінки для вимірювання двох різних концептів тривожності: ситуативної тривожності стану та тривожності як риси особистості. Надійність і валідність “STAI” добре відомі (альфа Кронбаха = .896). Діапазон можливих балів для форми “STAI” варіюється від мінімального 20 до максимального бала 80 за підшкалами “STAI-T” і “STAI-S”. Оцінки “STAI” зазвичай класифікуються як “відсутність тривожності або низька” (20-37), “помірна тривожність” (38-44) і “висока тривожність” (45-80). Використано форму “STAI” англійською мовою і не перекладали її з метою збереження надійності та валідності тесту. Параметричні дані аналізували за допомогою *t*-критерію Стьюдента. Для вимірювання лінійного зв'язку між двома змінними були використані кореляційні тести Пірсона та кореляційні тести Спірмена. Значення *r* менше .05 вважалося статистично значущим. Ми вимірювали актуальні симптоми тривожності (СТ1) на початку карантину в Україні (12-15 березня 2020 р.) та порівняли з рівнем тривожності (СТ2) тих же респондентів після місяця карантину – 15-16 квітня, 2020.

Результати

Контент-аналіз суб'єктивного благополуччя

Результати діагностики переживання суб'єктивного благополуччя українськими студентами узагальнено у таблиці 1.

У таблиці представлено статистичні дані респондентів за рівнем усіх, визначених тестом, складових суб'єктивного благополуччя та загальну оцінку, розподілені за ознакою біологічної статі. Як продемонстрував *t*-test для незалежних вибірок, статистичних відмінностей між результатами жіночої

It was found that in this sample of Ukrainian youth subjective well-being is statistically significantly negatively correlated with items of trait anxiety ($r = -.25$). The most significant inverse relationships with TA are characterized by such profiles of subjective well-being, as relationships ($r = -.24$), meaning ($r = -.21$), and positive correlations – profiles of loneliness ($r = .34$) and negative emotions ($r = .24$). No statistically significant correlations between the overall indicator of subjective well-being and SA1, or between any profile of SWB and SA1 found at the beginning of the quarantine. One month after the start of quarantine, SA2 indicators had a statistically significant correlation with negative emotions ($r = .22$). That is, the increase in state anxiety was interrelated with the increase in negative emotions.

Discussion

Analysis of the data represents that there was an inverse relationship between the level of anxiety and positive emotions until the quarantine ($r = -.16$). But in a month of quarantine positive emotions lost their potential to contain the level of anxiety, correlations ($r = .04$ and $r = -.08$)

та чоловічої груп вибірки немає, $p < .005$. Це означає, що біологічна стать на переживання суб'єктивного благополуччя істотно не впливає. Як бачимо, найвищі середні значення спостерігаються у профілі “Стосунки” (7.37 ± 2.01), “Позитивні емоції” (7.34 ± 1.52), “Залученість” (7.34 ± 1.30). Це означає, що для досліджуваної вибірки найбільш значущими предикторами суб'єктивного благополуччя є сприятливі, бажані стосунки і відчуття приналежності на тлі позитивних емоцій.

Особистісна та ситуативна тривожність

Іншим аспектом дослідження було визначення рівня тривожності українців під час пандемії COVID-19. Відповідні результати представлені у табл. 2.

Як демонструють результати тесту, загальний рівень особистісної тривожності у вибірці є високим (48.43 ± 5.73). Зіставлення результатів за обома шкалами (“TRAIT” і “STATE”) дає можливість оцінити індивідуальну значущість стресової ситуації, а повторне діагностування дозволило визначити динаміку тривожності у ситуації, яка триває. Аналізування результатів демонструє цікаві тенденції у динаміці тривожності під час карантину. Відмінності

Table 1. Participant’s PERMA-profiler scores

Таблиця 1. Профілі компонентів суб'єктивного благополуччя за методикою “PERMA”

Profiles Параметри	Male Чоловіки	Female Жінки	Total Загалом	t-criteria t-критерій
n	78	162	240	
Positive emotions Позитивні емоції	7.60±1.35	7.22±1.58	7.34±1.52	.05
Engagement Залученість	7.50±1.31	7.26±1.29	7.34±1.30	.18
Relationships Стосунки	7.97±1.50	7.07±2.16	7.37±2.01	.01
Meanings Смисли	7.26±1.47	6.76±1.67	6.93±1.62	.03
Accomplishment Досягнення	6.98±1.32	6.68±1.38	6.78±1.36	.11
Health Здоров'я	7.02±1.68	7.22±1.77	7.16±1.74	.41
Negative emotions Негативні емоції	4.29±1.76	4.94±1.87	4.73±1.86	.01
Loneliness Самотність	3.56±2.50	4.54±2.72	4.22±2.68	.06
Subjective Well-Being Суб'єктивне благополуччя	7.45±.98	6.97±1.26	7.13±1.19	.01

Note: max. 10 scores, min. 1 score.

Примітка: максимум 10 балів, мінімум 1 бал.

Table 2. Respondents' trait and state anxiety scores

Таблиця 2. Показники особистісної та ситуативної тривожності

Parameters Параметри	n	Trait anxiety (TA) Особистісна тривожність (OT)	State anxiety 1 (SA1) Ситуативна тривожність 1 (СТ1)	State anxiety 2 (SA2) Ситуативна тривожність 2 (СТ2)
Male Чоловіки	78	44.62±3.98	43.47±3.88	47.11±4.42
Female Жінки	162	50.24±5.56	44.16±3.91	49.22±5.24
Total Загалом	240	48.43±5.73	43.95±3.90	48.50±5.08
t-criteria t-критерій		2.89	.21	.03

Note: The following scale was used to classified the test scores: 20-37 points – low anxiety, 38-44 points – moderate, more than 45 – high anxiety. TA – trait anxiety, ST1 – state anxiety at the beginning of quarantine, ST2 – state anxiety after a month of quarantine.

Примітка: Під час інтерпретації показників тесту використано наступну шкалу: 20-37 балів – низький рівень тривожності, 38-44 бали – помірний рівень, більше 45 – високий рівень тривожності. OT – особистісна тривожність, СТ – ситуативна тривожність на початку карантину, СТ2 – ситуативна тривожність через місяць карантину.

are insignificant, so, even positive events in the conditions of observation are not able to reduce the state level. The role of engagement has also significantly decreased. The limitation of social contacts has led to the fact that young people were left alone with their fears and communication during COVID-19 does not reduce the level of situational anxiety, that correlation coefficients detect ($r = -.09$ and $r = .09$).

The insignificant correlations between situational anxiety and health ($r = .08$ and $r = -.04$) indicate that the subject of state anxiety is not care for their health, but other feelings, possibly fear of loss or helplessness, etc. The increased dependence between state anxiety and negative emotions ($r = .02$ at the beginning of quarantine and $r = .22$ in April) indicates that the theme of COVID-19 and quarantine policy of our state provoke minor attitude. So the state anxiety level increases significantly. Paradoxically, the feeling of loneliness, that usually correlates to anxiety ($r = .34$) did not correlate during quarantine. We can assume that at the beginning of an epidemic people thought that isolation would protect them and in the middle of quarantine they got accustomed to loneliness. Therefore, loneliness does not correlate significantly with the STATE level ($r = .07$ and $r = .09$). The unexpected increase in anxiety levels during the COVID-19 pandemic in Ukraine and the weakening of the links between situational anxiety and general anxiety and subjective well-being generate the concept of STATE triggers qualitative changes.

у показниках особистісної тривожності значно вищі у вибірці “жінки” (50.24 ± 5.56). Відповідно до t-критерію Стьюдента ($t = 2.89$), ці відмінності є статистично значущі і дають підстави вести мову про підвищену тривожність жінок.

Загалом за вибіркою рівень ситуативної тривожності на початку карантину (43.95 ± 3.90) був меншим за рівень загальної особистісної тривожності (48.43 ± 5.73) і тривожності через місяць карантину (48.50 ± 5.08).

Аналізування кореляційних зв'язків показників суб'єктивного благополуччя та тривожності

Наступним кроком нашого дослідження було встановлення закономірностей впливу рівня загальної та ситуативної тривожності на суб'єктивне благополуччя українців. Результати цього етапу представлені у табл. 3.

З'ясовано, що у даній вибірці української молоді суб'єктивне благополуччя статистично значуще негативно корелює з показником особистісної тривожності ($r = -.25$). Зі складових суб'єктивного благополуччя найбільш значущими оберненими взаємозв'язками з OT характеризуються стосунки з оточенням ($r = -.24$), осмисленість ($r = -.21$), а позитивними кореляціями – показники самотності ($r = .34$) та негативних емоцій ($r = .24$). На початку карантину не було встановлено статистично значущих кореляцій ні між загальним показником суб'єктивного благополуччя і СТ1, ні між окремими показниками СБ і СТ1. Через місяць після початку карантину показники СТ2 мали

Conclusions

In general, the study of subjective well-being and the level of anxiety during the COVID-19 epidemic in Ukraine allowed us to make the following conclusions:

1. The well-being in Ukrainian youth is based primarily on subjective indicators of positive emotions and meanings and depends much less on more objective criteria, such as health status, engagement and achievement. Gender does not significantly affect the subjective well-being. Positive emotions are twice as important as negative emotions.

2. Trait and state anxiety were related at the beginning of quarantine, but during

Table 3. Correlation between the well-being constructs and anxiety items

Таблиця 3. Кореляційні зв'язки між показниками суб'єктивного благополуччя та тривожності

Parameters Параметри	TA	SA1	SA2
Positive emotions Позитивні емоції	-.16*	.04	-.08
Engagement Залученість	-.13*	-.09	.09
Relationships Стосунки	-.24***	-.003	-.10
Meanings Смисли	-.21***	-.06	.07
Accomplishment Досягнення	-.06	-.04	.01
Health Здоров'я	.15*	.08	.04
Negative emotions Негативні емоції	.24***	.02	.22***
Loneliness Самотність	.34***	.07	.09
Subjective Well-Being Суб'єктивне благополуччя	-.25***	-.01	-.04
TA OT		.31***	.42***
SA1 CT1			.22***
SA2 CT2			

Note: TA – trait anxiety, ST1 – state anxiety at the beginning of quarantine, ST2 – state anxiety after a month of quarantine; * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

Примітка: OT – особистісна тривожність, CT1 – ситуативна тривожність на початку карантину, CT2 – ситуативна тривожність через місяць карантину; * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$

статистично значущу кореляцію з негативними емоціями ($r = .22$). Тобто, зростання ситуативної тривожності відбувалось взаємопов'язано зі зростанням негативних емоцій.

Дискусія

Аналізування отриманих даних свідчить, що до карантину існувала обернена залежність між рівнем тривожності та позитивними емоціями ($r = -.16$). Але в умовах карантину позитивні емоції втратили свій потенціал щодо зменшення рівня тривожності, встановлені кореляції ($r = .04$ та $r = -.08$) є неістотними, отже, навіть позитивні події в умовах карантину не здатні знижувати рівень тривожності. Також істотно зменшилася роль замученості. Обмеження соціальних зв'язків призвело до того, що молодь залишилася наодинці зі своїми страхами, а спілкування на тему COVID-19, як засвідчують коефіцієнти кореляції ($r = -.09$ та $r = .09$), також не сприяє зниженню рівня ситуативної тривожності. Відсутність значущих кореляцій між ситуативною тривожністю та станом здоров'я ($r = .08$ та $r = -.04$) свідчить, що предметом ситуативної тривоги є зовсім не турбота про своє здоров'я, а інші переживання, можливо, страх втрати близької людини, відчуття безпорадності тощо. Зростання залежності стану тривоги від негативних емоцій ($r = .02$ на початку карантину та $r = .22$ у квітні) свідчить, що чим далі, тим більше мінорних настроїв викликає тема COVID-19, відтак істотно зростає рівень ситуативної тривожності. Парадоксально, що відчуття самотності, яке, зазвичай сприяє тривожності ($r = .34$), в умовах карантину такого значення не мало. Ймовірно, на початку епідемії люди вважали, що ізоляція їх захистить, а в середині карантину вже звикли до самотності, тому вона істотно не корелює з рівнем тривожності ($r = .07$ та $r = .09$). Неочікуване зростання рівня тривожності впродовж пандемії COVID-19 в Україні та послаблення зв'язків ситуативної тривожності з загальною тривожністю і суб'єктивним благополуччям наводить на думку про якісні зміни тригерів ситуативної тривожності.

Висновки

Загалом, дослідження суб'єктивного самопочуття та рівня тривожності під час епідемії COVID-19 в Україні дозволило зробити наступні висновки:

1. Поняття благополуччя української молоді ґрунтується насамперед на суб'єктивних

quarantine this relationship weakened so much that no significant association between general and situational anxiety was established during re-testing for a month. However, we note that during the first month of quarantine the level of situational anxiety increased by 12.9%. Positive emotions and communication with family and friends at the beginning of the pandemic did not reduce the state anxiety level. But over time, the situation changed for the better, and retesting in April demonstrated that relationships with others had already helped reduce anxiety. Understanding the COVID-19 situation did not reduce anxiety, information overload and strengthening quarantine measures only fostered a sense of anxiety. Paradoxically, if before the epidemic anxiety significantly interfered with the well-being, then in quarantine respondents were so accustomed to these troubles that the growing level of state anxiety does not obstruct their feeling of well-being.

3. The content of situational anxiety is not related to health concerns, the triggers are concerns about financial status and conditions of self-isolation. At the beginning of the quarantine mainly limited communication, fear for health and limited mobility caused state anxiety. For a month, the situation has changed significantly, increasing levels of anxiety during quarantine due to awareness of the difficulties of quarantine life that associated with distance education and limited mobility, financial difficulties and uncertainty about the future. Also to this list of triggers should be added the negative information overload and the limited usual comfortable living conditions.

References

- Avey, J. B., Wernsing, T. S., & Mhatre, K. H. (2011). A longitudinal analysis of positive psychological constructs and emotions on stress, anxiety, and well-being. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 18, 216–228. DOI: 10.1177/1548051810397368
- Bradburn, N. (2016). *The structure of psychological well-being*. Chicago: Aldine.
- Bromley, E., Johnson, J. G., & Cohen, P. (2006). Personality strengths in adolescence and decreased risk of developing mental health problems in early adulthood. *Comprehensive Psychiatry*, 47, 315–324. DOI: 10.1016/j.comppsy.2005.11.003
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The Bioecological Model of Human Development. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (p. 793–828). John Wiley & Sons Inc.

показниках позитивних емоцій та значень, і значно менше залежить від більш об'єктивних критеріїв, таких як: стан здоров'я, залученість та досягнення. Стаття істотно не впливає на суб'єктивне благополуччя. Позитивні емоції вдвічі важливіші за негативні.

2. Загальна та ситуативна тривожність були пов'язані на початку карантину, але під час карантину цей зв'язок настільки послабився, що під час повторного тестування впродовж місяця не було зафіксовано істотного зв'язку між загальною та ситуативною тривожністю. Проте, зазначимо, що за перший місяць карантину рівень ситуативної тривожності зріс на 12.9%. Позитивні емоції та спілкування з рідними та друзями на початку пандемії не знизили рівня ситуативної тривожності. Але з часом ситуація змінилася на краще, і повторне тестування у квітні показало, що стосунки з рідними і близькими стали істотним чинником у зниженні тривожності. Розуміння ситуації з COVID-19 не зменшило занепокоєння, інформаційне перевантаження та посилення карантинних заходів лише підсилило відчуття тривоги. Парадоксально, але якщо до епідемії тривожність істотно заважала задоволенню життям, то на карантині респонденти настільки звикли до цих неприємностей, що зростання рівня ситуативної тривоги не заважає їхньому переживанню благополуччя.

3. Зміст ситуативної тривожності не пов'язаний з переживаннями за здоров'я, тригерами виступають занепокоєння фінансовим станом та умови самоізоляції. Причинами ситуативної тривожності на початку карантину було переважно обмежене спілкування, страх за здоров'я та обмежена мобільність. За місяць ситуація істотно змінилася, підвищився рівень тривожності у зв'язку з усвідомленням труднощів життя на карантині, пов'язаних з дистанційною освітою та обмеженою мобільністю, фінансовими труднощами та невизначеністю майбутнього. Також до цього списку тригерів слід додати негативне інформаційне перевантаження та обмеженість звичних комфортних умов життя.

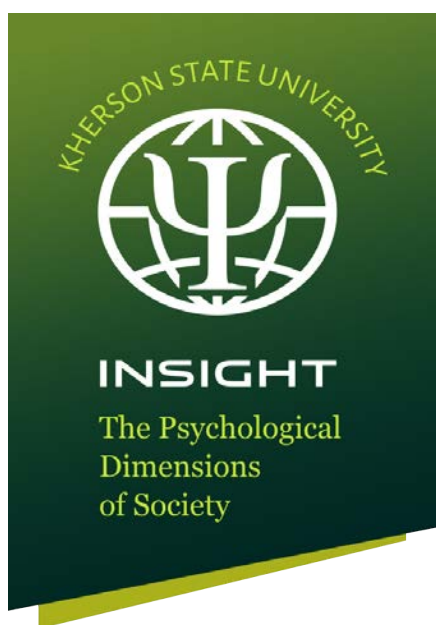
Вважаємо, що актуальним є дослідження динаміки взаємозв'язку суб'єктивного благополуччя та ситуативної тривожності в умовах продовжуваного карантину.

Список використаних джерел

- Avey J. B., Wernsing T. S., Mhatre K. H. A longitudinal analysis of positive psychological constructs and emotions

- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L. et al. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The LANCET: Rapid Review*, 395(10227), 912–920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Butler, J., & Kern, M. L., (2016). The PERMA-Profilers: A brief multidimensional measure of flourishing. *International Journal of Wellbeing*, 6(3), 1–48. DOI: 10.5502/ijw.v6i3.526
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276–302. DOI: 10.1037/0033-2909.125.2.276
- Fardin, M. A. (2020). COVID-19 and Anxiety: A Review of Psychological Impacts of Infectious Disease Outbreaks. *Archives of Clinical Infectious Diseases*. In Press/ DOI: 10.5812/archcid.102779
- Hawryluck L., Gold, W. L., Robinson, S., Pogorski, S., Galea, S., & Styra, R. (2004). SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada. *Emerging Infectious Diseases*, 10(7), 1206–1212. DOI: 10.3201/eid1007.030703
- Ma, F., Shevchenko, R. P., & Karhina, N. V. (2020). Uiavlennia studentskoi molodi pro psykholohichne blahopoluchchia: rezultaty kontent-analizu tvoriv [Student youth representation of psychological well-being: results of content analysis of works] *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, 3, 44–55. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-3
- Maslow, A. H. (1999). *Towards a Psychology of Being*. Third edition. New York: Wiley & Sons.
- Rubin, G. J., Wessely, S. (2020). The psychological effects of quarantining a city. *British Medical Journal*, 313–368. DOI: 10.1136/bmj.m313.
- Ryff, C. D. & Keyes, C. L., (1995). The Structure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719–727.
- Sanko, K. (2016). Psykholohichne blahopoluchchia yak osnova povnotsinnoho ta psykholohichno zdorovoho funktsionuvannia osobystosti [Psychological well-being as the basis of full and psychologically healthy functioning of the personality] *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya “Psykholohiia”*-189.
- Sawyer, S. M., Azzopardi, P. S., Wickremarathne, D., Patton, G. C. (2018) The age of adolescence. *The LANCET Child and adolescent health*, 2(3), 223–228. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(18\)30022-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(18)30022-1)
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. New York: Free Press.
- on stress, anxiety, and well-being. *Journal of Leadership & Organizational Studie*. 2011. Vol. 18. P. 216–228. DOI: 10.1177/1548051810397368
- Bradburn N. The structure of psychological well-being. Chicago: Aldine. 2016. 318 p.
- Bromley E., Johnson J. G., Cohen P. Personality strengths in adolescence and decreased risk of developing mental health problems in early adulthood. *Comprehensive Psychiatry*. 2006. Vol. 47. P. 315–324. DOI: 10.1016/j.comppsy.2005.11.003
- Bronfenbrenner U., & Morris P. A. (2006). The Bioecological Model of Human Development. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (p. 793–828). John Wiley & Sons Inc.
- Brooks S. K., Webster R. K., Smith L. E., Woodland L. et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The LANCET: Rapid Review*. 2020. 395 (10227). P. 912–920. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30460-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30460-8)
- Butler J., Kern M. L. The PERMA-Profilers: A brief multidimensional measure of flourishing. *International Journal of Wellbeing*, 2016. 6(3). P. 1–48. DOI: 10.5502/ijw.v6i3.526
- Diener E., Suh E. M., Lucas R. E., Smith H. L. Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*. 1999. 125. P. 276–302. DOI: 10.1037/0033-2909.125.2.276
- Fardin M. A. COVID-19 and Anxiety: A Review of Psychological Impacts of Infectious Disease Outbreaks. *Archives of Clinical Infectious Diseases*. Online ahead of Print; 15(COVID-19): e102779. DOI: 10.5812/archcid.102779
- Hawryluck L. Gold W. L., Robinson S., Pogorski S., Galea S., Styra R. SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada. *Emerging Infectious Diseases*. 2004. 10(7). P. 1206–1212. DOI: 10.3201/eid1007.030703.
- Ma Ф., Шевченко Р. П., Каргіна Н. В. Уявлення студентської молоді про психологічне благополуччя: результат контент-аналізу творів. *Науковий журнал Інсайт: психологічні виміри суспільства*. №3. 2020. С. 44–55. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-3.
- Maslow A. H. *Towards a Psychology of Being*. Third edition. New York: Wiley & Sons. 1999. 228 p.
- Rubin G. J. Wessely S. The psychological effects of quarantining a city. *British Medical Journal*. 2020. P. 313–368. DOI: 10.1136/bmj.m313.
- Ryff C. D. & Keyes C. L. The Structure of Psychological Well-Being Revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1995. 69(4). P. 719–727.

- Serduk, L. Z. (2017). Struktura ta funktsiia psikhoholichnoho blahopoluchchia osobistosti [The structure and function of psychological well-being of the individual]. *Aktualni problem psikhologii: Zbirnik naukovikh prats Institutu psikhologii imeni H. S. Kostuka NAPN Ukraini – Actual problems of psychology: Collection of scientific works of the G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine. Psychophysiology. Psychology of labor. Experimental psychology*, 5(17), 124–133. [in Ukrainian].
- Shamionov, R. M. (2004). *Psihologiya sub'ektivnogo blahopoluchchiya lichnost. [Psychology of personality's subjective well-being]*. Saratov: Izd-vo Saratovskogo universiteta – *Saratov University Publishing House*. [in Russian].
- Sheridan, Z., Boman, P., Mergler, A., & Furlong, M. J., (2015). Examining well-being, anxiety, and self-deception in university students. *Cogent Psychology*, 2(1), 154–169. <https://doi.org/10.1080/23311908.2014.993850>
- Spielberger, C. D., Lushene, R. E., & Jacobs, G. A. (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI)*. Palo Alto, Consulting Psychologists Press.
- State, T. M., & Kern, L. (2017). Life Satisfaction Among High School Students with Social, Emotional, and Behavioral Problems. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 19(4), 205–215. <https://doi.org/10.1177/1098300717714573>
- Titarenko, T. M. (2017). Shchastia, zdorovia, blahopoluchchia: dosiahnennia nedosiazhnogo [Happiness, health, well-being: achievement inaccessible]. *Rakursi psihologichnogo blahopoluchchya osobistosti. Tezi dopovidey na VseukraYinskomu naukovo-praktichnomu semlnarI. – Perspectives of psychological well-being of a person: a collection of abstracts of reports of All-Ukrainian scientific-practical seminar*, 1, 5–12. [in Ukrainian].
- Vygotsky, L.S. (2005). *Psichologia razvitija cheloveka [Psychology of human development]*. Moscow: SMYSL. [in Russian].
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., et al. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) Epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 17–29. DOI: 10.3390/ijerph17051729.
- Zasiekina, L. V., & Majstruk, V. M., (2017). Bezumovne samopryiniattia ta psikhoholichne blahopoluchchia osobistosti [Unconditional self-acceptance and psychological well-being of the individual]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 11, 187–192. [in Ukrainian].
- Санько К. О. Психологічне благополуччя як основа повноцінного та психологічно здорового функціонування особистості. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Психологія"*. 2016. №59. С. 179–189.
- Sawyer S. M., Azzopardi P. S., Wickremarathne D., Patton, G. C. (2018) The age of adolescence. *The LANCET Child and adolescent health*, 2 (3), 223-228. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(18\)30022-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(18)30022-1)
- Seligman M. E. P. *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. New York: Free Press. 2011. 349 p.
- Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. Актуальні проблеми психології. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Вип. 17. Київ. 2017. С. 124–133.*
- Шамянов Р. М. Психологія суб'єктивного благополуччя личности. Саратов. Изд-во Саратовского университета. 2004. 174 с.
- Sheridan Z., Boman P., Mergler, A. & Furlong, M. J. Examining well-being, anxiety, and self-deception in university students. *Cogent Psychology*. 2015. Volume 2. Issue 1. P. 154-169. <https://doi.org/10.1080/23311908.2014.993850>
- Spielberger C. D., Lushene R. E., Jacobs G. A., (1983). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI)*. Palo Alto, Consulting Psychologists Press.
- State T. M., & Kern L. (2017). Life Satisfaction Among High School Students with Social, Emotional, and Behavioral Problems. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 19(4), 205–215. <https://doi.org/10.1177/1098300717714573>
- Титаренко Т. М. Щастя, здоров'я, благополуччя: досягнення недосяжного. Ракурси психологічного благополуччя особистості. *Тези доповідей на Всеукраїнському науково-практичному семінарі*. 2017. №1. С. 5–12.
- Выготский Л. С. Психология развития человека. Москва. Смысл. 2005. 1136 с.
- Wang C., Pan R., Wan X., Tan Y., Xu L., Ho C. S. et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) Epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. 17(5). P. 17–29. DOI: 10.3390/ijerph17051729.
- Засєкіна Л. В., Майструк Ю. М. Безумовне само прийняття та психологічне благополуччя особистості. *Наука і освіта*. 2017. № 11. С. 187–192.

**Педагогічна
та вікова психологія**

**Pedagogical
and developmental
psychology**

Link article (Style APA): Kolly-Shamne, A. V., & Tokareva, N. M. (2021). Age and gender features of the correlation between the emotional evaluation of commercials and the intelligence indicators of high school and university students. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 41-55. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-4

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Kolly-Shamne, A. V., Tokareva, N. M. Age and gender features of the correlation between the emotional evaluation of commercials and the intelligence indicators of high school and university students. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 41-55. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-4

UDC [159.922.6+159.922.1]:159.922.8

Age and gender features of the correlation between the emotional evaluation of commercials and the intelligence indicators of high school and university students

Вікові та гендерні особливості зв'язку емоційної оцінки рекламних відеороликів і показників інтелекту учнів старших класів та студентів

Received: October 13, 2021

Accepted: November 11, 2021

Kolly-Shamne Anzhelika Volodymyrivna,
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Department of General and Age Psychology,
Kryvyi Rih State Pedagogical University,
Ukraine
shamne@urk.net

<https://orcid.org/0000-0003-1541-6079>

Tokareva Natalya Mykolayivna,
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Department of General and Age Psychology,
Kryvyi Rih State Pedagogical University,
Ukraine
tokareva152681@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1428-3729>

Коллі-Шамне Анжеліка Володимирівна,
доктор психологічних наук, професор
кафедра загальної та вікової психології,
Криворізький державний педагогічний
університет, Україна,
shamne@urk.net

<https://orcid.org/0000-0003-1541-6079>

Токарева Наталя Миколаївна,
доктор психологічних наук, професор
кафедра загальної та вікової психології,
Криворізький державний педагогічний
університет, Україна,
tokareva152681@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1428-3729>

Abstract

The article is devoted to the empirical study of one of the dimensions of the problem of the relationship between intelligence and emotional evaluation of personality. **The aim** of this article is to investigate the age and gender characteristics of verbal, mathematical, spatial intelligence in adolescence and youths, as well as to establish a correlation with the characteristics of emotional evaluation of commercials by high school and university students of different genders. The study focused on determining the age and gender

Анотація

Стаття присвячена емпіричному дослідженню одного з вимірів проблеми взаємозв'язку інтелекту та емоційної оцінки особистості. **Метою** статті є дослідження вікових та гендерних особливостей вербального, математичного, просторового інтелекту в підлітковому та юнацькому віці, а також встановлення зв'язку з особливостями емоційної оцінки рекламних роликів учнями та студентами різної статі. Означене зорієнтувало дослідження на такі проблемні напрямки: встановлення вікових

characteristics of intelligence indices of high school students aged 15–17 ($N = 47$) and university students aged 19–21 ($N = 49$); and determining the relationship between the verbal, mathematical, and spatial intelligence of the two samples' respondents (adolescents and young people, boys and girls), and their emotional evaluation of the commercials. **Methods.** In order to solve research questions, two approaches are used: R. Amthauer's "Test of the Structure of Intelligence" and C. Osgood's semantic differential method. **Results.** In contrast to high school students, university students have a higher level of development of verbal and mathematical intelligence. A higher level of development of verbal intelligence in girls and a higher level of development of spatial intelligence in boys were stated. Significant correlations between the emotional evaluation of commercials and gender and age characteristics of intellectual abilities have been identified. The independent variable "gender" has a higher value than the independent variable "age", according to the mathematical and spatial intelligence of boys and girls in their advertising evaluation. Music commercials with actors, a storyline, and elements of drama, as well as videos with computer special effects, were found to be the most entertaining to the respondents.

Keywords: cognitive abilities, verbal intelligence, mathematical intelligence, spatial intelligence, advertising, semantic differential.

Introduction

For decades, intelligence has been examined as one of the important factors that shapes the psychological image of the person in the psychology of individual differences. Despite the debate over the definition of intelligence, most modern researchers have considered intelligence to be a set of cognitive sphere traits that can be traced in many forms of cognitive activity.

Despite the existing and growing number of studies in this field, many questions remain open, in particular: the problem of assessing general abilities, which are most often assessed by intelligence (Breit et al., 2020; Kurt, 2019), the relationship of intelligence with physical and mental health (Yakovleva, 2019; Latvala et al., 2016; Mollon et al., 2018), etc. A significant number of controversial issues are due to the fact that, in psychology, there is a tradition of considering intelligence separately from other personal characteristics. The gap between the intellectual and personal components, which

та гендерних особливостей індексів інтелекту учнів старших класів віком 15-17 років ($N=47$) та студентів закладу вищої освіти віком 19-21 років ($N=49$); визначення зв'язку вербального, математичного та просторового інтелекту респондентів двох вибірок (підлітки-юнаки, хлопці-дівчата) з емоційною оцінкою ними рекламних відеороликів. **Методи.** Розв'язування дослідницьких завдань передбачало використання двох методик: "Тесту структури інтелекту" Р. Амтхауера та методики семантичного диференціалу Ч. Осгуда. **Результати.** Встановлено більш високий рівень розвитку вербального та математичного інтелекту у студентів порівняно з учнями старших класів. Констатовано більш високий рівень розвитку вербального інтелекту у дівчат і більш високий рівень розвитку просторового інтелекту у хлопців. Виявлено значущі кореляційні взаємозв'язки емоційної оцінки рекламних роликів з гендерними та віковими особливостями інтелектуальних здібностей. Значення незалежної змінної "стать" є більш сильним порівняно з незалежною змінною "вік", що з'ясовано переважно у зв'язку математичного та просторового інтелекту хлопців і дівчат з оцінкою ними реклами. Визначено, що найбільш привабливими для респондентів є музичні рекламні ролики за участі акторів, наявністю сюжетної лінії та елементами драматургії, а також ролики з використанням комп'ютерних спецефектів.

Ключові слова: когнітивні здібності, вербальний інтелект, математичний інтелект, просторовий інтелект, реклама, семантичний диференціал.

Вступ

Впродовж багатьох десятиліть інтелект традиційно вивчається в рамках психології індивідуальних відмінностей як одна з істотних характеристик, що визначає психологічний образ людини. Не дивлячись на суперечки у визначенні інтелекту, більшість сучасних дослідників виходять з розуміння інтелекту як сукупності характеристик когнітивної сфери, що відстежується в різних формах пізнавальної діяльності.

Незважаючи на вже існуючу і зростаючу кількість досліджень в цій сфері, багато питань залишається відкритими, зокрема: проблема оцінки загальних здібностей, які найчастіше оцінюються за допомогою інтелекту (Breit et al., 2020; Kurt, 2019), зв'язку інтелекту з фізичним і психічним здоров'ям

stems from the Wurtzburg school's tradition of intellectualism, has been transformed into a problem of the relationship between affect and intelligence, which remains one of the most controversial topics in modern psychology.

The debatability of this problem is determined by the fact that some researchers confirm the relationship between intelligence and personality (Anan'ev, 1977; Ivanova, 2013; Rubinshtejn, 1999; Brand et al., 1991), while others deny it (Eysenck, 1996; Rusalov & Dudin, 1995). Adhering to the first of these positions, we rely on the idea of Anan'ev (1977) that the features of the affective sphere (needs, interests, attitudes) determine the activity of the intelligence, but they themselves depend on the degree of objectivity of the individual to reality, the experience of knowledge of the world, and the general development of intelligence. The content of the unity of the intellectual and the personal is contained in the unity of their psychological mechanisms, in which there is no "impersonal intellect" and "non-intellectual personality" (Ponomarev, 1983). In the context of a systems approach, it is not only about the relationship and influence of cognitive and affective spheres of personality, but also about the origin of their interaction of special personal and intellectual qualities (Ivanova, 2013), which, becoming the property of character, begin to define not only the intelligence as such but also the personality as a whole (Rubinshtejn, 1999).

Through the projection of intelligence on the emotional perception of objects in the outside world, in particular commercials, which are a conglomeration of verbal, visual, and audiovisual components and tools, we attempted to investigate the current problem of the relationship between intelligence and the affective sphere of personality in the context of the outlined provisions. The combination of these approaches assures the rational and emotional impact of advertising is consistent, and it captures the interaction between a person's affective attitude toward the advertising message, emotions and feelings, and cognitive information processing processes.

We were unable to find data on such an important aspect of the relationship between intelligence and personality as the relationship

(Яковлева, 2019; Latvala et al., 2016; Mollon et al., 2018) тощо. Значна кількість дискусійних питань пов'язана з тим, що у психології склалася традиція розглядати інтелект окремо від інших особистісних характеристик. Розрив інтелектуального і особистісного компонентів, який виходить з традиції інтелектуалізму Вюрцбургської школи, трансформувався у проблему взаємозв'язку афекту та інтелекту, яка залишається однією з найбільш суперечливих у сучасній психології.

Дискусійність цієї проблеми визначається тим, що частина дослідників підтверджує взаємозв'язок інтелекту і особистості (Анан'єв, 1977; Іванова, 2013; Рубинштейн, 1999; Brand et al., 1991), інша ж його заперечує (Eysenck, 1996; Русалов & Дудин, 1995). Дотримуючись першої з цих позицій, ми спираємось на ідею Б. Анан'єва про те, що особливості афективної сфери (потреби, інтереси, установки) визначають активність інтелекту, але самі вони залежать від міри об'єктивності ставлень особистості до дійсності, досвіду пізнання світу і загального розвитку інтелекту (Анан'єв, 1977). Зміст єдності інтелектуального і особистісного укладено в єдності їх психологічного механізму, в якому немає "безособистісного інтелекту" і "неінтелектуальної особистості" (Пономарев, 1983: 22). У контексті системного підходу мова йде не тільки про взаємозв'язок і вплив одна на одну когнітивної та афективної сфер особистості, а й про походження при їх взаємодії особливих особистісно-інтелектуальних якостей (Іванова, 2013), які, "перетворюючись у властивості характеру, починають визначати не тільки інтелект як такий, але і особистість в цілому" (Рубинштейн, 1999: 629).

Актуальну, в контексті окреслених положень, проблему взаємозв'язку інтелекту та афективної сфери особистості ми намагалися дослідити через проєкцію інтелекту на емоційне сприйняття об'єктів зовнішнього світу, зокрема, рекламних відеороликів, які є конгломератом вербальних, візуальних і аудіовізуальних компонентів та засобів. Сукупність цих засобів забезпечує єдність раціонального та емоційного впливу реклами та утілює взаємозв'язок між афективним ставленням людини до рекламного повідомлення,

between the emotional evaluation of advertising and the age and gender characteristics of modern youths' intelligence, according to the findings of the theoretical analysis. As a result, the findings will add to the growing body of knowledge about the relationship between the cognitive and affective worlds of personality, particularly between adolescence and youths.

Hypotheses. H1. In terms of age and gender, the intelligence indices of high school students and university students differ. **H2.** There is a correlation between the age characteristics of high school and university students' intelligence and the differences in their emotional evaluation of various forms of commercials. **H3.** There is a correlation between the gender characteristics of intelligence indicators of boys and girls aged 15-20 years emotional evaluation of various forms of commercials.

The aim of the experimental research was to study the age and gender characteristics of intelligence and their relationship with the emotional evaluation of commercials in adolescence and youths.

Methodology and Methods

The initial theoretical and methodological perspective of the study is the conceptual idea of the unity of rational thinking, perception, and affect/emotion in providing mental and perceptual human activity as a consumer of advertising, which focuses on modern cognitive science (Di Paolo & Thompson, 2014; Panksepp, 2000; Vorobyova, 2017; Zlatev, 2016). With this in mind, intelligence study methodology was centered on the concepts of personal and procedural methods. The first considers human as a system of personal and intellectual property ratios, whereas the second emphasizes intelligence as a procedural characteristic (Akimova, 1999), understanding it "not as a quasi-stable fact, but as a structured set of intellectual operations" (Meily, 1981: 30).

We defined intelligence as a "set of ways of an intellectual approach to the world" (Sternberg, 1988), as a form of interprocess and metacognitive organization and reorganization of individual mental experience (Holodnaya, 2002), with different modalities depending on specific tasks

її емоціями та почуттями, когнітивними процесами переробки інформації.

За результатами теоретичного аналізування нам не вдалося знайти даних щодо такого важливого аспекту взаємозв'язку інтелекту і особистості, як зв'язок емоційної оцінки реклами та вікових і гендерних особливостей інтелекту сучасної молоді. Таким чином, представлені результати доповнять собою проблемне поле взаємозв'язку когнітивної та афективної сфер особистості, зокрема, в період підліткового та юнацького віку.

Гіпотези: 1. Наявні певні вікові та гендерні відмінності індексів інтелекту учнів старших класів та студентів. 2. Існує зв'язок вікових особливостей інтелекту учнів та студентів з особливостями емоційного оцінювання ними рекламних відеороликів різного типу. 3. Існує зв'язок гендерних особливостей показників інтелекту з емоційною оцінкою рекламних відеороликів різного типу юнаками та дівчатами у віці 15-20 років.

Мета експериментального дослідження полягала у дослідженні вікових та гендерних особливостей інтелекту та їх взаємозв'язку з емоційною оцінкою рекламних відеороликів у підлітковому та юнацькому віці.

Методологія та методи

Вихідним теоретико-методологічним положенням дослідження є концептуальна ідея єдності раціонального мислення, перцепції та афекту/емоції в забезпеченні розумової та перцептивної діяльності людини як споживача реклами, на якій акцентують увагу представники сучасної когнітивної науки (Di Paolo & Thompson, 2014; Panksepp, 2000; Vorobyova, 2017; Zlatev, 2016). З урахуванням цього, методологія дослідження інтелекту базувалася на ідеях особистісного та процесуального підходів. Перший розглядає людину в системі співвідношення особистісних і інтелектуальних властивостей, другий наголошує на розумінні інтелекту як процесуальної характеристики (Акімова, 1999), на розумінні його "не як квазістабільної даності, а як структурованої сукупності інтелектуальних активностей" (Meily, 1981: 30).

Інтелект ми розуміли як "набір способів інтелектуального підходу до навколишнього

and features of the context in which they are carried out (Smul'son, 2003).

Participants. Respondents were divided into two groups (a total of 96 respondents, 47 girls, and 49 boys) for the study ($M=17.25$, $\sigma =1.54$): 1) 47 high school students aged 15-17 years of Kryvyi Rih Metallurgical Lyceum No 16 (Kryvyi Rih, Ukraine) from 10-11th grades; 2) 49 full-time third-year university students aged 19-21 years of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Faculty of Humanities and Pedagogy (Kyiv, Ukraine).

Procedure and instruments. Two approaches were used to test all of the participants.

1) The "Intelligence Structure Test" by R. Amthauer (Amthauer et al., 1999) was used to determine intelligence indicators. The test allows to diagnose verbal (subtests 1-5), mathematical (subtests 6-7), and spatial (subtests 8-9) intelligence. The intellectual abilities of senior adolescence (high school students of 10-11th grades) and youths (the third-year university students) (independent variable – age) were compared in the first stage, and the intellectual abilities of the same respondents – girls and boys – were compared in the second stage (independent variable – gender).

2) The semantic differential method of Ch. Osgood was used to determine the emotional evaluation of commercials. For this study, five different types of promotional videos were chosen: "Otryvin" animated video based on computer graphics and special effects; musical video "Pantene" with the participation of actors with behind-the-scenes narration; music video of the information type "Khilak-forte" without the participation of actors with behind-the-scenes narration and elements of animation; "Samsung" commercial, based on the movements of tennis star M. Sharapova; plot music video "Raiffeisen Bank" with actors and behind-the-scenes narration, built on the basis of video stories and micro-dialogues between actors. A detailed description of these commercials, their content, selection and evaluation procedure is described in the article (Shamne et al., 2019), which presents the results of the first stage of the study.

The expediency of using the method of semantic differential for the evaluation of advertising

світу" (Sternberg, 1988: 275), як форму організації та реорганізації індивідуального ментального досвіду (Холодная, 2002), що має міжпроцесуальну і метакогнітивну природу, різні модальності залежно від конкретних задач і особливостей контексту, в якому вони здійснюються (Смульсон, 2003: 11).

Учасники. У дослідженні взяли участь респонденти, об'єднані у дві вибіркові сукупності (всього 96 респондентів, з них 47 дівчат та 49 юнаків) ($M=17.25$, $\sigma =1.54$): 1) 47 учнів 10-11 класів Криворізького металургійного ліцею № 16 віком 15-17 років (м. Кривий Ріг, Україна); 2) 49 студентів денного відділення 3-го курсу гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України віком 19-21 років (м. Київ, Україна).

Процедура та інструменти. Всі досліджувані проходили тестування за двома методиками.

1) Показники інтелекту визначалися за допомогою "Тесту структури інтелекту" Р. Амтхауера (Amthauer et al., 1999), який дозволяє діагностувати вербальний (субтести 1-5), математичний (субтести 6-7), просторовий (субтести 8-9) інтелект. На першому етапі порівняно інтелектуальні здібності респондентів старшого підліткового віку (учні 10-11-х класів) та юнацького віку (студенти 3-го курсу ЗВО) (незалежна змінна – вік), а на другому – інтелектуальні здібності тих самих респондентів – дівчат та хлопців у віці 15-21 років (незалежна змінна – стать).

2) Емоційну оцінку рекламних роликів визначено за допомогою методики семантичного диференціалу Ч. Осгуда. Для оцінки було відібрано п'ять типів рекламних відеороликів: мультиплікаційний ролик "Отривін" на основі комп'ютерної графіки та спецефектів; музичний ролик "Пантін" за участю акторів з закадровим дикторським текстом; музичний ролик інформаційного типу "Хілак-форте" без участі акторів з закадровим дикторським текстом та елементами анімації; рекламний ролик "Samsung", побудований на основі рухів зірки великого тенісу М. Шарапової; сюжетний музичний ролик "Банк Райфайзен" з акторами та закадровим дикторським текстом, побудований на основі відео-історій та мікро-діалогів

products has been proven in the works of many psychologists, marketers, and advertisers (Plichtová, 2002). The method allowed us to quantitatively and qualitatively index the results of measuring the emotional attitude of respondents to the proposed objects of advertising and to record the uniqueness of their subjective values, due to their individual life experiences.

Statistical analysis. The obtained results were processed using the statistical package SPSS for Windows v. 15.0.0: descriptive statistics, correlation analysis. The Student's t-test was calculated to establish differences between age and gender samples.

Results

Tables 1-2 showed the findings of diagnostics in groups of high school and university students based on the R. Amthauer test: descriptive statistics (mean, etc.) (Table 1) and differences in verbal, mathematical, and spatial intelligence indices of these age groups based on the Student's t-test (Table 2).

Significant differences between these groups were found in terms of verbal and mathematical intelligence. Third-year university students, in particular, had a higher level of verbal (.05) and mathematical (.05) ability development. There were no significant differences between the tested groups' indices of spatial intelligence development (Tabl. 2).

між акторами. Детальний опис цих рекламних роликів, їх зміст, процедуру відбору та оцінки описано у публікації (Шамне та ін., 2019), у якій представлено результати першого етапу дослідження.

Доцільність використання методу семантичного диференціалу для оцінки рекламної продукції доведена у працях багатьох психологів, маркетологів та рекламистів (Plichtová, 2002: 81). Метод дозволив нам кількісно та якісно індексувати результати вимірювання емоційного ставлення респондентів до запропонованих об'єктів реклами і зафіксувати унікальність їх суб'єктивних значень, зумовлену їх індивідуальним життєвим досвідом.

Статистичне аналізування. Отримані результати оброблялися за допомогою статистичного пакета SPSS for Windows v. 15.0.0: описова статистика, кореляційний аналіз. Для встановлення відмінностей між віковими та гендерними вибірками розраховано t-критерій Стьюдента.

Результати

У таблицях 1-2 представлені результати діагностики за тестом Р. Амтхауера у групах учнів та студентів: описові статистики (середні значення тощо) (табл. 1) і відмінності індексів вербального, математичного та просторового інтелекту цих вікових груп за критерієм Стьюдента (табл. 2).

Table 1. Descriptive statistics of 10-11th grade high school students (N = 47) and 3rd-year university students' (N = 49) intelligence indices (according to the method of R. Amthauer)

Таблиця 1. Описові статистики індексів інтелекту учнів 10-11-х класів (N=47) та студентів 3-го курсу (N=49) (за методикою Р. Амтхауера)

Parameters Параметри	Verbal intelligence Вербальний інтелект		Mathematical intelligence Математичний інтелект		Spatial intelligence Просторовий інтелект	
	High school students Учні	University students Студенти	High school students Учні	University students Студенти	High school students Учні	University students Студенти
Sum, Σ Сума, Σ	2622	2866	1037	1222	1205	1263
Mean, Mx Середні показники, Mx	55.7	58.9	21.06	25	25.6	25.9
Dispersion, Dx Середні показники, Mx	310.9	437,37	48.5	37.9	62.4	57.9
Standard Deviation, Σx Ст. відхилення, Σx	17.6	20.9	6.9	6.1	7.9	7.6

Table 2. Differences in intelligence indices of high school students (N = 47) and university students (N = 49) (according to the method of R. Amthauer)

Таблиця 3. Описові статистики індексів інтелекту у юнаків (N=49) та дівчат (N=47) (за методикою Р. Амтхауера)

Intelligence indicators Показники інтелекту	Mean indicators Середні показники		Student's t-test t-критерій Стьюдента
	High school students Учні	University students Студенти	
Verbal Вербальний	55.7	58.9	t=2.031*
Mathematical Математичний	21.06	25.0	t=1.988*
Spatial Просторовий	25.6	25.9	t=.078

Note: * p < .05

Примітка: * p < .05

Table 3. Descriptive statistics of intelligence indices in boys (N = 49) and girls (N = 47) (according to the method of R. Amthauer)

Таблиця 3. Описові статистики індексів інтелекту у юнаків (N=49) та дівчат (N=47) (за методикою Р. Амтхауера)

Parameters Параметри	Verbal intelligence Вербальний інтелект		Mathematical intelligence Математичний інтелект		Spatial intelligence Просторовий інтелект	
	Boys Юнаки	Girls Дівчата	Boys Юнаки	Girls Дівчата	Boys Юнаки	Girls Дівчата
Sum, Σ Сума, Σ	2432	3102	1143	1131	1294	1111
Mean, Mx Середні показники, Mx	49.4	66.0	24.7	24.0	27.2	23.6
Dispersion, Dx Дисперсія, Dx	294.7	326.2	55.3	26.2	61.6	49.2
Standard Deviation, Σx Ст. відхилення, Σx	17.1	18.0	7.4	5.1	7.8	7.01

The total sample of high school students and university students was combined and divided into two groups to compare the gender features of intellectual features of girls and boys (girls and boys aged 15-21 years).

Girls had better verbal capacities than boys, according to the results (.01). The boys, on the other hand, had a higher level of spatial development (.05). There were no statistically significant variations in mathematical ability indicators between youths girls and boys (Table 4).

To prove the second and third hypotheses, the relationship between the indicators of emotional evaluation of advertising and intelligence of the respondents were calculated by the method of linear correlation analysis (Pearson's coefficient) (Tables 5 and 6). The following results were

Значущі відмінності між цими групами виявлено за показниками вербального та математичного інтелекту. Зокрема, студентам 3-го курсу притаманний більш високий рівень розвитку вербальних (.05) та математичних (.05) здібностей. Різниця між показниками рівня розвитку просторового інтелекту в досліджуваних групах не виявлено (табл. 2).

Для порівняння гендерних особливостей інтелектуальних здібностей дівчат і юнаків загальну вибірку учнів і студентів було об'єднано та поділено на дві групи (дівчата та юнаки у віці 15-21 років).

За результатами отриманих даних, у дівчат краще розвинуті вербальні здібності, ніж у хлопців (.01). Але хлопці мають більш високий рівень розвитку просторових здібностей

obtained in the age groups of high school students and university students:

- significant direct correlation between verbal intelligence and general emotional evaluation of “Pantene” and “Raiffeisen Bank” commercials and its inverse correlation with “Khilak-forte” advertising (at .05 for high school students and .01 for university students);

- reliable direct correlation of mathematical intelligence and evaluation of the videos “Otryvin” and “Raiffeisen Bank” (.05 for high school students; .01 for university students), “Pantene” (.05 for high school students and university students); in a group of university students, the evaluation

(.05). Статистично значущих відмінностей між показниками математичних здібностей серед дівчат та хлопців юнацького віку не виявлено (табл. 4).

Для доведення другої та третьої гіпотез зв'язки між показниками емоційної оцінки реклами та інтелектом досліджуваних вираховувалися методом лінійного кореляційного аналізу (коефіцієнт Пірсона) (табл. 5 і 6). У вікових групах учнів та студентів було отримано наступні результати:

- значущий прямий зв'язок вербального інтелекту та загальної емоційної оцінки рекламних роликів “Пантін” і “Банк Райфайзен” і його

Table 4. Differences in intelligence indices in boys (N = 49) and girls (N = 47) (according to the method of R. Amthauer)

Таблиця 4. Відмінності індексів інтелекту у юнаків (N=49) та дівчат (N=47) (за методикою Р. Амтхауера)

Intelligence indicators Показники інтелекту	Mean indicators Середні показники		Student's t-test t-критерій Стьюдента
	Girls Дівчата	Boys Хлопці	
Verbal Вербальний	66.0	49.4	t=2.72**
Mathematical Математичний	24.06	24.7	t=1.05
Spatial Просторовий	23.6	27.2	t=2.34*

Note: * p < .05; **p < .01.

Примітка: * p < .05; **p < .01.

Table 5. Coefficients of linear correlations of intelligence indices and evaluation of advertising by high school students (N = 47) and university students (N = 49)

Таблиця 5. Коефіцієнти лінійних кореляцій індексів інтелекту та оцінювання реклами учнями (N=47) і студентами (N=49)

Commercial Рекламний ролик	Verbal intelligence Вербальний інтелект		Mathematical intelligence Математичний інтелект		Spatial intelligence Просторовий інтелект	
	High school students Учні	University students Студенти	High school students Учні	University students Студенти	High school students Учні	University students Студенти
“Otryvin” “Отривін”	.211	.241	.368*	.398**	.315*	.297*
“Pantene” “Пантін”	.289*	.371**	.263*	.291*	.023	.140
“Khilak – forte” “Хілак – форте”	-.292*	-.345*	.166	-.269*	-.209	.163
“Samsung”	.143	.013	-.089	-.073	-.286*	-.295*
“Raiffeisen Bank” “Банк Райфайзен”	.321*	.367**	.297*	.373**	.193	.265*

Note: * p < .05; **p < .01.

Примітка: * p < .05; **p < .01.

of the video “Khilak-forte” was significantly inversely correlated with mathematical intelligence (.05).

– significant correlations of spatial intelligence: direct correlation with the emotional evaluation of the video “Otryvin” and the inverse correlation – with the evaluation of advertising “Samsung” (.05 for high school students and university students); in the group of university students, the evaluation of the “Raiffeisen Bank” video (.05) also significantly correlated with spatial intelligence.

In the gender groups of boys and girls (Table 6), direct correlations between verbal intelligence indicators and the evaluation of “Raiffeisen Bank” (.01) and “Pantene” commercials (.05 and .01, respectively) were obtained; also inverse correlation on the rating of the video “Khilak-forte” (.05). However, only in boys the evaluation of the video “Otryvin” directly correlated with verbal intelligence (.05).

The videos “Otryvin”, “Pantene”, and “Raiffeisen Bank” all had a statistically significant direct correlation between mathematical abilities and emotional evaluation (.05 for girls, .01 for boys). The evaluation of the videos “Khilak-forte” and “Samsung” only strongly inversely correlated with mathematical intelligence in the group of girls (.05). In both gender groups, spatial intelligence indicators are directly correlated with the evaluation of the video “Otryvin” (.05), in boys,

зворотній зв'язок з рекламою “Хілак-форте” (на рівні .05 у учнів та .01 у студентів);

– достовірний прямий зв'язок математичного інтелекту та оцінки роликів “Отривін” і “Банк Райфазен” (.05 у учнів; .01 у студентів), “Пантін” (.05 у учнів і у студентів); у групі студентів оцінка ролика “Хілак-форте” значуще зворотно корелює з математичним інтелектом (.05).

– значущі зв'язки просторового інтелекту: прямий зв'язок з емоційною оцінкою ролику “Отривін” та зворотній – з оцінкою реклами “Samsung” (.05 у учнів і у студентів); у групі студентів значуще корелює з просторовим інтелектом також оцінка ролику “Банк Райфазен” (.05).

У гендерних групах юнаків та дівчат (табл. 6) отримані прямі кореляційні зв'язки показників вербального інтелекту з оцінкою рекламних роликів “Банк Райфайзен” (.01) і “Пантін” (.05 та .01 відповідно); також зворотній зв'язок з оцінкою ролику “Хілак-форте” (.05). Однак тільки у юнаків оцінка ролику “Отривін” прямо корелює з вербальним інтелектом (.05).

Отримано статистично достовірні прямі зв'язки математичних здібностей та емоційної оцінки роликів “Отривін”, “Пантін” і “Банк Райфазен” (.05 у дівчат, .01 у хлопців). Тільки у групі дівчат оцінка роликів “Хілак-форте” та “Samsung” значуще зворотно корелює

Table 6. Coefficients of linear correlations of intelligence indices and evaluation of emotional perception of TV commercials by boys (N = 49) and girls (N = 47)

Name of commercial Назва ролика	Verbal intelligence Вербальний інтелект		Mathematical intelligence Математичний інтелект		Spatial intelligence Просторовий інтелект	
	Boys Юнаки	Girls Дівчата	Boys Юнаки	Girls Дівчата	Boys Юнаки	Girls Дівчата
“Otryvin” “Отривін”	.362*	0,247	.372**	.297*	.359*	.316*
“Pantene” “Пантін”	.322*	.459**	.312*	.282*	.023	.123
“Khilak – forte” “Хілак – форте”	-.289*	-.271*	.146	-.317*	.204	.098
“Samsung”	-.075	.034	-.243	-.299*	-.256	-.288*
“Raiffeisen Bank” “Банк Райфайзен”	.366**	.397**	.371**	.309*	.293*	.175

Note: * p < .05; **p < .01.

Примітка: * p < .05; **p < .01.

spatial intelligence is directly correlated with the rating of advertising “Raiffeisen Bank” (.05), and in girls, spatial intelligence is inversely correlated with the evaluation of advertising “Khilak-forte” (.05).

Discussion

We hypothesized according to obtained age and gender differences in intelligence that they could be predictors of affective perception and emotional evaluation of advertising as one of the most powerful objects in the modern world.

Regarding the independent variable “age”, in both age groups (adolescence and youths) there were significant correlations between intelligence and emotional evaluations of commercials. However, they are almost similar in groups of high school and university students. Therefore, there is reason to say that there is no significant influence of the age characteristics of intelligence on the perception of television advertising at this age. The development of intelligence as metacognition continues, but its regulatory functions are probably already more stable in the period under study.

It should be noted that the high levels of verbal and mathematical intelligence in both age groups are associated with a positive evaluation of the videos “Pantene” and “Raiffeisen Bank” (direct correlation), as well as a negative evaluation of the video “Khilak-forte”. The semantic space of the videos “Pantene” and “Raiffeisen Bank” fascinating for the respondents consists of such features of the SD as “attractive”, “interesting”, “original”, “understandable”, “informative”. Instead, the semantic space of the commercial “Khilak-forte” is based mainly on the negative characteristics of SD (“boring”, “sad”, “ugly” and “repulsive”).

Mathematical and spatial intelligence in both age groups is associated with the affective dimension to the meaning of the video “Otryvin”, which indicates the attractiveness for respondents with high intelligence elements of computer graphics and 3D effects in advertising. Adolescents and young people with high levels of mathematical and spatial intelligence negatively and quite controversially evaluated the advertising of “Samsung”: on the one hand, this video is described by them as “uninformative”,

з математичним інтелектом (.05). Показники просторового інтелекту прямо корелюють в обох гендерних групах з оцінкою ролику “Отривін” (.05), у юнаків просторовий інтелект прямо корелює з оцінкою реклами “Банк Райфайзен” (.05), а у дівчат – зворотно з оцінкою реклами “Хілак-форте” (.05).

Дискусія

Встановлені вікові та гендерні відмінності інтелекту дозволили нам припускати, що вони можуть бути предикторами афективно забарвленого сприймання та емоційної оцінки реклами як одного з найбільш впливових об’єктів сучасного світу.

Щодо незалежної змінної “вік”, то в обох вікових групах (підлітки та юнаки) було констатовано достовірні кореляційні зв’язки інтелекту з емоційними оцінками рекламних роликів. Однак, вони є майже подібними в групах учнів та студентів. Тому є підстави говорити про відсутність значного впливу вікових особливостей інтелекту на сприйняття телереклами у цьому віці. Розвиток інтелекту, як метакогніції, триває, але його регулятивні функції у досліджуваний період, ймовірно, вже є більш сталими.

Зазначимо, що високі показники вербального та математичного інтелекту в обох вікових групах пов’язані з позитивною оцінкою роликів “Пантін” та “Банк Райфайзен” (прямий зв’язок), а також з негативною оцінкою ролика “Хілак-форте”. Семантичний простір привабливих для респондентів роликів “Пантін” та “Банк Райфайзен” складають такі ознаки СД, як “привабливий”, “цікавий”, “оригінальний”, “зрозумілий”, “інформативний”. Натомість, семантичний простір рекламного ролика “Хілак-форте” будується переважно на негативних характеристиках СД (“нудний”, “сумний”, “некрасивий” і “відштовхуючий”).

Математичний та просторовий інтелект в обох вікових групах пов’язаний з афективно забарвленим значенням ролика “Отривін”, що свідчить про привабливість для респондентів з високим інтелектом елементів комп’ютерної графіки та 3D-ефектів у рекламі. Підлітки і юнаки з високими показниками математичного та просторового інтелекту негативно

“banal” and “mindless”, and on the other – as “understandable”, “fast”, “non-aggressive”.

It’s worthy to note that, in most cases, the correlations between intelligence and commercial evaluation are more statistically significant among university students (.01 compared to .05 in high school students), while the correlation direction remains the same. Therefore, we may speak of a gradual increase in the role of intelligence in the perception and evaluation of significant objects in the world.

Regarding the independent variable “gender”, the results of statistical analysis show that there are more significant differences in the evaluations of advertising by respondents of different genders. It should be noted that in boys the correlations between intelligence and semantic evaluation of videos are generally more statistically significant, but in girls they are more numerous, in particular, in the data of their group there are more negative correlations.

Thus, for example, boys with a high level of development of verbal intelligence positively evaluate both game music commercials (“Pantene”, “Raiffeisen Bank”) and commercials, using computer graphics and special effects (“Otryvin”). Girls with a high level of verbal intelligence give positive emotional evaluations only to the first two, without showing much commitment to the use of computer graphics. The differences between boys and girls with high spatial intelligence are that the first appreciate commercials with a playful musical plot (“Raiffeisen Bank”) and with the use of computer special effects (“Otryvin”). While the second appreciate only a video with the use of computer special effects (“Otryvin”), which was perceived by girls less positively and received more negative reviews (“sad”, “banal”, “ugly”). An interesting fact is that girls have significant connections between mathematical intelligence and the evaluation of all five videos. This suggests its regulatory role in the perception of objects in the world around girls, which is more important than verbal or spatial intelligence.

In the sample of boys, all types of intelligence are positively associated with “Otryvin” advertising, which is based on the use of 3D objects and computer graphics. At the same time, in the sample of girls, only girls with high mathematical and spatial

і доволі суперечливо оцінили рекламу “Samsung”: з одного боку цей ролик охарактеризовано ними як “малоінформативний”, “банальний” і “нерозумний”, а з іншого – як “зрозумілий”, “швидкий”, “неагресивний”.

Зазначимо, що у більшості випадків серед студентів кореляційні зв’язки індексів інтелекту та оцінки рекламних роликів є більш статистично значущими (на рівні .01 порівняно з .05 у учнів), у той час, як напрямок зв’язку залишається тим самим. Отже, можна говорити про тенденцію помірного посилення ролі інтелекту у сприйманні та оцінці значущих об’єктів світу.

Щодо незалежної змінної “стать”, то результати статистичного аналізу демонструють наявність більш суттєвих відмінностей в оцінках реклами у респондентів різної статі. Зазначимо, що у хлопців кореляційні зв’язки інтелекту і семантичної оцінки роликів в цілому більш статистично значущі, але у дівчат їх кількісно більше, зокрема, в даних їх групи встановлено більше негативних кореляційних зв’язків.

Так, наприклад, юнаки з високим рівнем розвитку вербального інтелекту позитивно оцінюють як ігрові музичні рекламні ролики (“Пантін”, “Банк Райфайзен”), так і ролики, з використанням комп’ютерної графіки та спецефектів (“Отривін”). Дівчата з високим рівнем розвитку вербального інтелекту віддають позитивні емоційні оцінки лише першим двом, не демонструючи особливої прихильності до використання елементів комп’ютерної графіки. Відмінності між хлопцями і дівчатами з високим просторовим інтелектом полягають у тому, що перші високо оцінюють рекламні ролики з ігровим музичним сюжетом (“Банк Райфайзен”) і з використанням комп’ютерних спецефектів (“Отривін”). Тоді як другі – лише ролик з використанням комп’ютерних спецефектів (“Отривін”), який був сприйнятий дівчатами менш позитивно і отримав більше негативних оцінок (“сумний”, “банальний”, “некрасивий”). Цікавим фактом є наявність значущих зв’язків математичного інтелекту у дівчат з оцінкою всіх п’яти роликів. Це дозволяє припускати, що його регулятивна роль у сприйманні об’єктів оточуючого світу у дівчат є більш значущою порівняно з вербальним чи просторовим інтелектом.

intelligence gave a positive evaluation of this video. We can assume the influence of the previous socialization of boys (features of upbringing, social stereotypes, etc.), which determines the data obtained. Instead, girls with a high level of mathematical and spatial intelligence, in contrast to boys, significantly negatively evaluate the video “Samsung”, which uses the image of the world-famous tennis player M. Sharapova, who symbolically advertises the phone “Samsung” with body movements. Thus, as shown in the study (Spalova & Bacikova, 2017), the use of advertising featuring stars does not always lead to positive results. According to SD’s “true-false” girls with a high level of verbal and mathematical intelligence are more trusting of commercials than boys.

Comparing the results of correlation analysis, we see that in all four studied samples there are mostly statistically significant inverse correlations of verbal, mathematical, spatial intelligence indices with the emotional evaluation of the commercial “Khilak-forte” and “Samsung”. In the first case, this may be not only because of the characteristics of the respondents themselves (age, gender, individual), but also the content of the product itself, which is the object of advertising (“Khilak-forte” as a laxative). In the second case, it may be either the use of the female body in advertising or the image of a famous person, which may be overloaded with other negative information content. Thus, the fact that boys tend to have a positive perception of celebrities of the opposite gender in advertising has not been confirmed (Phua et al, 2018).

It’s worthy to note the presence in all four groups of reliable correlations of indices of mathematical and spatial intelligence with the emotional evaluation of advertising “Otryvin”, indices of verbal and mathematical intelligence with advertising “Pantene”, as well as direct (positive) correlations of all indices of intelligence with an emotional evaluation of “Raiffeisen Bank” advertising. These sufficiently stable correlations, which take place regardless of age and gender, show that there are probably some universal patterns of evaluation of videos that are common to all respondents.

Conclusions

The idea that intelligence is a core quality of not only cognitive but also holistic personal

У вибірковій сукупності хлопців всі типи інтелекту пов’язані позитивно з рекламою “Отривін”, яка базується на використанні 3D об’єктів і комп’ютерної графіки. Водночас у вибірці дівчат позитивну оцінку цьому ролику надали тільки дівчата з високим математичним та просторовим інтелектом. Можна припускати вплив попередньої соціалізації хлопців (особливості виховання, соціальні стереотипи тощо), що зумовлює отримані дані. Натомість дівчата з високим рівнем математичного та просторового інтелекту, на відміну від хлопців, значуще негативно оцінюють ролик “Samsung”, у якому використовується образ всесвітньо відомої тенісистки М. ШарпОВОЇ, яка символічно, за допомогою рухів тіла рекламує телефон “Samsung”. Отже, як було показано в дослідженні (Spalova & Bacikova, 2017), використання реклами за участю зірок не завжди призводить до позитивних результатів. Згідно оцінки СД “правдивий-неправдивий” дівчата з високим рівнем вербального та математичного інтелекту більш довірливо ставляться до рекламних роликів, ніж хлопці.

Порівнюючи результати кореляційного аналізу, бачимо, що в усіх чотирьох досліджуваних вибірках наявні переважно статистично достовірні зворотні кореляційні зв’язки індексів вербального, математичного, просторового інтелекту з емоційною оцінкою рекламного ролику “Хілак-форте” та “Samsung”. У першому випадку це може бути зумовлено не тільки особливостями самих досліджуваних (віковими, гендерними, індивідуальними), але і змістом самого продукту, який є об’єктом реклами (“Хілак-форте” як проносний засіб). У другому випадку мова може йти або про використання жіночого тіла в рекламі, або про образ відомої людини, який, можливо, перевантажений іншим негативним інформаційним змістом. Не підтвердився таким чином факт, що юнаки, як правило, позитивно сприймають знаменитостей протилежної статі у рекламі (Phua et al, 2018).

Зазначимо, також наявність у всіх чотирьох групах достовірних зв’язків індексів математичного і просторового інтелекту з емоційною оцінкою реклами “Отривін”, індексів вербального і математичного інтелекту з рекламою “Пантін”, а також прямі (позитивні) кореляційні зв’язки всіх індексів інтелекту з емоційною оцінкою реклами “Банк Райфазен”. Ці доволі сталі зв’язки, які мають місце незалежно від вікових та гендерних особливостей,

development is gaining ground in modern psychology. The role of intelligence was demonstrated by the correlations between the intellectual abilities of adolescents and young people of different genders and the importance of commercials for them.

The results of the diagnosis revealed significant age and gender differences in verbal, mathematical, and spatial intelligence of the studied groups, as well as significant correlations between the emotional evaluation of advertising with the gender characteristics of the intelligence of the respondents. Thus, the first and third hypotheses were confirmed, while the second – only partially.

The participants of both age samples showed almost similar results. In particular, the high intelligence indices of the respondents are related to the positive evaluation of the commercials “Pantene”, “Otryvin” and “Raiffeisen Bank”, and the negative evaluation of the commercials “Khilak-forte” and “Samsung”. There are significant differences in the evaluations of advertising between respondents of different genders. Thus, the use of computer graphics in advertising is more interesting for boys, and the use of a sports star in advertising, which uses its own body, causes a more negative reaction in girls. Boys with a high level of intelligence are more positive about commercials using computer graphics and special effects (“Otryvin”), and girls – with the participation of actors (“Raiffeisen Bank”). The obtained results showed that the gender characteristics of the respondents’ intelligence are more significant predictor of emotional evaluation of advertising in adolescence and youths than the age characteristics of intelligence development.

Respondents with a high level of intellectual development, regardless of their age or gender, appreciate music videos with actors and the use of computer graphics. The most attractive, and therefore more effective, is advertising, which contains a “behavioral” and emotionally colored component, which features people (actors) and shows the different ways of their behavior in the process of unfolding the plot. An example of this is the promotional video “Raiffeisen Bank”, which received the highest positive emotional ratings, i.e. was the closest to

показують, що є ймовірно певні універсальні закономірності оцінки роликів, які є спільними для всіх респондентів.

Висновки

У сучасній психології набуває все більшого підтвердження думка, що інтелект є стрижневою якістю не тільки когнітивного, а й цілісного особистісного розвитку. Продемонструвати цю роль інтелекту дозволили встановлені у дослідженні зв’язки інтелектуальних здібностей підлітків та юнаків різної статі з афективно забарвленим для них значенням рекламних роликів.

За результатами діагностики було констатовано значущі вікові та гендерні відмінності вербального, математичного та просторового інтелекту досліджуваних груп, а також значущі кореляційні взаємозв’язки емоційної оцінки реклами з гендерними особливостями інтелекту респондентів. Таким чином, перша та третя гіпотези були підтверджені, у той же час друга – лише частково.

Досліджувані обох вікових вибірок показали майже подібні результати. Зокрема, високі індекси інтелекту респондентів пов’язані з позитивною оцінкою рекламних роликів “Пантін”, “Отривін” та “Банк Райфазен”, та негативною оцінкою рекламних роликів “Хілак-Форте” та “Samsung”. Встановлено суттєві відмінності в оцінках реклами між респондентами різної статі. Так, використання у рекламі комп’ютерної графіки є більш цікавим для хлопців, а використання у рекламі зірки спорту, яка використовує власне тіло, викликає більш негативну реакцію у дівчат. Хлопці з високим рівнем інтелекту більш позитивно сприймають рекламні ролики з використанням комп’ютерної графіки та спецефектів (“Отривін”), а дівчата – за участі акторів (“Банк Райфайзен”). Отримані результати показали, що гендерні особливості інтелекту респондентів є більш значущим предиктором емоційної оцінки реклами у підлітковому та юнацькому віці, ніж вікові особливості розвитку інтелекту.

Досліджувані з високим рівнем розвитку інтелектуальних здібностей, незалежно від їх вікових чи гендерних особливостей, високо оцінюють музичні ролики з участю акторів та використанням комп’ютерної графіки. Найбільш привабливою, отже і більш ефективною є реклама, яка містить “поведінковий”

the perfect video in all groups. Thus, the emotional evaluation of advertising is mediated not only by the intelligence but also by the person, their implicit theory of the world, themselves, others. This area of research is the prospect of our further experimental explorations.

References

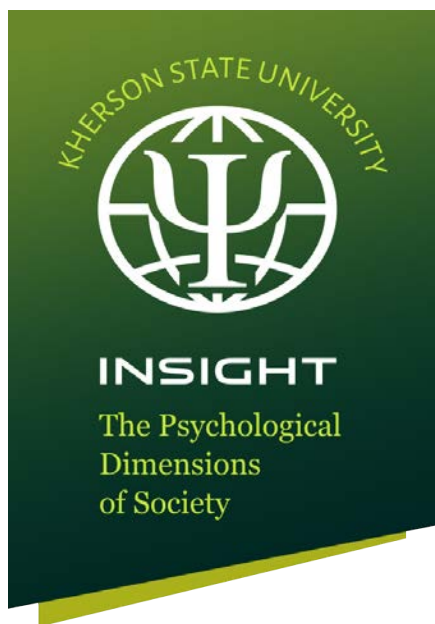
- Anan'ev, B. G. (1977). O problemah sovremennogo chelovekoznanija [On the problems of modern human science]. Moscow: Nauka.
- Akimova, M. K. (1999). Intellect kak dinamicheskij komponent v strukture sposobnostey: avtoref. dis. na soisk. nauk. stepeni dokt. psihol. nauk [Intelligence as a dynamic component in the structure of abilities]. *Avtoref. dis. na soisk. nauk. stepeni dokt. psihol. nauk: 19.00.01.* – Extended abstract of Doctor's thesis. Moscow.
- Amthauer, R., Brocke, B., Liepmann, D., & Beauducel, A. (2001). Intelligenz-Struktur-Test 2000. R. Göttingen: Hogrefe. DOI: 10.1026//1617-6391.1.1.50
- Brand C.R., Egan V., & Deary I.Y. (1991). General intelligence and personality: No relation? In Dc. Detterman (Ed) Current topics in human intelligence. New York.
- Breit, M., Brunner, M., & Preckel, F. (2020). General intelligence and specific cognitive abilities in adolescence: Tests of age differentiation, ability differentiation, and their interaction in two large samples. *Dev Psychol*, 56(2), 364-384. DOI: 10.1037/dev0000876
- Drozd, L. V., & Bystrova, Yu. O. (2020). Features of communication of adolescents with intellectual disabilities in the interpersonal relations. *Insight: the psychological dimensions of society*, 3, 123-133. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-9
- Di Paolo, E. A., & Thompson, E. (2014). The enactive approach. *The Routledge Handbook of Embodied Cognition* / L. Shapiro (ed.). London; New York: Routledge Press.
- Holodnaya, M. A. (2003). Kognitivnyie stili. O prirode individualnogo uma. [Cognitive Styles. On the nature of the individual mind]. Moscow: PER SE.
- Eysenck, H. L. (1996). Genius: the natural history of creativity. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ivanova, V. P. (2013). Razvitie intellekta kak osnovanie lichnostno-professionalnogo stanovleniya studentov: avtoref. dis. na soisk. nauk. stepeni dokt. psihol. nauk: 19.00.07. [The development of intelligence as the basis of the personal and professional development of students]. *Avtoref. dis. na soisk. nauk. stepeni dokt. psihol. nauk: 19.00.01.* – Extended abstract of Doctor's thesis. Moscow.
- Joe, Phua, Jhiah-Syuan, (Elaine) Lin, & Dong Jae Lim (2018). Understanding Consumer Engagement with Celebrity-Endorsed E-Cigarette Advertising on Instagram. *Computers in Human Behavior*

та емоційно забарвлений компонент, у якій фігурують люди (актори) та показані різноманітні способи їхньої поведінки у процесі розгортання сюжету. Прикладом цього є рекламний відеоролик “Банк Райфазен”, який отримав найвищі позитивні емоційні оцінки, тобто виявився найближчим до ідеального ролика в усіх досліджуваних групах. Отже, емоційне оцінювання реклами опосередковане не тільки інтелектом, але й особистістю, її імпліцитною теорією світу, себе, інших. Цей напрямок дослідження є перспективою наших подальших експериментальних розвідок.

Список використаних джерел

- Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. Москва: Наука, 1977. 379 с.
- Акимова М. К. Интеллект как динамический компонент в структуре способностей: автореф. дис. на соиск. наук. степени докт. психол. наук: 19.00.01. Москва, 1999. 21 с.
- Amthauer R., Brocke, B., Liepmann, D., Beauducel, A. Intelligenz-Struktur-Test 2000. R. Göttingen: Hogrefe. 2001. DOI: 10.1026//1617-6391.1.1.50
- Brand C. R., Egan V., Deary I. Y. General intelligence and personality: No relation? In Dc. Detterman (Ed) Current topics in human intelligence. N.Y., 1991.
- Breit M, Brunner M, Preckel F. General intelligence and specific cognitive abilities in adolescence: Tests of age differentiation, ability differentiation, and their interaction in two large samples. *Dev Psychol*. 2020 Feb;56(2):364-384. doi: 10.1037/dev0000876.
- Drozd L. V., Bystrova Yu. O. Features of communication of adolescents with intellectual disabilities in the interpersonal relations. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2020. № 3. P. 123-133. DOI: 10.32999/2663-970X/2020-3-9
- Di Paolo, E. A., Thompson, E. The enactive approach. *The Routledge Handbook of Embodied Cognition* / L. Shapiro (ed.). 2014. London; New York: Routledge Press. 68-78.
- Холодная М. А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. Москва: ПЕР СЭ, 2002.
- Eysenck H.L. Genius: the natural history of creativity. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Иванова В.П. Развитие интеллекта как основание личностно-профессионального становления студентов: автореф. дис. на соиск. наук. степени докт. психол. наук: 19.00.07. Москва, 2013. 21 с.
- Joe, Phua, Jhiah-Syuan, (Elaine) Lin, Dong Jae Lim Understanding Consumer Engagement with Celebrity-Endorsed E-Cigarette Advertising on Instagram. *Computers in Human Behavior* 2018. [Electronic resource]. URL: https://www.researchgate.net/publication/323311884_Understanding_Consumer_Engagement_with_Celebrity-Endorsed_E_Cigarette_Advertising_on_Instagram. DOI: 10.1177/1359105317693912
- Kurt F. Geisinger Empirical Considerations on Intelligence Testing and Models of Intelligence: Updates

- [Electronic resource]. URL: https://www.researchgate.net/publication/323311884_Understanding_Consumer_Engagement_with_Celebrity-Endorsed_ECigarette_Advertising_on_Instagram. DOI: 10.1177/1359105317693912
- Kurt, F. Geisinger (2019). Empirical Considerations on Intelligence Testing and Models of Intelligence: Updates for Educational Measurement Professionals, *Applied Measurement in Education*, 32(3), 193-197. DOI: 10.1080/08957347.2019.1619564
- Latvala, A., Kuja-Halkola, R., D'Onofrio, B. M., Larsson, H., & Lichtenstein, P. (2016). Cognitive ability and risk for substance misuse in men: genetic and environmental correlations in a longitudinal nation-wide family study. *Addiction*, 111(10), 1814-1822. DOI: 10.1111/add.13440
- Meily, R., & Meili, R. (1981). *Struktur der Intelligenz: Faktorenanalytische und denkpsychologische Untersuchungen*. Bern, 1981.
- Mollon, J., David, A. S., Zammit, S., Lewis, G., & Reichenberg, A. (2018). Course of Cognitive Development from Infancy to Early Adulthood in the Psychosis Spectrum. *JAMA Psychiatry*, 06510. DOI: 10.1001/jamapsychiatry.2017.4327
- Panksepp, J. (2000). The neuro-evolutionary cusp between emotions and cognitions: implications for understanding consciousness and the emergence of unified mind science. *Consciousness and Emotion*, 1, 23-34.
- Plichtová, J. (2002). *Metódy sociálnej psychológie zblízka. Kvalitatívne a kvantitatívne skúmanie sociálnych reprezentácií*. Bratislava, Média.
- Ponomarev, Ya. A. (1983). *Fazyi tvorcheskogo protsessu. Issledovanie problem psichologii tvorchestva* [Phases of the creative process. Research into the problems of the psychology of creativity]. Moskva - Moscow: Nauka.
- Rubinshtejn, S. L. (1999). *Osnovy obschey psichologii* [Fundamentals of General Psychology]. SPb.: Piter.
- Rusalov, V. M., & Dudin, C. I. (1995). Temperament i intellekt: obschie i spetsificheskie faktoryi razvitiya [Temperament and intelligence: general and specific developmental factors]. *Psichologicheskij zhurnal. - Psychological journal*, 16 (5), 12-23.
- Shamne, A., Dotsevych, T., & Akimova, A. (2019). Psihosemantichni osoblivosti spriynyattya reklamnih videorolikiv [Psychosemantic Peculiarities of Promotional Videos Perception]. *PSIHOLINGVISTIKA - PSYCHOLINGUISTICS*, 25(1), 384-408. DOI: 10.31470/2309-1797-2019-25-1-384-408
- Smul'son, M. L. (2003). *Psichologhiia rozvytku intelektu* [Psychology of intellect development]. Kyiv - Kyiv: Nora-Druk.
- Spalova, L., & Bacikova, Z. (2017). Celebrities in social advertisement: psychosomatic perspective. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*. Prague.
- Sternberg, R. J. (1988). *The triarchic mind: A new theory of human intelligence*. New York: Viking Penguin.
- for Educational Measurement Professionals, *Applied Measurement in Education*, 2019. 32:3, 193-197, DOI: 10.1080/08957347.2019.1619564
- Latvala A, Kuja-Halkola R, D'Onofrio BM, Larsson H, & Lichtenstein P. Cognitive ability and risk for substance misuse in men: genetic and environmental correlations in a longitudinal nation-wide family study. *Addiction*, 111(10), 1814-1822. DOI: 10.1111/add.13440
- Meily R. Meili R. *Struktur der Intelligenz: Faktorenanalytische und denkpsychologische Untersuchungen*. Bern, 1981.
- Mollon J, David AS, Zammit S, Lewis G, & Reichenberg A. Course of Cognitive Development from Infancy to Early Adulthood in the Psychosis Spectrum. *JAMA Psychiatry*, 2018. 06510. DOI: 10.1001/jamapsychiatry.2017.4327
- Panksepp J. The neuro-evolutionary cusp between emotions and cognitions: implications for understanding consciousness and the emergence of unified mind science. *Consciousness and Emotion*. 2000. 1. 17-56.
- Plichtová J. *Metódy sociálnej psychológie zblízka. Kvalitatívne a kvantitatívne skúmanie sociálnych reprezentácií*. Bratislava, Média. 2002. 350 s.
- Пономарев Я. А. Фазы творческого процесса. Исследование проблем психологии творчества. Под ред. Я. А. Пономарева. Москва: Наука, 1983. С. 5-26.
- Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 1999, 720 с.
- Русалов В. М., Дудин С. И. Темперамент и интеллект: общие и специфические факторы развития. *Психологический журнал*. 1995. № 16(5). С. 12-23.
- Шамне А., Доцевич Т., Акімова А. Психосемантичні особливості сприйняття рекламних відеороликів. *ПСИХОЛІНГВІСТИКА*. 2019. 25(1). С. 384-408. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-25-1-384-408>
- Смульсон М. Л. *Психологія розвитку інтелекту*. Київ: Нора-Друк, 2003. 298 с.
- Spalova L., Bacikova Z. Celebrities in social advertisement: psychosomatic perspective. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*. Prague. 2017. 392-396
- Sternberg R. J. (1988). *The triarchic mind: A new theory of human intelligence*. New York: Viking Penguin. 354 p.
- Vorobyova, O. P. 'Haunted by ambiguities' revisited: in search of a metamodel for literary text disambiguation. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw: De Gruyter Open, 2017, vol. II (1), June 2017. P. 428-496. DOI: 10.1515/lart-2017-0011 ISSN 2453-8035
- Яковлева С. Д. Індивідуалізація і диференціація в процесі навчання учнів з порушеним інтелектом. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2019. № 1. С.110-116. DOI: 10.32999/2663-970X/2019-1-17
- Zlatev J. Turning back to experience. *Cognitive Linguistics via phenomenology. Cognitive Linguistics*. 2016. № 27(4). 559-572. DOI: 10.1515/cog-2016-0057

**Соціальна психологія;
психологія
соціальної роботи**

**Social Psychology;
psychology of social work**

Link article (Style APA): Blynova, O. Ye., & Kruhlov, K. O. (2021). Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 57-71. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-5

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Blynova, O. Ye., Kruhlov, K. O. Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 57-71. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-5

UDC 316.6: 159.923.2

Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses

Суб'єктивне соціальне благополуччя співробітників з різним соціально-економічним статусом

Received: May 31, 2021

Accepted: November 11, 2021

Blynova Olena Yevhenivna

Doctor of Psychological Sciences, Professor
Department of Psychology
Kherson State University, Ukraine
elena.blynova@gmail.com ,
<https://orcid.org/0000-0003-3011-6082>

Kruhlov Kostiantyn Oleksandrovych

Postgraduate Student
Department of Psychology
Kherson State University, Ukraine
kruglov@universum.com.ua ,
<https://orcid.org/0000-0002-4919-3275>

Блинова Олена Євгенівна

доктор психологічних наук, професор
кафедра психології
Херсонський державний університет,
Україна
elena.blynova@gmail.com ,
<https://orcid.org/0000-0003-3011-6082>

Круглов Костянтин Олександрович

аспірант
кафедра психології
Херсонський державний університет,
Україна
kruglov@universum.com.ua ,
<https://orcid.org/0000-0002-4919-3275>

Abstract

The purpose of the research is to specify differences in the subjective social well-being of an organization's employees with different socioeconomic statuses. The following **methods** have been used to conduct the empirical research (n = 38): theoretical analysis and generalization of scholarly views of the problem; empirical methods: "Questionnaire of Subjective Social Well-Being" (T.V. Danylchenko); "Questionnaire of Subjective Economic Well-Being" (V.O. Khashchenko); the methods of statistical analysis: correlation analysis; F-test. **Results.** The authors have established statistically significant correlations between the criteria of subjective social well-being and subjective economic

Анотація

Метою дослідження є встановлення відмінностей у суб'єктивному соціальному благополуччі співробітників організації з різним соціально-економічним статусом. Для проведення емпіричного дослідження (n = 38) застосовано **методи:** теоретичного аналізування та узагальнення наукових поглядів до проблеми; емпіричні методи: "Опитувальник параметрів суб'єктивного соціального благополуччя" (Т. В. Данильченко); "Опитувальник суб'єктивного економічного благополуччя" (В.О. Хащенко); методи статистичного аналізування, а саме, кореляційний аналіз, ф-критерій кутового перетворення Фішера.

well-being, namely, between the scales “Social visibility”, “Social remoteness” and the indices of economic optimism, economic anxiety, and financial deprivation. It has been confirmed the statistical interdependence between the scales “Emotional acceptance” and “Family well-being index”. The research has determined differences between employees’ groups, which were divided according to socioeconomic status (managers and “performers”), on the following scales: “Social visibility”, “Positive social perceptions”, and “Economic optimism index”. **Conclusions.** The employees with higher socioeconomic status recognize their influence, the capability to settle problems, the availability of social ties, financial, economic, material, and social resources due to which they are confident when coping with stressful situations, have a positive economic expectation, a high level of efficient social functioning. The employees with low socioeconomic status are mainly characterized by unsatisfactory emotional and social relations, a failure to actively influence their social environment; they feel economic anxiety about their finances and the future.

Keywords: social status, employees of organization, economic well-being, subjective economic well-being, mental well-being.

Introduction

The modern trend in production management is the understanding that efficient and rational use of labor potential should become a basis for improving management techniques. In studying the value-motivational realm, skills, knowledge, and occupational skills of employees, psychology of management gives pride of place to such a resource as mental well-being (Kruhlov, Blynova, 2019; Fofanova & Havrylchuk, 2017; Shamyonov, 2014; Choudhury & Barman, 2014).

One of the most crucial indices characterizing the interaction between individual-personal and macro-social levels of staff behavior within a company is socioeconomic status which is considered a complex criterion that, as a rule, involves three key parameters (Ovcharova, 2012; Rodina, 2013: 216):

- Economic status, which is estimated by wage rates;
- Social status, which is estimated by education;
- Labor status, which is estimated by a type of profession and occupational level.

Socioeconomic status is an outcome of the interaction between productive-economic and social systems of society. During production

Результати. Встановлено наявність статистично значущих кореляційних взаємозв'язків між параметрами суб'єктивного соціального благополуччя та суб'єктивного економічного благополуччя, а саме, між шкалами “Соціальна помітність”, “Соціальна дистантність” та індексами економічного оптимізму, економічної тривожності, фінансової депривованості. Констатовано статистичну взаємозалежність між шкалами “Емоційне прийняття” та “Індекс благополуччя сім’ї”. Визначено відмінності між групами співробітників, які розділено за соціально-економічним статусом (менеджери та “виконавці”), за шкалами: “Соціальна помітність”, “Позитивні соціальні судження”, “Індекс економічного оптимізму”. **Висновки.** Співробітники з більш високим соціально-економічним статусом усвідомлюють свою впливовість, здатність вирішувати проблеми, наявність соціальних зв'язків, фінансових, економічних, матеріальних та соціальних ресурсів, завдяки чого відчують свою спроможність долати складні стресові ситуації, мають позитивні економічні очікування, високий рівень ефективного соціального функціонування. Співробітники з низьким соціально-економічним статусом мають переважно незадовільні емоційні та соціальні стосунки, неможливість активно впливати на своє соціальне оточення, відчують економічну тривожність стосовно своїх матеріальних можливостей та свого майбутнього.

Ключові слова: соціальний статус, співробітники організації, економічне благополуччя, суб'єктивне економічне благополуччя, психологічне благополуччя.

Вступ

Сучасною тенденцією в управлінні виробництвом є розуміння того, що основою вдосконалення прийомів та методів управління має стати ефективне та раціональне використання трудового потенціалу. Психологія управління, вивчаючи ціннісно-мотиваційну сферу, вміння, знання, трудові навички співробітників, достатню увагу приділяє такому ресурсу, як психологічне благополуччя (Круглов, Блинова, 2019; Фофанова, Гаврильчик, 2017; Шамионов, 2014; Choudhury, Barman, 2014).

Одним із важливих показників, який характеризує взаємодію індивідуально-особистісного та макросоціального рівнів організації поведінки співробітників в організації, є соціально-економічний статус, який розглядається як комплексний критерій, та, як правило, містить у собі три ключових параметри (Ovcharova, 2012; Родіна, 2013: 216):

Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses

activities, people acquire a particular socioeconomic status which is based on the following indices: income level, living conditions, property availability, a degree of satisfaction with needs for various services – consumer, medical, transport, etc. (Rodina, 2013: 217).

A great deal of sociological and psychological research focuses on the interdependence between socioeconomic status and the mental well-being of personality (Muzdybaev, 2001; Chopik, 2017; Rodyna, 2013; Donald G. Gardner, 2020).

However, the level of realization and evaluation of one's social position and socioeconomic status is predominantly determined by the processes of social categorization, social identification, and social comparison. The above actualizes the examination of rather social mental well-being resulted in satisfaction with one's social needs for recognition, prestige, maintenance of self-esteem than mental well-being as a personal state.

The purpose is to specify differences in the subjective social well-being of an organization's staff with different socioeconomic statuses.

Methodology and methods

The authors rely on analyzing scientific interpretations of interrelations of a person's socioeconomic status and his mental well-being, mental health. Coherence between mental well-being and economic differentiation in society is highlighted by socio-psychological research (Korobka, 2012; Kruhlov, Blyskun, 2020; Chopik, 2017; Min Gwan Shin et al., 2020) stating that a low income is an unfavorable factor for personal growth.

The inequality of income, and thus resources and opportunities, causes psychosocial stress, which degrades mental well-being soon or late. There is a higher probability of the emergence of stress factors within groups with low socioeconomic status; at the same time, the representatives of these groups have fewer resources to overcome them (Husev, 2013; Kanibolotska, 2014; Korobka, 2012; Keyes, Westerhof, 2012).

First, a high position in the socioeconomic hierarchy can reduce stress and its effects because high socioeconomic status reduces the likelihood that a person will encounter negative events. Second, the employees who hold lower positions in the social hierarchy have fewer social

1) Економічний статус, який оцінюється за рівнем доходу;

2) Соціальний статус, який оцінюється за рівнем освіти;

3) Трудовий статус, який оцінюється за типом професії та рівнем зайнятості.

Соціально-економічний статус є результатом взаємодії виробничо-економічної і соціальної системи суспільства. У процесі виробничої діяльності люди набувають певного соціально-економічного статусу, який визначається такими показниками: рівнем доходів, житловими умовами, майновою забезпеченістю, ступенем задоволення потреб у різноманітних послугах – побутових, медичних, транспортних тощо (Родіна, 2013: 217).

Взаємозалежність між соціально-економічним статусом та рівнем психологічного благополуччя особистості простежується у багатьох соціологічних та психологічних дослідженнях (Муздыбаев, 2001; Чопік, 2017; Родына, 2013; Donald G. Gardner, 2020).

Проте, рівень усвідомлення та оцінювання своєї соціальної позиції, свого соціально-економічного статусу значною мірою визначається процесами соціальної категоризації, соціальної ідентифікації, соціального порівняння, що робить актуальним розгляд не стільки психологічного благополуччя як особистісного стану, скільки соціального психологічного благополуччя як результату задоволення своїх соціальних потреб у визнанні, престижності, підтриманні самооцінки.

Мета: встановлення відмінностей у рівні суб'єктивного соціального благополуччя співробітників з різним соціально-економічним статусом.

Методологія та методи

Звернемось до аналізування наукових пояснень взаємозв'язку соціально-економічного статусу людини та її психологічного благополуччя, психологічного здоров'я. Зв'язок психологічного благополуччя з економічною диференціацією у соціумі підкреслено в соціально-психологічних дослідженнях (Коробка, 2012; Круглов, Блискун, 2020; Чопік, 2017; Min Gwan Shin et al., 2020), у яких відзначається, що малозабезпеченість є несприятливим чинником стосовно особистісного благополуччя.

Нерівність доходів і, відповідно, ресурсів та можливостей, сприяє виникненню психосоціального стресу, який із часом знижує

and economic resources to cope with stressful situations (Arshava, Nosenko, 2012; La Placa et. al., 2013). According to K. Muzdybaiev, poverty causes low spirit, tension, depression that, in turn, leads to ineffective behaviors. Most poor people often suffer frustration and believe that no one cares about them (Muzdybaiev, 2001). The research by L. Korobka emphasizes the poor have a low level of satisfaction with many aspects of their life: they mainly feel unhappy, tired, their mood is depressed, and the indicator of subjective well-being is lower compared to the well-heeled (Korobka, 2012).

Modern science studies well-being from two perspectives: on the one hand, it refers to social well-being, well-being within a community (Danylchenko, 2017) and, on the other hand, subjective feelings related to social relations are under examination (Arshava & Nosenko, 2012; Shamyonov, 2014). It is worth mentioning sociology comprises a great deal of research on social well-being. Although, T. V. Danylchenko believes the optimal state of a person in the social interaction of different levels, which the author defines as subjective social well-being, is poorly studied. The author attributes the following elements to the relevant concept: satisfaction with own social status, prospects and the current state of society one belongs to, interpersonal relationships, personal status, and meeting of social needs (Danylchenko, 2017).

The findings of empirical research that have justified that the level of human well-being in society doesn't often coincide with one's subjective well-being spark the interest. That sort of difference in the eudemonistical approach to well-being is explained by the fact that its level is concurrently generated by internal factors (autonomy) and external factors (social coherence). Nevertheless, theoretical provisions consider the influence of the above factors consistent, but empirical research doesn't support this idea (Fofanova & Havrylchuk, 2017; Diener, 2013; Min Gwan Shin et al., 2020).

The main criterion for evaluating the quality and level of well-being is social interaction which embraces the processes of social comparison, correlation of personal well-being with others. Therefore, the concept "social well-being" is

показники психологічного благополуччя. У групах із низьким соціально-економічним статусом більш високою є ймовірність виникнення стресових факторів, водночас представники таких груп мають менше ресурсів, щоб їх подолати (Гусев, 2013; Каниболоцька, 2014; Коробка, 2012; Keyes, Westerhof, 2012).

По-перше, висока позиція у соціально-економічній ієрархії може знизити стрес і його наслідки, оскільки більш високий соціально-економічний статус знижує ймовірність того, що особистість зіткнеться з негативними подіями. По-друге, співробітники, які займають нижчі позиції у соціальній ієрархії, мають менше соціальних та економічних ресурсів для подолання стресових подій (Аршава, Носенко, 2012; La Placa et. al., 2013). Як зазначає К. Муздибаєв, бідність зумовлює стан пригніченості, напруженості, депресії, що, у свою чергу, призводить до неефективних форм поведінки. Більшість бідних перебуває у стані постійної фрустрації та вважає себе нікому непотрібними (Муздибаєв, 2001). У дослідженні Л. Коробки підкреслено, що для бідних характерною є низька задоволеність багатьма аспектами свого життя, вони переважно відчують себе нещасними, стомленими, їхній настрій є пригніченим, а індикатор суб'єктивного благополуччя нижче, порівняно із більш забезпеченими особами (Коробка, 2012).

У сучасній науці проблема благополуччя вивчається в двох напрямках, з одного боку, мова йде про соціальне благополуччя, благополуччя у спільноті (Данильченко, 2017), з іншого боку, досліджуються суб'єктивні переживання, пов'язані із соціальними відносинами (Аршава, Носенко, 2012; Шамянов, 2014). Слід відмітити значну кількість досліджень соціального самопочуття у соціології, проте у психології, на думку Т.В. Данильченко, недостатньо приділяється увага вивченню оптимального стану людини при соціальних взаємодіях різного рівня, який визначено автором як суб'єктивне соціальне благополуччя. До змісту цього поняття автор включає: задоволеність своїм соціальним статусом, перспективами та актуальним станом суспільства, до якого належить, міжособистісними зв'язками, особистісним статусом, задоволенням соціальних потреб (Данильченко, 2017).

Цікавими є результати емпіричних досліджень, які засвідчили, що рівень благополуччя людини в соціумі далеко не завжди збігається

Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses

used to study the degree and level of people's satisfaction with their social contacts, status, material affluence, and prospects in society (Danylchenko, 2017; Kruhlov, Blynova, 2019; Khashchenko, 2011; Shamyonov, 2014).

R. M. Shamionov regards social well-being as the satisfaction of a person with his/her social status, satisfaction with interpersonal relationships, and status in the microsocial environment (Shamyonov, 2014). T. V. Danylchenko esteems social well-being through satisfaction with social status, interpersonal relationships, emphasizing the subjective side of such an experience. Consequently, she proposes to distinguish social well-being and "subjective social well-being" (Danylchenko, 2017). S. R. Choudhury & A. Barman also pay attention to the social aspect and consider well-being through "social support, group acceptance, openness in relationships and no conflicts, favorable social environment, and environmental management, attributing the well-being of loved ones to the concept of personal well-being" (Choudhury & Barman, 2014: 260).

It is essential to focus on the scientific contribution by Min Gwan Shin et al., which draws a line between interpersonal well-being as satisfaction with the quality of interpersonal relationships and social well-being as satisfaction with one's social status and social roles (Min Gwan Shin et al., 2020).

Thus, the approaches and definitions of well-being highlight the social aspect, i. e., the quality of interaction with social objects of different levels.

Keyes's social well-being concept is widespread in US psychology. The author specifies five criteria of optimal functioning of an individual in society (Keyes & Westerhof, 2012), which T. V. Danylchenko has taken into account while justifying, developing, and proving her questionnaire: social acceptance: positive attitudes towards human nature and a sense of comfort when interacting with others; social actualization: optimistic assessment of the potential and development vector of society, its future, and thus, personal social progress is positive; social contribution: assessment of own value for society, feeling of own efficacy and responsibility; social coherence: positive assessment of the quality, organization, and activities of a social environment a person

з її суб'єктивним психологічним благополуччям. Таке розходження в евдемоністичному підході до благополуччя пояснюється тим, що його рівень водночас зумовлюють внутрішні чинники (автономія) та зовнішні чинники (соціальна зв'язність). Хоча в теоретичних положеннях вплив цих груп чинників вважається узгодженим, в емпіричних дослідженнях це не підтверджується (Фофанова, Гаврильчик, 2017; Diener, 2013; Min Gwan Shin et. al., 2020).

Головним критерієм оцінювання якості та рівня благополуччя є соціальна взаємодія, в якій відбуваються процеси соціального порівняння, співвіднесення благополуччя свого та інших людей. Отже, поняття "соціальне благополуччя" застосовують для вивчення ступеня та рівня задоволеності людей своїми соціальними контактами, становищем, забезпеченістю, перспективами у суспільстві (Данильченко, 2017; Круглов, Блинова, 2019; Хащенко, 2011; Шамионов, 2014).

Р.М. Шаміонов розглядає соціальне благополуччя як задоволеність особистості своїм соціальним статусом, задоволеність міжособистісними зв'язками та статусом в мікросоціальному оточенні (Шамионов, 2014). Т.В. Данильченко соціальне благополуччя розглядає через задоволеність соціальним статусом, міжособистісними стосунками, підкреслюючи суб'єктивну сторону такого переживання. Тому вона пропонує розрізняти соціальне благополуччя та "суб'єктивне соціальне благополуччя" (Данильченко, 2017). S.R. Choudhury, A. Barman також акцентують увагу на соціальному аспекті та розглядають благополуччя через "наявність соціальної підтримки, прийняття групою, відкритість у взаєминах та відсутність конфліктів, сприятливе соціальне оточення і керування навколишнім середовищем, включення в поняття особистого благополуччя благополуччя близьких та значущих людей" (Choudhury & Barman, 2014: 260).

Також слід відзначити наукову працю Min Gwan Shin із співавторами, де міжособистісне благополуччя як задоволеність якістю міжособистісних стосунків відрізняється від соціального благополуччя як задоволеності своїм соціальним статусом та соціальними ролями (Min Gwan Shin et. al., 2020).

Отже, у підходах та визначеннях благополуччя підкреслюється соціальний аспект, тобто якість взаємодії із соціальними об'єктами різних рівнів.

lives in; social integration: assessment of a social environment a person belongs to as healthy, vital, and safe. To identify the level of social integration, it is used different concepts: “cohesion”, confidence”, “tolerance”, “fidelity”, “social capital”.

Therefore, when assessing well-being, the authors have regard to the individual’s comparison with standards, subjective etalons. Such an assessment has social nature and two sides: on the one hand, comparison with something that exists in society as a certain standard of social life, social success, development opportunities, external indicators of well-being and, on the other hand, social comparison is based on personal achievements, individual criteria, and attainment of the desired state (Diener, 2013).

The authors agree with the research findings of T.V. Danylchenko stating that subjective well-being is identified by individual’s realization of own resources and opportunities to achieve the desired status in the social system and, at the same time, the acceptance of image, status, prestige of a person and his social roles by others. Thus, when it refers to satisfaction with one’s job, socioeconomic status, this conditionality comprises the achievement of personal goals, social approval, and self-esteem improvement. T.V. Danylchenko proved in her research that feedback is of importance – people with a high level of subjective well-being experience greater social coherence and achieve higher levels of activity (Danylchenko, 2017).

Participants. The study engages 38 employees of law and customs enterprises. Among them, 17 employees (group 1) belong to mid- and high-ranking managers: they have a better education and income level, i.e., a higher socioeconomic status, that is esteemed as an objective indicator. Other 21 employees belong to the group of “performers” (group 2 with lower socioeconomic status). Age and sex distribution in both groups is approximately the same.

Procedure and methods. The following methods have been applied while conducting the empirical research: “Questionnaire of Subjective Social Well-Being” (T.V. Danylchenko) which consists of 36 questions; according to the instruction, a study participant should evaluate his/her social life for the last three months on

В американській психологічній науці відомою є концепція соціального благополуччя К. Л. М. Кіза. Автор виділяє п’ять критеріїв оптимального функціонування людини в соціумі (Keyes & Westerhof, 2012), які враховано Т.В. Данильченко при обґрунтуванні, розробці та апробації власного опитувальника: соціальне прийняття – позитивні уявлення про людську природу та відчуття комфорту при взаємодії з іншими людьми; соціальна актуалізація – оптимістична оцінка потенціалу та вектору розвитку суспільства, його майбутнього, тому власне соціальне просування є позитивним; соціальний внесок – оцінка власної цінності для суспільства, відчуття своєї ефективності та відповідальності; соціальна залученість – позитивна оцінка якості, організації та діяльності соціального середовища, в якому живе людина; соціальна інтеграція – оцінка соціального середовища, в якому людина перебуває, здоровим, життєздатним, безпечним. Для позначення рівня соціальної інтеграції використовують різні поняття: “згуртованість”, “довіра”, “толерантність”, “відданість”, “соціальний капітал”.

Таким чином, при визначенні благополуччя враховуємо результати порівняння особистістю себе із нормами, суб’єктивними еталонами. Таке оцінювання має соціальний характер, містить дві сторони, з одного боку, порівняння з чимось, що існує у суспільстві як певний стандарт соціального життя, соціальної успішності, можливості розвитку, зовнішні показники добробуту. З іншого боку, соціальне порівняння спирається на особисті досягнення, на індивідуальні критерії, на отримання бажаного стану (Diener, 2013).

Погоджуємось із висновками дослідження Т.В. Данильченко щодо того, що суб’єктивне благополуччя визначається усвідомленням індивідом власних ресурсів та можливостей для досягнення бажаного положення в соціальній системі та водночас – через сприймання іншими людьми іміджу, статусу, престижу людини, її соціальних ролей. Тому, коли мова йде про задоволеність діяльністю, своїм соціально-економічним статусом, то ця обумовленість містить і досягнення особистих цілей, і соціальне схвалення, і підвищення самооцінки. Як довела у своєму дослідженні Т.В. Данильченко, важливим є наявність зворотного зв’язку – люди з високим рівнем суб’єктивного благополуччя відчують

Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses

a scale: 1 – strongly disagree; 2 – disagree; 3 – rather disagree; 4 – something average; 5 – rather agree; 6 – agree, 7 – strongly agree. The questionnaire makes it possible to determine subjective social well-being under the parameters: 1. Social visibility; 2. Social distance; 3. Emotional acceptance; 4. Social approval; 5. Positive social judgments. The processing of initial results is realized using a key to methodology (Danylchenko, 2015).

To assess the subjective parameter of socio-economic status, the authors have applied “Questionnaire of Subjective Economic Well-Being” (V.O. Khashchenko). The scientist describes subjective economic well-being by comparing the actual status of a person with his/her level of aspirations, needs and perceptions of personal state, or with the financial status of reference persons (typical, similar or authority). On the one hand, subjective economic well-being is a constituent part, a component of general subjective well-being (or life satisfaction) and, on the other hand, an independent factor of its determination, a source of general well-being of a person the significance of which either rises or drops in different life periods (Khashchenko, 2011).

The questionnaire was developed to assess the level of subjective economic well-being as a psychological indicator in human life, which renders the attitude towards the financial aspects of life and human life position concerning financial consumption. The questionnaire consists of five scales: economic optimism, current family well-being, financial deprivation, subjective income adequacy, and economic anxiety.

When validating the questionnaire, it has been established that the respondents who have a high score, compared to a low one, are characterized by a high assessment of their income, satisfaction with the financial situation, less emphasis on the importance of the value of material affluence, high self-esteem, internality, confidence in economic achievements, and life satisfaction. Each scale composes a different number of scores: IIA – index of subjective income adequacy to demands and needs of a person (20 points); FWBI – family well-being index renders subjective assessments of family financial position (20 points); FDI – financial deprivation index renders the degree of wealth (funds) (25 points); EOI –

більшу соціальну залученість і досягають більш високих рівнів активності у діяльності (Данильченко, 2017).

Учасники. У дослідженні взяли участь 38 співпрацівників підприємства, основним видом діяльності якого є юридична та податкова. Серед них 17 працівників (група 1) належать до групи менеджерів середньої та високої ланок, вони мають більш високий рівень освіти та рівень доходів, тобто більш високий соціально-економічний статус, вважаємо це об'єктивним показником. Ще 21 співробітник належать до групи “виконавців” (група 2 з більш низьким соціально-економічним статусом). Віковий та статевий розподіл в обох групах є приблизно однаковим.

Процедура і методи. Для проведення емпіричного дослідження застосовано такі методи.

“Опитувальник параметрів суб'єктивного соціального благополуччя” (Т.В. Данильченко), який містить 36 питань, за інструкцією досліджуваний має оцінити своє соціальне життя за останні три місяці за шкалою: 1 – абсолютно не згоден; 2 – не згоден; 3 – швидше не згоден; 4 – щось посередині; 5 – швидше згоден; 6 – згоден, 7 – абсолютно згоден. Опитувальник дозволяє визначити суб'єктивне соціальне благополуччя за параметрами: 1. Соціальна помітність; 2. Соціальна дистантність; 3. Емоційне прийняття; 4. Соціальне схвалення; 5. Позитивні соціальні судження. Обробка первинних результатів відбувається за допомогою ключа до методики (Данильченко, 2015).

Для оцінювання суб'єктивного параметра соціально-економічного статусу нами застосовано “Опитувальник суб'єктивного економічного благополуччя” (В.О. Хащенко). Суб'єктивне економічне благополуччя описується науковцем через співставлення фактичного статусу людини з її рівнем домагань, потребами та сприйняттям власного становища, або з тим, якою є фінансове становище референтних осіб (типових, подібних або авторитетних). Суб'єктивне економічне благополуччя є, з одного боку, складовою частиною, компонентом загального суб'єктивного благополуччя (або задоволеності життям), з іншого боку – самостійним чинником його детермінації, джерелом загального благополуччя людини, значення якого то зростає, то знижується у різні періоди життя (Хащенко, 2011).

Опитувальник розроблений для оцінювання рівня суб'єктивного економічного

economic optimism index renders the optimistic or pessimistic assessment of external and internal conditions of growth of material well-being (30 points); EAI – economic anxiety index renders the degree of financial stress (35 points) – in this scale, the higher indicator, the lower level of economic anxiety.

Statistical analysis. The data were processed using statistical software “SPSS” (version 23.0) and “MS Excel”. The authors have applied Spearman’s ρ to determine correlation coefficients and F-test to substantiate the differences between the groups statistically.

Results and discussion

The authors present the results obtained according to the Questionnaire of Subjective Social Well-Being (T. V. Danylchenko). It is worth mentioning that under the author’s data, there are significant statistical differences in all the scales (except for “Social visibility”) between female and male samples; thus, data have been processed separately for men and women and transformed into sten scores. Sten scores have been added to the general table for the further analysis (see table 1).

Table 1. Mean values and standard deviations on the scales of the Questionnaire of Subjective Social Well-Being (T. V. Danylchenko) (n = 38)

Таблиця 1. Середні значення та середньоквадратичні відхилення за шкалами методики “Опитувальник параметрів суб’єктивного соціального благополуччя” (Т.В. Данильченко) (n = 38)

Scale name Шкала	M	SD
Social visibility Соціальна помітність	5.84	1.273
Social distance Соціальна дистантність	6.12	1.351
Emotional acceptance Емоційне прийняття	6.76	1.437
Social approval	5.29	1.083
Positive social judgments Позитивні соціальні судження	5.41	1.122

Note: *a scale name in the table is in line with the pole scale with high scores; M – arithmetic mean; SD – mean square deviation.

Примітка: *назва шкал у таблиці відповідає полюсу шкали з високими балами; M – середнє арифметичне; SD – середнє квадратичне відхилення.

благополуччя як психологічного показника у житті людини, який виражає ставлення до матеріальних аспектів життя та життєву позицію людини у сфері матеріального споживання. Опитувальник містить п’ять шкал – економічного оптимізму, поточного добробуту родини, фінансової депривованості, суб’єктивної адекватності доходу, економічної тривожності.

При валідизації опитувальника встановлено, що респондентів, які мають високий бал, порівняно із низьким, відрізняє висока оцінка власного доходу, задоволеність фінансовим становищем, менший акцент на значущості цінності матеріальної забезпеченості, висока самооцінка, інтернальність та впевненість в економічних досягненнях. а також задоволеність життям. Для кожної шкали методики визначено різну кількість балів: ІАД – індекс суб’єктивної адекватності доходу запитам та потребам особистості (20 балів); ІБС – індекс поточного благополуччя сім’ї, що відображає суб’єктивні оцінки матеріального становища сім’ї (20 балів); ІНД – індекс фінансової депривованості, що відображає міру достатку фінансових засобів (коштів) (25 балів); ІЕО – індекс економічного оптимізму та впевненості, який відображає оптимістичну чи песимістичну оцінку зовнішніх та внутрішніх умов зростання матеріального благополуччя (30 балів); ІЕТ – індекс економічної тривожності, відображає міру виразності фінансового стресу (35 балів), у цій шкалі чим вищим є показник, тим меншим є рівень економічної тривожності.

Статистичне аналізування. Дані оброблено статистичними програмами “SPSS” (версія 23.0) та “MS Excel”. Визначення коефіцієнтів кореляції відбувалося через коефіцієнт кореляції Спірмена, для статистичного обґрунтування відмінностей між групами ми скористалися ϕ -критерієм кутового перетворення Фішера.

Результати та дискусія

Представимо результати, які отримано за “Опитувальником суб’єктивного соціального благополуччя” (Т.В. Данильченко). Слід зауважити, що за даними автора, отримано статистично значущі відмінності за всіма шкалами (крім шкали “Соціальна помітність”) між жіночою та чоловічою вибірками, тому первинні результати оброблено окремо для чоловіків та жінок, переведено до шкали стенів. До загальної таблиці для подальшого аналізування внесено показники за стеновою шкалою (див. табл. 1).

Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses

Based on the comparison of the data with standard indicators according to the method's scales, it has been established that the "social visibility" scale shows an average level of manifestation of this characteristic ($M = 5.84$; $SD = 1.273$); approximately the same number of sample participants have high and above average levels of social visibility and, respectively, low and below average levels.

According to the "social distance" scale, above average scores have been obtained ($M = 6.12$; $SD = 1.351$). The authors believe that the presence of a certain number of employees in the study sample who have high scores on this scale is explained by the individual's experience of alienation from social relations at different levels, or unsatisfactory social relations along with concurrent inability to change social environment and social status. It is assumed that one of the factors affecting the origin of such the experience is the overall hard socio-political and economic times of the country. T.V. Danylchenko states that the expressiveness of social distance increases the level of social deprivation of an individual (Danylchenko, 2015). This conclusion is proved by the indices obtained on the "Emotional acceptance scale" which exceed the average scores ($M = 6.76$; $SD = 1.437$), i.e., social support and recognition from close social environment – relatives and friends – is highly important for the study group. Average values have been obtained according to "Social approval" ($M = 5.29$; $SD = 1.083$) and "Positive social judgements" ($M = 5.41$; $SD = 1.122$).

The authors analyze the results on the scales of the Questionnaire of Subjective Economic Well-Being (V.O. Khashchenko) (see table 2).

All the scales have shown average indicators which correspond to average standard values: "Subjective income adequacy to demands and needs of a person" ($M = 12.17$; $SD = 1.124$); "Family well-being" ($M = 11.09$; $SD = 2.018$); "Financial deprivation" ($M = 13.67$; $SD = 1.842$); "Economic optimism and confidence" ($M = 14.58$; $SD = 1.905$); "Economic anxiety" ($M = 16.15$; $SD = 2.017$). Although such data are statistically uninformative, they confirm the hypothesis of differences between the subgroups with a different socioeconomic status that neutralizes these differences when averaging.

На основі порівняння даних з нормативними показниками за шкалами методики визначено, що за шкалою "соціальна помітність" отримано середній рівень прояву цієї характеристики ($M = 5.84$; $SD = 1.273$); приблизно однакові за кількістю частини вибірки співробітників мають високий та вище за середній рівень соціальної помітності, та, відповідно, низький та нижче за середній рівень.

За шкалою "соціальна дистантність" ми отримали вище за середні оцінки ($M = 6.12$; $SD = 1.351$). Ми вважаємо, що наявність певної частини співробітників досліджуваної вибірки, які мають високі показники за цією шкалою, пояснюється переживанням особистістю відчуженості від соціальних відносин різних рівнів, можливо, наявністю незадовільних соціальних відносин, водночас, неможливістю змінити соціальне оточення та соціальне становище. Можна припустити, що одним із чинників, який впливає на виникнення таких переживань, є загальна складна соціально-політична та економічна ситуація в країні. Т.В. Данильченко стверджує, що вираженість соціальної дистанційованості підвищує рівень соціального неблагополуччя особистості (Данильченко, 2015). Цей висновок підтверджують й наші дані про те, що за шкалою "Емоційне прийняття" отримані показники, які перевищують середньонормативні оцінки ($M = 6.76$; $SD = 1.437$), тобто значущою для досліджуваної групи є наявність соціальної підтримки та визнання від близького соціального оточення – родичів та друзів. За шкалами "Соціальне схвалення" ($M = 5.29$; $SD = 1.083$) та "Позитивні соціальні судження" ($M = 5.41$; $SD = 1.122$) отримано середні оцінки у вибірці.

Проаналізуємо результати за шкалами методики "Опитувальник суб'єктивного економічного благополуччя" (В.О. Хашченко) (табл. 2).

За всіма шкалами середні показники відповідають середньонормативним значенням: "Суб'єктивна адекватність доходу запитам та потребам особистості" ($M = 12.17$; $SD = 1.124$); "Поточне благополуччя сім'ї" ($M = 11.09$; $SD = 2.018$); "Фінансова депривованість" ($M = 13.67$; $SD = 1.842$); "Економічний оптимізм та впевненість" ($M = 14.58$; $SD = 1.905$); "Економічна тривожність" ($M = 16.15$; $SD = 2.017$). Такі дані статистично є малоінформативними,

Table 2. Mean values and standard deviations on the scales of the Questionnaire of Subjective Economic Well-Being” (V.O. Khashchenko) (n = 38)

Таблиця 2. Середні значення та середньоквадратичні відхилення за шкалами методики “Опитувальник суб’єктивного економічного благополуччя” (В.О. Хашченко) (n = 38)

Scale name Назва шкал	M	SD
IIA – index of subjective income adequacy to demands and needs of a person ІАД – індекс суб’єктивної адекватності доходу запитам та потребам особистості	12.17	2.124
FWBI – family well-being index ІБС – індекс поточного благополуччя сім’ї	11.09	2.018
FDI – financial deprivation index ІНД – індекс фінансової депривованості	13.67	1.842
EOI – economic optimism index ІЕО – індекс економічного оптимізму та впевненості	14.58	1.905
EAI – economic anxiety index (it shows the degree of financial stress) ІЕТ – індекс економічної тривожності, відображає міру виразності фінансового стресу	16.15	2.017

Note: *a scale name in the table is in line with the pole scale with high scores; M – arithmetic mean; SD – mean square deviation.

Примітка: *назва шкал у таблиці відповідає полюсу шкали з високими балами; M – середнє арифметичне; SD – середнє квадратичне відхилення.

To get data on the interrelation between the parameters of subjective social well-being and economic well-being, the authors have applied Spearman’s rank correlation coefficient (see table 3).

There is direct statistically significant correlation interaction between the “Social visibility” scale and indices of the Questionnaire of Economic Well-Being”: IIA ($r_s = .318$; $p < .05$), FWBI ($r_s = .326$; $p < .05$), FDI ($r_s = .417$; $p < .01$), IET ($r_s = -.321$; $p < .05$). Such findings indicate that a social person, who participates in the vital activity of the group and the community, feels his/her fairly high social status and the ability to influence the social situation; at the same time, he/she has a higher level of economic well-being. The person is satisfied with income and the principle of its distribution, life standard, highly assesses

проте підтверджують гіпотезу про наявність відмінностей між підгрупами з різним соціально-економічним статусом, що при усередненні нівелює ці відмінності.

Для отримання інформації щодо взаємозв’язку між параметрами суб’єктивного соціального благополуччя та економічного благополуччя нами застосовано кореляційний аналіз за критерієм Спірмена (табл. 3).

Отримано прямий статистично значущий кореляційний зв’язок між шкалою “Соціальна помітність” та індексами опитувальника “Суб’єктивне економічне благополуччя”: ІАД ($r_s = .318$; $p < .05$), ІБС ($r_s = .326$; $p < .05$), ІЕО ($r_s = .417$; $p < .01$), ІЕТ ($r_s = -.321$; $p < .05$). Такі результати свідчать про те, що соціально активна людина, яка бере участь у життєдіяльності групи та спільноти, відчуває свій достатньо високий соціальний статус та можливість впливати на соціальну ситуацію, водночас має більш високий рівень економічного благополуччя. Така людина задоволена доходом та справедливістю його розподілу, стандартом життя, високо оцінює фінансову безпеку та незалежність, позитивні очікування стосовно свого економічного майбутнього, відповідно, низький рівень економічної тривожності.

Встановлено кореляцію між шкалою “Соціальна дистантність” та індексом економічної тривожності ($r_s = .357$; $p < .05$), тобто людина, яка має незадовільні емоційні стосунки, неможливість змінити своє соціальне оточення, відсутність ресурсів впливу, переживає економічну тривожність стосовно матеріальних можливостей, негативне ставлення до свого фінансового становища.

Шкала “Емоційне прийняття” на статистично значущому рівні корелює з ІБС ($r_s = 0.337$; $p < .05$) та з ІЕО ($r_s = .368$; $p < .05$), на наш погляд, такий взаємозв’язок є закономірним та констатує, що наявність соціальної підтримки з боку близьких осіб, задоволеність стосунками зумовлює і більш позитивну оцінку свого матеріального і фінансового майбутнього.

Встановлено кореляційний зв’язок шкали суб’єктивного соціального благополуччя “Соціальне схвалення” із індексом економічного оптимізму ($r_s = .329$; $p < .05$) та індексом економічної тривожності ($r_s = -.353$;

Table 3. Correlation interrelations between the scales of the Questionnaire of Subjective Social Well-Being and Subjective Economic Well-Being (n = 38)

Таблиця 3. Кореляційні взаємозв'язки шкал "Опитувальника параметрів суб'єктивного соціального благополуччя" з індексами "Суб'єктивне економічне благополуччя" (n = 38)

Questionnaire of Subjective Social Well-Being Опитувальник параметрів суб'єктивного соціального благополуччя	Questionnaire of Subjective Economic Well-Being (indices) Опитувальник "Суб'єктивне економічне благополуччя" (індекси)				
	IIA ІАД	FWBI ІБС	FDI ІНД	EOI ІЕО	EAI ІЕТ
Social visibility Соціальна помітність	.318*	.326*	-	.417**	-.321*
Social distance Емоційне прийняття	-	-	-	-	.357*
Emotional acceptance Соціальна дистантність	-	.337*	-	.368*	-
Social approval Соціальне схвалення	-	-	-	.329*	-.353*
Positive social judgments Позитивні соціальні судження	-	-	-	.413**	-

Notes: * - $p \leq .05$; ** - $p \leq .01$; IIA – index of subjective income adequacy to demands and needs of a person; FWBI – family well-being index; FDI – financial deprivation index; EOI – economic optimism index; EAI – economic anxiety index.

Примітка: * - $p \leq .05$; ** - $p \leq .01$; ІАД – індекс суб'єктивної адекватності доходу запитам та потребам особистості; ІБС – індекс поточного благополуччя сім'ї; ІНД – індекс фінансової депривованості; ІЕО – індекс економічного оптимізму; ІЕТ – індекс економічної тривожності.

his/her financial security and independence, positive expectations of economic future, and thus, has a low level of economic anxiety.

It has been established the correlation between "Social distance" and the index of economic anxiety ($r_s = .357$; $p < .05$), i.e., a person who has unsatisfactory emotional relations, inability to change his social environment, a lack of influence resources experiences economic anxiety about financial opportunities, a negative attitude to his/her financial situation.

The scale "Emotional acceptance" correlates with FWBI ($r_s = .337$; $p < .05$) and EOI ($r_s = .368$; $p < .05$) at the statistically significant level; in the authors' opinion, such a correlation is natural and confirms that social support from loved ones, satisfaction with relationships leads to a more positive assessment of the material and financial future.

The study has fixed the correlation between the scale "Social approval" of subjective social well-being" and the economic optimism index ($r_s = .329$; $p < .05$) as well the economic anxiety index ($r_s = -.353$; $p < .05$); it is substantiated by the fact that a positive outcome of social comparison, when personal achievements demonstrate the effectiveness of social functioning, is a reason for economic optimism towards own future and thus, reduces economic anxiety. The economic optimism index is interrelated with the scale

$p < 0.05$), пояснюємо тим, що позитивний результат соціального порівняння, коли власні досягнення показують ефективність соціального функціонування є підставою для економічного оптимізму стосовно свого майбутнього і, відповідно, знижує економічну тривожність. Також "Індекс економічного оптимізму" взаємопов'язаний із шкалою "Позитивні економічні судження" ($r_s = .413$; $p < .01$), тобто позитивні соціальні уявлення про інших людей (їхню довіру, доброту, чесність), які є наслідком життєвого досвіду особистості, зумовлюють більш високий рівень суб'єктивного економічного благополуччя.

Для доведення статистичної різниці між двома вибірками (Група 1 – високий соціально-економічний статус (n = 18); Група 2 – низький соціально-економічний статус (n = 21) застосовано критерій кутового перетворення Фішера (табл. 4). Для порівняння взято відсоток осіб із кожної підгрупи, які мають високий рівень прояву досліджуваної ознаки (див. табл. 4).

Встановлено статистичну різницю між досліджуваними групами (група 1 та група 2) за

“Positive economic judgments” ($r_s = .413$; $p < .01$), i.e., positive visions of others (their trust, kindness, honesty), which are effects of the person’s life experience, lead to a higher level of subjective economic well-being.

To prove the statistical difference between the two samples (Group 1 – high socioeconomic status ($n = 18$); Group 2 – low socioeconomic status ($n = 21$)), the authors have applied Fisher transformation (see table 4). The percentage of people from each subgroup, who have a high level of manifestation of the feature under consideration, has been used for comparison (table 4).

The statistical difference between the studied groups (group 1 and group 2) in specific parameters has been established. Group 1 (with high socioeconomic status) has higher figures compared to group 2 (with a low

певними параметрами. Група 1 (з високим соціально-економічним статусом) має більш високі показники порівняно із групою 2 (з низьким соціально-економічним статусом) за такими шкалами “Опитувальника суб’єктивного соціального благополуччя” – “Соціальна помітність” ($\varphi_{\text{емп.}} = 1.73$; $p \leq .05$), “Позитивні соціальні судження” ($\varphi_{\text{емп.}} = 1.87$; $p \leq .05$), тобто об’єктивний показник соціально-економічного статусу безпосередньо пов’язаний із усвідомленням своєї впливовості, своїх ресурсів стосовно власної кар’єри, з активною життєвою позицією, здатністю вирішувати проблеми, брати відповідальність за результати та наслідки своїх дій. Такий висновок підтверджується наявністю статистично значущих відмінностей між групами за шкалою “Соціальна дистантність” ($\varphi_{\text{емп.}} = 2.12$; $p \leq .05$) – показник у групі 2

Table 4. Statistical difference between the groups in the criteria of subjective social well-being and subjective economic well-being ($n_1=17$; $n_2=21$)

Таблиця 4. Статистична різниця між групами за показниками суб’єктивного соціального благополуччя та суб’єктивного економічного благополуччя ($n_1=17$; $n_2=21$)

Criterion name Назва показника	Group 1/ Група 1 ($n_1=17$), %	Group 2/ Група 2 ($n_2=21$), %	F-test Критерій Фішера	Significance level Рівень значущості
Social visibility Соціальна помітність	44.4	19.04	1.73	$p \leq .05$
Social distance Соціальна дистантність	16.7	47.6	2.12	$p \leq .05$
Emotional acceptance Емоційне прийняття	38.8	42.8	.25	–
Social approval Соціальне схвалення	22.2	33.3	.77	–
Positive social judgments Позитивні соціальні судження	33.3	9.52	1.87	$p \leq .05$
PIA- index of subjective income adequacy ІАД – індекс суб’єктивної адек- ватності доходу	27.7	19.04	.61	–
FWBI – family well-being index ІБС – індекс поточного благополуччя сім’ї	16.7	23.8	.55	–
FDI – financial deprivation index ІНД – індекс фінансової депривованості	11.1	33.3	1.71	$p \leq 0.05$
EOI – economic optimism index ІЕО – індекс економічного оптимізму	38.8	9.52	2.23	$p \leq .05$
EAI – economic anxiety index ІЕТ – індекс економічної тривожності	22.2	47.6	1.68	$p \leq .05$

socioeconomic status) according to the following scales: "Questionnaire of subjective social well-being" – "Social visibility" ($\varphi_{emp} = 1.73$; $p \leq .05$), "Positive social judgments" ($\varphi_{emp} = 1.87$; $p \leq .05$), i.e., an objective indicator of socioeconomic status is directly related to awareness of own influence, resources towards career, an active life position, the ability to solve problems, take responsibility for the results and consequences of own actions. The above is proved by statistically significant differences between the groups in the "Social distance" scale ($\varphi_{emp} = 2.12$; $p \leq .05$) – group 2 has a lower indicator compared to employees who belong to the group of managers.

In terms of economic well-being, there is a statistical difference in the "Economic optimism index" ($\varphi_{emp} = 2.23$; $p \leq .05$): indicators of group 1 exceed group 2 according to this scale, as well as according to "Financial deprivation index" ($\varphi_{emp} = 1.71$; $p \leq .05$) and "Economic anxiety index" ($\varphi_{emp} = 1.68$; $p \leq .05$) in which the indicators of the group of "performers", that is employees with low socioeconomic status, are statistically lower.

Conclusions

Based on the findings of theoretical analysis and the empirical study conducted, the authors draw the following conclusions:

1) It has been established statistically significant interrelations between the parameters of subjective social well-being and the scales of "Subjective economic well-being", which convey the person's subjective assessment of his/her socioeconomic status, and direct links between "Social visibility", "Social approval" ($p < .05$) and indices of financial well-being, economic optimism, i.e., person's social activity provides a higher level of confidence in his/her positive economic future. Inverse correlations of "Social distance" with the economic anxiety index confirm the above concluding observations.

2) It has been found out that social support of loved ones, satisfaction with personal relationships leads to more positive expectations about own economic future ($p < .05$).

3) There are differences between two groups, which were divided under socioeconomic status (managers and "performers"), particularly, in the following scales: "Social visibility", "Positive social judgments", "Economic optimism index" (managers have higher indicators); "Social distance", "Financial deprivation index", "Economic anxiety index" (managers have lower indicators).

Given the significance of subjective social well-being for ensuring optimal staff performance in an organization, the relevant knowledge may be useful to the executive board and psychological counseling.

є нижчим порівняно із співробітниками, які належать до групи менеджерів.

За індексами економічного благополуччя нами встановлено статистичну різницю між групами за "Індексом економічного оптимізму" ($\varphi_{emp.} = 2.23$; $p \leq .05$), за цією шкалою показники групи 1 перевищують показники групи 2, а також за "Індексом фінансової депривованості" ($\varphi_{emp.} = 1.71$; $p \leq .05$) та "Індексом економічної тривожності" ($\varphi_{emp.} = 1.68$; $p \leq .05$), де показники групи "виконавців", тобто співробітників з більш низьким соціально-економічним статусом, є статистично нижчими.

Висновки

На основі результатів теоретичного аналізування та проведеного емпіричного дослідження ми дійшли таких висновків:

1) Встановлено статистично значущі взаємозв'язки між параметрами суб'єктивного соціального благополуччя та шкалами методики "Суб'єктивне економічне благополуччя", які відображають суб'єктивну оцінку особистістю свого соціально-економічного статусу, зокрема, прямі зв'язки між шкалами "Соціальна помітність", "Соціальне схвалення" ($p < .05$) та індексами фінансового благополуччя, економічного оптимізму, тобто соціальна активність людини забезпечує більший рівень впевненості у своєму позитивному економічному майбутньому. Такі висновки підтверджують зворотні кореляції шкали "Соціальна дистантність" з індексом економічної тривожності.

2) З'ясовано, що наявність соціальної підтримки близьких осіб, задоволеність особистісними стосунками зумовлюють більш позитивні очікування стосовно свого економічного майбутнього ($p < .05$).

3) Констатовано наявність відмінностей між двома групами, які розділено за соціально-економічним статусом (менеджери та "виконавці"), а саме, за шкалами "Соціальна помітність", "Позитивні соціальні судження", "Індекс економічного оптимізму" (у групи менеджерів показники є вищими); "Соціальна дистантність", "Індекс фінансової депривованості", "Індекс економічної тривожності" (у групи менеджерів показники є нижчими).

Враховуючи значення суб'єктивного соціального благополуччя для забезпечення оптимального функціонування персоналу в організації, відповідні знання будуть корисними

References:

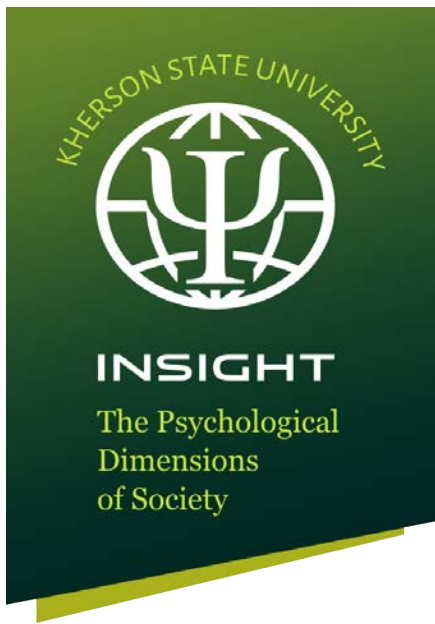
- Arshava, I. F., Nosenko, D. V. (2012). Subiektyvne blahopoluchchia i yoho indyvidualno-psykholohichni ta osobystisni koreliaty [Subjective well-being and its individual psychological and personal correlates]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: Pedagogika i psykholohiia – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Pedagogy and Psychology*, 20(18), 3–9.
- Chopik, W. J. (2017). Associations among relational values, support, health, and well-being across the adult lifespan. *Personal Relationships*, 24(2), 408–422.
- Choudhury, S. R., Barman, A. (2014). Holistic model of subjective well-being. A proposed model and exploration of context. *ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research*, 4(3), 259–278.
- Danylchenko, T. V. (2015). Pytalnyk "Subiektyvne sotsialne blahopoluchchia": metodolohichne obgruntuvannya i protsedura rozrobky [Questionnaire "Subjective social well-being": methodological justification and procedure development]. *East European Scientific Journal*, 3(4), 20–29.
- Danylchenko, T. V. (2017). Psykholohichna struktura sotsialnoho blahopoluchchia ta neblahopoluchchia [Psychological structure of social well-being and unhappiness]. *Ukrainskyi psykholohichnyi zhurnal – Ukrainian Psychological Journal*, 2(4), 7–22.
- Diener, E. (2013). The Remarkable Changes in the Science of Subjective Well-Being. *Perspectives on Psychological Science*, 8(6), 663–666.
- Donald, G. Gardner (2020). The importance of being resilient: Psychological well-being, job autonomy, and self-esteem of organization managers. *Personality and Individual Differences*, 155. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109731>
- Fofanova, G. A., Gavrilchik, E. V. (2017). Sub'ektivnoe ekonomicheskoe blagopoluchie studentov yunosheskogo vozrasta [Subjective economic well-being of young students]. *Zhurnal Belorusskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofiya. Psihologiya – Journal of the Belarusian State University. Philosophy. Psychology*, 2, 92–97.
- Haschenko, V. A. (2011). Sub'ektivnoe ekonomicheskoe blagopoluchie i ego izmerenie: postroenie oprosnika i ego validizatsiya [Subjective economic well-being and its measurement: questionnaire arrangement and its validation]. *Eksperymental'naya psihologiya – Experimental psychology*, 4(1), 106–127.
- Husiev, I. M. (2013). Subiektyvne perezhyvannya bidnosti moloddu: problema vymiriuvannya ta psykholohichniy zmist [Youth's subjective experience of poverty: the issues of measurement and psychological content]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiia – Bulletin of Odessa National University. Series: Psychology*, 18(22), 185–191.
- Kanibolotska, M. S. (2014). Osoblyvosti stavlennia do zdorovia molodi z vysokym ekonomichnym statusom: rezultaty doslidzhennia [Features of the attitude towards health of young people with high economic status: study results]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha – Scientific Bulletin of Yuri Fedkovych National University of Chernivtsi*, 678, 67–74.
- для керівництва організації та психологічного консультування.
- Список використаних джерел**
- Аршава І. Ф., Носенко Д. В. Суб'єктивне благополуччя і його індивідуально-психологічні та особистісні кореляти. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Педагогіка і психологія*. 2012. Т. 20, вип. 18. С. 3–9. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdupp_2012_20_18_3
- Chopik W. J. Associations among relational values, support, health, and well-being across the adult lifespan. *Personal Relationships*. 2017. Vol. 24. Issue 2. P. 408–422. <https://doi.org/10.1111/pere.12187>
- Choudhury S. R., Barman A. Holistic model of subjective well-being. A proposed model and exploration of context. *ZENITH International Journal of Multidisciplinary Research*. 2014. Vol. 4. Issue 3. P. 259–278.
- Данильченко Т. В. Питальник "Суб'єктивне соціальне благополуччя": методологічне обґрунтування і процедура розробки. *East European Scientific Journal*. 2015. №3(4). С. 20–29.
- Данильченко Т.В. Психологічна структура соціального благополуччя та неблагополуччя. *Український психологічний журнал*. 2017. № 2(4). С. 7–22.
- Diener E. The Remarkable Changes in the Science of Subjective Well-Being. *Perspectives on Psychological Science*. 2013. Vol. 8. Issue 6. P. 663–666. <https://doi.org/10.1177/1745691613507583>
- Donald G.Gardner The importance of being resilient: Psychological well-being, job autonomy, and self-esteem of organization managers. *Personality and Individual Differences*. Volume 155, 1 March 2020, 109731 <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109731>
- Фофанова Г. А., Гаврильчик Е. В. Суб'єктивне економічне благополуччя студентів юнацького віку. *Журнал Белорусского государственного университета. Философия. Психология*. 2017. №2. С.92–97.
- Хашченко В. А. Суб'єктивне економічне благополуччя і його вимірювання: побудова опросника і його валідація. *Експериментальна психологія*. 2011. Т. 4. № 1. С. 106–127.
- Гусев І. М. Суб'єктивне переживання бідності молоддю: проблема вимірювання та психологічний зміст. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2013. Т. 18. Вип. 22, част.1. С. 185–191.
- Каніболоцька М. С. Особливості ставлення до здоров'я молоді з високим економічним статусом: результати дослідження. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*: Зб. наук. праць Чернівецького нац. ун-ту ім. Юрія

Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses

- Keyes, C. L., Westerhof, G. J. (2012). Chronological and subjective age differences in flourishing mental health and major depressive episode. *Aging Mental Health*, 16, 67–74.
- Korobka, L. M. (2012). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti zdorovia hromadian iz riznym materialnym stanovyschem [Socio-psychological features of the health of citizens with different financial status]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii: zbirnyk statei – Scientific studies in social and political psychology: a collection of articles*, 30(33), 114–125.
- Kruhlov, K. O., Blynova, O. Ye. (2019). Znachennia sotsialnoho kapitalu dlia psykholohichnoho blahopoluchchia spivrobitynykiv [The significance of social capital for psychological well-being employees]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, 1, 72–78. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-1-11>
- Kruglov, K. O., Blyskun, O. O. (2020). Osoblyvosti subiektyvnoho sotsialnoho blahopoluchchia molydkh spivrobitynykiv v orhanizatsii [Features of subjective social well-being of young employees in the organization]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, 4, 100–107. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-4-14>
- La Placa, V., McNaught, A., Knight, A. (2013). Discourse on well-being in research and practice. *International Journal of Well-being*, 3(1), 116–125.
- Min, Gwan Shin, Young-Ki, Kim, Se-Yeoung, Kim, & Dong, Mug Kang (2020). Relationship Between Job Training and Subjective Well-being in Accordance with Work Creativity, Task Variety, and Occupation. *Safety and Health at Work*, 11(4), 466–478. <https://doi.org/10.1016/j.shaw.2020.08.006>
- Muzdybaev, K. (2001). Perezhivanie bednosti kak sotsialnoy neudachi: atributsiya otvetstvennosti, strategii sovladaniya i indykatoryi deprivatsii [Experiencing poverty as a social failure: attribution of responsibility, coping strategies and indicators of deprivation]. *Sotsiologicheskii zhurnal – Sociological journal*, 1, 5–32. [Electronic resource]: <http://www.nir.ru/sj/sj/sj1-01muz.html>
- Ovcharova, L. N. (2012). Teoretiko-metodologicheskie voprosy opredeleniya i izmereniya bednosti [Theoretical and methodological issues of definition and measurement of poverty]. *Spero*, 16, 15–38.
- Rodina, N. V. (2013). Sotsialno-ekonomichnyi status i kopinh u konteksti bezpeky osobystosti [Socio-economic status and coping in the context of personal security]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky – Bulletin of Odessa National University. Series: Psychological Sciences*, 18(24), 215–222.
- Shamionov, R. M. (2014). Sub'ektivnoe blagopoluchie lichnosti kak sub'ekta sotsialnogo byitiya [Subjective well-being of the individual as a subject of social life]. *Izvestiya Saratovskogo universiteta. Seriya: Filosofiya. Psihologiya. Pedagogika – Bulletin of the Saratov University. Series: Philosophy. Psychology. Pedagogy*, 14(1), 80–86.
- Федьковича. Чернівці. 2014. Вип. 678. С. 67–74.
- Keyes C. L., Westerhof G. J. Chronological and subjective age differences in flourishing mental health and major depressive episode. *Aging Mental Health*. 2012. Vol. 16. P. 67–74. <https://doi.org/10.1080/13607863.2011.596811>
- Коробка Л.М. Соціально-психологічні особливості здоров'я громадян із різним матеріальним становищем. *Наукові студії із соціальної та політичної психології : збірник статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології; [ред. рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремінський]. К.: Міленіум, 2012. Вип. 30 (33). С.114–125.*
- Круглов К.О., Блинова О.Є. Значення соціального капіталу для психологічного благополуччя співробітників. *Інсайт: психологічні виміри суспільства: наук.журнал*, 2019. Вип.1. С.72–78. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-1-11>
- Круглов К. О., Близкун О. О. Особливості суб'єктивного соціального благополуччя молодих співробітників в організації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2020. Вип. 4. С.100–107. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-4-14>
- La Placa V., McNaught A., Knight A. Discourse on well-being in research and practice. *International Journal of Wellbeing*. 2013. Vol. 3. Issue 1. P. 116–125. DOI: 10.5502/ijw.v3i1.7
- Min Gwan Shin, Young-Ki Kim, Se-Yeoung Kim, Dong Mug Kang Relationship Between Job Training and Subjective Well-being In Accordance With Work Creativity, Task Variety, and Occupation. *Safety and Health at Work*. Volume 11, Issue 4, December 2020. P. 466-478. <https://doi.org/10.1016/j.shaw.2020.08.006>
- Муздыбаев К. Переживание бедности как социальной неудачи: атрибуция ответственности, стратегии совладания и индикаторы депривации. *Социологический журнал*. 2001. № 1. С. 5–32. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.nir.ru/sj/sj/sj1-01muz.html>
- Овчарова Л.Н. Теоретико-методологические вопросы определения и измерения бедности. *Spero*. 2012. №16. С. 15–38.
- Родіна Н.В. Соціально-економічний статус і копінг у контексті безпеки особистості. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологічні науки*. 2013. Т. 18. Вип.24. С. 215–222.
- Шамяонов Р.М. Суб'єктивне благополуччя людини як суб'єкта соціального життя. *Ізвестія Саратовського університету. Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2014. Т. 14, вип. 1. С. 80–86.

Медична психологія

Medical Psychology

DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-6

Link article (Style APA): Veldbrekht, O. O., Bovdyr, O. S., & Samkova O. M. (2021). The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 73-93. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-6

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Veldbrekht, O. O., Bovdyr, O. S., Samkova, O. M. The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 73-93. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-6

UDC 331.101.32:616-051

The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions

Компонентна структура задоволеності роботою у медичних працівників з різними умовами праці

Received: September 24, 2021

Accepted: November 11, 2021

Veldbrekht Olena Oleksandrivna

Candidate of Psychological Sciences,
Assistant Professor

Department of Fundamental Disciplines

HEI "Interregional Academy
of Personnel Management",
Kherson Institute, Ukraine

eveldbreht@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7805-0890>

Bovdyr Olena Serhiivna

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor

Department of Fundamental Disciplines

HEI "Interregional Academy
of Personnel Management",
Kherson Institute, Ukraine

alena20061977@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2605-0754>

Samkova Olesia Mykolayivna

Candidate of Psychological Sciences,
Assistant Professor

Department of Fundamental Disciplines

HEI "Interregional Academy
of Personnel Management",
Kherson Institute, Ukraine

olesyasamkova8@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8572-9113>

Вельдбрехт Олена Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра фундаментальних дисциплін

ЗВО "Міжрегіональна академія
управління персоналом",

Херсонський інститут, Україна

eveldbreht@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7805-0890>

Бовдир Олена Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра фундаментальних дисциплін

ЗВО "Міжрегіональна академія
управління персоналом",

Херсонський інститут, Україна

alena20061977@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2605-0754>

Самкова Олеся Миколаївна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра фундаментальних дисциплін

ЗВО "Міжрегіональна академія
управління персоналом",

Херсонський інститут, Україна

olesyasamkova8@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8572-9113>

Abstract

Nowadays, the profession is regarded as an important part of a person, which should promote his/her self-development, meet some social and existential needs. **The purpose** of the article is to cover the diagnostic scope of the job satisfaction questionnaire (JSQ) in individual counseling and monitoring of organizational space. **Methods:** it is presented an original tool with proven validity and reliability consisting of 38 items – job components (process, conditions of implementation, results) which render individual needs in professional activity. It allows assessing the five components of satisfaction: the resourcefulness of working space, work organization, work & life balance, the social value of work, the space of professional self-realization. Qualitative analysis of individual items demonstrates fundamental motivators, frustrated needs, and “pain points” of employees. The research has analyzed diagnostic results of 104 representatives of medical professions who have 3-35 years of experience: 55 paramedics and emergency doctors, 26 employees of a private clinic, 23 volunteers. **Results** of the comparative analysis of groups show that, depending on working conditions, representatives of different teams are characterized by unlike components of job satisfaction. This uniqueness is the key to developing programs for social and psychological support of employees, training activities, and organizational interventions. Group satisfaction profiles make it possible to assess the individual results of some team members objectively. This is the background against which the subjective perception of professional life unfolds; common factors can mitigate or exacerbate existing problems. Common features of the sample comprise dissatisfaction with tangible and intangible remuneration for work, awareness of the social usefulness of work, continuous training. **Conclusions** emphasize that different professional groups are distinguished by challenging aspects of work and their intensity. Regular monitoring of teams using the job satisfaction questionnaire makes it possible to timely respond to the relevant challenges ensuring the psychological well-being of professionals.

Keywords: motivation of professional activity, frustration, professional stress and burnout, psychological well-being, organizational counseling, organizational space.

Introduction

The idea that work should bring a person pleasure seems obvious today. However, a few decades ago, work was mainly considered a difficult and unpleasant necessity – a person’s

Анотація

Сьогодні професія розглядається як важлива частина особистості, що має сприяти її саморозвитку, задовольняти ряд соціальних та екзистенційних потреб. **Мета** статті – розкрити діагностичні можливості опитувальника задоволеності роботою в індивідуальному консультуванні та моніторингу організаційного простору. **Методи:** представлено оригінальний інструмент з доведеною валідністю та надійністю, що складається з 38 пунктів – складових роботи (процесу, умов реалізації, результатів), які представляють потреби особистості, реалізовані у професійній діяльності. Він дозволяє оцінити п’ять компонентів задоволеності: ресурсність простору, організованість праці, баланс роботи і життя, соціальну цінність праці, простір професійної самореалізації. Якісний аналіз окремих пунктів демонструє провідні мотиватори діяльності, фрустровані потреби та “точки болю” працівників. Проаналізовано результати діагностики 104 представників медичних професій зі стажем 3-35 років: 55 фельдшерів та лікарів швидкої допомоги, 26 працівників приватної клініки, 23 волонтери. **Результати** порівняльного аналізування груп показали, що залежно від умов діяльності, представники різних колективів достовірно відрізняються складовими задоволеності роботою. Ця своєрідність є ключем до побудови програм соціально-психологічної підтримки працівників, навчальних заходів та організаційних втручань. Групові профілі задоволеності дають можливість об’єктивно оцінити індивідуальні результати окремих членів колективу. Це фон, на якому розгортається суб’єктивне сприйняття професійного життя; загальні чинники можуть пом’якшити або загострити наявні проблеми. Спільними особливостями вибірки виявилась незадоволеність матеріальною і нематеріальною винагородою за роботу, усвідомлення соціальної корисності праці, постійне вдосконалення кваліфікації. **Висновки** підкреслюють, що різні професійні групи суттєво відрізняються за переліком проблемних аспектів роботи та їх інтенсивністю. Регулярний моніторинг колективів з використанням опитувальника

duty to society and family. Modern society focuses on other values and priorities. The profession is regarded as an essential part of an individual, which should bring joy, meet some social and spiritual needs, promote self-development. The “search for oneself” in work and the repeated change of profession throughout life turn to be widespread phenomena. The attention of leading scientists around the world is focused on the study of job expectations, its compliance with personal characteristics (Leiter & Maslach, 2004; Maslach, 2017; Popovych & Blynova, 2019), job satisfaction and enthusiasm (Schaufeli & Salanova, 2011), the search for its existential meaning and significance (Steger, 2016). Organizational space is treated as a powerful external resource that provides a person with space for self-realization and social support and influences the system of personal values and goals (Hobfoll et al., 2018).

However, this approach has a downside. An integral attribute of work used to be some harm, loss of strength and health, abandonment of interests – this fact was included in the psychological contract of employees and employers. Positive psychology has shifted the emphasis from identifying and solving existing problems to improving the strengths of an individual (including in organizational space). It is a paradox, but today’s highlighted humanistic approach to work as a self-sufficient value has opened up new opportunities for the exploitation of workers and a new layer of socio-psychological problems. According to a well-known aphorism, “find a job you enjoy doing, and you will never have to work a day in your life”: on the one hand, it devalues the job, and on the other – it raises unrealistic expectations about enthusiasm and satisfaction with it. In addition, it is obvious that the psychological well-being of an employee in the workplace is not only the need of the individual, which ensures his health and fulfilling life, but is highly beneficial to the organization which hires more loyal, proactive, and productive employees. All this makes job satisfaction a relevant realm of psychological research, as well as an object of practical interest for HR services and industrial counsellors.

Job satisfaction is a specific attitude related to professional activity and organizational scope, which

задоволеності працею дозволяє вчасно реагувати на ці проблеми, забезпечуючи психологічне благополуччя фахівців.

Ключові слова: мотивація професійної діяльності, фрустрація, професійні стреси та вигорання, психологічне благополуччя, організаційне консультування, організаційний простір.

Вступ

Думка про те, що робота має приносити людині задоволення, здається сьогодні очевидною. Проте ще декілька десятиліть тому робота сприймалась переважно як важка та неприємна необхідність – обов’язок людини перед суспільством і власною родиною. Сучасне суспільство орієнтується на інші цінності та пріоритети. Професія розглядається як важлива частина особистості, що має приносити радість, задовольняти ряд соціальних та духовних потреб, сприяти саморозвитку. Поширеним явищем стає “пошук себе” в роботі та неодноразова зміна професії впродовж життя. Увага провідних вчених в усьому світі зосереджена на дослідженні очікувань від роботи, її відповідності характеристикам особистості (Leiter & Maslach, 2004; Maslach, 2017; Popovych & Blynova, 2019), задоволеності і захопленості роботою (Schaufeli & Salanova, 2011), пошуку її екзистенційного значення та сенсу (Steger, 2016). Організаційний простір розглядається як могутній зовнішній ресурс, що надає людині простір для самореалізації та соціальну підтримку, а також впливає на систему особистих цінностей і цілей (Hobfoll et al., 2018).

Проте цей підхід має зворотну “темну” сторону. Раніше невід’ємним атрибутом роботи поставала певна шкідливість, втрата сил та здоров’я, відмова від власних інтересів – цей факт був закладений у психологічний контракт працівників та роботодавців. Позитивна психологія перемістила акценти з виявлення і вирішення наявних проблем на вдосконалення сильних сторін особистості (у тому числі в організаційному просторі). Парадоксально, але сьогоднішній підкреслено-гуманістичний підхід до праці, як самодостатньої цінності, відкрив нові можливості експлуатації працівників та новий пласт

comprises cognitive, emotional, value, and behavioral components. On the other hand, it is an indicative common parameter rendering the outcome of professional adaptation and organizational socialization, career success, quality of life, and the psychological well-being of a person.

It is essential to realize that job satisfaction is a multicomponent phenomenon that includes a variety of external and internal components. A high salary is important to one person, and social support in a team of like-minded people to another person, one person is looking for self-esteem by solving complex problems, and another person appreciates a flexible schedule that allows one to spend time with family. Researchers name the following among subjective factors of satisfaction: the quality of personal and professional communication, the compliance of corporate goals with one's values; fair pay adequate to the level of a person's qualification and his contribution to work; social and tangible benefits; a sense of security, optimistic prospects due to affiliation; effective executive board and leadership; interesting and diverse work tasks, opportunities for advancement; proactive behavior of the employee, etc. (Kumari, 2011; Dik et al., 2013). The subjective significance of work can be beyond the person's interests combining values associated with helping other people and society, the idea of "vocation" (Steger, 2016). To diagnose job satisfaction as a multi-component unit, an original questionnaire has been developed and presented in this article.

The purpose of the article is to demonstrate the diagnostic scope of the job satisfaction questionnaire in individual counseling and monitoring of organizational space.

Methodology and methods

The research is a quasi-experiment. A comparative analysis of components of job satisfaction in three existing groups of health workers having different working conditions has been conducted. The above has allowed the authors to determine the impact of organizational space factors on the subjective perception of professional activity.

Diagnostic tool

The method of a quantitative assessment of satisfaction with career and working conditions

соціально-психологічних проблем. Згідно з відомим афоризмом, "людина, що займається улюбленою справою, насправді не працює жодного дня у своєму житті" – це з одного боку, знецінює роботу, а з іншого – викликає нереалістичні очікування щодо захопленості і задоволеності нею. При цьому очевидно, що психологічне благополуччя працівника на робочому місці є не тільки потребою індивіда, що забезпечує його здоров'я та повноцінне життя, але є надзвичайно вигідним організацій, яка отримує більш лояльних, ініціативних та продуктивних співробітників. Все це робить задоволеність працею актуальною сферою психологічних досліджень, а також об'єктом практичного інтересу кадрових служб та організаційних консультантів.

Задоволеність роботою (job satisfaction) – специфічний атитюд, пов'язаний з професійною діяльністю та організаційним простором, що включає в себе когнітивні, емоційні, ціннісні та поведінкові компоненти. З іншого боку, це показовий загальний параметр, що відображає результат професійної адаптації та організаційної соціалізації, кар'єрний успіх, якість життя та психологічне благополуччя особистості.

Треба розуміти, що задоволеність працею – це багатокomпонентний феномен, що включає різноманітні зовнішні та внутрішні складові. Для одної людини важлива висока заробітна плата, для другої – соціальна підтримка в колективі однодумців, третя шукає можливість самостверджуватись, вирішуючи складні завдання, четверта цінує вільний графік, що дозволяє проводити час з родиною. Серед суб'єктивних чинників задоволеності дослідники називають: якість спілкування на особистісному та професійному рівні, відповідність корпоративних цілей власним цінностям; справедливу оплату, адекватну рівню кваліфікації людини та її внеску в роботу; соціальні та матеріальні пільги; відчуття безпеки, оптимістичні перспективи через приналежність до організації; ефективне керівництво та лідерство; цікавий різноманітний зміст робочих завдань, можливості кар'єрного зростання; проактивну поведінку самого співробітника, тощо (Kumari, 2011; Dik et al., 2013). Суб'єктивна значущість праці може виходити

was proposed by N. Gura (2019) in the process of a comprehensive study of the factors that stipulate professional mobility or a person's affinity for the workplace. According to the data of interviews and surveys of specialists (these data laid the groundwork for the questionnaire), numerous reasons motivating a person to change occupation or place of work were classified. Further, in co-authorship with O. Veldbrekht, the method was improved: the authors revised the factor structure in different professional groups, expanded the stimulus material, and tested the tool's psychometric properties (Gura and Veldbrekht, 2021). Thus, the Job Satisfaction Questionnaire (hereinafter "JSQ") was developed; it allowed specifying an employee's attitude to his professional activity by relying on its subjective perception, emotional reactions, cognitive assessments, and value interpretation.

The method consists of 38 items – job components (its process, conditions of implementation, and outcomes), which convey the fundamental needs of an individual realized in professional activities. Respondents answer the question: "Are you satisfied with the following factors of your current professional activity?", using the Likert scale which includes options varying from "strongly dissatisfied (1 point) to "strongly satisfied" (5 points). The obtained estimates are divided into five subscales:

1. **"Resourcefulness of space"** renders the tangible and social motivators of work: remuneration rate, status in the team, intangible resources of the organization (social protection, corporate recreation, etc.), psychological working environment, relationships with colleagues, executives, and clients.

2. **"Work organization"** renders the strategic and operational aspects of management.

3. **"Work-life balance"** measures the impact of work on personal life, well-being, mental and physical health, a sense of stability, and security.

4. **"Social value of work"** assesses the satisfaction of fundamental prosocial and existential needs of an individual – awareness of one's significant contribution to other people's lives and improving the environment provides the individual with a sense of the right life way.

за межі інтересів самої людини – поєднуючи сенси, пов'язані з допомогою іншим людям та суспільству, ідеєю "покликання" (Steger, 2016). Для діагностики задоволеності працею, як багатокомпонентного утворення, був розроблений оригінальний опитувальник, представлений у даній статті.

Мета публікації – продемонструвати діагностичні можливості опитувальника задоволеності роботою в індивідуальному консультуванні та в моніторингу організаційного простору.

Методологія та методи

Дослідження носило характер квазіексперименту. Проведено порівняльне аналізування компонентів задоволеності роботою в трьох реально існуючих групах медичних працівників, що відрізняються умовами праці. Це дозволило визначити вплив чинників організаційного простору на суб'єктивне сприйняття професійної діяльності.

Діагностичний інструмент

Метод кількісної оцінки задоволеності власною кар'єрою та умовами праці був запропонований Н. Гуру (2019) в процесі комплексного дослідження чинників, що зумовлюють професійну мобільність або прив'язаність людини до робочого місця. За матеріалами інтерв'ювання та опитування фахівців були класифіковані численні причини, що спонукають людину до зміни професії або місця роботи – ці дані лягли в основу змісту опитувальника. Надалі у співавторстві з О. Вельдбрехт методика була вдосконалена: переглянута факторна структура у різних професійних групах, розширений стимульний матеріал, перевірені психометричні властивості інструменту (Гура, Вельдбрехт, 2021). Таким чином був розроблений Опитувальник задоволеності роботою (далі ОЗР), що дозволив визначити ставлення працівника до своєї професійної діяльності, заснований на її суб'єктивному сприйнятті, емоційних реакціях, когнітивних оцінках, ціннісній інтерпретації.

Методика містить перелік 38 пунктів – складових роботи (її процесу, умов реалізації та результатів), які представляють провідні потреби особистості, що реалізуються в професійній діяльності. Респонденти відповідають

5. **“Space for professional self-realization”** renders the focus of a specialist on self-realization, personal development, career advancement, as well as a certain autonomy in the course of work.

The overall index of job satisfaction is calculated as the arithmetic mean of all 38 items of the questionnaire. This parameter allows concluding about the degree of personal and professional adaptability of an individual. Analyzing the statistics of the answers to each item shows a researcher particular “pain points” – components of professional life about which an employee feels the most frustrated. These are the driving levers that influence the decision to resign: a change of employer or a more or less prolonged termination of activity (Gura, 2019). The researcher gains relevant information through two additional questions under which respondents are asked to select from the list or write in free form three or five most essential positive and negative components of the work that result in satisfaction or discomfort. This is material for content analysis – the researcher calculates the share of positive and negative points with regard to the number of participants.

The previous publications have described the process of questionnaire development in detail and substantiated its psychometric properties. The component structure of job satisfaction is confirmed in different occupational groups in which these factors justify 67.0-70.0% of the total variance of variables. The internal consistency index (Cronbach’s alpha) is equal to .72-.91 for different scales and .94 for the whole method. Retest reliability is .606 ($p \leq .001$) with a retest interval of three months and .470 ($p \leq .016$) with an interval of six months. There is observed a high discriminative capacity of the tool – the option to predict the frequency and seriousness of the employee’s intentions to resign under individual parameters of satisfaction. Assessments of the JSQ are closely correlated with components of professional self-fulfillment, parameters of hardiness, psychological well-being of an individual, symptoms of burnout (negative correlations), and the positive antithesis of burnout – job involvement (Gura, 2019; Gura & Veldbrecht, 2021).

Characteristics of the sample

The research has involved 104 persons – representatives of various medical profes-

на питання: “Чи задоволені ви наступними чинниками вашої поточної професійної діяльності?”, використовуючи шкалу Лікерта, що включає варіанти від “абсолютно незадоволений(а)” (1 бал) до “задоволений(а) повністю” (5 балів). Отримані оцінки розподіляються за п’ятьма субшкалами:

1. Шкала **“Ресурсність простору”** відображає матеріальні та соціальні мотиватори праці: рівень оплати, статус в колективі, нематеріальні ресурси організації (соціальний захист, корпоративний відпочинок та ін.), психологічна атмосфера на роботі, взаємини з колегами, керівництвом та клієнтами.

2. Шкала **“Організованість праці”** відображає стратегічну та операційну сторони управління.

3. Шкала **“Баланс роботи і життя”** визначає вплив роботи на особисте життя, самопочуття, психічне і фізичне здоров’я людини; відчуття стабільності та захищеності.

4. Шкала **“Соціальна цінність праці”** вимірює задоволеність важливих просоціальних та екзистенційних потреб особистості – усвідомлення власного значущого внеску в життя інших людей та вдосконалення оточення, що забезпечує індивіду відчуття правильності життя.

5. Шкала **“Простір професійної самореалізації”** відображає орієнтованість фахівця на самоздійснення, особистісний розвиток, кар’єрне просування, а також певну автономність у процесі роботи.

Загальний показник задоволеності роботою розраховується як середнє арифметичне всіх 38 пунктів опитувальника. Цей параметр дозволяє зробити висновок про міру особистісно-професійної адаптованості особистості. Аналізування статистики відповідей кожного пункту розкриває досліднику індивідуальні “точки болю” – складові професійного життя, стосовно яких працівник відчуває найбільшу фрустрованість. Це рушійні важелі, котрі впливають на прийняття рішення про звільнення: зміну роботодавця або більш-менш тривале припинення діяльності (Гура, 2019). Важливу інформацію досліднику надають два додаткові запитання, в яких респондентів просять обрати у списку чи написати у вільній формі три-п’ять найважливіших для них позитивних та негативних складових

sions: 55 paramedics and ambulance doctors in Kyiv, 26 employees of a private clinic, 23 volunteers with a medical degree, who worked in medical institutions in Kherston and Odesa during 2019-2020. The age of respondents is from 24 to 56 years (average age 38.6 ± 11.8), the experience of professional medical activity – from 3 to 35 years.

Data analysis

Processing of results includes the analysis of indicators of subscales and answers to each question of the tool. The internal consistency of points (Cronbach's alpha) varies from .76 to .89 for individual scales, .91 for the questionnaire as a whole. Parameters of the five scales and the JSQ overall index in the sample correspond to the characteristics of the normal distribution (Z criterion of Kolmogorov-Smirnov ranges from .64 to 1.07, its significance ranges from .20 to .81. The comparison of average trends in the three groups has been performed using one way ANOVA with a posteriori comparison by the Bonferonni method. A comparative analysis of points under individual items has been performed using the Kruskal-Wallis test.

Results

Table 1 presents the central trends and the dispersion of estimates of subscales according to the JSQ in three occupation groups and the sample as a whole.

As you can see, the differences in the overall indicator of job satisfaction in occupational groups are not clear enough and exist only at the trend level ($p = .078$). However, its component structure is distinctly different depending on the working conditions. Compared to other groups, ambulance staff have the lowest level of awareness of the social significance of their work and most negatively assess job organization and opportunities for personal and professional development; nevertheless, they have more positive estimates in terms of leisure, work-life balance. At the same time, in the group of volunteers, there is a big disruption in the "work-life" scale under a relatively high prosocial orientation.

The above statistics render the frustrated needs and job satisfaction factors of medical professionals. It is relevant to HR departments of enterprises and organizations to conduct such

роботи, що спричиняють задоволеність або дискомфорт. Це матеріал для контент-аналізування – дослідник підраховує частку позитивних та негативних відміток відносно кількості учасників.

У попередніх публікаціях детально описано процес розробки опитувальника, обґрунтовано його психометричні властивості. Компонентна структура задоволеності працею підтвердилась у різних професійних групах, де означені чинники пояснюють 67.0-70.0 % загальної дисперсії змінних. Показник внутрішньої надійності (альфа Кронбаха) дорівнює .72-.91 для різних шкал і .94 для всієї методики. Ретестова надійність склала .606 ($p \leq .001$) з інтервалом повторного тестування в три місяці та .470 ($p \leq .016$) з інтервалом в шість місяців. Показана висока дискримінативна здатність інструменту – можливість за окремими параметрами задоволеності прогнозувати частоту і серйозність роздумів працівника про звільнення. Оцінки ОЗР тісно корелюють з компонентами професійного самоздійснення, з параметрами життестійкості, психологічного благополуччя особистості, з симптомами професійного вигорання (негативні кореляції) та з позитивною антитезою вигорання – залученістю в роботу (Гура, 2019; Гура, Вельдбрехт, 2021).

Характеристики вибірки

У дослідженні взяли участь 104 особи – представники різних медичних професій: 55 фельдшерів та лікарів служби швидкої допомоги м. Києва, 26 працівників приватної клініки широкого профілю, 23 волонтери з медичною освітою, що працювали у закладах медичної допомоги м. Херсону та м. Одеси впродовж 2019-2020 рр. Вік опитаних – від 24 до 56 років (середній вік 38.6 ± 11.8), стаж професійної діяльності в медицині – від 3 до 35 років.

Аналіз даних

Обробка результатів містить аналізування показників субшкал та відповідей на кожне питання методики. Внутрішня узгодженість оцінок (альфа Кронбаха) склала від .76 до .89 для окремих шкал, .91 для опитувальника в цілому. Параметри п'яти шкал та загальний показник ОЗР у вибірці відповідають характеристикам нормального розподілу (критерій Z

Table 1. Central trends and comparative analysis of indices of job satisfaction in occupational groups
Таблиця 1. Центральні тенденції та порівняльне аналізування показників задоволеності роботою в професійних групах

Scale Шкала	The entire sample Вся вибірка (N=104)		Ambulance staff Персонал швидкої допомоги (N=55)		Employees of a private clinic Працівники приватної клініки (N=26)		Volunteers of medical institutions Волонтери медичних закладів (N=23)		ANOVA	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	F	Sig.
Resourcefulness of space Ресурсність простору	3.41	.56	3.22	.58	3.69	.74	3.23	.31	1.01	.365
Work organization Організованість праці	3.38	.65	2.95	.96	3.81	.45	3.91	.51	7.89	.000
Work-life balance Баланс роботи і життя	3.18	.71	3.74	.64	3.12	.93	1.89	.81	14.50	.000
Social value of work Соціальна цінність праці	4.20	.63	3.93	.75	4.52	.43	4.48	.45	4.24	.017
Space of prof. self-fulfillment Простір проф. самореалізації	3.56	.48	3.13	.61	4.05	.35	4.01	.22	3.72	.028
Overall index of satisfaction Заг. показник задоволеності	3.49	.64	3.36	.72	3.80	.58	3.45	.62	2.63	.078

analysis to identify the most pressing issues and develop a program of organizational changes.

The quantitative and qualitative analysis of responses to JSQ individual items are particularly informative in this context. The first step is to calculate the average estimates in the group. In parallel, the significance of the items is analyzed – the share of persons (unit fractions) who noted this item as the most negative or positive component of their job.

For example, let's consider the components of job satisfaction in a group of *volunteers working in health care facilities* (23 persons aged 24-29, the survey took place in January 2020 in COVID-departments). The JSQ overall index in this group is rather low (table 1). All, without exception, respondents said that they are thinking about changing activities, and two-thirds often mulled over this topic.

The analysis of responses to JSQ items (Fig. 1) shows that the main reasons for volunteering are concentrated in the factor “social value of work”.

In view of the above, the opportunity to help people by their professional actions (100.0%

Колмогорова-Смирнова складає від .64 до 1.07, його значущість від .20 до .81). Порівняння середніх тенденцій у трьох групах проводилося за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу ANOVA з апостеріорним порівнянням за методом Бонферонні. Порівняльне аналізування оцінок окремих пунктів проводився за допомогою критерію Краскела-Волліса.

Результати

У табл. 1 представлені центральні тенденції та міри розкиду оцінок субшкал за методикою ОЗР у трьох професійних групах і у вибірці в цілому.

Як бачимо, відмінності загального показника задоволеності працею в професійних групах є недостатньо виразними та існують лише на рівні тенденції ($p=.078$). Проте його компонентна структура суттєво відрізняється залежно від умов діяльності. Порівняно з іншими групами, персонал швидкої допомоги має найнижчий рівень усвідомлення

The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions

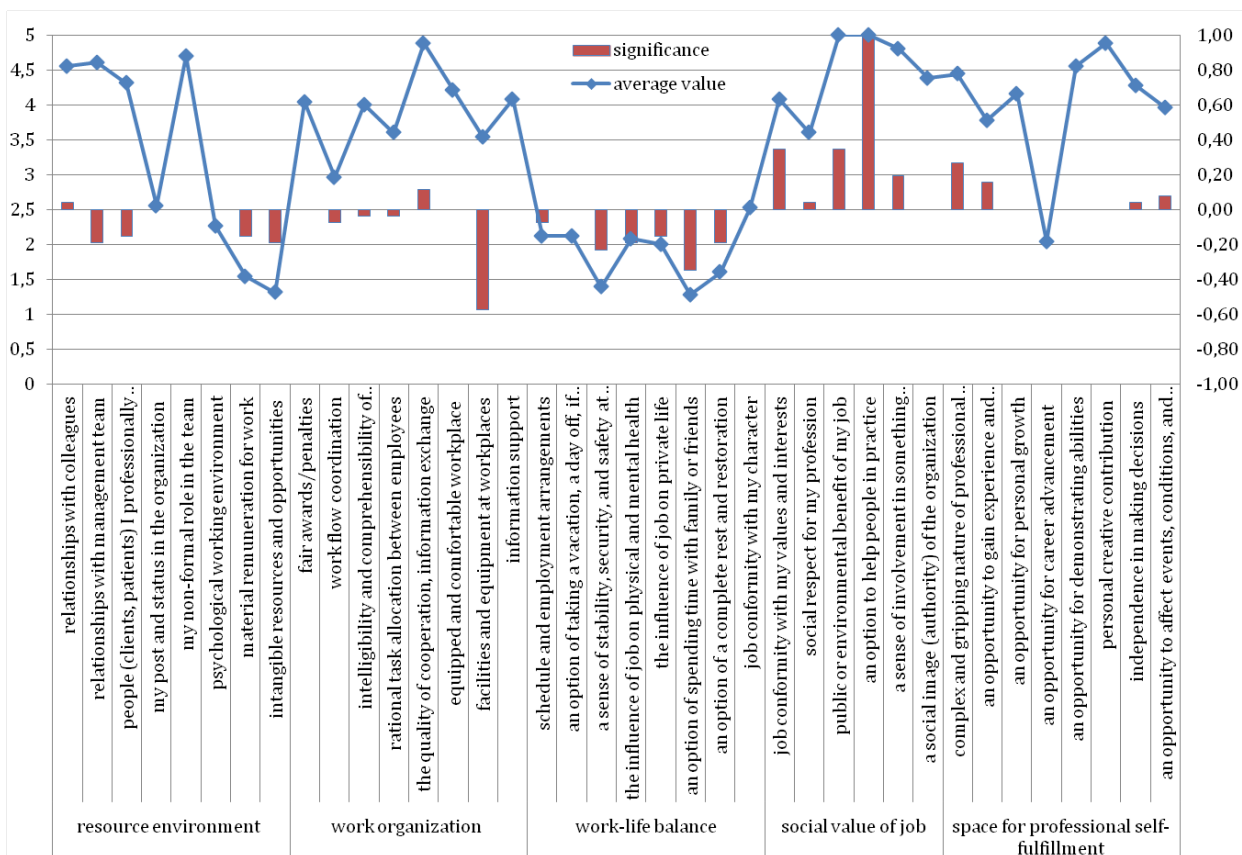

Fig. 1. Group profile of job satisfaction components of volunteers (N=23).

Рис. 1. Груповий профіль складових задоволеності роботою в групі волонтерів (N=23).

of respondents indicated this reason) plays the most crucial role. It should be noted that this need is not only predominant in terms of importance but also quite satisfied – it is an efficient driving force in work. About a third of respondents marked the usefulness of their job for society and its conformity with personal values. Thus, these are the main motivators of volunteering, which should be properly realized and supported.

The negative components of volunteering vary, but respondents most often pointed to the lack of facilities and equipment for maintaining work processes. However, the average for this scale is high enough (3.5 points), 57.0% of respondents indicated that it is very stressful for them. Thus, the discomfort zone, where even minor disturbances strongly affect the employees' morale, was identified. At the same time, an employer will have little difficulty in eliminating the mentioned problem.

соціальної значущості своєї роботи, найбільш негативно оцінює організованість праці та можливості власного особистісно-професійного розвитку, при цьому більш благополучний відносно можливості відпочинку, збалансованості професійного та особистого життя. У групі волонтерів, навпаки, виявлено найбільшу розбалансованість сфер "робота-життя" при відносно високій просоціальній спрямованості.

Вищеописана статистика відображує фрустровані потреби та чинники задоволеності роботою фахівців медичних професій. Таке аналізування корисно проводити кадровим службами підприємств та організацій для виявлення найбільш актуальних проблем, і розробки програми організаційних змін.

Особливо інформативним у цьому сенсі є кількісне та якісне аналізування відповідей на окремі пункти ОЗР. Першим кроком

The graph in fig. 1 demonstrates a reasonably comprehensive list of “pain points” in which the outspoken dissatisfaction of employees is combined with a high subjective significance of the components. On the one hand, it concerns the insufficiency of tangible and intangible rewards; the lack of a sense of security at work. On the other hand, it concerns the adverse impact of the job on the well-being and private life of volunteers, the inability to relax and recover fully, slack in time to spend with family, or devote to non-professional hobbies. 19.0 – 38.0% of respondents marked dissatisfaction with the above aspects, which should become “targets” of immediate psychological intervention and organizational system changes.

The authors compare the findings with the JSQ profiles of other healthcare professionals. Figure 2 conveys the statistics of *emergency medical staff*

є розрахунок середньоарифметичних оцінок у групі. Паралельно аналізується значущість пунктів – частка осіб (в долях одиниці), що відзначили даний пункт як найбільш негативну або позитивну складову своєї праці.

Для прикладу розглянемо компоненти задоволеності працею в групі *волонтерів, що працюють у закладах медичної допомоги* (23 особи віком 24-29 років, опитування відбулося в січні 2020 р. в COVID-відділеннях). Загальний показник ОЗР у цій групі досить низький (табл. 1). Всі, без виключення, опитані відзначили, що замислюються про зміну діяльності, при цьому дві третини роздумували на цю тему часто.

Аналізування відповідей по пунктах ОЗР (рис. 1) показало, що основні причини займатися волонтерською діяльністю зосереджені у чиннику “соціальна цінність праці”.

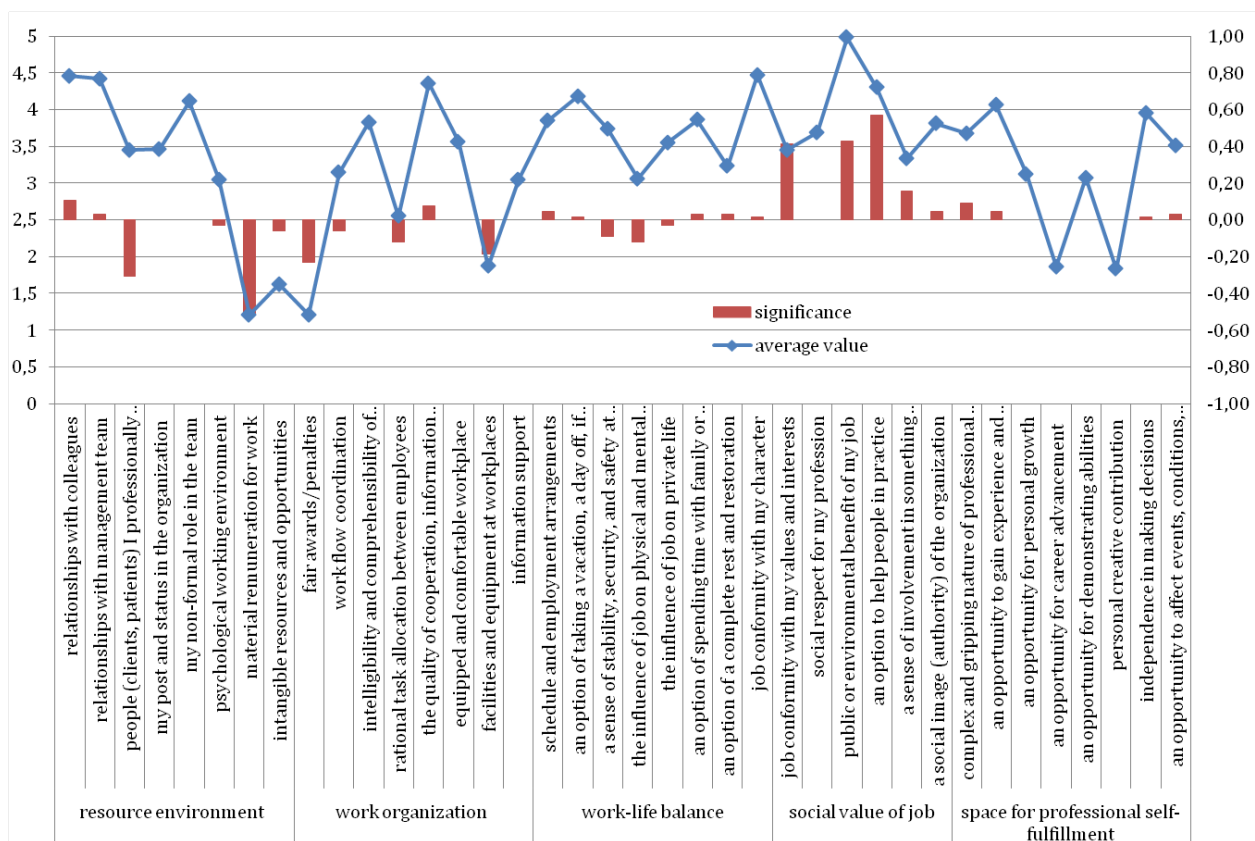

Fig. 2. Group profile of job satisfaction components of emergency medical staff (N=55).

Рис. 2. Груповий профіль складових задоволеності роботою серед медичного персоналу служби швидкої допомоги (N=55).

The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions

(55 people aged 25-56, the survey took place in the winter of 2020 during the exacerbation of the COVID pandemic in Ukraine). This group demonstrated the lowest overall index of job satisfaction, and the severity of frustration under some scales differs markedly from similar indicators of volunteers, who were subject to diagnostics at about the same period.

There is a sharp dissatisfaction of employees with wages accompanied by a sense of unfair appointment of remuneration and “unreasonable” distribution of job tasks. These results are likely to render the organizational crisis associated with health care reform and the initial disarrangement of advance payments to physicians during the pandemic. At the same time, the subjective significance of the social usefulness of one’s job is not high enough (compared to other samples of healthcare workers), so it cannot be considered as a value and sense resource of work.

Another area of concern is related to the behavior of ambulance patients. About a third of respondents mentioned this item as the most crucial negative aspect of the job. The latter fact indicates the need for conflict management training and prevention of emotional burnout (depersonalization and cynicism) of professionals.

Consider the JSQ profile of *employees of Kherson private medical clinic* (26 people aged 28-55, including 73.0% of women; data were collected in the summer of 2021), which is somewhat similar to the profile of volunteers – Fig. 3. There are clear challenging areas concerning tangible and intangible rewards and work-life balance. The main reason for thinking about resignation is the insufficient level of wages, which is not compensated by intangible resources of the organization.

The peak of the positive significance of estimates is concentrated in the social usefulness of work. It seems that employees truly choose this profession by vocation – it corresponds to their character, temperament, interests, and values.

The conclusions were verified using the procedure of rank comparison of indicators – see table. 2. Numerous significant intergroup differences have been identified, which confirm the specifics of job satisfaction in the teams under study. In addition, there are common features

Серед них найголовнішу роль відіграє можливість реально допомагати людям своїми професійними діями (100.0 % респондентів вказали цю причину). Слід відзначити, що ця потреба є не тільки провідною за значущістю, але й достатньо задоволеною – це діюча рушійна сила в роботі. Близько третини опитаних відзначили корисність своєї праці для суспільства, її відповідність особистим цінностям. Отже, це головні мотиватори волонтерської діяльності, що мають бути належним чином усвідомлені та підкріплені.

Негативні складові волонтерської праці різноманітні, але найбільш часто респонденти вказували на недостатню матеріально-технічну забезпеченість робочих процесів. Хоча середній показник за даним пунктом досить високий (3.5 балів), 57.0 % опитаних вказали, що це їх сильно напружує. Отже, виявлена зона дискомфорту, в якій навіть незначні негаразди сильно впливають на моральний стан працівників. Разом з тим, усунути цю проблему для роботодавця досить нескладно.

Графік на рис. 1 демонструє досить широкий перелік “точок болю”, в яких виразна незадоволеність працівників поєднується з високою суб’єктивною значущістю складових. З одного боку, це недостатність матеріальної та нематеріальної винагороди; відсутність відчуття захищеності на роботі. З іншого боку – це негативний вплив роботи на самопочуття і особисте життя волонтерів, неможливість повноцінно відпочити й відновитись, нестача часу для спілкування з родиною, позапрофесійних захоплень. Незадоволеність у цих аспектах відзначили від 19.0 до 38.0 % респондентів. Це мають бути “мішені” негайних психологічних втручань та системних організаційних змін.

Порівняємо отримані результати з профілями ОЗР інших медиків. На рис. 2 відображена статистика *медичного персоналу служби швидкої допомоги* (55 осіб віком 25-56 років, опитування відбувалось взимку 2020 р., під час загострення пандемії COVID в Україні). Загальний показник задоволеності роботою в цій групі найнижчий, при цьому вираженість фрустрації за окремими шкалами значно відрізняється від аналогічних показників волонтерів, діагностика яких відбувалась приблизно в той самий час.

that unite the occupational groups: dissatisfaction with tangible and intangible remuneration, satisfaction with team communication, awareness of social relevance and the need for their job, continuous improvement of professional skills.

Group profiles make it possible to objectively evaluate the individual results of team members. This is the background against which the subjective perception of professional life unfolds. Common factors can mitigate or exacerbate existing problems.

Fig. 4 shows an individual profile of an experienced emergency paramedic (male, 18 years of professional experience). The overall rate of job satisfaction is 3.42; estimates of individual components are often polar. The specialist considers his work time-honored and useful. However, he expresses a strong desire

Ми бачимо гостру незадоволеність співробітників оплатою праці, що супроводжується відчуттям несправедливості призначення винагороди та “нерозумного” розподілу робочих функцій. Ці результати, швидше за все, відображають організаційну кризу, пов’язану з реформуванням системи охорони здоров’я та початковою неузгодженістю додаткових виплат медикам у період пандемії. Водночас, суб’єктивна значущість соціальної корисності власної праці є недостатньо високою (порівняно з іншими вибірками медичних працівників), тому не може розглядатись як ціннісний та смисловий ресурс робочої діяльності.

Інший проблемний аспект пов’язаний з поведінкою пацієнтів швидкої допомоги. Близько третини респондентів відзначили

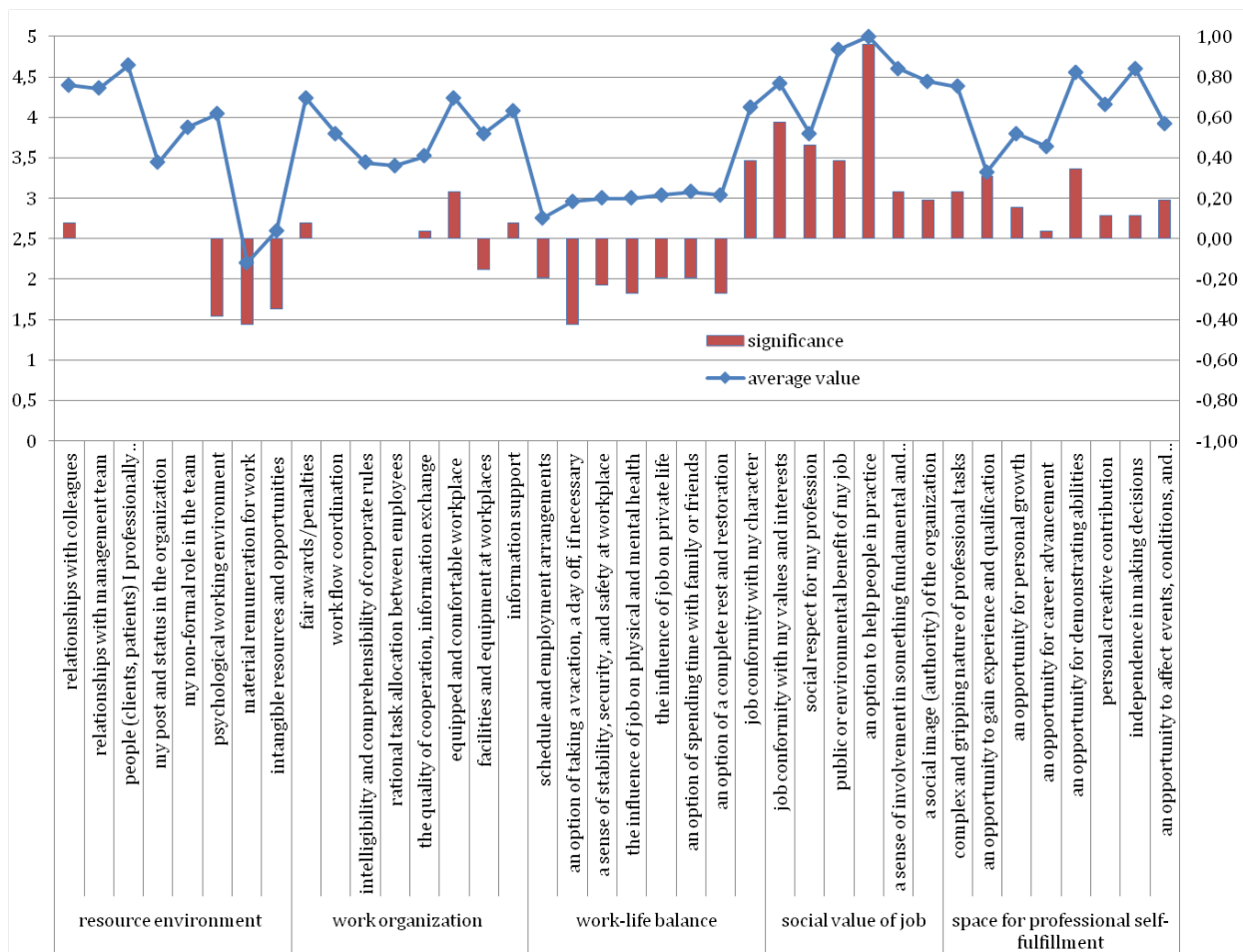

Fig. 3. Group profile of the components of job satisfaction of private clinic staff (N=26).

Рис. 3. Груповий профіль складових задоволеності роботою серед персоналу приватної клініки (N=26).

**The component structure of job satisfaction
of medical workers with different working conditions**

Table 2. Average indicators of the components of job satisfaction of emergency medical staff working in different organizational conditions

Таблиця 2. Середні показники складових задоволеності роботою медичного персоналу в різних організаційних умовах

Scale Шкала	Volunteers in health facilities Волонтери у закладах охорони здоров'я	Medical staff of the private clinic Медичний персонал приватної клініки	Emergency medical staff Персонал швидкої допомоги	Kruskal Wallis Test Kruskal Wallis Test	
				Chi-Square	Asymp. Sig.
1	2	3	4	5	6
Resource environment Ресурсний простір					
relationships with colleagues взаємини з колегами	4.55	4.40	4.46	.22	.897
relationships with management team взаємини з керівництвом	4.60	4.36	4.42	.38	.825
people (clients, patients) I professionally communicate with люди (пацієнти), з якими спілкуюся по роботі	4.31	4.64	3.45	6.95	.031
my post and status in the organization моя посада і статус в організації	2.55	3.44	3.46	6.15	.046
my non-formal role in the team моя неформальна роль в колективі	4.70	3.88	4.11	4.43	.109
psychological working environment психологічна атмосфера на роботі	2.26	4.04	3.05	11.11	.004
tangible remuneration матеріальна винагорода за працю	1.54	2.20	1.21	2.56	.277
intangible resources provided by the organization нематеріальні ресурси, що надає організація	1.31	2.60	1.62	2.76	.252
Work organization Організація праці					
fair awards/penalties справедливість призначення нагород/покарань	4.04	4.24	1.21	23.40	.000
work flow coordination налагодженість робочих процесів	2.96	3.80	3.14	5.52	.063
intelligibility and comprehensibility of corporate rules чіткість та ясність правил, встановлених у компанії	4.00	3.44	3.83	1.00	.605
rational task allocation between employees розумний розподіл функцій співробітників	3.60	3.40	2.55	8.37	.015
the quality of cooperation, information exchange якість взаємодії, обміну інформацією	4.88	3.52	4.36	4.86	.088
equipped and comfortable workplace облаштованість і комфортність робочого місця	4.21	4.24	3.56	4.45	.108
facilities and equipment for the maintenance of workflow матер.-технічна забезпеченість робочих процесів	3.54	3.80	1.87	16.84	.000
information support інформаційна підтримка	4.08	4.08	3.05	6.33	.042

Continuation of table 2
Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
Work-life balance Баланс роботи та життя					
schedule and employment arrangements розклад і режим роботи	2.12	2.76	3.85	9.35	.009
an option of taking a vacation, a day off, if necessary можливість брати відпустку, відгул, коли потрібно	2.12	2.96	4.18	15.36	.000
a sense of stability, security, and safety at workplace відчуття стабільності та безпеки на роботі	1.39	3.00	3.74	22.18	.000
the influence of job on mental and physical health вплив роботи на психічне та фізичне здоров'я	2.08	3.00	3.06	6.17	.046
the influence of job on private life вплив роботи на особисте життя	2.00	3.04	3.55	7.29	.027
an option of spending time with family or friends можливість проводити час з родиною або друзями	1.28	3.08	3.86	17.54	.000
an option of a complete rest and restoration можливість повноцінного відпочинку, відновлення	1.60	3.04	3.23	9.88	.004
job conformity with my character відповідність роботи характеру та темпераменту	2.52	4.12	4.47	11.17	.000
Social value of the job Соціальна цінність праці					
job conformity with my values and interests відповідність роботи моїм цінностям та інтересам	4.08	4.42	3.45	2.81	.245
social respect for my profession повага до моєї професії у суспільстві	3.60	3.80	3.69	.45	.800
public or environmental benefit of my job корисність моєї праці для суспільства або природи	5.00	4.84	4.98	.24	.887
an option to help people in practice можливість реально допомагати людям	5.00	5.00	4.30	.74	.692
a sense of involvement in something fundamental and prominent відчуття залученості у щось велике та важливе	4.80	4.60	3.34	9.78	.008
a social image (authority) of the organization соціальний імідж (авторитет) організації	4.38	4.44	3.81	3.87	.145
Space for professional self-fulfillment Простір професійної самореалізації					
complex and gripping nature of professional tasks складність і цікавість професійних завдань	4.44	4.38	3.68	4.19	.123
an opportunity to gain experience and qualification можливість отримання досвіду та кваліфікації	3.78	3.32	4.06	1.89	.393
an opportunity for personal growth можливість саморозвитку як особистості	4.16	3.80	3.12	5.51	.064
an opportunity for career advancement можливість кар'єрного просування	2.04	3.64	1.86	19.66	.000
an opportunity for demonstrating abilities можливість проявити свої здібності	4.55	4.56	3.07	7.18	.028
personal creative contribution to work власний творчий внесок у роботу	4.88	4.16	1.83	25.80	.000
independence in making decisions самостійність у прийнятті рішень	4.28	4.60	3.95	2.30	.316
an opportunity to organizational processes можливість впливати на процеси в організації	3.96	3.92	3.51	.47	.792

The component structure of job satisfaction of medical workers with different working conditions

to change jobs. He specified the four most negative aspects of work, of which only one coincides with the general trends of the group – low remuneration. Three individual sources of discomfort are related to basic human needs: a sense of insecurity, unsatisfactory relationships with colleagues, and a lack of free time to spend with loved ones. Extremely low indicators of life balance, uncharacteristic of this sample, attract attention. At the same time, an individual is mostly satisfied with job organization and considers it advantageous for a professional career. There is every likelihood that an employee needs an urgent vacation or a change in work schedule to restore physical and mental resources. It should be noted that the survey was conducted

це як найбільш значущий негативний аспект праці. Останній факт свідчить про необхідність тренінгів конфліктної взаємодії та профілактики емоційного вигорання (деперсоналізації та цинізму) фахівців.

Розглянемо профіль ОЗР працівників приватної медичної клініки м. Херсону (26 осіб віком 28-55 років, серед яких 73.0 % жінок; дані зібрані влітку 2021 р.), який виявився дещо схожим на профіль волонтерів – рис. 3. Ми бачимо чітко виражені проблемні зони, що стосуються матеріальної та нематеріальної нагороди, а також збалансованості сфер роботи та життя. Головною причиною роздумів про звільнення виступає недостатній рівень оплати праці, який не компенсується нематеріальними ресурсами організації.

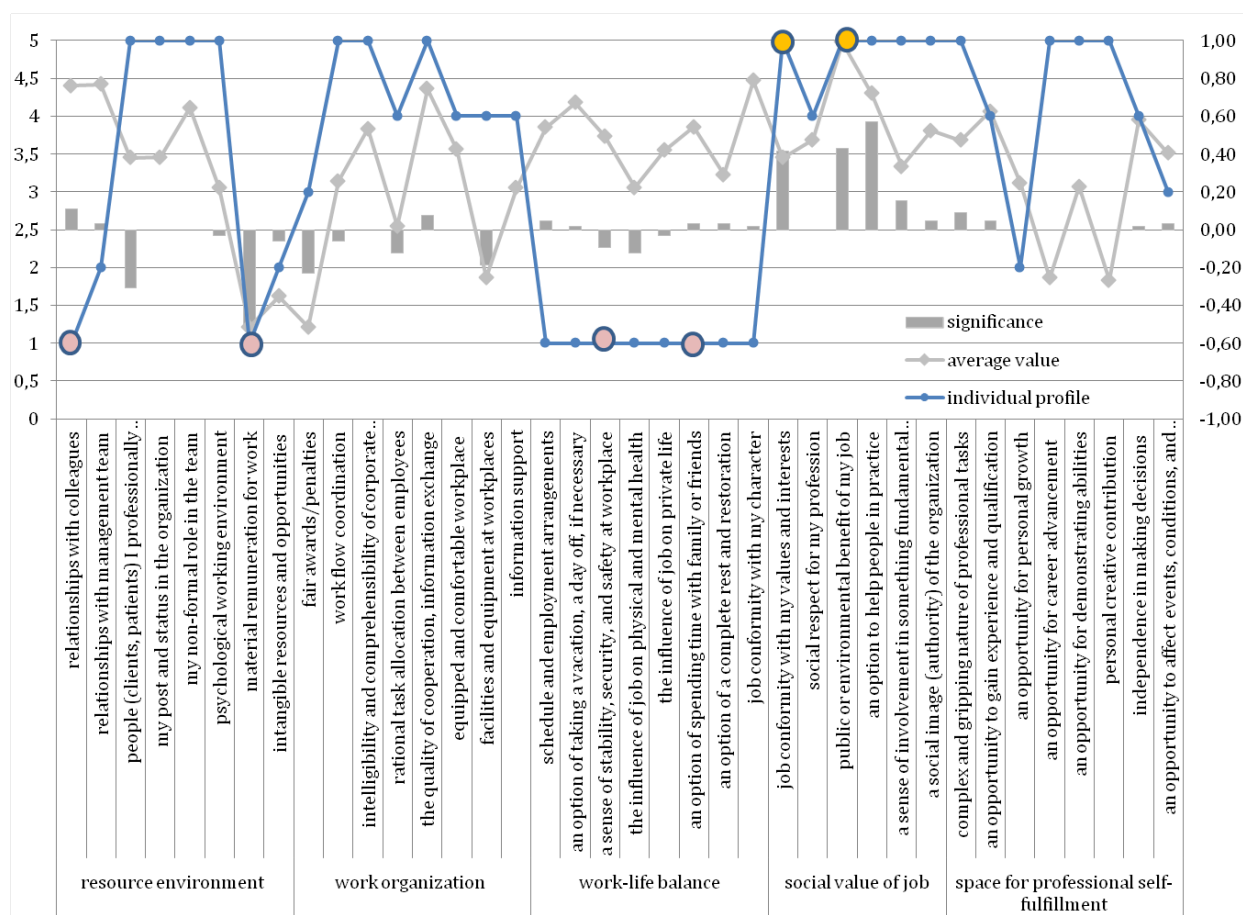

Fig. 4. Individual profile of job satisfaction against the background of the group profile of ambulance medical staff (subjectively significant parameters are marked with colored circles).

Рис. 4. Індивідуальний профіль задоволеності роботою на фоні групового профілю персоналу швидкої допомоги (кольоровими колами відмічені суб'єктивно-значущі параметри).

during another wave of the COVID-19 pandemic when the workload of emergency services was extremely high.

Discussion

Previous studies, which have accumulated data on job satisfaction in different occupational samples (medical staff, teachers, psychologists, managers, private entrepreneurs, etc.), have shown that parameters of some JSQ scales and the overall index of satisfaction vary depending on working conditions or organizational space in which activities are carried out (Glavinska et al., 2020), as well as according to job title (Gura & Veldbrecht, 2021). This contribution has allowed specifying these differences and using them as a basis for planning psychological interventions.

A survey of health professionals has elucidated challenges associated with excessive self-sacrifice and depletion of personal resources. Due to overburden (especially of volunteers who combine the main job with free assistance), a person does not have time to relax and recover fully before the next work cycle. This stimulates protective processes aimed at saving personal resources (energy, cognitive, emotional) through psychological distancing from job. As confirmed in the study, patients are another factor of occupational stress. The classic works by Ch. Maslach explain that close social contact with aid recipients is the main cause of burnout (Maslach, 2017). These relationships are asymmetrical and unbalanced, and there is no social exchange as one person provides help and the other demands and receives it. In essence, it is the donor-recipient relationship that results in the alienation and dehumanization of employees. The obtained data confirm and supplement the conclusions of domestic scientists who have dealt with the professional stresses of Ukrainian physicians and the resources to overcome them (Pomytkina & Ichanska, 2021); values and motives of volunteers (Koval & Spitsyna, 2021).

From a practical point of view, the central aim of the diagnosis of job satisfaction involves preventing staff turnover, purposeful and balanced improvement of working conditions to advance psychological well-being, loyalty, and efficiency of employees. This contribution can be a part

Пік позитивної значущості оцінок розташований у зоні соціальної корисності праці. Складається враження, що працівники дійсно обирають цю роботу за покликанням – вона відповідає їх характеру, темпераменту, інтересам та цінностям.

Зроблені висновки були перевірені за допомогою процедури рангового порівняння показників – див. табл. 2. Виявлені численні достовірні міжгрупові відмінності, що підтверджують специфіку задоволеності працею в досліджених колективах. Разом з тим, існують загальні особливості, що об'єднують ці професійні групи: незадоволеність матеріальною та нематеріальною винагородою за роботу, задоволеність спілкуванням всередині колективу, усвідомлення соціальної корисності та необхідності власної праці, постійне вдосконалення професійної кваліфікації.

Групові профілі дають можливість об'єктивно оцінити індивідуально результати окремих членів колективу. Це фон, на якому розгортається суб'єктивне сприйняття професійного життя. Загальні чинники можуть пом'якшити або навпаки загострити наявні проблеми.

На рис. 4 зображений індивідуальний профіль досвідченого лікаря швидкої допомоги (чоловік, 18 років професійного стажу).

Загальний показник задоволеності роботою складає 3.42; оцінки окремих компонентів часто полярні. Фахівець вважає свою працю поважною та корисною, при цьому висловлює виражене бажання змінити роботу. Він відзначив чотири найбільш негативні аспекти роботи, серед яких лише один співпадає з загальними тенденціями групи – низький рівень оплати праці. Три індивідуальні джерела дискомфорту пов'язані з базовими людськими потребами: відчуття незахищеності, незадовільні взаємини з колегами та відсутність вільного часу для спілкування з близькими. Звертають на себе увагу надзвичайно низькі показники збалансованості сфер життя, нехарактерні для цієї вибірки. При цьому людина переважно задоволена організацією роботи та бачить у ній потенціал для професійної кар'єри. Швидше за все, працівник потребує термінової відпустки або зміни робочого графіку для відновлення фізичних

of regular monitoring in the organization or carried out as needed: when planning innovations, measures to advance corporate culture, development of programs for burnout prevention, etc. The construction of group profiles, which reflect the current problems and benefits of the organization, is the basis for diagnostic conclusions about the level of job satisfaction of a particular person. This is important from the perspective of social comparison – a person often treats the circumstances of his life, comparing them with the successes and failures of the environment.

Job satisfaction is usually associated with professional success and loyalty to the employer organization. This connection has been confirmed by numerous theoretical models and empirical studies (Kumari, 2011; Dik et al., 2013; Glavinska et al., 2020). It is logical to expect that a person with a high level of satisfaction will be more involved and interested in the results of his job performance, share corporate goals and the values of the corporate culture. Job dissatisfaction is the principal driving force behind the decision to dismiss, and in its absence – slow burnout, loss of physical and mental health. It should be kept in mind that a range of other factors (age, employment period and job experience, the situation on the labor market, family circumstances, etc.) also affect the decision to resign.

At the same time, practice shows that the higher the level of education, skills and productivity of an employee, the less job satisfaction act as a predictor of long-term loyalty to the organization. Moreover, diagnosed job satisfaction is not a reliable predictor of such satisfaction in the future (Bezdroba & Šunjeb, 2021). A longitudinal study of more than 21,000 participants over 40 years (Dobrow Riza, Ganzach & Liu, 2018) found that professionals become less satisfied with a prolonged stay in one organization. In addition, satisfaction increases with age if a person changes organizations, and thus, receives higher wages.

In search for ways to solve the burnout issue, Ch. Maslach highlights the still existing prejudice aimed at “correcting people, not working situation”. However, the adjustment of the organizational space to human needs is the best and most effective intervention strategy (Maslach, 2017). The Areas of Worklife Scale (AWS) outlines the areas in which

та психічних ресурсів. Відмітимо, що опитування проводилось у період чергової хвилі пандемії COVID-19, коли навантаження працівників служби невідкладної допомоги було екстремально високим.

Дискусія

Попередні дослідження, в яких накопичені дані щодо проявів задоволеності роботою в різних професійних вибірках (медичного персоналу, вчителів, психологів, менеджерів, приватних підприємців, тощо), показали, що параметри окремих шкал ОЗР та загальний показник задоволеності відрізняються залежно від умов праці або організаційного простору, в яких здійснюється діяльність (Glavinska et al., 2020), а також відповідно до посадового статусу (Гура, Вельдбрехт, 2021). Наша робота дозволила деталізувати ці відмінності і використати їх як основу для планування психологічних втручань.

Опитування медичних працівників виявило негаразди, пов'язані з надмірною самовіддачею і виснаженістю персональних ресурсів. Через перевантаженість (особливо це характерно для волонтерів, які поєднують основну роботу з допомогою на безоплатній основі), людина не встигає повноцінно відпочити, відновитись до початку наступного робочого циклу. Це стимулює захисні процеси, спрямовані на економію персональних ресурсів (енергетичних, когнітивних, емоційних) шляхом психологічного дистанціювання від роботи. Іншим чинником професійного стресу, підтвердженим у дослідженні, виявились пацієнти. У класичних роботах Х. Маслах було пояснено, що тісний соціальний контакт з отримувачами допомоги є головною причиною вигорання (Maslach, 2017). Ці стосунки несиметричні та незбалансовані за своєю природою, в них відсутній соціальний обмін, оскільки одна людина надає допомогу, а інша – її вимагає та отримує. По суті, це стосунки донора та реципієнта, що спричиняє відстороненість та дегуманізацію працівників. Отримані дані підтверджують та доповнюють висновки вітчизняних вчених, що досліджували професійні стреси українських медиків та ресурси їх подолання (Pomytkina & Ichanska, 2021);

human-work compliance should be achieved: workload and requirements for the employee, ability to control space, absence of role conflicts, compliance with reward expectations, quality of social interaction and support, sense of fairness, coincidence of motives and values (Leiter & Maslach, 2004). According to a positive approach, it is recommended to focus not just on reducing occupational stress but on promoting job involvement when changing the work context (Schaufeli & Salanova, 2011).

On the other hand, researches by O.O. Bogatyreva (2009) demonstrated that successful professionals do not have job satisfaction and psychological comfort. Considering the psychological factors of professional self-fulfillment, the author explains that internal conflict due to dissatisfaction with one's job stimulates the individual's need for professional and personal growth: it encourages more intensive and effective work, an activity that constructs the desired social context, and as a result, leads to career growth (Bogatyreva, 2009). The findings indicate a complex, nonlinear relationship between these phenomena and open up prospects for further research.

Conclusions

A comparative analysis of professional groups has shown that the overall level of job satisfaction is relatively equal, but its component structure depends on the working conditions. Ambulance staff have the lowest level of awareness of the social significance of their job, negatively assess its organization and opportunities for personal and professional development. At the same time, they are more positive in relation to work-life balance. The group of volunteers demonstrated the maximum dissatisfaction in terms of "work-life" with a relatively high prosocial orientation. Thus, the compilation of standardized test norms of the survey does not make practical sense without considering the specifics of professional activity and the specific conditions of its implementation. Depending on working conditions, representatives of the same occupation significantly differ in qualitative and quantitative indicators of job satisfaction. Their originality is the key to developing programs of social and psychological support for employees, training

цінності та мотиви волонтерів (Koval & Spitsyna, 2021).

З практичної точки зору головний сенс діагностики задоволеності роботою полягає у попередженні плинності кадрів, у цілеспрямованому та виваженому поліпшенні умов праці задля збільшення психологічного благополуччя, лояльності та працездатності працівників. Ця робота може бути складовою регулярного моніторингу в організації або ж проводитись за потребою: при плануванні інновацій, заходів з поліпшення корпоративної культури, розробці програм профілактики вигорання працівників, тощо. Побудова групових профілів, що відображає актуальні проблеми та переваги організації, є основою для діагностичних висновків про рівень задоволеності роботою конкретної людини. Це важливо з точки зору соціального порівняння – адже людина найчастіше оцінює обставини власного життя, порівнюючи їх з успіхами та негараздами оточення.

Задоволеність роботою зазвичай асоціюється з професійним успіхом та лояльністю до організації-роботодавця. Цей зв'язок підтверджений у численних теоретичних моделях та емпіричних дослідженнях (Kumari, 2011; Dik et al., 2013; Glavinska et al., 2020). Логічно очікувати, що людина з високим рівнем задоволеності буде більш залучена та зацікавлена в результатах своєї праці, поділяти цілі організації та цінності корпоративної культури. Незадоволеність роботою є головною рушійною силою рішення про звільнення, а в разі його відсутності – повільного вигорання, втрати фізичного та психічного здоров'я. Слід пам'ятати, що на рішення про звільнення впливає також ряд інших чинників, таких як: вік, стаж та досвід роботи, ситуація на ринку праці, сімейні обставини та ін.

Разом з тим, практика показує, що, чим вищий рівень освіти, кваліфікації та продуктивності працівника, тим у меншій мірі задоволеність працею може служити предиктором тривалої лояльності до організації. Мало того, діагностована задоволеність роботою не є надійним предиктором такої задоволеності в майбутньому (Bezdroba & Šunjeb, 2021). Лонгітудне дослідження, що охопило більше

activities, and organizational interventions. The conducted research demonstrates the diagnostic capabilities of the JSQ as a tool for the implementation of psychological support programs and purposeful organizational changes.

References

- Bezdroba, M., & Šunjeb A. (2021). Transient nature of the employees' job satisfaction: The case of the IT industry in Bosnia and Herzegovina. *European Research on Management and Business Economics*, 27(2), 100141. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2020.100141>
- Bogatyreva, O. (2009). Lichnostnyie faktoryi professionalnoy samorealizatsii [Personal factors of professional self-realization]. Avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.01. – Dissertation ... candidate of psychological sciences: 19.00.0. Moscow, 2009. http://irbis.gnpbu.ru/Aref_2009/Bogatireva_O_O_2009.pdf [in Russian]
- Dik, B. J., Byrne, Z. S., & Steger, M. F. (Eds.). (2013). Purpose and meaning in the workplace. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14183-000>
- Dobrow Riza, S., Ganzach, Y., & Liu, Y. (2018). Time and job satisfaction: A longitudinal study of the differential roles of age and tenure. *Journal of Management*, 44(7), 2558–2579. <https://doi.org/10.1177/0149206315624962>
- Glavinska, O. D., Ovdiienko, I. M., Brukhovetska, O. V., Chausova, T. V., & Didenko, M. S. (2020). Professional Self-Realization as a Factor in the Psychological Well-Being of Specialists of Caring Professions. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*, 8(3), 548–559. <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2020.08.03.32>
- Gura, N. A. (2019). Zadovolenist karieroiu yak faktor kariernoho rozvytku ta sotsialno-profesii-noi mobilnosti [Career satisfaction as a career development and social and occupational mobility factor]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia – Organizational psychology. Economic psychology*, 2-3(17), 35-47. <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.4> [in Ukrainian]
- Gura, N., & Veldbrekht, O. (2021). Opytuvalnyk zadovolenosti robotoiu: faktorna struktura ta psykhometrychni vlastyivosti [The job satisfaction questionnaire: its factor structure and psychometric characteristics]. *Psykholohichni chasopys – Psychological journal*, 7(6), 7-20. <https://doi.org/10.31108/1.2021.7.6.1> [in Ukrainian]
- Hobfoll, S. E., Halbesleben, J., Neveu, J.-P., & Westman, M. (2018). Conservation of resources in the organizational context: The reality of resources and their consequences. *Annual Review*

21 тис. учасників впродовж 40 років (Dobrow Riza, Ganzach & Liu, 2018), показало, що фахівці стають менш задоволені при тривалому перебуванні в одній організації. Разом з тим, задоволеність зростає з віком, якщо людина змінює організації та відповідно отримує вищу плату за працю.

Шукаючи шляхи вирішення проблеми вигорання, Х. Маслах відзначає досі існуюче упередження, спрямоване на “виправлення людей, а не виправлення ситуації на роботі”. Проте, саме пристосування організаційного простору до потреб людини є найкращою та найефективнішою стратегією втручання (Maslach, 2017). У моделі “сфер професійного життя” (Areas of Worklife) окреслено напрямки, в яких важливо досягнути відповідності людини та роботи: навантаження і вимоги до працівника, здатність контролювати простір, відсутність рольових конфліктів, відповідність винагороди очікуванням, якість соціальної взаємодії і підтримки, відчуття справедливості керівництва, збіг мотивів та цінностей (Leiter & Maslach, 2004). Відповідно до позитивного підходу, при зміні робочого контексту рекомендується зосереджуватись не просто на зменшенні професійного стресу, а на сприянні залученості в роботу (Schaufeli & Salanova, 2011).

З іншого боку, дослідження О. О. Богатирьової (2009) показали, що у фахівців, успішних в кар’єрі, відсутні задоволеність працею і психологічний комфорт. Розглядаючи психологічні чинники професійної самореалізації, авторка пояснює, що внутрішній конфлікт через незадоволеність власною діяльністю стимулює потребу особистості в професійному та особистісному зростанні: мотивує до більш інтенсивної та ефективної праці, до активності, що конструює бажаний соціальний контекст, і в підсумку веде до кар’єрного росту (Богатирева, 2009). Отримані результати свідчать про складний, нелінійний зв’язок між цими феноменами та відкривають перспективи подальших досліджень.

Висновки

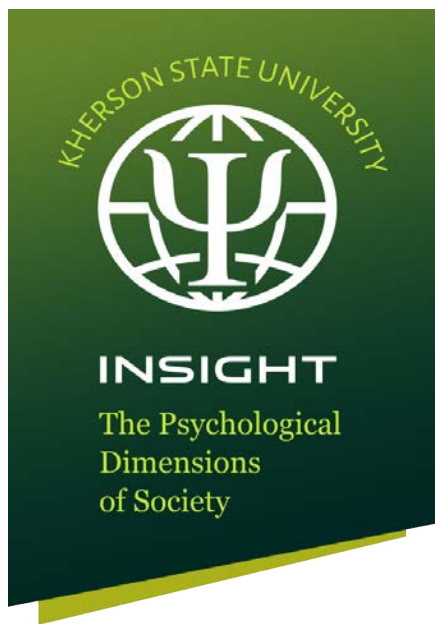
Порівняльне аналізування професійних груп показало, що загальний рівень задоволеності роботою є відносно рівним, проте її компонентна

- of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 5, 103–128. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032117-104640>
- Koval, H. V., & Spitsyna, L. V. (2021). Empatiia yak resurs sotsialno-psykholohichnoi dopomohy v systemi chynnykiv volonterskoï diialnosti [Empathy as a resource of socio-psychological support in the system of factors of volunteering]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, 5, 30–45. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-3
- Kumari, N. (2011). Job Satisfaction of the Employees at the Workplace. *European Journal of Business and Management*, 3(4), 11–30. <https://core.ac.uk/download/pdf/234624044.pdf>
- Leiter, M. P., & Maslach, C. (2004). Areas of worklife: A structured approach to organizational predictors of job burnout. In P. L. Perrewe & D. C. Ganster (Eds.), *Research in Occupational Stress and Well-Being*, 3, 91–134. Oxford: Elsevier.
- Maslach, C. (2017). Finding solutions to the problem of burnout. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 69(2), 143–152. <https://doi.org/10.1037/cpb0000090>
- Pomytkina L. V., & Ichanska, O. M. (2021). Osoblyvosti kopynh-povedinky medychnykh pratsivnykiv pid chas pandemii COVID-19 [Features of coping-behavior of medical workers during the COVID-19 pandemic]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, 5, 148–161. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-10
- Popovych, I. S., & Blynova, O. Ye. (2019). The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*, 55 (1), 293–306. DOI: 10.15804/tner.2019.55.1.24
- Schaufeli, W. B., & Salanova, M. (2011). Work engagement: On how to better catch a slippery concept. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 20(1), 39–46. DOI: 10.1080/1359432X.2010.515981
- Steger, M. (2016). Creating Meaning and Purpose at Work. In *The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Positivity and Strengths-Based Approaches at Work* (pp.60–81). Eds. L. Oades, M. Steger, A. Delle Fave, J. Passmore. John Wiley & Sons. DOI: 10.1002/9781118977620.ch5
- структура залежить від умов діяльності. Персонал швидкої допомоги має найнижчий рівень усвідомлення соціальної значущості своєї праці, негативно оцінює її організованість та можливості особистісно-професійного розвитку, при цьому більш благополучний відносно збалансованості професійного та особистого життя. У групі волонтерів виявлено найбільшу розбалансованість сфер “робота-життя” при відносно високій просоціальній спрямованості. Отже, складання стандартизованих тестових норм опитувальника не має практичного сенсу без урахування специфіки професійної діяльності та конкретних умов її реалізації. Залежно від умов праці представники однієї і тієї ж самої професійної сфери значно відрізняються за якісними та кількісними ознаками задоволеності роботою. Їх своєрідність є ключем до побудови програм соціально-психологічної підтримки працівників, навчальних заходів та організаційних втручань. Проведена робота демонструє діагностичні можливості ОЗР як інструменту для впровадження програм психологічної підтримки та цілеспрямованих організаційних змін.

Список використаних джерел

- Bezdroba M., Šunjeb A. Transient nature of the employees' job satisfaction: The case of the IT industry in Bosnia and Herzegovina. *European Research on Management and Business Economics*. 2021. Vol. 27, Is. 2, Article: 100141. DOI: 10.1016/j.iedeen.2020.100141
- Богатырева О. О. Личностные факторы профессиональной самореализации: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. М., 2009. 25 с. URL: http://irbis.gnpbu.ru/Aref_2009/Bogatireva_O_O_2009.pdf
- Dik B. J., Byrne Z. S., Steger M. F. (Eds.). Purpose and meaning in the workplace. Washington, DC: American Psychological Association, 2013. DOI: 10.1037/14183-000
- Dobrow Riza S., Ganzach Y., Liu Y. Time and job satisfaction: A longitudinal study of the differential roles of age and tenure. *Journal of Management*, 2018. Vol. 44(7). P. 2558–2579. DOI: 10.1177/0149206315624962
- Glavinska O. D., Ovdiyenko I. M., Brukhovetska O. V., Chausova T. V., Didenko M. S. Professional Self-Realization as a Factor in the Psychological Well-Being of Specialists of Caring Professions. *Journal of Intellectual Disability – Diagnosis and Treatment*.

2020. Vol. 8(3). P. 548-559. DOI: 10.6000/2292-2598.2020.08.03.32
- Гура Н. А., Вельдбрехт О. О. Опитувальник задоволеності роботою: факторна структура та психометричні властивості. *Психологічний часопис*. 2021. Вип. 7, № 6(50). С. 7-20. DOI: 10.31108/1.2021.7.6
- Гура Н. А. Задоволеність кар'єрою як фактор кар'єрного розвитку та соціально-професійної мобільності. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. № 2-3. С. 35-47. DOI: 10.31108/2.2019.3.17.4
- Hobfoll S. E., Halbesleben J., Neveu J.-P., Westman M. Conservation of Resources in the Organizational Context: The Reality of Resources and Their Consequences. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 2018. Vol. 5(1). P. 103-128. DOI: 10.1146/annurev-orgpsych-032117-104640
- Koval H. V., Spitsyna L. V. Empathy as a resource of socio-psychological support in the system of factors of volunteering. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021. Vol. 5. P. 30-45. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-3
- Kumari N. Job Satisfaction of the Employees at the Workplace. *European Journal of Business and Management*. 2011. Vol. 3(4). P. 11-30. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/234624044.pdf>
- Leiter M. P., Maslach C. Areas of worklife: A structured approach to organizational predictors of job burnout. *Research in occupational stress and well being: Vol. 3. Emotional and physiological processes and positive intervention strategies* / Eds. P. Perrewé, D. C. Ganster. Oxford, UK: Elsevier. P. 91-134.
- Maslach C. Finding solutions to the problem of burnout. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 2017. Vol. 69(2). P. 143-152. DOI: 10.1037/cpb0000090
- Pomytkina L. V., Ichanska O. M. Features of coping-behavior of medical workers during the COVID-19 pandemic. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2021. Vol. 5. P. 148-161. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-5-10
- Popovych I. S., Blynova O. Ye. The Structure, Variables and Interdependence of the Factors of Mental States of Expectations in Students' Academic and Professional Activities. *The New Educational Review*. 2019. Vol. 55(1). P. 293-306. DOI: 10.15804/tner.2019.55.1.24
- Schaufeli W. B., Salanova M. Work engagement: On how to better catch a slippery concept. *European Journal of Work and Organizational Psychology*. 2011. Vol. 20(1). P. 39-46. DOI: 10.1080/1359432X.2010.515981
- Steger M. Creating Meaning and Purpose at Work. *The Wiley Blackwell Handbook of the Psychology of Positivity and Strengths-Based Approaches at Work*/Eds.L.G.Oadesetal.JohnWiley&Sons,2016. P. 60-81. DOI: 10.1002/9781118977620.ch5

Спеціальна психологія

Special psychology

Link article (Style APA): Kiparenko, O. L., & Kremenchutska, M. K. (2021). Assessment of the impact of motor development on adaptation to learning. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 95-109. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-7

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Kiparenko, O. L., Kremenchutska, M. K. Assessment of the impact of motor development on adaptation to learning. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 95-109. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-7

UDC 37-044.332:796.011.3

Assessment of the impact of motor development on adaptation to learning

Оцінка впливу рухового розвитку на адаптацію до навчання

Received: July 30, 2021

Accepted: November 11, 2021

Kiparenko Olena Leonidivna

Postgraduate student
Department of Differential
and Special Psychology
Odesa I. I. Mechnikov National University,
Ukraine

Elena.kiparenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8577-0108>

**Kremenchutska Margaryta
Kostyantynivna**

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor
Department of Differential
and Special Psychology
Odesa I. I. Mechnikov National University,
Ukraine

mkk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8588-1016>

Кіпаренко Олена Леонідівна

Аспірантка
кафедра диференціальної
та спеціальної психології
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Україна

Elena.kiparenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8577-0108>

**Кременчуцька Маргарита
Костянтинівна**

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра диференціальної
та спеціальної психології
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, Україна

mkk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8588-1016>

Abstract

The article renders findings of the study of the development of school children's reading skills and motor development (n=61). Pedagogical and psychological literature considers visual, auditory, and cognitive impairments as primary causes of difficulties in developing reading skills. It is generalized an idea that all types of perception (visual, auditory, etc.) are of afferent-efferent nature: each of these sensory processes is based on its own motor components. **The purpose** of the research is to analyze the impact of student's motor skills disorders on mastering reading skills; to

Анотація

У статті представлені результати дослідження сформованості навичок читання школярів та їхнього рухового розвитку (n=61). У педагогічній та психологічній літературі основними причинами труднощів формування навичок читання найчастіше визначають зорові, слухові та когнітивні проблеми. Розглянуто черговий чинник у структурі розвитку дитини – руховий розвиток. Узагальнено думку, що всі види сприйняття (зорове, слухове тощо) мають аферентно-еферентний характер, в основі кожного з цих сенсорних процесів беруть участь свої

find the root of the disorders using neuropsychological tests; to differentiate errors and identify effective correction methods. **Research methods are as follows:** O. Luria Neuropsychological Battery adapted to school children by Glzman J.; child dyslexia test by O. Korniev & O. Ishymova. Research results have been processed through mathematical statistics, i.e., Pearson correlation coefficient and point-biserial correlation coefficient. **Results.** It has been identified the most significant indices of the functioning of the motor system of a child, which influence the progress of mastering reading skills in two age groups of school children (aged 7-9 and 10-12). The research has found the most fundamental errors made by school children while performing tests that are a ground for basic neuropsychological correction. **Conclusions.** It has been substantiated that reading is a multi-factor process, and helping a pupil under some reading difficulties. It cannot be limited to monotonous methods. The research states that neuropsychological diagnostics contributes to finding poorly-developed elements, which affect a child's learning, discovering errors, and developing an effective intervention plan. The first step of the correction should comprise the work with the child motor system, as proved by this research. It is noted that a sensorimotor correction based on M. Bernstein's construction of movements may underly the program.

Key words: neuropsychological diagnostics, dyslexia, learning difficulties, sensorimotor correction.

Introduction

Challenges of mastering reading skills in modern primary school are commonplace. The procedure of neuropsychological examination allows fixing the preconditions for various forms of dyslexia in older preschoolers. The problem can be elicited in the first form, and thus, it is difficult for a student to master almost the entire curriculum because well-formed reading skills are the basis for understanding texts not only in the humanities but also in mathematics. An adequate solution to overcoming such difficulties should involve determining the exact cause of their occurrence and subsequent intervention program, which relies on child stable, well-developed mental functions. There are the following types of dyslexia: optical, mnestic, phonemic, semantic, ungrammatical, regulatory, tactile (in blind children).

Neurological studies do not establish a real cause of child dyslexia, but clinical characteristics

рухові компоненти. **Метою** дослідження є визначення впливу рухових проблем школяра у оволодіння навичками читання; розуміння причини цих проблем за допомогою нейропсихологічних проб; диференціація помилок і визначення ефективних методів корекції. **Методи дослідження:** класична батарея нейропсихологічних тестів О. Лурії, адаптована до дітей шкільного віку Ж. Глозман; методика діагностики дислексії у дітей О. Корневої і О. Ішимової. Здійснено обробку результатів методами математичної статистики, а саме – кореляційний аналіз за Пірсоном та точково-бісеріальних коефіцієнтів кореляції. **Результати.** Визначено найбільш значущі показники роботи рухової системи дитини, які мають вплив на успішність оволодіння навичками читання у двох вікових групах школярів (7-9 та 10-12 років). З'ясовано найбільш значущі помилки при виконанні проб школярами, що є підставою для базових напрямків нейропсихологічної корекції. **Висновки.** Обґрунтовано, що читання – багаточинниковий процес і допомога дитині при труднощах з ним не може обмежуватися одноманітними методами. Констатовано, що нейропсихологічна діагностика допомагає встановити чинники, які є несформованими і впливають на навчання дитини, диференціювати помилки і побудувати ефективний корекційний маршрут. Першим кроком корекції має бути робота з руховою сферою дитини, що доведено нашим дослідженням. Зазначено, що основою програми може бути сенсомоторна корекція на базі теорії про побудову і біомеханіку рухів М. Бернштейна.

Ключові слова: нейропсихологічна діагностика, дислексія, труднощі навчання, сенсомоторна корекція.

Вступ

Труднощі оволодіння навичками читання у сучасній молодшій школі – явище досить буденне. У старших дошкільників процедура нейропсихологічного обстеження дозволяє зафіксувати передумови до різних форм дислексії. У першому класі проблема простежується і далі школяреві важко опанувати навчальну програму практично з усіх предметів, тому що добре сформовані навички читання лежать в основі розуміння текстів не тільки гуманітарних напрямків, але і математичних. Правильне подолання таких труднощів можливе при визначенні точної причини їх виникнення та подальшої корекційної програми, яка буде

show that children often have the so-called “motor awkwardness”, inaccuracy, difficulties of motion differentiation. At the same time, they have normal involuntary motor acts.

The nature of motor disorders in dyslexic children is not explicit: it is about more subtle disorders of praxis, i.e., purposeful movements and actions that do not allow a child to act in a school environment – however, children are coordinated enough and perform precise purposeful movements outside of school, in games of their interest.

The scientific literature contains hypotheses about morphological features of the cerebellum structure in children with dyslexia (Gonzalez-Valenzuela, 2021), the relations of sensorimotor deficiencies and reading difficulties, and the correlation of motor images with reading difficulties (Walle de Ghelcke, 2021), as well as other studies which demonstrate the relevance of the issue under consideration.

There are many classifications of forms of dyslexia, and they are conditional enough: the disorder mechanism, a cause of difficulties, and the subsequent improvement of the disorder may not always be intelligible. The neuropsychological approach takes into account the principle of construction of mental function, its brain organization. In this context, a big part belongs to the neuropsychological factor, which is involved in the work of various mental functions, and its accurate diagnosis allows proceeding to a more profound analysis of the structure of the mental process. At first glance, it is difficult to imagine that different psychological processes, e.g., spatial orientation, counting, and understanding of inverse logical and grammatical constructions, have common basis and links that can be combined with a common neuropsychological factor. (Luria, 2009).

O. Luria defined concepts of higher mental functions (memory, attention, perception, thinking, and language) as ideas about functional systems based on the morphological substrate of the brain (Glozman, 2020).

In neuropsychology, according to the principle of systemic building of higher mental functions of language involving reading, it is considered as a complex functional system, which comprises many components that rely on the operation of different

базуватися на сильних, добре сформованих психічних функціях дитини. Є такі види дислексії: оптична, мнестична, фонематична, семантична, аграматична, регуляторна, тактильна (у сліпих дітей).

Неврологічні дослідження не встановлюють чіткої причини проблеми у дітей з дислексією, але клінічна картина показує, що у таких дітей часто спостерігається так звана “моторна незграбність”, неточність, труднощі диференціювання руху, одночасно з цим мимовільні рухові акти у них у нормі.

Характер моторних порушень у дітей з дислексією не відкрито виражений, більше це тонкі порушення праксису, тобто цілеспрямованих рухів і дій, які не дають можливості дитині діяти в умовах шкільного навчання, в той час, як поза школою, в цікавих для них іграх, діти досить скоординовані і виконують точні цілеспрямовані рухи.

У науковій літературі є гіпотези про морфологічні особливості будови мозочка у дітей з дислексією (Gonzalez-Valenzuela, 2021), про зв'язок недоліків сенсомоторного управління, труднощами читання і кореляції моторних образів з труднощами прочитання слів (Walle de Ghelcke, 2021) та інші дослідження, які показують актуальність до даного питання.

Є досить багато класифікацій форм дислексії, вони досить умовні і не завжди нам будуть зрозумілі механізм порушення, причина труднощів і подальша корекція порушення. У нейропсихологічному підході враховується принцип побудови психічної функції, її мозкова організація. Тут величезну роль відіграє нейропсихологічний чинник, який включений в роботу різних психічних функцій, і його точна діагностика дозволяє перейти до більш глибокого аналізу структури психічного процесу. На перший погляд важко уявити, що різні психологічні процеси, наприклад, орієнтування у просторі, рахункова діяльність і розуміння зворотних логіко-граматичних конструкцій мають загальну основу, загальні ланки, які можна об'єднати загальним нейропсихологічним чинником. (Лурія, 2009).

Уявлення про вищі психічні функції (пам'ять, увага, сприйняття, мислення і мова) були визначені О. Лурія як уявлення про

parts of the brain. Each of these components plays a special role, and the underdevelopment of any of them leads to specific complications in the formation of the entire function.

Luria noted that reading, like writing, is a specific form of language. This form differs in its genesis from expressive language; there are also differences in psychophysiological structure and functional features. Reading, as an activity, is organized and not formed automatically in communication between a child and an adult – this process is the outcome of special training.

The development of reading skills can be commenced at the first hints of expressive language – the selection of phonemes from the speech flow. The pivotal role in this process is performed by the secondary auditory (temporal) cortex of the left hemisphere, which has a high-powered system of connections with the postcentral and lower divisions of the premotor cortex. The postcentral divisions of the premotor cortex are also called kinesthetic. One of the functions is the synthesis of separate sensations into the whole structure, and their failure causes a deviation of the afferent block of the child's movement.

Expert observations of the Center for Practical Neuropsychology (Odesa, Ukraine) demonstrate that with the optimal selection of exercises for sensorimotor training of a preschooler, his impressive and expressive language goes from strength to strength. Older children (aged 7 and older) master reading skills much faster with the appropriate program of motor (sensorimotor) correction – almost 80.0% of cases of intervention activity confirm this fact. Parents say that after intervention activity, such improvement of school children's development is apparent in all directions of school training. The scientists have not studied other dimensions except reading.

The purpose of the article is to determine the impact of the student's motor disorders on mastering reading skills; to understand the causes of the relevant problems applying neuropsychological tests; to differentiate errors and identify effective intervention methods. The achievement of the purpose has required us to take the following measures:

1. To adapt the Ukrainian-language method of diagnosing dyslexia in children

функціональні системи, основою для яких є морфологічний субстрат головного мозку (Glozman, 2020).

У нейропсихології відповідно до принципу системної побудови вищих психічних функцій мови, в структурі якої є читання, розглядається як складна функціональна система, до складу якої входить багато компонентів, що спираються на роботу різних ділянок мозку. Кожен з цих компонентів відіграє свою особливу роль, і недорозвинення будь-якого з них веде до специфічних ускладнень формування всієї функції в цілому.

Лурія відзначав, що читання, як і письмо, є особлива форма мови. Ця форма відрізняється за своїм генезом від експресивної мови, також є відмінності по психофізіологічній побудові і за функціональними особливостями. Читання, як діяльність, організовано і не формується автоматизовано в процесі спілкування дитини з дорослим, цей процес є результатом спеціального навчання.

Формування навичок читання можливо при першій умові виникнення експресивної мови-виділення з мовного потоку фонем. Основну роль в цьому процесі відіграють вторинні відділи слухової (скроневої) кори лівої півкулі, які володіють потужною системою зв'язків з постцентральною і нижніми відділами премоторної кори головного мозку. Постцентральні відділи премоторної кори також називаються кінестетичними. Одна з функцій – це синтез окремих відчуттів в цілі структури, а їх поразка спричинить порушення аферентного блоку руху дитини.

Спостереження фахівців Центру практичної нейропсихології (м. Одеса, Україна) говорять про те, що при оптимальному підборі вправ з сенсомоторної корекції дошкільника імпресивна та експресивна мови у нього якісно поліпшуються. Більш старші діти (від 7 років) набагато швидше опановують навички читання при відповідній програмі рухової (сенсомоторної) корекції, це зазначається приблизно в 80.0% випадках корекційної роботи. Таке поліпшення розвитку школярів відзначається в усіх напрямках шкільного навчання після корекційної роботи, це зазначається за словами батьків, досліджень по

(SMSRS – (Standardized Methodology for Studying Reading Skills).

2. To conduct a neuropsychological examination of children.

3. To establish correlations of neuropsychological factors in the motor sphere of a child and the level of mastering reading skills.

Hypothesis. The authors suggest that together with traditional speech therapy methods of dyslexia correction, it is possible to effectively use neuropsychological methods of sensorimotor correction for children experiencing difficulties in mastering reading skills after neuropsychological diagnosis.

Methodology and methods

The research is based on O. Luria Neuropsychological Battery and a traditional battery of tests. These methods are oriented towards the child's capacity, given the strengths and weaknesses of his development.

The further correction relies on A. Bernshtein's methodology and his theory of movement construction in which speech and reading are treated as the supreme levels of movement construction.

Research sample. Participants: 61 children from Kyiv and Odesa. The sample distribution is considered by age: 7-years-olds – three; 8 years – eleven; 9 years – seventeen; 10 years – sixteen; 11 years – nine; 12 years – five.

Two, almost equal, age groups have been formed: 7-9 years ($n = 31$) and 10-12 years ($n = 30$). These two groups have been predominantly analyzed.

Procedure and tools. The research was based on Luria Neuropsychological Battery adjusted to childhood by Glzman J., child dyslexia test by O. Korniev & O. Ishymova (SMSRS) translated into Ukrainian.

It has been carried out a descriptive analysis of indicators of the first and second text of the SMSRS in two age groups. The normality of the distribution of variable parameters has been evaluated. According to G. Morgan & O. Griego (1998), the distribution of variable values in the sample does not differ from the normal one if the absolute values for skewness and kurtosis do not exceed 2.5 times their standard deviations.

інших напрямках, окрім читання, нами не проводилося.

Метою статті є визначення впливу рухових проблем школяра у оволодіння навичками читання; розуміння причини цих проблем за допомогою нейропсихологічних проб; диференціація помилок і визначення ефективних методів корекції. Для досягнення мети було необхідно:

1. Адаптувати україномовну методіку діагностики дислексії у дітей (СМОНЧ).

2. Провести нейропсихологічне обстеження дітей.

3. Встановити кореляційні показники нейропсихологічних чинників у руховій сфері дитини і рівня оволодіння навичками читання.

Гіпотеза. Автори статті припускають, що разом з традиційними логопедичними методами корекції дислексії можливо ефективно використовувати нейропсихологічні методи сенсомоторної корекції для дітей з труднощами оволодіння навичками читання після проведення нейропсихологічної діагностики.

Методологія та методи

Дослідження проведено на основі нейропсихологічного підходу О. Лурії та класичної батареї тестів. Дані методи орієнтовані на потенціал дитини на основі сильних і слабких сторін її розвитку.

Подальша корекція буде створена за методикою М. Бернштейна і його концепції побудови рухів, в якій мовлення та читання читання, виділені як вищі рівні побудови руху.

Вибірка дослідження. У дослідженні взяла участь 61 дитина з м. Києва та м. Одеси. Розглянуто розподіл вибірки дослідження за віком: діти 7 років – троє; 8 років – одинадцять; 9 років – сімнадцять; 10 років – шістнадцять; 11 років – дев'ять; 12 років – п'ять.

Сформовано дві, майже рівні за обсягом, вікові групи: 7-9 років ($n = 31$) та 10-12 років ($n = 30$). Подальше аналізування проводилося переважно у цих двох групах.

Процедура та інструменти. Було використано батарею нейропсихологічних тестів О. Лурії, адаптовану до дитячого віку Ж. Глозман, методіку діагностики дислексії у дітей О. Корнева і О. Ішимової (СМОНЧ) у перекладі на українську мову.

Consequently, research findings have been processed using mathematical statistics methods: Pearson correlation coefficient and point-biserial correlation coefficient.

Research results

The authors have tested the SMSRS Ukrainian version, which identifies indicators that require standardization. The procedure for creating integrated indicators for the SMSRS and determining its construct validity has been conducted. The above has made it possible to correlate the SMSRS indicators with external relevant criteria.

Table 1 contains descriptive statistics for each sub-group under a descriptive analysis of the SMSRS.

The conducted analysis has shown that there are indicators that should be standardized because their distribution significantly differs

Проведено дескриптивне аналізування параметрів першого та другого текстів тесту СМОНЧ у двох вікових групах. Оцінювалась нормальність розподілу змінних параметрів. Згідно Дж. Моргану і О. Грієго (1998) розподіл значень змінної у вибірці не відрізняється від нормального, якщо абсолютні величини асиметрії та ексцесу не перевищують у 2.5 рази свої стандартні похибки. Далі результати дослідження були оброблені за допомогою методів математичної статистики – кореляційний аналіз за Пірсоном та точково-бісеріальних коефіцієнтів кореляції.

Результати дослідження

Проведено апробацію україномовної версії тесту СМОНЧ, яка виявила показники, що вимагали стандартизації. Проведено процедуру створення інтегральних показників для тесту СМОНЧ та визначення його конструктивної валідності. Це

Table 1. Descriptive statistics of the SMSRS parameters (text 1 – 225 words)

Таблиця 1. Описові статистики параметрів тесту СМОНЧ (текст 1 – 225 слів)

Parameter Параметр	Group, age, years Група, вік, років	M	Mdn	SD	S	SES	K	SEK
Number of words for 60 sec. Кількість слів за 60 с	7-9	74.130	81.000	25.216	-.551	.421	-.024	.821
	10-12	111.030	106.500	31.821	.715	.427	.317	.833
Time of text completion, sec. Час виконання всього тексту, с	7-9	233.550	185.000	136.723	1.920*	.421	3.387*	.821
	10-12	140.630	12.500	49.076	.937	.427	.655	.833
Number of uncorrected errors Кількість не виправлених помилко	7-9	3.350	3.000	3.104	1.239*	.421	1.454	.821
	10-12	1.770	1.000	2.128	1.224*	.427	.516	.833
Reading assessment techniques Оцінка способу читання	7-9	3.350	4.000	.798	-1.173*	.421	1.077	.821
	10-12	3.670	4.000	.479	-.745	.427	-1.554	.833
Reading comprehension Розуміння прочитаного	7-9	2.839	3.000	.934	-.183	.421	-.965	.821
	10-12	3.167	3.000	.834	-.715	.427	-.083	.833

Note: * skewness and kurtosis of indicators, the distribution of which significantly differs from normal one under the G. Morgan & O. Griego criterion. Descriptive statistics: arithmetic mean (M), median (Mdn), standard deviation (SD), skewness (S) and standard error of skewness (SES), kurtosis (K) and standard error of kurtosis (SEK).

Примітка: знаком * позначені значення асиметрії та ексцесу тих показників, розподіл яких за критерієм Дж. Моргану і О. Грієго суттєво відрізняється від нормального. Описова статистика: середнє арифметичне значення (M), медіана (Mdn), стандартне відхилення (SD), асиметрія (S) та стандартна похибка асиметрії (SES), ексцес (K) та стандартна похибка ексцесу (SEK).

from a normal one. In text 1, it concerns the time of text completion, sec; the number of uncorrected errors; reading assessment techniques.

In text 2, there are indicators that should be standardized because their distribution significantly differs from normal one: the time of text completion, reading assessment techniques.

Taking into account the above, standard scores (standard five-score system) have been established for the SMSRS partial indicators (table 3).

Further, the procedure for creating the SMSRS integral indicators and estimating its construct validity has been carried out. The procedure has followed the study sample without reference to separation into age groups using confirmatory factor analysis (CFA).

Figure 1 represents a path diagram describing CFA results to produce an integral indicator under the first SMSRS text.

SMSRS for text 1 shows a high compliance of empirical data. This allows suggesting one-dimensionality of the construct assessed by the text.

дозволило співвіднести показники тесту СМОНЧ з зовнішніми релевантними критеріями.

У таблиці 1 наведено описові статистики для кожної підгрупи при дескриптивному аналізуванні тесту СМОНЧ.

Проведене аналізування показало, що є показники, що потребують стандартизації, адже їхній розподіл суттєво відрізняється від нормального. Для тексту 1: час виконання всього тексту, с; кількість не виправлених помилок; оцінка способу читання.

Для тексту 2 – це показники, які потребують стандартизації, адже їхній розподіл суттєво відрізняється від нормального: час виконання всього тексту; оцінка способу читання.

Виходячи з цього, було визначено стандартні бали (стандартні п'ятірки) для часткових показників тесту СМОНЧ (таблиця 3).

Далі було проведено процедуру створення інтегральних показників для тесту СМОНЧ та визначення його конструктивної валідності. Ця процедура проводилась за вибіркою

Table 2. Descriptive statistics of the SMSRS parameters (text 2 – 224 words)

Таблиця 2. Описові статистики параметрів тесту СМОНЧ (текст 2 – 224 слова)

Parameter Параметр	Group, age, years Група, вік, років	M	Mdn	SD	S	SES	K	SEK
Number of words per 60 sec. Кількість слів за 60 с	7-9	68.900	71.000	27.492	-.047	.421	-.940	.821
	10-12	100.470	100.500	29.144	.122	.427	-.712	.833
Time of text completion, sec. Час виконання всього тексту, с	7-9	312.260	241.000	202.554	1.347*	.421	1.104	.821
	10-12	158.070	143.500	62.310	1.409*	.427	2.372*	.833
Number of uncorrected errors Кількість не виправлених помилок	7-9	5.030	4.000	3.737	.755	.421	-.094	.821
	10-12	2.600	3.000	2.127	.289	.427	-1.029	.833
Reading assessment techniques Оцінка способу читання	7-9	3.230	3.000	.805	-.446	.421	-1.298	.821
	10-12	3.670	4.000	.547	-1.407*	.427	1.201	.833
Reading comprehension Розуміння прочитаного	7-9	2.032	2.000	.836	.303	.421	-.639	.821
	10-12	2.667	3.000	.844	-.382	.427	-.200	.833

Note: * skewness and kurtosis of the indicators, the distribution of which significantly differs from normal one under the G. Morgan & O. Griego criterion. Descriptive statistics: arithmetic mean (M), median (Mdn), standard deviation (SD), skewness (S) and standard error of skewness (SES), kurtosis (K) and standard error of kurtosis (SEK).

Примітка: знаком * позначені значення асиметрії та ексцесу тих показників, розподіл яких за критерієм Дж. Моргану і О. Грієго суттєво відрізняється від нормального. Описова статистика: середнє арифметичне значення (M), медіана (Mdn), стандартне відхилення (SD), асиметрія (S) та стандартна похибка асиметрії (SES), ексцес (K) та стандартна похибка ексцесу (SEK).

Table 3. Value of standard scores (standard five-score system) for the SMSRS indicators

Таблиця 3. Значення стандартних балів (стандартні п'ятірки) для показників тесту СМОНЧ

Parameter Параметр	Score threshold Граничні значення балів							
	7-9 years				10-12 years			
	0/1 score/ бали	1/2 scores/ бали	2/3 scores/ бали	3/4 scores/ бали	0/1 score/ бали	1/2 scores/ бали	2/3 scores/ бали	3/4 scores/ бали
Text 1 Текст 1								
Number of words per 60 sec. Кількість слів за 60 с	21.72	57.00	88.51	110.72	66.85	89.00	126.31	176.01
Time of text completion, sec. Час виконання всього тексту, с	119.14	164.59	245.64	584.86	78.14	110.56	160.31	234.58
Number of uncorrected errors Кількість помилок, які не виправлені	.00	1.00	4.00	10.59	.00	.00	2.00	6.00
Text 2 Текст 2								
Number of words for 60 sec. Кількість слів за 1 хвилину	23.34	50.74	85.51	110.00	50.13	79.56	116.24	144.65
Time of text completion, sec. Час виконання всього тексту, с	127.55	168.00	309.83	706.79	86.42	125.00	173.73	297.33
Number of uncorrected errors Кількість невиправлених помилок	.00	2.87	7.00	12.00	.00	1.00	4.00	6.00

Figure 2 conveys a path diagram describing CFA results to produce an integral indicator under the second SMSRS text.

It is worth noting that the standardized ratio for text 2 is higher than the absolute value of test 1. This may mean that this test is not one-way, and its results should be analyzed in both quantitative and qualitative terms.

Analysis results of the construct validity using Cronbach's alpha (α) indicate the internal consistency of the tests (threshold level for achievement tests $\alpha = .700$) and justify the conclusions obtained by CFA. Thus, coefficients for the SMSRS 1 are as follows: $\alpha = .370$ – for the group of 7-9 years; $\alpha = .658$ – for the group

дослідження без врахування розподілу на вікові групи за допомогою процедури конфірматорного факторного аналізу.

На рисунку 1 подано шляхову діаграму, яка описує результати конфірматорного аналізу для створення інтегрального показника за першим текстом СМОНЧ.

Тест СМОНЧ варіант для тексту 1 показав високу відповідність емпіричних даних. Це дозволяє говорити про одномірність конструкту, що вимірюється цим тестом.

На рисунку 2 подано шляхову діаграму, яка описує результати конфірматорного аналізу для створення інтегрального показника за другим текстом СМОНЧ.

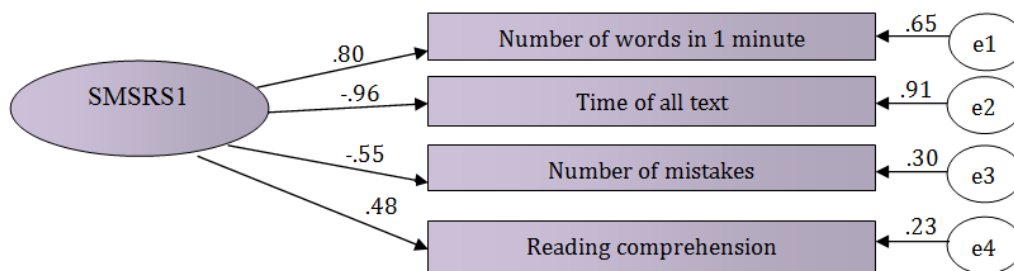

Fig. 1. A path diagram representing CFA results for an integral indicator under the SMSRS text (Text 1)
Рис. 1. Шляхова діаграма, що репрезентує результати конфірматорного аналізу для інтегрального показника тесту СМОНЧ (Текст 1).

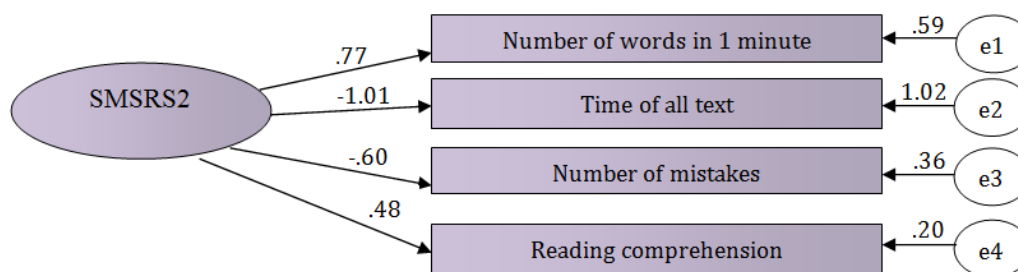

Fig. 2. A path diagram representing CFA results for an integral indicator under the SMSRS text (Text 2)
Рис. 2. Шляхова діаграма, що репрезентує результати конфірматорного аналізу для інтегрального показника тесту СМОНЧ (Текст 2).

of 10-12 years; for the SMSRS 2: $\alpha = .295$ – for the group of 7-9 years; $\alpha = .577$ – for the group of 10-12 years.

The correlation of SMSRS indicators with external relevant criteria has been implemented through calculating Pearson correlation coefficients and point-biserial correlation coefficients in two age groups.

Indicators of O. Luria's neuropsychological test have been used as external relevant criteria (J. Glzman's adaptation).

The results show statistically significant correlation coefficients of most indicators in motor tests for children aged 7-9 years. The most significant coefficients at the $p < .01$ level are as follows: finger praxis (right hand) ($r=.753$; $p=.000$), one handed (Head test), right hand ($r=.502$; $p=.004$), one handed (Head test), left hand ($r=.467$; $p=.008$), dynamic praxis, right hand ($r=.532$; $p=.002$), graphic test for dynamic praxis ($r=.621$; $p=.000$). The most significant coefficient

Слід зазначити, що стандартизований коефіцієнт тексту для тексту 2 був більшим за абсолютне значення тесту 1. Це може означати, що даний тест не є однофакторним і його результати треба аналізувати як в кількісному, так і в якісному вимірах.

Результати аналізування конструктивної валідності за допомогою коефіцієнта α Кронбаха, свідчать про внутрішню узгодженість тестів (граничний рівень для тестів досягнень $\alpha = .700$) і підтверджують висновки, отримані за допомогою конфірматорного факторного аналізу. Так ці коефіцієнти дорівнювали відповідно для СМОНЧ1: $\alpha = .370$ – для групи 7-9 років; $\alpha = .658$ – для групи 10-12 років. Для СМОНЧ2: $\alpha = .295$ – для групи 7-9 років; $\alpha = .577$ – для групи 10-12 років.

Співвіднесення показників тесту СМОНЧ із зовнішніми релевантними критеріями відбувалось шляхом розрахунку коефіцієнтів кореляції Пірсона та точно-бісеріальних

at the $p < .05$ level is reciprocal movements of hands ($r=.414$; $p=.021$).

J. Glzman's technique allows specifying essential errors in performing diagnostic tests

коефіцієнтів кореляції у двох вікових групах.

У якості зовнішніх релевантних критеріїв виступали показники нейропсихологічних тестів О. Лурії (адаптація Ж. Глозман).

Table 4. Correlations of the parameter "Number of words per 60 sec." under the SMSRS (Text 1) with relevant criteria
Таблиця 4. Кореляції показника "кількість слів за 60 с" тесту СМОНЧ (Текст 1) з релевантними критеріями

Relevant criteria Релевантні критерії	Age group, years Вікова група, років			
	7-9		10-12	
	r (r_{pb})	P	r (r_{pb})	P
Finger praxis (right hand) Праксис пози пальців (права рука)	.753**	.000	.176	.353
One handed (Head test), right hand Одноручні (поза Хеда), права рука	.502**	.004	.382*	.037
One handed (Head test), left hand Одноручні (поза Хеда), ліва рука	.467**	.008	.228	.225
Dynamic praxis, right hand Динамічний праксис права рука	.532**	.002	.309	.096
Graphic test for dynamic praxis Графічна проба на динамічний праксис	.621**	.000	.368*	.045
Reciprocal coordination Реципрокна координація	.414*	.021	.101	.597
Oral praxis Оральний праксис	.091	.626	.405*	.027
Fixed errors: Зафіксовані помилки:				
Difficulties of getting outside of a task Труднощі виходження у завдання	-.476**	.007	-.249	.185
Impulsivity of movement tests Імпульсивність у рухових пробах	-.635**	.000	-.072	.706
Stereotypies in dynamic praxis Стереотипії у динамічному праксисі	-.391*	.030	-.116	.540
Inactivity Інертність	-.371*	.040	-.164	.386
Non-automated (fragmentary) movements Неавтоматизація (уривчастість) рухів	-.543**	.002	.142	.453
Kinesthetic difficulties Кінестетичні труднощі	-.373*	.038	-.165	.383
Sequence or symmetrical execution of movements Черговість або симетричне виконання рухів	-.360*	.047	-.093	.623
Retardation of one hand in reciprocal coordination Відставання однієї руки у реципрокній координації	-.496**	.005	.307	.099
Systemic perseverations Системніperseveraції	-.526**	.002	-.251	.181
General motor awkwardness Загальна моторна незграбність	-.421*	.018	-.114	.549

Note: statistically significant correlation coefficients: * - $p < .05$; ** - $p < .01$; *** - $p < .001$.

Примітка: надано статистично значущі коефіцієнти кореляції: * - на рівні $p < .05$; ** - на рівні $p < .01$; *** - на рівні $p < .001$.

that gives an opportunity to develop the most effective inventory route for work with a child. According to performance figures, there are also errors in movement tests, which affect the mastering of reading skills. The most significant coefficients at the $p < .01$ level are as follows: difficulties of getting outside a task ($r = -.476$; $p = .007$), impulsivity of movement tests ($r = -.635$; $p = .000$), non-automated (fragmentary) movements ($r = -.543$; $p = .021$), retardation of one hand in reciprocal coordination ($r = -.496$; $p = .005$), systemic perseverations ($r = -.526$; $p = .002$).

Результати для дітей 7-9 років показують статистично значущі коефіцієнти кореляції більшості показників у рухових пробах. Найбільш значущими коефіцієнтами на рівні $p < .01$ є праксис пози пальців правої руки ($r = .753$; $p = .000$), одноручна поза Хеда правою рукою ($r = .502$; $p = .004$), одноручна поза Хеда лівою рукою ($r = .467$; $p = .008$), динамічний праксис правою рукою ($r = .532$; $p = .002$), графічна проба на динамічний праксис ($r = .621$; $p = .000$). Найбільш значущим коефіцієнтом на рівні $p < .05$ є реципрокна координація рук ($r = .414$; $p = .021$).

Table 5. Correlations of the parameter “Number of words per 60 sec.” under the SMSRS (Text 2) with relevant criteria
Таблиця 5. Кореляції показника “кількість слів за 60 с” тесту СМОНЧ (Текст 2) з релевантними критеріями

Relevant criteria Релевантні критерії	Age group, years Вікова група, років			
	7-9		10-12	
	r (r _{pb})	P	r (r _{pb})	P
Finger praxis (right hand) Праксис пози пальців (права рука)	.699**	.000	.176	.352
One handed Head test, right hand Одноручні (поза Хеда), права рука	.422*	.018	.425*	.019
One handed Head test, left hand Одноручні (поза Хеда), ліва рука	.358*	.048	.291	.119
Dynamic praxis, right hand Динамічний праксис права рука	.498**	.004	.359	.052
Graphic test for dynamic praxis Графічна проба на динамічний праксис	.543**	.002	.360	.051
Reciprocal coordination Оральний праксис	.073	.695	.444*	.014
Fixed errors: Зафіксовані помилки:				
Difficulties of getting outside of a task Труднощі виходження у завдання	-.459**	.009	-.260	.165
Impulsivity of movement tests Імпульсивність у рухових пробах	-.556**	.001	-.035	.853
Stereotypies in dynamic praxis Неавтоматизація (уривчастість) рухів	-.579**	.001	.127	.504
Inactivity Черговість або симетричне виконання рухів	-.361*	.046	.008	.966
Non-automated (fragmentary) movements Відставання однієї руки у реципрокній координації	-.419*	.019	.175	.355
Kinesthetic difficulties Наявність синкінезій	-.309	.090	-.414*	.023
Sequence or symmetrical execution of movements Системніperseveraції	-.456**	.010	-.304	.102

Note: statistically significant correlation coefficients: * - $p < .05$; ** - $p < .01$; *** - $p < .001$.

Примітка: надано статистично значущі коефіцієнти кореляції: * - на рівні $p < .05$; ** - на рівні $p < .01$; *** - на рівні $p < .001$.

Children aged 10-12 years have a more organized and focused functioning of the motor system and a small number of errors when performing tests.

The second text is more complicated for children's reading. The most significant coefficients at the $p < .01$ level are: finger praxis (right hand) ($r=0.699$; $p=0.000$), dynamic praxis, right hand ($r=0.498$; $p=0.004$), graphic test for dynamic praxis ($r=0.554$; $p=0.002$). The most significant coefficients at the $p < .05$ level are one handed Head test, right hand ($r=0.422$; $p=0.018$), one handed Head test, left hand ($r=0.358$; $p=0.048$).

Among performance defects, there are observed the most significant coefficients at the $p < .01$ level, namely: difficulties of getting outside a task ($r=-0.459$; $p=0.009$), the impulsivity of movement tests ($r=-0.556$; $p=0.001$), non-automated (fragmentary) movements ($r=-0.579$, $p=0.001$), systemic perseverations ($r=-0.456$; $p=0.010$).

The most significant coefficients at the $p < .05$ level are sequence or symmetrical execution of movements ($r=-0.361$; $p=0.046$), retardation of one hand in reciprocal coordination of hands ($r=-0.419$; $p=0.019$).

Children aged 10-12 years have a small number of errors in reading a more complicated text. The presence of synkineses ($r=-0.414$; $p=0.023$) in this age draws attention.

Discussion

The data obtained give us additional information about the causes of school difficulties, in particular, reading. A child needs basic background support of some components to be involved in classroom learning, e.g., the ability to maintain a working posture during the lesson will improve information perception and mental activity.

According to the obtained results, it is confirmed a significant influence of the immaturity of neuropsychological factors (kinetic, kinesthetic, interhemispheric interaction, neurodynamic, etc.) on reading technique difficulties in children aged 7-9 years.

The same factors are less noticeable and scarcely affect reading skills in children aged 10-12 years. It is stated that reading ability and reading comprehension lay the groundwork for the successful mastering of the school curriculum. Therefore, it is of prime importance

Методика Ж. Глозман дозволяє виділити важливі помилки при виконанні діагностичних проб, що дає можливість у подальшому скласти максимально правильний корекційний маршрут для роботи з дитиною. У рухових пробах за результатами роботи також виділені помилки, які впливають на труднощі оволодіння навичками читання. Найбільш значущими коефіцієнтами на рівні $p < .01$ є труднощі входження в завдання ($r=-0.476$; $p=0.007$), імпульсивність у рухових пробах ($r=-0.635$; $p=0.000$), неавтоматизація (уривчастість) рухів ($r=-0.543$; $p=0.021$), відставання однієї руки у реципрокній координації ($r=-0.496$; $p=0.005$), системні perseverації ($r=-0.526$; $p=0.002$). Найбільш значущими коефіцієнтами на рівні $p < .05$ є стереотипії в динамічному праксисі ($r=-0.391$; $p=0.030$), інертність ($r=-0.371$; $p=0.040$), кінестетичні труднощі ($r=-0.373$; $p=0.038$), черговість або симетричне виконання рухів ($r=-0.360$; $p=0.047$), загальна моторна незграбність ($r=-0.421$; $p=0.018$).

Діти 10-12 років мають більш організовану цілеспрямовану роботу рухової системи і вони показують невелику кількість помилок при виконанні проб.

Другий текст є складнішим для читання для дітей. Найбільш значущими коефіцієнтами на рівні $p < .01$ є праксис пози пальців правої руки ($r=0.699$; $p=0.000$), динамічний праксис правою рукою ($r=0.498$; $p=0.004$), графічна проба на динамічний праксис ($r=0.554$; $p=0.002$). Найбільш значущими коефіцієнтам на рівні $p < .05$ є одноручна поза Хеда правою рукою ($r=0.422$; $p=0.018$), одноручна поза Хеда лівою рукою ($r=0.358$; $p=0.048$).

Серед дефектів виконання бачимо найбільш значущі коефіцієнти на рівні $p < .01$ такі, як: труднощі входження у завдання ($r=-0.459$; $p=0.009$), імпульсивність у рухових пробах ($r=-0.556$; $p=0.001$), неавтоматизація (уривчастість) рухів ($r=-0.579$; $p=0.001$), системні perseverації ($r=-0.456$; $p=0.010$).

Найбільш значущими коефіцієнтами на рівні $p < .05$ є черговість або симетричне виконання рухів ($r=-0.361$; $p=0.046$), відставання однієї руки в реципрокній координації рук ($r=-0.419$; $p=0.019$).

У дітей 10-12 років вплив на техніку читання більш складного тексту має незначна кількість помилок. Викликає увагу наявність синкінезій ($r=-0.414$; $p=0.023$) у даному віці.

in primary school because a child learns basic knowledge (problem solving, answering questions about a text, etc.).

The results show significant regulatory errors in younger students (impulsivity, perseverations). The intervention program requires exercises to improve regulation at the level of the body and motor act.

In addition, it has been found that there are significant difficulties at the level of the first functional block of the brain, neurodynamic regulation: it refers to the challenge of getting out a task and synkineses. The latter attract special attention because they are observed in children aged 10-12 years – they should not be. This may indicate a severe lack of energy in the focused work of a student. Insufficient interhemispheric interaction has been marked at the level of motor act in both groups of students.

It is conceivable that motor correction will most likely not help a child with dyslexia, and additional methods are needed. For example, such a factor as egocentric speech in a younger student is directly associated with the development of further thinking of the child, and it will essentially complicate the adequacy of reading comprehension. In younger students, the structure of speech has already been reformed, and egocentric speech should switch to inner one (Radul, 2019). However, if one finds errors in the diagnosis of purposeful movements, works them out using the intervention program, the background lower levels of movement construction will create a strong foundation for the child's mastering reading.

In terms of the neuropsychological approach, difficulties of regulation, neurological dynamics, and interhemispheric interaction are the factors that should be involved at the initial stage for successful development of a child. The correction begins at the motor level and gradually moves into the intellectual, cognitive sphere.

Conclusions

Research findings allow holding that reading, as a specific form of the higher mental function of speech, is a rather multifactorial process. Nowadays, classes for kids aimed at driving speech activity through movement are successful

Дискусія

Отримані дані дають нам додаткову інформацію стосовно причин шкільних труднощів, зокрема з читання. Для того, щоб вчитися на уроці у школі дитині необхідна базова фонові підтримка певних компонентів, наприклад: можливість утримування робочої пози під час уроку, покращить сприйняття матеріалу і розумову діяльність.

За отриманими результатами, констатуємо значний вплив несформованості нейропсихологічних чинників (кінетичний, кінестетичний, міжпівкульної взаємодії, нейродинамічний та ін.) на труднощі техніки читання у дітей 7-9 років.

У дітей 10-12 років ці чинники менш виражені і практично не впливають на навички читання. Стверджуємо, що вміння читати і розуміти прочитане закладає основу успішного опанування шкільної програми в цілому. Тому в початкових класах це особливо важливо, тому що дитина навчається базових знань (рішення задач, відповіді на питання щодо прочитаного тексту і т. п.).

Результати показують значні регуляторні помилки у молодших школярів (імпульсивність, персеверації). У корекційній програмі необхідні вправи для поліпшення регуляції на рівні тіла, на рівні рухового акту.

Також, з'ясовано, що є значні труднощі на рівні першого функціонального блоку головного мозку, нейродинамічна регуляція – це труднощі входження в завдання і синкінезії. Останні привертають особливу увагу, бо вони спостерігаються у дітей 10-12 років, за нормою їх бути не має. Це може говорити про значну нестачу енергії при цілеспрямованій роботі школяра. Констатовано недостатню міжпівкульну взаємодію вже на рівні рухового акту в обох групах школярів.

Ми розуміємо, що швидше за все дитині з дислексією не завжди допоможе тільки рухова корекція, потрібні додаткові методи. Такий чинник, наприклад, як егоцентричне мовлення у молодшого школяра безпосередньо пов'язаний з розвитком подальшого мислення дитини і це значно ускладнить адекватність сприйняття прочитаного. У молодших школярів структура мовлення вже перебудована і, в нормі егоцентрична мова вже має

enough. Although some time ago, only medical specialists and speech therapists dealt with this issue. In particular, praxis plays a significant role in the formation and development of reading skills in younger students.

Neuropsychological diagnostics has made it possible to define a level of the student's difficulties in the motor sphere under concurrent difficulties of mastering reading skills. The obtained results state that there are not only direct ways to help a child in learning. Drawing up an intervention program based on the formation of the correct motor patterns can be a constructive basis for successful work.

Summing up, a child encounters the emergence of more highly organized semantic and grammatical forms in reading, and thus the control of speech turns from the subject level to a higher, and a particular motive for action appears.

References:

- Alice, van de Walle de Ghelcke, A., Skoura, X., Edwards, M.G., Quercia, P. and Papaxanthis, C. (2021). Action representation deficits in adolescents with developmental dyslexia. *J. Neuropsychology*, 15, 215-234. <https://doi.org/10.1111/jnp.12220>
- Azorín, E. I., Lobo, P. M., Vergara-Moragues, E., & Calvo, A. (2018). Neuropsychological program of english learning for students with dyslexia. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*, 16(45), 417. DOI: 10.25115/ejrep.v16i45.2100
- Glozman, J., & Nemeth, D. G. (2020). The contributions of Luria and Reitan to developmental neuropsychology and to the understanding of neuropsychologically compromised children. *Evaluation and Treatment of Neuropsychologically Compromised Children*, 1-26. DOI: 10.1016/b978-0-12-819545-1.00001-1
- González-Valenzuela, M., & Martín-Ruiz, I. (2021). Neuropsychological Perspective on Dyslexia. *Learning Disabilities [Working Title]*. DOI: 10.5772/intechopen.99386
- Kiparenko, O. (2020). Sensorna intehratsiia yak metod korektsii rozladiv u ditei [Sensory integration as a method of correction of disorders in children]. *Zbirnyk naukovykh prats "Problemy suchasnoi psykholohii" – Collection of scientific works "Problems of modern psychology"*, (49), 2020. С. 152-176. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-49.152-176>
- Maelle Biotteau, Jean-Michel Albaret, Sandrine Lelong & Yves Chaix (2017). Neuropsychological status of French children with developmental dyslexia

перейти у внутрішню (Радул, 2019). Але, якщо виявити у діагностиці помилки при цілеспрямованих рухах, відпрацювати їх далі в корекційній програмі, то фонові нижні рівні побудови руху дадуть потужний фундамент дитині для оволодіння читанням.

У нейропсихологічному підході труднощі регуляції, і нейродинаміка, і міжпівкульна взаємодія – це ті чинники, з якими необхідно починати роботу для успішного розвитку дитини. Корекція починається на руховому рівні і поступово переходить в інтелектуальну, когнітивну сферу.

Висновки

Отримані дані дають підстави стверджувати, що читання, як особлива форма вищої психічної функції мовлення, є досить багаточинниковим процесом. Сьогодні досить успішно проходять заняття для малюків із запуску мовлення через рух, хоча ще якийсь час назад цим питанням займалися тільки медичні фахівці та логопеди. Зокрема, практика має значущу роль у формуванні і розвитку навичок читання у молодших школярів.

Проведення нейропсихологічної діагностики дозволило визначити рівень труднощів школяра у руховій сфері за одночасних труднощів оволодіння навичками читання. Отримані результати констатують, що мають місце не тільки прямі способи допомоги дитині у навчанні. Складання корекційної програми на основі формування правильних рухових патернів може бути конструктивною базою для успішної роботи.

Узагальнимо, що у читанні дитина зустрічається з появою більш високоорганізованих семантичних і граматичних форм, таким чином управління мовленням переходить з предметного рівня на більш високий і з'являється певний мотив до вчинення дії.

Список використаних джерел:

- Alice van de Walle de Ghelcke, A., Skoura, X., Edwards, M.G., Quercia, P. and Papaxanthis, C. Action representation deficits in adolescents with developmental dyslexia. *J Neuropsychol*. 2021. Vol. 15. P. 215-234. <https://doi.org/10.1111/jnp.12220>
- Azorín E. I., Lobo, P.M., Vergara-Moragues E., Calvo, A. Neuropsychological program of english learning for students with dyslexia. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*. 2018. Vol. 16(45). P. 417. DOI: 10.25115/ejrep.v16i45.2100

- and/or developmental coordination disorder: Are both necessarily worse than one? *Child Neuropsychology*, 23(4), 422-441. DOI: 10.1080/09297049.2015.1127339
- Narimani, M., Abolghasemi, A., Ilbeigy, R. (2018). The effectiveness of verbal self-instruction training on executive functions and visual motor coordination in children with dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*, 7(2), 72-93. DOI: 10.22098/jld.2018.616
- Octávio Moura, Marcelino Pereira, Cláudia Alfaiate, Eva Fernandes, Boavida Fernandes, Susana Nogueira, Joana Moreno, & Mário R. Simões (2017). Neurocognitive functioning in children with developmental dyslexia and attention-deficit/hyperactivity disorder: Multiple deficits and diagnostic accuracy, *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 39(3). 296-312. DOI: 10.1080/13803395.2016.1225007
- Radul, I. G. (2019). Doslidzhennia ehotsentryzmu dyt'achoho movlennia v psykholohii [Research of egocentrism of children's speech in psychology]. *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, Vol. 2. 52–57. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-7>
- Stéphanie Maziero, Jessica Tallet, Stéphanie Bellocchi, Marianne Jover, Yves Chaix & Mélanie Jucla (2020). Influence of comorbidity on working memory profile in dyslexia and developmental coordination disorder, *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, 42(7). 660-674. DOI: 10.1080/13803395.2020.1798880
- Tsvetkov, A. V. (2017). Neiropsykhologhycheskaia sensomotornaia korrektsiia v detskom vozraste: poisk metodologhycheskoho statusa [Neuropsychological sensorimotor correction in childhood: the search for methodological status]. *Teoriia. Praktyka. Ynnovatsyy – Theory. Practice. Innovations*, 7(19), 131–146.
- Zasiekina, L. (2018). Neuro-cognitive Underpinning of Co-morbidity between Developmental Dyslexia and Attention-Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD). *Psycholinguistics*, 24(1), 134–148. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-134-148>.
- Glozman J., Nemeth D. G. The contributions of Luria and Reitan to developmental neuropsychology and to the understanding of neuropsychologically compromised children. *Evaluation and Treatment of Neuropsychologically Compromised Children*. 2020. Vol. 1(26). DOI: 10.1016/b978-0-12-819545-1.00001-1
- González-Valenzuela M., Martín-Ruiz I. Neuropsychological Perspective on Dyslexia. *Learning Disabilities [Working Title]*. 2021. DOI: 10.5772/intechopen.99386
- Кіпаренко О. Сенсорна інтеграція як метод корекції розладів у дітей. *Збірник наукових праць “Проблеми сучасної психології”*, 49, 2020. С. 152–176. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2020-49.152-176>
- Maelle Biotteau, Jean-Michel Albaret, Sandrine Lelong Yves Chaix. Neuropsychological status of French children with developmental dyslexia and/or developmental coordination disorder: Are both necessarily worse than one? *Child Neuropsychology*. 2017. Vol. 23(4). P. 422-441. DOI: 10.1080/09297049.2015.1127339
- Narimani, M., Abolghasemi, A., Ilbeigy, R. The effectiveness of verbal self-instruction training on executive functions and visual motor coordination in children with dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*. 2018. Vol. 7(2). P. 72-93. DOI: 10.22098/jld.2018.616
- Octávio Moura, Marcelino Pereira, Cláudia Alfaiate, Eva Fernandes, Boavida Fernandes, Susana Nogueira, Joana Moreno, Mário R. Simões. Neurocognitive functioning in children with developmental dyslexia and attention-deficit/hyperactivity disorder: Multiple deficits and diagnostic accuracy. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*. 2017. Vol. 39(3). P. 296-312. DOI: 10.1080/13803395.2016.1225007
- Радул І. Г. Дослідження егоцентризму дитячого мовлення в психології. *Науковий журнал Інсайт: психологічні виміри суспільства*, 2, 2019. С. 52–57. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-7>
- Stéphanie Maziero, Jessica Tallet, Stéphanie Bellocchi, Marianne Jover, Yves Chaix, Mélanie Jucla. Influence of comorbidity on working memory profile in dyslexia and developmental coordination disorder. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*. 2020. Vol. 42(7). P. 660-674. DOI: 10.1080/13803395.2020.1798880
- Цветков А. В. Нейропсихологическая сенсомоторная коррекция в детском возрасте: поиск методологического статуса. *Теория. Практика. Инновации*. Vol. 7(19). 2017. С. 131–146.
- Zasiekina, L. Neuro-cognitive Underpinning of Co-morbidity between Developmental Dyslexia and Attention-Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD). *PSYCHOLINGUISTICS*. 2018. Vol. 24(1). P. 134-148. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-134-148>.

DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-8

Link article (Style APA): Vlasova, O. I., & Shevchuk, V. V. (2021). Integral personal and interpersonal characteristics of parents of children with complex developmental disorders. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 110-124. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-8

Link article (Style DSTU 8302: 2015): Vlasova, O. I., Shevchuk, V. V. Integral personal and interpersonal characteristics of parents of children with complex developmental disorders. *Insight: the psychological dimensions of society*, 2021, 6, 110-124. DOI: 10.32999/2663-970X/2021-6-8

UDC 159.9.07:37.064–055.52-055.62

Integral personal and interpersonal characteristics of parents of children with complex developmental disorders

Інтегральні особистісні та міжособистісні характеристики батьків дітей з комплексними порушеннями розвитку

Received: September 15, 2021

Accepted: November 11, 2021

Vlasova Olena Ivanivna

Doctor of Psychological Sciences, Professor
Department of Developmental Psychology
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine
vlalit@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9894-0038>

Shevchuk Victoriya Valentynivna

Candidate of Psychological Sciences,
Assistant Professor
Department of Psychology
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
viktoriiashevchuknpnu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7101-7617>

Власова Олена Іванівна

доктор психологічних наук, професор
кафедра психології розвитку
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Україна
vlalit@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9894-0038>

Шевчук Вікторія Валентинівна

кандидат психологічних наук, доцент
кафедра психології
Полтавський національний педагогічний
університет
імені В. Г. Короленка, Україна
viktoriiashevchuknpnu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7101-7617>

Abstract

The purpose of the research is to study integral personal and interpersonal characteristics of parents bringing up children with complex developmental disorders. The article is based on the following psychodiagnosics **methods:** Parental Attitude Questionnaire (A. Varga & V. Stolin); Family Relationship Analysis (E. Eidemiller, V. Yustytskis); PARI (Parental Attitude Research Instrument) (E. Schaefer & Bell); Freiburg Personality Inventory (FPI) for studying personal characteristics; N. Kurhanska & T.A. Nemchyn method to assess mental activation, interest, emotional tonus, tension, and comfort; "The semantic differential" (Ch.

Анотація

Метою статті є дослідження інтегральних особистісних та міжособистісних характеристик батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку. Використано такі психодіагностичні **методи:** опитувальники для вимірювання параметрів батьківського ставлення (А. Варга, В. Столін); для аналізування сімейних взаємин (Е. Ейдемільер, В. Юстицькіс); тест-опитувальник PARI (Е. Шефер, Р. Белл) для вивчення батьківських настановлень; Фрайбурзький багаточинний особистісний опитувальник (FPI) для дослідження особистісних характеристик; методуку

Osgood) for quantitative and qualitative value indexing; V. Kahan & I. Zhuravlova Inventory for Parental Attitudes to the Child's Disease; "Sentence Completion Test." (J. Sacks & L. Sidney). Factorization based on principal component analysis (PCA) followed by Varimax rotation of psychological scales has made it possible to gain a model of personal and interpersonal characteristics of parents bringing up children with complex developmental disorders. **Research results.** It has been specified personal characteristics in the form of dominant-aggressive, psychasthenic, extravertive, sthenic-introvertive personal dispositions, which together form a marital subsystem. The research has outlined indulgent, authoritarian, constructive, phobic-indulgent, liberal-anxious educational systems that comprise a child-parent subsystem in the factor model of personal and interpersonal characteristics of parents. **Conclusions.** It is stated that substantial nature and particularities of integral personal and interpersonal factors, which have been noticed in parents bringing up children with complex developmental disorders, are personal predictors of the effectiveness of their psychological follow-up.

Keywords: psychological follow-up, personal disposition, educational subsystem, interpersonal relations.

Introduction

The birth of a child with developmental disorders is severe trauma, and parents do not realize the consequences of the disease immediately. Many parents refuse to grasp and accept this fact because it requires courage and reorganization of their consciousness, attitude to the child, and new living conditions.

Children with multiple, i.e., complex, forms of dysontogenesis caused by a congenital deficiency or acquired organic lesions of sensory organs, locomotor apparatus, or central nervous system, are characterized by atypical development. M. Zhyhoreva and I. Levchenko interpret such developmental disorders as a combination of several primary impairments, each of which determines the nature and structure of the anomaly. All disorders are mutually reinforcing, and thus, the manifestation of such dysfunctions is more severe quantitatively and qualitatively compared with a set of individual disorders. (Levchenko, Zhyhoreva, 2016). The term "complex developmental disorders" fully defines the structure of dysontogenesis since both

Н. Курганської, Т.А. Немчин для оцінки психічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги та комфортності; "Семантичний диференціал" (Ч. Осгуд) для кількісного та якісного індексування значень; опитувальник В. Кагана та І. Журавльової для діагностики ставлення батьків до хвороби дитини; методика "Незакінчені речення" (Дж. Сакс, Л. Сідней). Факторизація методом головних компонент з наступним варімакс-обертанням матриці психологічних шкал дала змогу отримати модель особистісних та міжособистісних характеристик батьків дітей з комплексними порушеннями розвитку. **Результати дослідження.** З'ясовано особистісні характеристики у вигляді домінують-агресивної, психастенічної, екстравертованої, стенично-інтровертованої особистісних диспозицій, що разом утворюють шлюбну підсистему. Встановлено потуральну, авторитарну, конструктивну, фобічно-поблажливу, ліберально-тривожну виховні системи, які утворюють дитячо-батьківську підсистему у факторній моделі особистісних і міжособистісних характеристик батьків. **Висновки.** Констатовано, що змістовний характер і особливості інтегральних особистісних і міжособистісних чинників, які були з'ясовані у досліджуваних батьків дітей з комплексними порушеннями розвитку, є особистісними предикторами ефективності їх психологічного супроводу.

Ключові слова: психологічний супровід, особистісна диспозиція, виховна підсистема, міжособистісні взаємини.

Вступ

Народження дитини з вадами розвитку є тяжкою травмою, усвідомлення наслідків якої сприймається батьками не відразу. Багато батьків відмовляється зрозуміти та сприйняти цей факт, оскільки це потребує мужності та перебудови своєї свідомості, свого ставлення до дитини та до нових умов життя.

Для дітей зі складними множинними, тобто комплексними, формами дизонтогенезу внаслідок вродженої недостатності чи набутого органічного ураження сенсорних органів, опорно-рухового апарату або центральної нервової системи, є характерним атиповий розвиток. М. Жигорева та І. Левченко під такими вадами розвитку розуміють поєднання декількох первинних порушень, кожне з яких визначає характер і структуру аномалії. Усі порушення взаємопідсилюються, тому прояв

primary and ensuing secondary impairments should be considered integrally and holistically (Hladkykh, 2014).

Family and social relationships deteriorate because of the birth of a child with various forms of dysontogenesis. The causes of disorders are related to the psychological characteristics of the child, emotional overload of family members due to prolonged stress. Researcher V. Tkachova (2014) characterizes the state of parents as a psychological and social impasse. Parents bringing up a child with psychophysiological disorders experience so-called parental stress, the stages and essence of which are thoroughly studied in psychology (Hodapp, 2007; Hintermair, Sarimski, 2017; Aleksandrova, Dermanova, 2019; Ivanova et al., 2017). Studies show that mothers of such children are more depressed, busier with children, and have great difficulties with the self-control of negative emotions towards children than mothers of neurotypical children (Hodapp, Blacher, 2007). The neurotic state of mothers is characterized by neurotic depression, which over time undergoes alteration to the anxiety complex with a hysterical type of response to the life situation (Pevneva, 2019; Herasymenko, Skrypnikov, Isakov, 2019), and psychosocial maladaptation (Sedykh, Shevchuk, 2020). The dominant feelings of parents of children with developmental disorders are fear and guilt. The most pronounced ones are the following characteristics of emotional family relationships: emotional support, the ability to perceive the child's condition, the prevailing emotional background of interaction. Parents mostly pay excessive attention to the child, and they have a positive or adequate attitude towards children (Babatina, Shvestko, 2019). Domestic psychology lacks research on the impact of the nature and degree of pathology on parental attitudes towards children with complex developmental disorders. Therefore, it is essential to conduct comparative studies of parents who have children with different types of dysontogenesis (Shevchuk, 2021).

An increase in the number of children with mental and physical disabilities has been recently set – 1307 cases per 10.000 births; the number of F84 cases – autism spectrum disorders (ASD) – has increased (Simashkova et al., 2020).

таких дисфункцій є кількісно і якісно грубішим, порівняно з простою сукупністю окремих порушень. (Левченко, Жигорева, 2016). Термін “комплексні порушення розвитку” повною мірою визначає структуру дизонтогенезу, оскільки і первинні, і спровоковані ними вторинні вади, доцільно розглядати цілісно, у комплексі (Гладких, 2014).

У результаті народження дитини з різними формами дизонтогенезу, стосунки у сім'ї та з соціумом спотворюються. Причини порушень пов'язані з психологічними особливостями дитини, з емоційним перевантаженням членів її сім'ї у зв'язку з тривалим стресом. Дослідниця В. Ткачова (2014) характеризує стан батьків як психологічний та соціальний глухий кут. Батьки, які виховують дитину з психофізичними порушеннями, перебувають у ситуації так званого батьківського стресу, стадії та зміст якого досить повно вивчені у психології (Hodapp, 2007; Hintermair, Sarimski, 2017; Александрова, Дерманова, 2019; Іванова та ін., 2017). Дослідження показують, що матері таких дітей більше пригнічені, більше зайняті з дітьми і мають великі труднощі з самоконтролем негативних емоцій щодо дітей, ніж матері нормотипових дітей (Hodapp, Blacher, 2007). Для невротичного стану матерів характерною є невротична депресія, яка з часом модифікується до комплексу тривоги з істеричним типом реагування на ситуацію життєдіяльності (Певнева, 2019; Герасименко, Скрипніков, Ісаков, 2019), та психосоціальна дезадаптація (Седих, Шевчук, 2020). Основними почуттями батьків дітей з вадами розвитку є страх та провина. Найбільш вираженими є такі характеристики емоційних стосунків у сім'ї: надання емоційної підтримки, здатність сприймати стан дитини, переважаючий емоційний фон взаємодії. Серед батьків переважає надмірна концентрація на дитині, в цілому у них позитивне або нормальне ставлення до дітей (Бабатіна, Швестко, 2019). У вітчизняній психології наявний дефіцит досліджень з проблеми впливу характеру та ступеня патології на батьківське ставлення до дітей з комплексними порушеннями розвитку. Тому важливо проводити порівняльні дослідження батьків, які мають дітей з різним типом дизонтогенезу (Шевчук, 2021).

As of 2001, there were 154.3 thousand children with various forms of dysontogenesis in Ukraine, and in 2020 – 165 thousand, including 70 thousand girls and 95 thousand boys. The following developmental disorders dominate: congenital abnormalities – 49.2 thousand, mental and behavioral disorders – 27.1 thousand, nervous system diseases – 25.5 thousand children (Senyk, 2020).

The purpose of the research is to study integral personal and interpersonal characteristics of parents raising children with complex developmental disorders.

Methodology

The study has involved 472 families, of which 152 have children with complex speech disorders in combination with mental development disorders, 136 raise children with musculoskeletal disorders in combination with mental incapacity, and 184 families with children without malformations.

Factor analysis of data has been performed to identify the characteristics of parents who raise children with complex developmental disorders and undergo a prolonged traumatic situation. Empirical data for factor analysis have been based on variables obtained from the results of such psychodiagnostic techniques as questionnaires for outlining parental feelings (A. Varga, V. Stolin); to analyze family relationships (E. Eidemiller, V. Yustytskis); PARI (E. Schaefer, R. Bell) to study parental attitudes; Freiburg Personality Inventory (FPI) to study personal characteristics; for assessing mental activation, interest, emotional tonus, tension, and comfort (N. Kurhanska & T.A. Nemchyn method); for quantitative and qualitative value indexing ("Semantic differential" by Ch. Osgood); "Sentence Completion Test." (J. Sacks & L. Sidney) to clarify parental attitudes towards themselves, their past, present, future, family life, and the child.

Results and discussion

Factor analysis of psychological scales assessed using the above questionnaires, PCA followed by Varimax normalized matrix allowed generating a factor model of personal and interpersonal characteristics of parents raising children with complex forms of dysontogenesis. Factor decision

Останнім часом виявлено зростання кількості дітей з порушеннями психофізичного розвитку – 1307 випадків на 10 000 народжених; збільшилася кількість випадків F84 – розладів аутистичного спектру (РАС) (Симашкова та ін., 2020). Станом на 2001 рік дітей з різними формами дизонтогенезу в Україні було 154.3 тис., а вже у 2020 році – 165 тис., з них 70 тис. дівчаток і 95 тис. хлопчиків. Серед порушень розвитку лідируючі позиції займають вроджені аномалії – 49.2 тис., розлади психіки та поведінки – 27.1 тис., хвороби центральної нервової системи у 25.5 тис. дітей (Сеник, 2020).

Мета. Дослідити інтегральні особистісні та міжособистісні характеристики батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку.

Методологія

У дослідженні взяло участь 472 сім'ї, з них – 152 мають дітей зі складними мовленнєвими порушеннями у поєднанні з порушеннями інтелектуального розвитку, 136 виховують дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальною недостатністю, та 184 сім'ї, які мають дітей без вад розвитку.

Здійснено факторний аналіз даних для виявлення особливостей батьків, які, виховуючи дітей з комплексними порушеннями розвитку, перебувають у пролонгованій психотравмувальній ситуації. Основою емпіричних даних для факторного аналізу стали змінні, отримані за результатами таких психодіагностичних методик, як опитувальники: для виділення батьківського ставлення (А. Варга, В. Столін); для аналізу сімейних взаємин (Е. Ейдемільер, В. Юстицькіс); тест-опитувальник PARI (Е. Шефер, Р. Белл) для вивчення батьківських установок; Фрайбурзький багатофакторний особистісний опитувальник (FPI) для дослідження особистісних характеристик; методику Н. Курганської, Т. Немчин для оцінки психічної активації, інтересу, емоційного тону, напруги та комфортності; "Семантичний диференціал" (Ч. Осгуд) для кількісного та якісного індексування значень; опитувальник В. Кагана та І.П. Журавльової для діагностики ставлення батьків до хвороби дитини; для виявлення ставлення

under 90.6% factorization (informative nature of factor 1 – 16.36%, factor 2 – 14.64%, factor 3 – 11.31%, factor 4 – 10.11%, factor 5 – 9.67%, factor 6 – 8.28%, factor 7 – 7.68%, factor 8 – 6.654%, factor 9 – 5.90%) has contributed to the semantic interpretation of the factors that comprise the factor model of personal and interpersonal characteristics of parents who raise children with complex developmental disorders (Table 1).

The first factor, which substantiates 16.36 % of the variance of features, contains the following psychological scales with the largest factor weight: “reactive aggression” (.856), which indicates a desire for dominance and aggressive attitude of parents to their environment; “control” (.662) characterizes the tendency of parents to use authoritarian parenting methods; “masculinity / femininity” (.662) demonstrates the activity of mental performance mainly by male (“masculine”) type; “neuroticism” (.616) highlights a pronounced asthenic-neurotic syndrome with psychosomatic disorders; “excessive requirements – restrictions” (.530) is evidence of a significant number of requirements limiting the child’s independence; “excessive requirements – responsibilities” (-.894) means that requirements for the child are far from contributing to the full development of personality but rather provoke his psychotrauma; “moral aspect” (-.759) proves a lack of family respect for ethical and moral principles; “expressiveness” (-.756) renders the degree of openness to demonstrate own feelings in the family, and the negative value of this scale indicates the absence of such openness; “sociability” (-.657) characterizes the low level of social activity and the need for communication.

The informative generalization of the psychological scales of the first factor emphasizes its aggressive basis (“reactive anxiety” is .856), excessive requirements (restrictions), control, high neuroticism, strong manifestations of masculinity, a lack of communication, expressiveness, and moral and ethical issues. Summarizing the above, the first factor is characterized as **“aggressive-dominant personal disposition”**.

The second factor, justifying 14.639% of the variance of features, also reflects

досліджуваних батьків до себе, свого минулого, сьогодення, майбутнього, сімейного життя та дитини методика “Незакінчені речення” (Дж. Сакс, Л. Сідней).

Результати та дискусія

Факторний аналіз психологічних шкал, виміряних за допомогою вищезазначених опитувальників, методом Principal Components із наступним Varimax normalized матриці, дав змогу отримати факторну модель особистісних і міжособистісних характеристик батьків, які виховують дітей з комплексними формами дизонтогенезу. Факторне рішення при повноті факторизації 90.6 %, інформативності чинника 1 – 16.36 %, чинника 2 – 14.64 %, чинника 3 – 11.31 %, чинника 4 – 10.11 %, чинника 5 – 9.67 %, чинника 6 – 8.28 %, чинника 7 – 7.68 %, чинника 8 – 6.654 %, чинника 9 – 5.90 %) сприяло змістовій інтерпретації чинників, що складають факторну модель особистісних і міжособистісних ознак батьків, які мають дітей з комплексними порушеннями розвитку (табл. 1).

До першого чинника, що пояснює 16.36 % дисперсії ознак, із найбільшою факторною вагою увійшли такі психологічні шкали: “реактивна агресивність” (.856), яка свідчить про прагнення до домінування та агресивне ставлення батьків до свого оточення; “контроль” (.662) характеризує схильність батьків використовувати авторитарні методи виховання дитини; “маскулінність/фемінність” (.662) характеризує активність психічної діяльності переважно за чоловічим (“маскуліним”) типом; “невротичність” (.616) свідчить про виражений невротичний синдром астенічного типу з психосоматичними порушеннями; “надмірність вимог – заборон” (.530) є свідченням значної кількості обмежувачих самостійність дитини вимог; “надмірність вимог – обов’язків” (-.894) означає, що вимоги до дитини не лише не сприяють повноцінному розвитку її особистості, а й можуть провокувати її психотравматизацію; “моральний аспект” (-.759) свідчить про недостатній ступінь сімейної поваги до етичних та моральних принципів; “експресивність” (-.756) виражає міру відкритості демонструвати свої

Table 1. Personal and interpersonal characteristics of parents raising children with complex developmental disorders
Таблиця 1. Особистісні та міжособистісні характеристики батьків, які мають дітей з комплексними порушеннями розвитку

Personal and interpersonal characteristics Особистісна та міжособистісна характеристика	Factor Чинник								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Exorbitance of requirements (responsibilities) Надмірність вимог (обов'язків)	-.894								
Reactive aggression Реактивна агресивність	.856								
Moral aspect Моральний аспект	-.759								
Expressiveness Експресивність	-.756								
Masculinity / Femininity Маскулінність/Фемінність	.662								
Sociability Комунікабельність	-.657								
Control Контроль	.662								
Neuroticism Невротичність	.616								
Exorbitance of requirements (restrictions) Надмірність вимог (заборон)	.533								
Focus on rest Орієнтація на відпочинок		.942							
Projection of own negative qualities Проекція власних негативних якостей		.785							
Activity control Контроль активності		.764							
Lack of responsibilities Недостатність обов'язків		-.703							
Irritability Роздратованість		.550							
Shyness Сором'язливість			.906						
Underdeveloped parental feelings Нерозвиненість батьківських почуттів			.835						
Tranquility Урівноваженість			.753						
Permissiveness Потурання			.745						
Cohesion Згуртованість			.682						
Spontaneous aggression Спонтанна агресія			.508						
Instable parenting Нестійкість виховання				.926					
Conflict outreach Винесення конфлікту				.877					
Mood swings Емоційна лабільність				.622					

Continuation of table 1
Продовження таблиці 1

Personal and interpersonal characteristics Особистісна та міжособистісна характеристика	Factor Чинник								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Anxiety Тривожність					.960				
Excessive sanctions Надмірність санкцій					-.935				
Optimal emotional contact Оптимальний емоційний контакт					-.614				
Comfort Комфортність					-.506				
Phobia of losing the child Фобія втрати дитини						.900			
Educational insecurity of parents Виховна невпевненість батьків						.770			
Minimum sanctions Мінімальність санкцій						.702			
Lack of requirements (restrictions) Недостатність вимог(заборон)						.696			
Dissatisfaction Незадоволеність							.969		
Tension Напруга							-.723		
Extroversion / introversion Екстравертованість/інтровертованість							-.636		
Interest Інтерес							.531		
Internality Інтернальність							.505		
Emotional tonus Емоційний тонус								.893	
Excessive emotional tension Надмірна емоційна дистанція								-.834	
Focus on achievements Орієнтація на досягнення								.752	
Intellectual and cultural orientation Інтелектуально-культурна орієнтація								.628	
Mental activation Психічна активація									.920
Ignoring Ігнорування									.656
Nosognosia Нозогнозія									.610

the personal and interpersonal characteristics of parents. The following scales have the largest factor weight: "focus on rest" (.942); "projection of own negative qualities" (.785), a characteristic feature of which is the projection of unacceptable

почуття у сім'ї, а негативне значення даної шкали свідчить про відсутність такої відкритості; "комунікабельність" (-.657) характеризує низький рівень проявів соціальної активності та потреби у спілкуванні.

qualities on the child”; “activity control” (.764) characterizes the degree of the hierarchy of the family organization, the rigidity of family rules and procedures. Psychological scales of the second factor show that parents ignore the child’s needs and have authoritarian parenting because they prefer to rest, project their negative qualities on the child, and control all spheres of his life. Summarizing the psychological variables of the second factor, it is regarded as **“authoritarian educational disposition”**.

The third factor, which justifies 11.313% of the variance of features, contains the following scales with the largest factor weight: “shyness” (.906), which indicates the presence of anxiety, insecurity, and awkwardness resulting in difficulties in establishing social contacts; “underdeveloped parental feelings (.835), which are manifested at the behavioral level in mild interests in the child; “tranquility” (.753) renders resistance to stress; “indulgence” (.745) expresses the parental attitude whereby they strive for maximum satisfaction of any needs of the child; “cohesion” (.682) expresses the degree of mutual assistance of parents raising children with complex developmental disorders; “spontaneous aggression” (.508), which indicates an increased level of psychopathization of an individual and his impulsive behavior. Psychological scales of the third factor characterize the excessive indulgent style of raising a child combined with manifestations of shyness and tranquility of parents, who sometimes are characterized by spontaneous aggression. In general, this educational pattern confirms the personal disposition of parents towards the development of child’s qualities of permissiveness. Summarizing the psychological variables of the third factor, it is characterized as **“indulgent educational disposition”**.

The fourth factor, justifying 10.112% of variance, reflects the personal characteristics of parents. This factor contains the following psychological scales with the largest factor weight: “instability of parenting style” (.926) indicates a tendency to spontaneous change of the parenting style; “conflict outreach in bringing up the child (.877) illustrates the dissatisfaction of spouses with each other’s educational methods; “mood swings” (.622) conveys the variability of mood,

Змістовне узагальнення психологічних шкал першого чинника свідчить про його агресивну основу (“реактивна тривожність” складає .856), надмірність вимог (заборон), контролю, високу невротичність, сильні прояви маскулінності, недостатність комунікації, експресивність та морально-етичні проблеми. Узагальнюючи все вищезазначене, характеризуємо перший чинник як **“агресивно-домінантну особистісну диспозицію”**.

Другий чинник, пояснюючи 14.639% дисперсії ознак, відображає також особистісні та міжособистісні характеристики батьків. З найбільшою факторною вагою увійшли такі шкали: “орієнтація на відпочинок” (.942); “проекція власних небажаних якостей” (.785), характерною ознакою якого є проекція неприйнятних для себе якостей на дитину; “контроль активності” (.764) характеризує міру ієрархічності сімейної організації, ригідності сімейних правил і процедур. Психологічні шкали другого чинника свідчать про ігнорування потреб дитини та прояви батьками авторитарного стилю у вихованні за рахунок того, що вони надають перевагу відпочинку, проєктують на дитину власні негативні якості та контролюють усі сфери її життєдіяльності. Змістово узагальнюючи психологічні змінні другого чинника характеризуємо його як **“авторитарну виховну диспозицію”**.

Третій чинник, що пояснює 11.313 % дисперсії ознак, з найбільшою факторною вагою містить у собі шкали “сором’язливості” (.906), яка свідчить про наявність тривожності, невпевненості та скутості, наслідком чого є складнощі в соціальних контактах; “нерозвиненість батьківських почуттів” (.835), яка на поведінковому рівні відстежується у поверховості інтересів до дитини; “урівноваженість” (.753) відображає стійкість до стресу; “потурання” (.745) виражає батьківське ставлення, за якого вони прагнуть до максимального задоволення будь-яких потреб дитини; “згуртованість” (.682) виражає міру взаємодопомоги батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку; “спонтанна агресивність” (.508), яка свідчить про підвищений рівень психопатизації особистості та її імпульсивну поведінку. Психологічні шкали третього чинника характеризують

high level of sociability, fellowship in combination with increased excitability, irritability, and a lack of self-regulation; “general tension” (-.619), which is one of the forms of holistic psychological reaction of a person in extreme situations, is a personal dynamic phenomenon. Given the negative indicator of this scale, it is useful to emphasize that parents of children with complex developmental disorders have a weak general tension. Psychological scales of the fourth factor demonstrate the dominance of parents’ lack of self-confidence and vulnerability. Summarizing the psychological variables of the fourth factor, it is characterized as **“personal psychasthenic disposition”**.

The fifth factor explains 9.671% of the variance of features and consists of psychological scales, namely: “anxiety” (.960), which characterizes the specifics to experience emotional disturbance, anxiety that arises with uncertain threat to an expected event and is manifested in the prediction of its adverse outcome; “excessive sanctions” (-.935) characterizes the tendency of parents to avoid severe punishments (sanctions) and overreact to the child’s minor disturbance of behavior; “optimal emotional contact” (-.614) indicates the absence of partnership between parents and children, ignoring their problems and interests, neglect of the child’s activity; “comfort” (-.506) demonstrates the lack of parents’ sense of complete physical, spiritual, and social well-being, satisfaction and acceptance of the environment. Summarizing the psychological scales of the fifth factor, it is noted that it is a complex of a significant level of anxiety, zero sanctions, optimal emotional contact and comfort, and thus, is defined as **“liberal-anxious educational disposition”** of parents.

The sixth factor, justifying 8.276% of variance, renders the following psychological scales: “phobia of losing the child (.900) marks hypochondriac instructions of parents concerning the child and their exaggeration of his disorder; “parental education insecurity” (.770) is very closely related to the previous scale (parents have an excessive fear of making mistakes that keeps them meeting any needs and often the child’s whims; “minimum sanctions” (.702) and “insufficient requirements (prohibitions)” (.696) illustrates the child’s permissiveness. Psychological scales of the sixth factor combine sufficiently high

надмірно поблажливий стиль виховання дитини, що поєднується з проявами сором’язливості та врівноваженості батьків, яким час від часу притаманна спонтанна агресія. Загалом цей виховний патерн свідчить про особистісну диспозицію батьків на виховання у дитини якостей всездозволеності. Узагальнюючи психологічні змінні третього чинника, характеризуємо його як **“потуральну виховну диспозицію”**.

Четвертий чинник, пояснюючи 10.112% дисперсії, відображає особистісні характеристики батьків. Із найбільшою факторною вагою до цього чинника увійшли психологічні шкали: “нестійкість стилю виховання” (.926), що свідчить про схильність до спонтанної зміни стилю виховання; “винесення конфлікту у процес виховання дитини” (.877), що ілюструє незадоволення членів подружжя виховними методами один одного; “емоційна лабільність” (.622) характеризує мінливість настрою, високий рівень комунікабельності, товариськості в комплексі з підвищеною збудливістю, дратівливістю та недостатньою саморегуляцією; “загальна напруженість” (-.619), яка є однією з форм цілісної психологічної реакції людини в екстремальних ситуаціях, є особистісним динамічним феноменом. Враховуючи від’ємний полюс даної шкали, доцільно буде наголосити на тому, що батьки дітей з комплексними порушеннями розвитку мають слабку загальну напруженість. Психологічні шкали четвертого чинника свідчать про домінування у батьків тривожної невпевненості у собі та вразливості. Узагальнюючи психологічні змінні четвертого чинника, характеризуємо його як **“особистісну психастенічну диспозицію”**.

П’ятий чинник пояснює 9.671 % дисперсії ознак і містить у собі психологічні шкали: “тривожність” (.960), яка характеризує особливість переживати емоційне хвилювання, тривогу, що виникають у ситуаціях невизначеної загрози якійсь очікуваній події і виявляється у прогнозуванні несприятливого її завершення; “надмірність санкцій” (-.935) характеризує схильність батьків не застосувати суворі покарання (санкції) та надмірно реагувати на незначні порушення дитиною поведінки; “оптимальний емоційний контакт” (-.614) свідчить про

values of the hypochondriac and protection scales in relation to the child. Summarizing the psychological variables of the sixth factor, it is characterized as ***“phobic-indulgent educational disposition”*** of parents.

The seventh factor, justifying 7.678% of the variance of features, contains the following psychological scales characterizing the particularities of individual and interpersonal traits of parents: “internality” (.505) – high figures of this scale describe the external parental control of the child’s disease – disease causes are regarded as something that does not depend on the parents, one that they cannot control and cannot manipulate; “tension” (-.723) – indicators characterize the relaxed attitude to the child’s disease; “extraversion / introversion” (-.636) indicates difficulties in establishing contacts, giving preference to activities that are not related to communication, keeping a distance in relations, tendency for not interfering in anything and not imposing their point of view. The generalization of the characteristics of the psychological scales of the seventh factor indicates a significant level of introverted orientation with high levels of dissatisfaction, interest, and internality. Based on the above, it is characterized as ***“sthenic-introverted personal disposition”***.

The eighth factor, conveying 6.652% of variance, comprises the following psychological scales: “emotional tonus” (.893) means immersion in activity, interest, focus on the subject of activity; “orientation on achievements” (.752) indicates the high importance of achievements peculiar to various activities (education, work, etc.) in the family; “intellectual and cultural orientation” (.628) characterizes the degree of activity of family members in social, intellectual, cultural and political spheres; “excessive emotional distance” (-.834) points to the absence of irritability, strictness, excessive severity towards the child with complex disorders and optimal emotional contact with her. Psychological scales of the eighth factor mark a responsible attitude of parents to their responsibilities and the child’s interests, hobbies, and needs. Summarizing the psychological variables of the eighth factor, it is characterized as ***“constructive educational parental disposition”***.

відсутність партнерських стосунків між батьками та дітьми, ігноруванні їх проблем та інтересів, не підтримка активності дитини; “комфортність” (-.506) характеризує відсутність у батьків відчуття повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, задоволення та прийняття оточення. Узагальнюючи психологічні шкали п’ятого чинника, відзначимо, що він є комплексом значного рівня тривожності, відсутності санкцій, оптимального емоційного контакту та комфортності, тому визначаємо його як ***“ліберально-тривожну виховну диспозицію”*** батьків.

Шостий чинник, пояснюючи 8.276% дисперсії, відображає такі психологічні шкали: “фобія втрати дитини” (.900), що свідчить про іпохондричні настанови батьків щодо дитини та перебільшення ними уявлення про її ваду; “виховна невпевненість батьків” (.770) дуже тісно пов’язана з попередньою шкалою (батьки мають підвищений страх помилитися і це спонукає їх тривожно задовольнити будь-які потреби, а часто й забаганки дитини; “мінімальність санкцій” (.702) та “недостатність вимог (заборон)” (.696) ілюструє всюдозволеність дитини. Психологічні шкали шостого чинника поєднують у собі досить високі значення іпохондричних та протекційних шкал у ставленні до дитини. Змістовно узагальнюючи психологічні змінні шостого чинника, характеризуємо його як ***“фобічно-поблажливу виховну диспозицію”*** батьків.

Сьомий чинник, пояснюючи 7.678 % дисперсії ознак, містить такі психологічні шкали, що характеризують особливості індивідуальних та міжособистісних рис батьків: “інтернальність” (.505) – високі показники по цій шкалі описують екстернальний батьківський контроль хвороби дитини – причини хвороби сприймаються як щось, що не залежить від батьків, що вони не можуть контролювати і чим не можуть керувати; “напруга” (-.723) – характеризують ненапружене ставлення до захворювання дитини; “екстраверсія/інтроверсія” (-.636) – такі показники свідчать про складнощі в контактах, надання переваги видам діяльності, які не пов’язані з комунікацією, тримають дистанцію у взаєминах, ні у що не втручаються і не нав’язують

The ninth factor, justifying 5.904% of the variance of features, includes psychological scales: “nosognosia” (.610) – high values of the scale demonstrate that parents exaggerate the severity of the child’s disease, i.e., they are characterized by hypernosognosia; “ignoring the child (-.656) indicates a fairly high level of satisfaction of the child’s needs, both material and spiritual. Psychological scales of the ninth factor combine hypernosognosia with openness to society, the craving for trusting relations. Summarizing the psychological variables of the ninth factor, it is characterized as **“extroverted personal disposition”**.

Summing up the statistical factor analysis of personal and interpersonal characteristics of the parents raising children with complex developmental disorders, using questionnaires to study personal characteristics, emotional tonus, mental activation, tension, comfort, parental attitudes, the analysis of family relationships, it is distinguished a factor model of individual personal and interpersonal characteristics of parents. It consists of nine integral factors that convey the characteristics of parents under study in the structure of partnership (marital) and child-parent relationships in the family as a system (Fig. 1).

The theoretical analysis shows the presence of such inadequate models in the parent-child relationship: isolation, interconnectedness, silent co-presence, “influence and interinfluence”, active interrelation. In addition, there is dominant, aggressive, friendly, and subordinate model of parenting (Makarenko et al., 2017), and psychoasthenic, ambivalent, dominant-aggressive, extroverted, introverted-pedantic, passive-protective, indulgent, constructive, indulgent-indifferent disposition (Mushkevych, 2021). Parents raising children with complex developmental disorders often violate the style of family upbringing in the form of dominant hyper-protection and emotional neglect, and the presence of symbiotic relationships (Miliutina & Ivashova, 2017).

Conclusions

The findings of the empirical study confirm that the substantive nature and features of integrated personal-individual and interpersonal factors of parents raising children with complex

свою точку зору. Узагальнення характеристик психологічних шкал сьомого чинника свідчить про значний рівень інтровертованої орієнтації при високих показниках невдоволеності, інтересу та інтернальності. На підставі цього характеризуємо його як **“стенічно-інтровертовану особистісну диспозицію”**.

Восьмий чинник, відображаючи 6.652 % дисперсії, містить такі психологічні шкали: “емоційний тонус” (.893) означає занурення в діяльність, зацікавленість, спрямованість уваги на предмет діяльності; “орієнтація на досягнення” (.752) свідчить про високе значення важливості досягнень, яким наділяють різні види діяльності (навчання, праця тощо) у сім’ї; “інтелектуально-культурна орієнтація” (.628) характеризує міру активності членів сім’ї у соціальній, інтелектуальній, культурній та політичній сферах діяльності; “надмірна емоційна дистанція” (-.834) свідчить про відсутність у ставленні до дитини з комплексними порушеннями розвитку роздратованості, суворості, надмірної строгості та про оптимальний емоційний контакт з нею. Психологічні шкали восьмого чинника свідчать про відповідальне ставлення батьків до своїх обов’язків та до інтересів, захоплень і потреб дитини. Узагальнюючи психологічні змінні восьмого чинника, характеризуємо його як **“конструктивну виховну батьківську диспозицію”**.

Дев’ятий чинник, пояснюючи 5.904 % дисперсії ознак, містить психологічні шкали: “нозогнозія” (.610) – високі показники даної шкали свідчать про перебільшення батьками важкості хвороби дитини, тобто їм властива гіпернозогнозія; “ігнорування дитини” (-.656) свідчить досить високий рівень задоволення потреб дитини як матеріальних, так і духовних. Психологічні шкали дев’ятого чинника поєднують у собі гіпернозогнозію з відкритістю соціуму, прагненням до довірливих взаємин. Узагальнюючи психологічні змінні дев’ятого чинника, характеризуємо його як **“екстравертовану особистісну диспозицію”**.

Підводячи підсумок під статистичним факторним аналізом особистісних і міжособистісних особливостей батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку, за допомогою опитувальників дослідження особистісних характеристик, емоційного

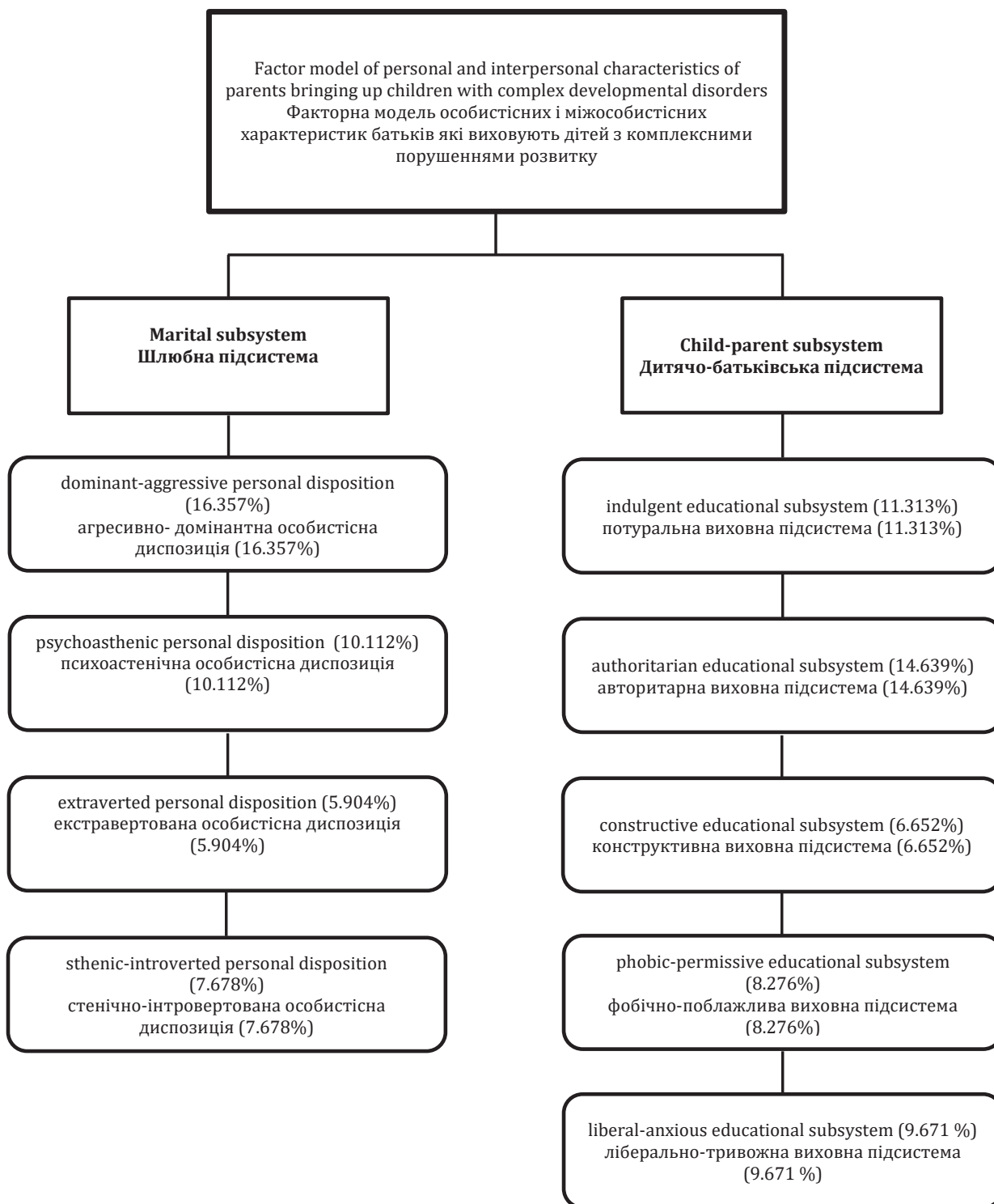

Fig. 1. Model of personal and interpersonal characteristics of parents bringing up children with complex developmental disorders

Рис. 1. Модель особистісних та міжособистісних характеристик батьків, які виховують дітей з комплексними порушеннями розвитку

developmental disorders are predictors of their further optimal and efficient support in the form of psychological follow-up. This follow-up should be applied both to the individual and the whole family and the child with multiple complex forms of dysontogenesis, which are considered through the prism of diagnosis, psychoeducation, counseling, and psychotherapy of her parents.

Further study should deal with characteristics of the separated personal dispositions and educational subsystems of parents raising children with multiple complex forms of dysontogenesis, following gender, marital status, age differences, level of family functioning, and the presence of siblings in the family.

References

- Aleksandrova, O. V., & Dermanova, I. B. (2019). Otnoshenie vzroslyih rodstvennikov k tyazhelobolnomu rebenku i otsenka imi trudnoy zhiznennoy situatsii v svyazi s harakterom ego zabolevaniya. [The attitude of adult relatives towards a seriously ill child and their assessment of a difficult life situation in connection with the nature of his illness]. *Psihologiya cheloveka v obrazovanii – Human psychology in education*, 1(7), 82–90 [in Russian].
- Babatina S. I., Shvestko O. O. (2019). Empirychne doslidzhennia sotsialno-psykholohichnykh osoblyvosti batkivskoho stavlennia do ditei iz autyzmom. [Empirical study of socio-psychological features of parental attitudes towards children with autism] *Insait: psykholohichni vymiry suspilstva: naukovyi zhurnal – Insight: the psychological dimensions of society*, 2, 7–16 [in Ukrainian].
- Herasyenko, L. O., Skrypnykov, A. M., & Isakov, R. I. (2019). Diahnostyka psykhosotsialnoi dezadaptatsii u zhinok z depresyvnymy rozladamy [Diagnosis of psychosocial maladaptation in women with depressive disorders], *Svit medytsyny ta biolohii – The world of medicine and biology*, 67, 34–38 [in Ukrainian].
- Gladkikh, N. V. (2014). Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia ditei z kompleksnymy porushenniamy rozvytku v Ukraini. [Actual problems of education and upbringing of children with complex developmental disorders in Ukraine]. *Naukovyi chasopys imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia – Scientific journal named after M.P Dragomanova. Correctional pedagogy and special psychology, Series, 26*, 52–57 [in Ukrainian].
- Zhigoreva, M. V. & Levchenko, I. Y. (2016). Deti s kompleksnyimi narusheniyami razvitiya: Diagnostika i soprovozhdenie. [Children with complex

tonusu, psichichnoi aktivatsii, naprugi, komfortnosti, batkivskoho stavlennia, analizu simeinykh vzajemvidnosin, viokremleno faktornu model ь osobistichno-individualnykh i mizh osobistichnykh charakteristik batkiv. Vona skladается z dev'яти integralnykh chynnykh, sho vidobrazhaють charakterystyky nashykh doslidzhuvaniy batkiv u strukturi partnerskykh (shlyubnykh) ta dityachobatkivskykh vzemyn u sim'i yak sistemі (рис. 1).

Проведене теоретичне аналізування засвідчило наявність у дитячо-батьківських взаєминах таких неадекватних моделей: ізолюваність, взаємопов'язаність, мовчазну співприсутність, “вплив і взаємовплив”, активний взаємозв'язок. Окрім того, виділяють домінуючу, агресивну, приязну та підлеглу модель виховання (Макаренко, Голубєва, Джугля, 2017), психоастенічну, амбівалентну, домінантно-агресивну, екстравертовану, інтровертовано-педантичну, пасивно-захисну, потуральну, конструктивну, поблажливо-байдужу диспозицію (Мушкевич, 2021). У батьків, які виховують дітей зі складними вадами розвитку, часто є порушення стилю сімейного виховання у вигляді домінуючої гіперпротекції та емоційного нехтування, і наявності симбіотичних зв'язків (Мілютіна, Івашова, 2017).

Висновки

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що змістовний характер та особливості інтегральних особистісно-індивідуальних і міжособистісних чинників батьків дітей з комплексними порушеннями розвитку є предикторами їх подальшої оптимальної та ефективної підтримки у вигляді психологічного супроводу. Цей супровід доцільно застосовувати як для окремої особистості, так і для сім'ї в цілому, та дитини зі складними комплексними формами дизонтогенезу, яку ми розглядаємо крізь призму діагностики, психоедукації, консультування та психотерапії її батьків.

Подальшого дослідження потребує характеристика виокремлених особистісних диспозицій та виховних підсистем у батьків, які виховують дітей зі складними комплексними формами дизонтогенезу, за гендерною

developmental disorders: Diagnosis and maintenance]. Moscow: National Book Center [in Russian]. 208 c.

- Ivanova, V.S., Grebennikova, E. V., & Shelekhov, I. L. (2017). Lichnostnyie osobennosti materey i roditelko-detskiiye otnosheniya v semyah, vospityivayuschih detey-invalidov s detskim tserebralnyim paralizhom. [Personal characteristics of mothers and parent-child relationships in families raising disabled children with cerebral palsy]. *Nauchno-pedagogicheskoe obrazovanie – Scientific and pedagogical education*, 2(16), 48–53 [in Russian].
- Makarenko, O. M., Holubieva, M. O., Dzhuhlia, I. O. (2017). Psykholohichni osoblyvosti batkivskoho stavlennia do ditei iz osoblyvymy potrebamy. [Psychological features of parental attitude to children with special needs]. *Mizhnarodnyi psykhiatrychnyi, psykhoterapevtychnyi ta psykhoanalitichnyi zhurnal – International Psychiatric, Psychotherapeutic and Psychoanalytic Journal*, 1, 2(35-36), 107–110 [in Ukrainian].
- Miliutina, K. L., & Ivashova, O. O. (2017). Vplyv batkivskoho stavlennia do ditei iz rozladamy autystychnoho spektru na perspektyvu inkluzyvnoho navchannia. [The influence of parental attitudes towards children with autism spectrum disorders on the perspective of inclusive education]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Psychological Sciences Series*, 5, 98–102 [in Ukrainian].
- Pevneva, A. N. (2019). Dinamika nevroticheskogo sostoyaniya materi rebenka s tserebralnyim paralizhom. [Dynamics of the neurotic state of the mother of a child with cerebral palsy]. *Psykhyyatryia, psykhoterapiya y klinycheskaia psykhohohyia – Psihiatriya, psihoterapiya i klinicheskaya psihohohyia*, 10, 600–610 [in Russian].
- Sedykh, K. V., & Shevchuk, V. V. (2020). Osoblyvosti psykhosotsialnoi dezadaptatsii u zhink, yaki vykhovuiut ditei obmezhenyimi psykhofizychnymy mozhlyvostiyami. [Features of psychosocial maladaptation in women who raise children with limited psychophysical abilities]. *Svit medytsyny ta biolohii – The world of medicine and biology*, 2(72), 119–124 [in Ukrainian].
- Symashkova, N. V., Yvanov, M. V., Makushkyn, E. V., & Sharlai, Y. A. (2020). Skrining riska vozniknoveniya narusheniy psicheskogo razvitiya detey rannego vozrasta [Screening of risk of mental disorders of young children]. *Zhurnal nevrologyy y psykhyyatryy im. S. S. Korsakova – Journal of Neurology and Psychiatry. S.S. Korsakova*, 11(120), 79–86 [in Russian].
- Senyk, I.V. (Ed.). (2020). Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy u 2019 rotsi. Statystychnyi zbirnyk. [Social protection of the population of Ukraine

ознакою, за сімейним статусом, віковими відмінностями, рівнем сімейного функціонування та наявності у сім'ї сиблінгів.

Список використаних джерел

- Александрова О. В., Дерманова И. Б. Отношение взрослых родственников к тяжелобольному ребенку и оценка ими трудной жизненной ситуации в связи с характером его заболевания. *Психология человека в образовании*. 2019. Т. 1. № 7. С. 82–90.
- Бабатіна С. І., Швестко О. О. Емпіричне дослідження соціально-психологічних особливостей батьківського ставлення до дітей із аутизмом. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2019. № 2. С. 7–16.
- Герасименко Л. О., Скрипников А. М., Ісаков Р. І. Діагностика психосоціальної дезадаптації у жінок з депресивними розладами. *Світ медицини та біології*. 2019. №1 (67). С. 34–38.
- Гладких Н. В. Актуальні проблеми навчання та виховання дітей з комплексними порушеннями розвитку в Україні. *Науковий часопис імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. № 26. С. 52–57.
- Жигорева М. В., Левченко И. Ю. Дети с комплексными нарушениями развития: Диагностика и сопровождение. М.: Национальный книжный центр, 2016. 208 с.
- Иванова В. С., Гребенникова Е.В., Шелехов И. Л. Личностные особенности матерей и родительско-детские отношения в семьях, воспитывающих детей-инвалидов с детским церебральным параличом. *Научно-педагогическое образование*. 2017. № 2(16). С. 48–53.
- Макаренко О. М., Голубева М. О., Джугля І. О. Психологічні особливості батьківського ставлення до дітей із особливими потребами. *Міжнародний психіатричний, психотерапевтичний та психоаналітичний журнал*. 2017. № 1, 2 (35-36). С. 107–110.
- Мілютіна К. Л., Івашова О. О. Вплив батьківського ставлення до дітей із розладами аутистичного спектру на перспективу інклюзивного навчання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. 2017. Вип. 5. Том 1. С. 98–102.
- Певнева А. Н. Динамика невротического состояния матери ребенка с церебральным параличом. *Психиатрия, психотерапия и клиническая психология*. 2019. Том. 10. № 4. С. 600–610.
- Седих К. В., Шевчук В. В. Особливості психосоціальної дезадаптації у жінок, які виховують дітей обмеженими психофізичними можливостями. *Світ медицини та біології*. 2020, № 2(72), С. 119–124.

- in 2019. Statistical collection]. Kyiv – Kyiv, 116 p. [in Ukrainian].
- Tkacheva, V. V. (2014). Psykholoho-pedahohycheskoe soprovozhdenye semy rebenka s ohranychenymy vozmozhnostyamy zdorovia. [Psychological and pedagogical support of the family of a child with disabilities], Izdatelskiy tsentr “Akademiya” – Moscow: Publishing Center “Academy”, 272 p. [in Russian].
- Shevchuk, V. V. (2021). Batkivske stavlennia do ditei z kompleksnymy porushenniamy rozvytku. [Parental attitude to children with complex developmental disorders]. *The scientific heritage*, 71, 61-65.
- Hodapp, R. M. (2007). Families of persons with Down syndrome: New perspectives, findings, and research and service needs. *Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 13, 279–287.
- Hintermair, M., Sarimski, K. (2017). Sozial-emotionale Kompetenzen hörgeschädigter Kleinkinder. Ergebnisse aus einer Studie mit zwei neueren Fragebogeninventaren für das 2. und 3. Lebensjahr. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie*, 45(2), 128-140.
- Mushkevych, V., Mushkevych, V., Fedorenko, R., & Khlivna, O. (2021). Psychodiagnostic of individual perceptions of marriage and family relationships in modern youth. *Youth Voice Journal this link is disabled*, (SI 2), 66–76.
- Ткачева В. В. Психолого-педагогическое сопровождение семьи ребенка с ограниченными возможностями здоровья. М.: Издательский центр “Академия”, 2014. 272 с.
- Шевчук В. В. Батьківське ставлення до дітей з комплексними порушеннями розвитку. *The scientific heritage*. 2021. №71. С. 61-65.
- Hodapp R. M. Families of persons with Down syndrome: New perspectives, findings, and research and service needs. *Mental Retardation and Developmental Disabilities*. 2007. №13. P. 279–287.
- Симашкова Н. В., Иванов М. В., Макушкин Е. В., Шарлай И. А. Скрининг риска возникновения нарушений психического развития детей раннего возраста. *Журнал неврологии и психиатрии имени С. С. Корсакова*, 2020. № 11(120). С. 79–86.
- Hintermair M., Sarimski K. Sozial-emotionale Kompetenzen hörgeschädigter Kleinkinder. Ergebnisse aus einer Studie mit zwei neueren Fragebogeninventaren für das 2. und 3. Lebensjahr. *Zeitschrift für Kinder – und Jugendpsychiatrie und Psychotherapie*. 2017. No. 45(2). P. 128-140.
- Mushkevych V., Mushkevych V., Fedorenko R., & Khlivna O. Psychodiagnostic of individual perceptions of marriage and family relationships in modern youth. *Youth Voice Journal this link is disabled*. 2021. (SI 2). P. 66–76.

Науковий журнал

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Випуск 6

Підписано до друку 30.11.2021 р. Формат 60×84/8. Папір офсетний.
Наклад 300 примірників. Гарнітура Cambria. Друк цифровий.
Ум.-друк. арк. 14,65. Обл. вид. арк. 11,81.
Замовлення № 1121/458.

Видавничий дім "Гельветика"
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Телефон +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

Scientific journal

Інсайт:

ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СУСПІЛЬСТВА

INSIGHT: THE PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF SOCIETY

Issue 6

Signed for printing on November 30, 2021. Format 60×84/8. Offset paper.

Print run: 300 copies. Typeface Cambria. Digital printing.

Con. print sheets: 14,65. Publisher's signature: 11,81.

Order No. 1121/458.

Publishing house "Helvetica"

46-A, Parovozna str., Kherson, 73021

Tel.: +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of subject of publishing

ДК No. 6424 dated October 04, 2018.